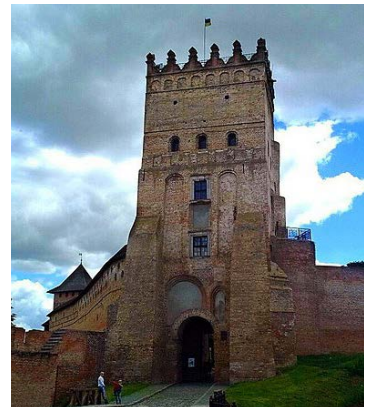
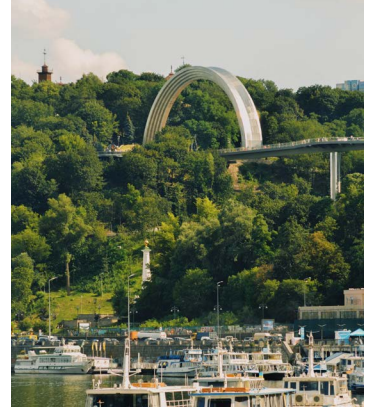

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

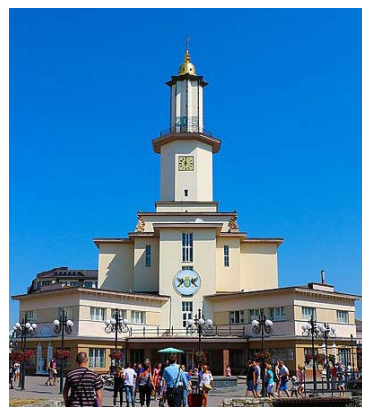

ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ІКМ 2021

Індекс
Конкурентоспроможності
Міст

Підготовка цього звіту стала можливою завдяки підтримці американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Конкурентоспроможна економіка України» (через субконтракт із компанією Info Sapiens (ТОВ «ІНФО САПІЄНС») та ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» (ІЕД) для розробки Індексу конкурентоспроможності міст України). Думки авторів не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

Опитування суб'єктів підприємницької діяльності проводила компанія Info Sapiens, збір статистичної інформації зроблений ІЕД.

Автори дослідження:

Оксана Кузяків (керівник дослідницької команди), Євген Ангел, Ірина Федець (ІЕД).

Окремі розділи цього звіту підготовлені за участі:

Дмитра Савчука, Анастасії Шуренкової (компанія Info Sapiens).

Літературна редакція:

Аліна Пастухова

Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України» (КЕУ) підтримує стартапи й малі та середні підприємства (МСП) з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому ринку України та на міжнародних ринках, допомагає в розбудові спрощеного та прозорого бізнес-клімату, а також забезпечує українські компанії можливостями скористатись перевагами міжнародної торгівлі.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) — провідний український незалежний аналітичний центр, який спеціалізується на економічних дослідженнях та консультаціях. ІЕД приділяє особливу увагу просуванню Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Місія ІЕД полягає в наданні альтернативних рішень ключовим проблемам соціально-економічного розвитку в Україні на основі принципів верховенства права, демократії та ринкової економіки. Заснований 20 років тому, ІЕД має досвід економічного аналізу та моделювання, проведення бізнес-опитувань, впровадження адвокаційної діяльності та інформаційних кампаній, а також розвитку потенціалу ОГС в Україні. Надаючи аналітичну підтримку економічним реформам та сприяючи політичному діалогу між зацікавленими сторонами, ІЕД робить свій внесок у розбудову сприятливого бізнес-клімату в країні.

Дослідницька агенція Info Sapiens (ТОВ «ІНФО САПІЄНС») проводить дослідження громадської думки, соціальні, політичні та маркетингові дослідження, а також дослідження у сфері охорони здоров'я. За даними Української Асоціації Маркетингу за 2020 рік, Info Sapiens — найбільша українська дослідницька компанія після представництв міжнародних корпорацій. Info Sapiens дотримується всіх дослідницьких стандартів ICC/ESOMAR.

Автор колажу на обкладинці – Любомир Попадюк. У обкладинці використано фото авторів: Morgan Victoria: Pexels, Konstantin Brizhnicenko, Viktor O. Ledenyov, Anna Matviychuk, Andrew J.Kurbiko, Posterrr, Prymasal, Nomad0212, Іван Биков. Джерела: <https://commons.wikimedia.org/>, <https://www.pexels.com/>.

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

Індекс конкурентоспроможності міст 2021

Частина 1. Аналіз результатів дослідження

Підготовлено

ГО «Інститут економічних досліджень та політичних
консультацій» (ІЕД)

у рамках Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка
України» через субконтракт із компанією Info Sapiens (ТОВ
«ІНФО САПІЄНС»)

серпень 2021, Київ

ЗМІСТ

Перелік ілюстрацій	5
1. Вступ	10
2. Індекс конкурентоспроможності міст як індикатор економічного розвитку міста	12
3. Вибірка та дані	14
3.1. Дизайн вибірки	14
3.2. Обрахунки та побудова ІКМ	14
3.3. Характеристики вибірки за результатами опитування	17
4. Рейтинг ІКМ 2021 для адміністративних центрів областей	19
Національний ІКМ – Обласні центри -2021	21
5. Рейтинг ІКМ - 2021 та групування міст	22
5.1 Компонент 1. Започаткування бізнесу	25
5.1.1 Результати міст	25
5.1.2 Аналіз окремих складових Компонента 1	27
5.2 Компонент 2. Доступ до публічного майна	33
5.2.1 Результати міст	33
5.2.2 Аналіз окремих складових Компонента 2	34
5.3 Компонент 3. Прозорість та відкритість даних	41
5.3.1 Результати міст	41
5.3.2 Аналіз окремих складових Компонента 3	42
5.4 Компонент 4. Вартість дотримання законодавства	45
5.4.1 Результати міст	45
5.4.2 Аналіз окремих складових Компонента 4	46
5.5 Компонент 5. Податки та збори	50
5.5.1 Результати міст	50
5.5.2 Аналіз окремих складових Компонента 5	52
5.6 Компонент 6. Неформальні платежі та корупція	56
5.6.1 Результати міст	56
5.6.2 Аналіз окремих складових Компонента 6	57
5.7 Компонент 7. Безпека ведення бізнесу	61
5.7.1 Результати міст	61
5.7.2 Аналіз окремих складових Компонента 7	62
5.8 Компонент 8. Лідерство міської влади	67
5.8.1 Результати міст	67
5.8.2 Аналіз окремих складових Компонента 8	69
5.9 Компонент 9. Ресурси для розвитку	76

5.9.1	Результати міст.....	76
5.9.2	Аналіз окремих складових Компонента 9	80
5.10	Компонент 10. Підтримка інновацій.....	91
5.10.1	Результати міст.....	91
5.10.2	Аналіз окремих складових Компонента 10	93
6.	Перешкоди для ведення бізнесу очима керівників підприємств/ФОП.....	99
6.1	Епідемія коронавірусу та карантин – основна перешкода для бізнесу у 2021 році	99
6.2	Перешкоди для бізнесу: що змінилось протягом 2020 року.....	101
6.3	Перешкоди для ведення бізнесу: ФОП vs юридичні особи.....	102
6.4	Перешкоди для ведення бізнесу для бізнесу різного розміру.....	103
6.5	Чи відрізняються перешкоди для ведення бізнесу для різних секторів	104
6.6	Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах.....	105
6.7	Основні результати коротко	107
7.	Довгострокові очікування (плани) щодо ділової активності.....	108
	Плани бізнесу щодо зміни обсягів діяльності в перспективі двох років.....	108
	Плани щодо розвитку бізнесу: 2021 vs. 2020 рік, великі vs. малі міста.....	109
	Плани бізнесу щодо зміни обсягів діяльності за типом підприємницької діяльності	109
	Плани щодо ділової активності за розміром бізнесу.....	110
	Плани щодо ділової активності за сектором.....	110
	Плани щодо ділової активності в різних містах	111
	Основні результати коротко	113
8.	Демографічний портрет власників та керівників бізнесу.....	114
	Стать власників бізнесу.....	114
	Стать керівників бізнесу.....	114
	Основні результати коротко	115
9.	Висновки та рекомендації	117
9.1	Основні висновки дослідження	117
9.2	Рекомендації: що необхідно зробити	124
10.	Додатки	127
1.	Кількість населення в містах, вибраних для ІКМ 2021 (за даними Держстату України)	127
2.	Структура вибірки (після зважування)	128
3.	Результати окремих компонентів ІКМ – 2021 для обласних центрів	129
4.	Перешкоди для ведення бізнесу.....	136
5.	Очікування (плани) щодо ділової активності в перспективі двох років	148

Перелік ілюстрацій

Рис. 1 Розподіл підприємств та ФОП за розміром бізнесу, %	17
Рис. 2 Розподіл підприємств та ФОП за сектором, %.....	18
Рис. 3 Індекс конкурентоспроможності міст 2021 на карті України (зелений колір – високий ІКМ, блакитний колір – середній ІКМ, червоний колір – низький ІКМ)	22
Рис. 4. Індекс конкурентоспроможності міст 2021: рейтинг міст (зелений колір – високий ІКМ, помаранчевий колір – середній ІКМ, червоний колір – низький ІКМ)	23
Рис. 5. Компонент 1. Започаткування бізнесу: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	26
Рис. 6. Тривалість реєстрації за сектором (днів)	27
Рис. 7. Частка бізнесу, що зіштовхнувся з проблемами при реєстрації (за сектором), %.....	28
Рис. 8. Частка бізнесу, що мав можливість отримати консультацію або допомогу при реєстрації (за сектором), %.....	28
Рис. 9. Час, що минув від подання документів на реєстрацію до першого проданого товару або послуги (за сектором), днів.....	29
Рис. 10. Тривалість (днів) процедури внесення змін до ЄДР (за розміром бізнесу).....	30
Рис. 11. Тривалість (днів) процедури внесення змін до ЄДР (за сектором)	30
Рис. 12. Час, витрачений на оформлення дозвільних документів (за типом підприємницької діяльності), днів	31
Рис. 13. Час, витрачений на оформлення дозвільних документів (за розміром бізнесу), днів	31
Рис. 14. Час, витрачений на оформлення дозвільних документів (за сектором), днів	32
Рис. 15. Компонент 2. Доступ до публічного майна: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	33
Рис. 16. Поширеність (%) та тривалість (днів) оформлення прав власності або оренди на земельну ділянку (за розміром бізнесу).....	35
Рис. 17. Поширеність (%) та тривалість (днів) оформлення прав власності або оренди на земельну ділянку (за сектором)	36
Рис. 18. Оцінка доступності інформації про наявність комунальної землі (за розміром бізнесу), %.....	37
Рис. 19. Оцінка доступності інформації про наявність комунальної землі (за сектором), %	37
Рис. 20. Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість для оренди (за розміром бізнесу), %.....	38
Рис. 21. Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість для оренди (за сектором), %	39
Рис. 22. Компонент 3. Прозорість та відкритість даних: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	41
Рис. 23. Середня оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та публічні закупівлі (за розміром), бали	43
Рис. 24. Середня оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та закупівлі (за сектором), бали	44
Рис. 25. Компонент 4. Вартість дотримання законодавства: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	45
Рис. 26. Часова (днів) та фінансова (% доходу) вартість дотримання регулювання (за розміром)	47
Рис. 27. Часова (днів) та фінансова (% доходу) вартість дотримання регулювання (за сектором)	47
Рис. 28. Частота (разів) та тривалість (днів) перевірок інспекторами міської влади (за розміром)	48
Рис. 29. Частота (разів) та тривалість (днів) перевірок інспекторами міської влади (за сектором)	49
Рис. 30. Компонент 5. Податки та збори: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	51

Рис. 31. Розмір податків (% річного доходу) та середня кількість днів на рік, витрачена на їх адміністрування (за розміром бізнесу).....	52
Рис. 32. Розмір податків (% річного доходу) та середня кількість днів на рік, витрачена на їх адміністрування (за сектором)	53
Рис. 33. Частка бізнесу, яка назвала місцеві податки та збори бар'єром для своєї діяльності (за сектором), %.....	54
Рис. 34. Поширеність пільг зі сплати місцевих податків та зборів (за розміром бізнесу), %.....	54
Рис. 35. Поширеність пільг зі сплати місцевих податків та зборів (за сектором), %	55
Рис. 36. Компонент 6. Неформальні платежі та корупція: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	56
Рис. 37. Поширеність (%) та сума (% від річного доходу) неофіційних платежів у 2019 - 2020 роках (за розміром бізнесу), %	58
Рис. 38. Поширеність (%) та сума (% від річного доходу) неофіційних платежів у 2019 - 2020 роках (за сектором), %.....	59
Рис. 39. Компонент 7. Безпека ведення бізнесу: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	61
Рис. 40. Частка бізнесу, який вважає, що його конкуренти працюють у тіні (за розміром бізнесу), % ..	63
Рис. 41. Частка бізнесу, який вважає, що його конкуренти працюють у тіні (за сектором), %.....	63
Рис. 42. Частки бізнесу, які повідомили про втрати внаслідок злочинів у 2018 - 2020 роках та розмір втрат (за розміром), %.....	64
Рис. 43. Частки бізнесу, які повідомили про втрати внаслідок злочинів у 2019 - 2020 роках та розмір втрат (за сектором), %	64
Рис. 44. Частка опитаних, які повідомили, що зазнавали спроб рейдерського захоплення або зміни керівництва через фіктивний бізнес-конфлікт у 2019 - 2020 роках (за сектором), %	65
Рис. 45. Компонент 8. Лідерство міської влади: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	68
Рис. 46. Середня оцінка ставлення представників міської влади до приватного бізнесу (за розміром бізнесу), %.....	70
Рис. 47. Середня оцінка ставлення представників міської влади до приватного бізнесу (за сектором), %	70
Рис. 48. Частки респондентів, які погоджуються з тим, що міська влада підтримує створення нового та розвиток існуючого бізнесу (за розміром бізнесу), %	71
Рис. 49. Частки респондентів, які погоджуються з тим, що міська влада підтримує створення нового та розвиток існуючого бізнесу (за сектором), %.....	71
Рис. 50. Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста (програм, планів, стратегій) (за розміром бізнесу), %	72
Рис. 51. Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста (програм, планів, стратегій) (за сектором), %.....	73
Рис. 52. Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів (за розміром бізнесу), %.....	74
Рис. 53. Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів (за сектором), %	74
Рис. 54. Компонент 9. Ресурси для розвитку: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	76
Рис. 55. Середня оцінка якості робочої сили на місцевому ринку праці (за сектором), %	80
Рис. 56. Середня оцінка якості професійної освіти працівників на місцевому ринку праці (за сектором), %.....	81

Рис. 57. Частки респондентів, які вважають недостатню підготовку місцевої робочої сили та брак робочої сили на місцевому ринку праці серйозними перешкодами для ведення бізнесу (за розміром бізнесу), %.....	82
Рис. 58. Частки респондентів, які вважають недостатню підготовку місцевої робочої сили та брак робочої сили на місцевому ринку праці серйозними перешкодами для ведення бізнесу (за сектором), %.....	83
Рис. 59. Частка респондентів, які вважають залучення фінансових ресурсів серйозною перешкодою для ведення бізнесу (за розміром бізнесу), %	84
Рис. 60. Частка респондентів, які вважають залучення фінансових ресурсів серйозною перешкодою для ведення бізнесу (за сектором), %.....	84
Рис. 61. Середня тривалість приєднання до систем електропостачання (за розміром бізнесу), днів...85	
Рис. 62. Середня тривалість приєднання до систем електропостачання (за сектором), днів	86
Рис. 63. Середня оцінка якості отриманих послуг з підтримки бізнесу від міської влади (за сектором), балів	87
Рис. 64. Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них (за розміром бізнесу), %	88
Рис. 65. Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них (за сектором), %	89
Рис. 66. Компонент 10. Підтримка інновацій: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)	91
Рис. 67. Частка ФОП та підприємств, які взаємодіяли з науковими установами чи технологічними компаніями для розвитку бізнесу у 2019 - 2020 роках (за розміром бізнесу), %.....	93
Рис. 68. Частка ФОП та підприємств, які взаємодіяли з науковими установами чи технологічними компаніями для розвитку бізнесу у 2019 - 2020 роках (за сектором), %	94
Рис. 69. Частка бізнесу, який повідомив про впровадження інновацій у 2019 - 2020 роках (за розміром бізнесу), %	94
Рис. 70. Частка бізнесу, який повідомив про впровадження інновацій у 2019 - 2020 роках (за сектором), %.....	95
Рис. 71. Потреба в трансфері технологій (%) та задоволеність цієї потреби (бали), за розміром бізнесу	96
Рис. 72. Потреба в трансфері технологій (%) та задоволеність цієї потреби (бали), за сектором	97
Рис. 73. Частка бізнесу, який є учасником кластерів, створених за ініціативи/підтримки міської влади (за розміром бізнесу), %.....	97
Рис. 74. Частка бізнесу, який є учасником кластерів, створених за ініціативи/підтримки міської влади (за сектором), %	98
Рис. 75. Перешкоди для ведення бізнесу (усі опитані), %.....	100
Рис. 76. Перешкоди для ведення бізнесу у 2020 та 2021 році (2020 рік – усі опитані, 2021 рік – опитані лише з 24 міст, які були включені в опитування 2020 року), %	101
Рис. 77. Топ 5 перешкод для бізнесу (за типом підприємницької діяльності), %	103
Рис. 78. Топ 5 перешкод для бізнесу (за розміром бізнесу), %.....	103
Рис. 79. Топ 5 перешкод для бізнесу (за сектором), %	105
Рис. 80. Перешкоди, які займають перше та друге місця для опитаного бізнесу в обласних центрах.....	106
Рис. 81. Плани щодо зміни ділової активності протягом наступних двох років, %.....	109
Рис. 82. Плани щодо зміни ділової активності у дворічній перспективі (за типом підприємницької діяльності), %.....	110
Рис. 83. Плани щодо зміни ділової активності у дворічній перспективі (за розміром), %.....	110
Рис. 84. Плани щодо зміни ділової активності у дворічній перспективі (за сектором), %	111
Рис. 85. Індекс очікуваних змін ділової активності (за містом), індекс.....	112

Рис. 86. Стать власників бізнесу (за розміром), %.....	114
Рис. 87. Стать власників бізнесу (за сектором), %.....	114
Рис. 88. Стать керівників бізнесу (за розміром), %	115
Рис. 89. Стать керівників бізнесу (за сектором), %.....	115

Перелік скорочень

ВВП – валовий внутрішній продукт

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

ЄДР - Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань

ЄСВ – єдиний соціальний внесок

ІЕД – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

ІКМ-ОЦ – ІКМ-обласні центри

МСП – малі та середні підприємства

НБУ – Національний банк України

ООС – Операція об'єднаних сил

ПДВ – податок на додану вартість

СПД – суб'єкт підприємницької діяльності

ФОП – фізична особа-підприємець

1. Вступ

У цьому звіті представлено результати другого Індексу конкурентоспроможності міст (ІКМ), на основі якого створено рейтинг 45-ти найбільших міст України за якістю ділового середовища. ІКМ - це аналітичний інструмент з оцінювання місцевим бізнесом умов для ведення бізнесу.

Стимулювання лідерства місцевої влади у створенні сприятливих умов для розвитку бізнесу набуває особливої ваги сьогодні, коли в результаті децентралізації вплив місцевої влади на економічний розвиток територій зріс. Для цього використовуються різні засоби виявлення кращих практик та досвіду органів управління. Індекс конкурентоспроможності міст є саме таким перевіреним міжнародним досвідом засобом стимулювання лідерства місцевої влади в економічному розвитку засобом. Цей індекс не просто статистичний показник, це аналітичний інструмент оцінки реалізації економічної політики в місті. Застосування такого інструмента спрямовано на сприяння конкуренції між містами у створенні сприятливого бізнес-клімату. За його допомогою визначаються пріоритетні для місцевого бізнес-середовища реформи, визначаються кращі практики взаємодії місцевої влади та бізнесу, стимулюється здорова конкуренція міст та територій, обмін досвідом та поширення кращих регуляторних практик.

ІКМ заснований на двох джерелах інформації – статистичні дані та результати опитування бізнесу. Аналіз даних державної статистики та адміністративних даних щодо економічного розвитку міст та діяльності міської влади у сфері економічного розвитку та регуляторної політики дозволяє отримати економічний «портрет» міста, а результати опитування дають змогу дізнатися думку бізнесу про стан справ. Думка бізнесу є частиною ділового клімату; плани та очікування формують майбутню поведінку, а «зворотний зв'язок» щодо проблем та перешкод дає можливість вносити корективи в ту чи іншу державну політику.

Запропонованій вашій увазі аналітичний звіт складається з двох частин. У першій частині представлено ІКМ - 2021 та його складові компоненти, проаналізовано рейтинг міст в ІКМ у цілому та за кожним компонентом ІКМ. Аналіз кожного компонента включає як порівняння результатів міста, так і опис окремих показників, на основі яких розраховано відповідний компонент ІКМ. Результати представлено в національному вимірі для всіх суб'єктів підприємницької діяльності, для юридичних осіб та ФОП окремо, також для груп підприємств (ФОП), виділених за кількістю працюючих та видом діяльності. Також представлено ІКМ-обласні центри - 2021 та його порівняння з ІКМ -обласні центри – 2019/2020¹. Ця частина звіту також містить розділ про аналіз перешкод, з якими стикаються суб'єкти підприємницької діяльності та розділ про очікування бізнесу в дворічній перспективі. Ділові очікування напряму впливають на конкурентоспроможність економіки в цілому та на конкурентоспроможність місцевих економік. «Демографія» підприємств, зокрема розмір підприємства, галузь діяльності та динаміка зайнятості на ньому та «портрет» підприємця у гендерному аспектах також представлено в цій частині звіту.

Друга частина звіту включає профілі 45-ти міст, у яких проходило дослідження. До профілю входять ІКМ міста та його складові, порівняння ІКМ міста та міст із сусідніх регіонів. У кожному профілі представлено характеристики міста та його ділового клімату, отримані в результаті опитування, та основні економічні показники міста з державної статистики. Проаналізовано основні складові ІКМ - 2021 для міста. Для 24-х міст, що брали участь в ІКМ – 2019/2020, наведено порівняння показників ІКМ у 2021 та 2019/2020 роках, визначено основні напрямки змін, якщо такі відбувалися. Кожен профіль

¹ В ІКМ - 2019 брали участь лише обласні центри, тому для коректного порівняння прогресу міст розраховано ІКМ-обласні центри - 2021.

містить картографічні матеріали. Міста у другій частині звіту розділені за областями, а міста однієї області розташовані за алфавітом.

Результатом дослідження є великий масив інформації, тому цей звіт має додатки з таблицями, що показують відповіді на основні питання, описані у звіті, у розрізі регіонів, розміру підприємств (ФОП) та виду діяльності. У розділі «Додатки» міститься багато числової інформації, яку читачі зможуть використати для власного аналізу ділового клімату, економічного розвитку міст та економіки в цілому.

Над звітом працювала команда експертів ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» (ІЕД) під керівництвом Оксани Кузяків. Авторами розрахунків та текстів є Оксана Кузяків, Євген Ангел та Ірина Федець. Анастасія Гулік допомагала зі збором статистичних даних, а Любомир Попадюк виготовив картографічні матеріали, що використовуються у звіті. Дмитро Савчук та Анастасія Шуренкова - дослідниця компанії Info Sapiens - підготували інформацію про підходи до дизайну вибірки та інші особливості проведення опитування суб'єктів підприємницької діяльності.

Звіт підготовлено за результатами аналізу статистичних та адміністративних даних зі 45-ти міст і результатами опитування 7454 керівників суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема керівників 3735 підприємств-юридичних осіб та 3719 фізичних осіб-підприємців 45-ти міст з усіх регіонів України, за винятком АР Крим, м. Севастополя та деяких районів Донецької та Луганської областей. Серед 45-ти міст, у яких проходило дослідження, 21 обласний центр, 2 міста із зони ООС, де знаходяться військово-цивільні адміністрації Донецької та Луганської областей, м. Київ та 21-е місто, що не відноситься до вищевказаних категорій із населенням більше 73-х тис. осіб².

Опитування було проведено дослідницькою компанією Info Sapiens. Збір статистичних та адміністративних даних здійснено ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій».

² За даними Держстату України станом на 1 січня 2020 року.

2. Індекс конкурентоспроможності міст як індикатор економічного розвитку міста

Створення сприятливого ділового середовища є необхідною передумовою для досягнення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності української економіки та інтеграції до спільного ринку ЄС. У контексті реформи децентралізації все більшою стає роль міст та об'єднаних територіальних громад у створенні сприятливого ділового середовища. Українські міста стають важливими економічними суб'єктами, а міська влада має суттєвий вплив на формування ділового середовища та конкурентоспроможності міста.

Для того, щоб виміряти успішність змін, спрямованих на покращення ділового клімату, необхідно проводити регулярний моніторинг та оцінку основних економічних, регуляторних та інституційних змін, вимірювати ефективність управління економікою на національному та місцевому рівнях, зокрема на рівні міст.

У 2019 році Програмою USAID «Конкурентоспроможна економіка України» запроваджено Індекс конкурентоспроможності міст. ІКМ є важливим інструментом у вимірюванні ефективності та забезпеченні мотивації місцевих органів влади для економічного зростання, а також для визначення регуляторних бар'єрів, корупції та непрозорості в прийнятті рішень, усунення яких сприятиме кращій ефективності приватного бізнесу.

Для побудови ІКМ застосовуються дані, отримані через особисті інтерв'ю з представниками суб'єктів підприємницької діяльності в містах України та кабінетні дослідження (збір та опрацювання статистичних даних, аналіз офіційних вебсайтів міських рад, документів).

ІКМ буде корисним різним зацікавленим сторонам місцевого економічного розвитку. Місцевому малому та середньому бізнесу ІКМ дасть змогу долучитись до опитування та висловити власну думку щодо найважливіших перешкод у веденні бізнесу та взаємодії з місцевою владою, зрозуміти місцеву політику розвитку підприємництва та запропонувати покращення, брати активну участь у формуванні прозорого, конкурентного місцевого бізнес-середовища. Місцевій владі ІКМ допоможе виявити регуляторні бар'єри, випадки корупції та непрозорості, подолання яких покликано підвищити успішність приватних компаній, визначити та запровадити кращі практики взаємодії місцевої влади та бізнесу. Уряду України ІКМ створює передумови для стимулювання міст до здорової конкуренції та економічного розвитку і для масштабування кращих регуляторних практик від місцевого до загальнодержавного рівня. Пересічним громадянам – споживачам товарів та послуг - ІКМ дасть можливість обирати більш якісні товари та послуги місцевих виробників, бо, за рівних умов ведення бізнесу, малі та середні підприємства стають більш клієнтоорієнтованими не лише завдяки чесній конкуренції, а й завдяки позитивному взаємовпливу.

Індекс конкурентоспроможності міст (ІКМ) засновано на методології складання індексів економічного врядування, розробленій Asia Foundation, і вперше впроваджено у В'єтнамі у 2005 році. Надалі ця методологія застосовувалася в різних країнах, зокрема в Бангладеш, Індонезії, Камбоджі, Косові, Малайзії, Монголії, М'янмі, Сальвадорі, Шрі-Ланці та на Філіппінах. При застосуванні методологію було адаптовано відповідно до унікальних кожної окремої країни³.

ІКМ - це агрегований індикатор, що складається з 10-ти компонентів урядування (субіндексів) для оцінки конкурентоспроможності міст:

1. Започаткування бізнесу.	2. Доступ до публічного майна.
3. Прозорість та відкритість даних.	4. Вартість дотримання законодавства.

³ Див. Наприклад, ІКМ для Косово https://www.riinvestinstitute.org/uploads/files/2018/May/11/MCI_Index_-_ENG1526043806.pdf

5. Податки та збори.	6. Неформальні платежі та корупція.
7. Безпека ведення бізнесу.	8. Лідерство міської влади.
9. Ресурси для розвитку.	10. Підтримка інновацій.

Кожен компонент містить один або декілька вимірів, інформація для яких заснована на статистичних даних або даних опитування бізнесу.

Опитування в межах ІКМ - 2021 включає 45 найбільших міст України, за винятком окупованих територій Донецької, Луганської областей, АР Крим, м. Севастополя. Усі інтерв'ю були проведені телефоном із керівництвом підприємств: власниками, керівниками (директорами), заступниками керівників (заступниками директорів), фінансовими директорами чи головними бухгалтерами. Польовий етап збору статистичних даних та опитування бізнесу тривав із 12 січня до 11 червня 2021 року.

ІКМ-2021 представлено в двох вимірах:

- ІКМ-2021, який оцінює результати 45 найбільших міст України
- ІКМ Обласні Центри – 2021, який побудовано для 24 міст (адміністративних центрів областей), які брали участь в ІКМ-2019/2020.

ІКМ Обласні Центри – 2021 побудовано для того, щоб порівняти зміни, що відбулися в 24 міста за рік, що минув з проведення ІКМ 2019/2020. ІКМ 2019/2020 проводився лише для обласних центрів. За методологією ІКМ результати ранжування залежать від кількості та сталості об'єктів для ранжування (міст). Тобто порівняння місця в рейтингу, яке місто Х посіло цього року, з місцем міста Х в рейтингу попереднього року має статистичний сенс лише, якщо порівняння робиться для тих самих міст.

Для оцінки прогресу того чи іншого міста, важливо контролювати як місце міста в рейтингу так й значення ІКМ для міста кожного року.

Важливо звернути увагу, що через методологічні особливості побудови ІКМ (на основі даних, які вимірюються в різних одиницях виміру/шкалах) значення ІКМ для кожного міста є відносними й залежить від кількості міст по яких робиться порівняння. Тобто значення ІКМ для міста Х в рейтингу з 24 міст буде відрізнятися від значення ІКМ для цього ж міста Х розрахованому для рейтингу з 45 міст.

Це відбувається через те, що значення індикаторів, на основі яких побудований ІКМ «стандартизуються» (бо індикатори взято з різних даних, які вимірюються в різних шкалах). Результат «стандартизації» індикатору для міста залежить від мінімального та максимального значення індикатору серед усіх міст, які досліджуються, й може відрізнятися в різних групах міст. Наприклад, серед 24 міст максимальне значення індикатора Н буде 5, а серед 45 міст, знайдеться місто, де індикатор Н буде дорівнювати 6, й 6 вже буде максимальним значенням. В результаті стандартизований індикатор Н для одного й того ж міста в рейтингу 24 міст буде відрізнятися від значення цього ж індикатора в рейтингу 45 міст.

Така можлива різниця між значеннями ІКМ не є статистично значущою, але для моніторингу прогресу міста, необхідно користуватися відповідними до цілі рейтингом ІКМ.

3. Вибірка та дані

3.1. Дизайн вибірки

Опитування суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) є однією зі складових для визначення ІКМ. У 2021 році опитування почалося 12 січня і закінчилося 11 червня. Опитування проводилося лише з тими суб'єктами підприємницької діяльності (СПД), які зареєстровані та економічно активні у відповідному місті. Опитування в межах ІКМ - 2020 включає 45 найбільших міст України, за винятком окупованих територій Донецької, Луганської областей, АР Крим, м. Севастополя. Усі інтерв'ю були проведені телефоном із керівництвом підприємств: власниками, керівниками (директорами), заступниками керівників (заступниками директорів), фінансовими директорами чи головними бухгалтерами. У випадку фізичних осіб-підприємців (ФОП), інтерв'ю були проведені з власне ФОП. Один респондент представляє один СПД.

Для проведення опитування була реалізована випадкова вибірка на основі даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР). Комунальні й державні підприємства, фермерські господарства, торгові кооперативи, громадські об'єднання, урядові та муніципальні організації були виключені на етапі побудови вибірки (за назвою та типом економічної діяльності) та додатково перевірені на етапі відбору.

У кожному з 45-ти міст було проведено щонайменше 100 інтерв'ю методом комп'ютеризованих телефонних інтерв'ю (Computer-assisted telephone interviewing, або CATI)⁴. У межах міст використовувались два рівні стратифікації:

1. Юридичні особи та фізичні особи-підприємці (на основі даних головних управлінь статистики в областях щодо кількості працівників у юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців у кожному місті станом на 2019 рік — останні доступні дані на початок опитування).
2. Бізнеси, зареєстровані до 2019 року або у 2019 - 2020 роках (на основі інформації з Єдиного державного реєстру станом на 6 січня 2021 року щодо кількості зареєстрованих юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців у відповідні роки).

Заплановані страти становили: (1) 66% юридичних осіб та 33% фізичних осіб-підприємців, (2) 17% СПД отримали державну реєстрацію протягом 2019 - 2020 років.

На практиці кількість завершених інтерв'ю в місті варіювалась від 100 до 220. Загальна кількість проведених інтерв'ю складає 7454. Для того, щоб вирівняти вагу кожного міста у фінальному масиві даних, а також відкоригувати розміри страт до тих, що були заплановані, були застосовані пост-стратифікаційні ваги. Детально зі структурою вибірки за містами в розрізі страт «ФОП» до «юридична особа», яка отримана після зважування, можна ознайомитися у [Додатку 2](#).

3.2. Обрахунки та побудова ІКМ

Використання індикаторів. Для підрахунку ІКМ 2021 для обласних центрів, було використано перелік індикаторів аналогічний до ІКМ 2019/2020, що дозволяє порівнювати результати двох хвиль. Однак, зважаючи на недостатню наповнюваність підвибірки в невеликих містах, при підрахунку ІКМ 2021 для усіх 45 міст не було використано 5 індикаторів: середню тривалість отримання дозвільних документів (у сфері будівництва та відповідності правилам пожежної безпеки) та документів на землю, середні втрати бізнесу від злочинних дій та середню тривалість підключення до електромереж.

⁴ До початку опитування планувалося, що в кожному з міст вдасться опитати принаймні 200 СПД. Однак для маленьких міст довелося зменшити обсяг вибірки до 100 через неможливість реалізувати велику вибірку СПД у них.

Агрегування даних. Усі індикатори в рамках компонентів (субіндексів) були стандартизовані відповідно до того, чи це індикатори-стимулятори (вище значення індикатора відповідає кращому врядуванню), чи дестимулятори (якщо вище значення індикатора відповідає гіршому врядуванню).

Стандартизацію було проведено із застосуванням таких формул:

1) для індикаторів-стимуляторів:

$$\frac{[9 * ((\text{Значення індикатора міста } i - \text{Мінімальне значення індикатора серед усіх міст}) / (\text{Максимальне значення індикатора серед усіх міст} - \text{Мінімальне значення індикатора серед усіх міст})) + 1];$$

2) для індикаторів-дестимуляторів:

$$11 - \frac{[9 * ((\text{Значення індикатора міста } i - \text{Мінімальне значення індикатора серед усіх міст}) / (\text{Максимальне значення індикатора серед усіх міст} - \text{Мінімальне значення індикатора серед усіх міст})) + 1];$$

У результаті стандартизації даних, значення всіх індикаторів були переведені в десятибальну шкалу.

Стандартизовані значення індикаторів у межах кожного компонента (субіндексу) було узагальнено шляхом обчислення середньої арифметичної простої і виведення таким чином субіндексу. Так само було агреговано дані в рамках вимірів, що входять до деяких компонентів. Узагальнені таким чином дані в рамках виміру надалі агрегувалися в субіндекс за допомогою середньої арифметичної простої.

Якщо в одному компоненті або вимірі в рамках компонента використовувалися дані статистики («тверді» дані) разом із даними опитування («м'які» дані), «твердим» даним була надана вага 40% загальної оцінки, а «м'яким» даним – 60%. У цьому випадку агрегування даних та виведення субіндексу (або виміру субіндексу) здійснювалося за формулою середньої арифметичної зваженої.

Агрегований ІКМ складався шляхом підсумовування значень 10-ти субіндексів. Значення агрегованого ІКМ може варіювати в межах від 0 до 100 балів.

Калібрування. У початковій методології висувалася гіпотеза про зв'язок між довгостроковими очікуваннями та значеннями 10-ти субіндексів, а також вплив компонентів (точніше за ті явища, які вони вимірюють) на довгострокові очікування бізнесу щодо ділової активності. У свою чергу, коефіцієнти оцінки впливу на довгострокові очікування мали виступати основою дизайну ваг для кожного субіндексу, у залежності від «важливості» для довгострокових очікувань. Однак у 2020 році проведений кореляційний та регресійний аналізи показали відсутність значущих зв'язків між субіндексами та очікуваннями. У результаті для ІКМ - 2019/2020 було прийнято рішення обраховувати значення ІКМ без калібрування. У рамках **ІКМ - 2021 для рейтингу обласних центрів значення ІКМ підраховано також без калібрування для можливості порівняння з попередньою хвилею (ІКМ - 2019/2020).**

Водночас, у рамках **ІКМ - 2021** було вирішено використати новий підхід до калібрування для підрахунку ІКМ для всіх 45-ти міст. У рамках опитування респондентам було запропоновано оцінити вплив кожного з компонентів дослідження на економічну конкурентоспроможність міста за шкалою від 0 до 10 (0 – взагалі не впливає, 10 – дуже сильно впливає). На основі отриманих даних було підраховано середні оцінки впливу кожного з компонентів.

На основі отриманих оцінок було визначено вагу кожного з компонентів у сумарній оцінці міст. Таким чином, підрахунок агрегованого ІКМ відбувався за формулою:

$$\text{ІКМ агрегований} = \text{Компонент 1} * \text{Вага Компонента 1} + \text{Компонент 2} * \text{Вага Компонента 2} + \text{Компонент 3} * \text{Вага Компонента 3} + \text{Компонент 4} * \text{Вага Компонента 4} + \text{Компонент 5} * \text{Вага Компонента 5} + \text{Компонент 6} * \text{Вага Компонента 6} + \text{Компонент 7} * \text{Вага Компонента 7} +$$

Компонент 8*Вага Компонента 8 + Компонент 9*Вага Компонента 9 + Компонент 10*Вага Компонента 10

Таблиця 1. Ваги ІКМ 2021

Компонент	Середня оцінка впливу на конкурентоспроможність (за шкалою від до 10)	Вага компонента
Компонент 1. Започаткування бізнесу	6,05	91,4%
Компонент 2. Доступ до публічного майна	6,78	102,6%
Компонент 3. Прозорість та відкритість даних	6,98	105,6%
Компонент 4. Вартість дотримання законодавства	5,60	84,7%
Компонент 5. Податки та збори	6,59	99,6%
Компонент 6. Неформальні платежі та корупція	7,77	117,5%
Компонент 7. Безпека ведення бізнесу	6,51	98,5%
Компонент 8. Лідерство міської влади	6,54	98,9%
Компонент 9. Ресурси для розвитку	6,65	100,5%
Компонент 10. Підтримка інновацій	6,66	100,8%

Рейтингування та групування міст за ІКМ. За результатами агрегованого ІКМ було проведено ранжування міст у порядку спадання значення ІКМ.

Наступним етапом був поділ міст, залежно від значення ІКМ, на три групи:

- 1) високий ІКМ;
- 2) середній ІКМ;
- 3) низький ІКМ.

Для групування результатів 24-х міст-адміністративних центрів областей, які вже досліджувалися в рамках попередньої хвилі, було залишено **попередній підхід до групування**. Розподіл міст за значенням ІКМ було проведено в результаті включення в першу групу 25% міст із найвищими значеннями ІКМ, у третю групу 25% міст із найнижчими значеннями ІКМ, решти 50% міст – у середню групу.

У **рейтингу 45-ти міст ІКМ - 2021** було виділено 3 групи за рівнем значенням ІКМ. Поділ було зроблено за допомогою процедури K-means кластерного аналізу в статистичному пакеті SPSS. За допомогою цієї процедури ідентифікуються відносно однорідні групи спостережень на основі вибраних характеристик. Для цього наперед задається гіпотетична кількість кластерів й алгоритми, визначаються центри кластерів та вимірюються відстані від центру кластера для кожного спостереження. Відстані обчислюються з використанням простої евклідової відстані. Спостереженням у нашому випадку є міста, які класифікуються за такою характеристикою, як значення ІКМ. У результаті застосування процедури міста було поділено на 4 групи. 1 група містила 9 спостережень, 2 — 12 спостережень, 3 — 14, 4 група складалась із 10 спостережень. Далі 2 та 3 групи було об'єднано в одну. У результаті, 45 міст-учасників ІКМ - 2021 поділені на три групи за аналогією до ІКМ - 2019.

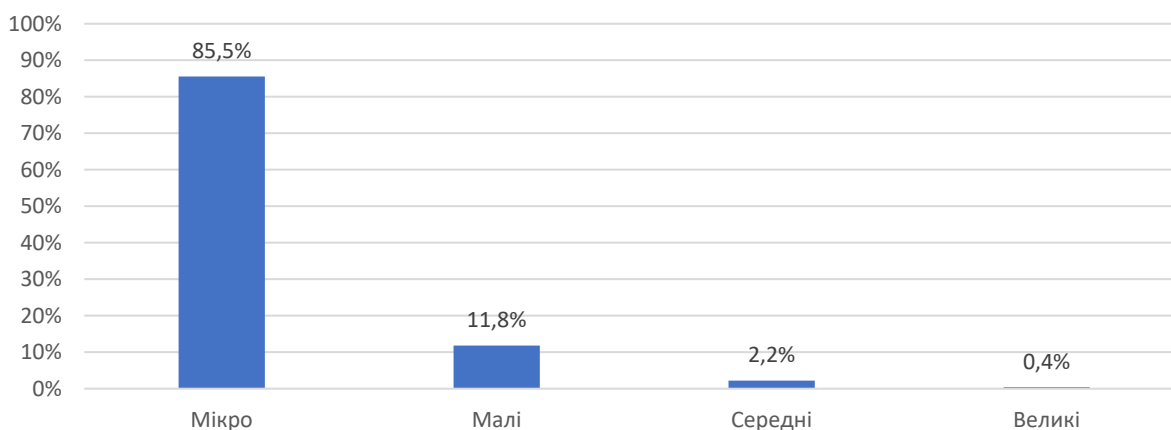
3.3. Характеристики вибірки за результатами опитування

Кількість опитаних суб'єктів за типом підприємницької діяльності. В опитуванні для ІКМ - 2021 взяло участь 7454 суб'єкти підприємницької діяльності. Серед них було 3735 (50,1%) підприємств-юридичних осіб та 3719 (49,9%) фізичних осіб-підприємців (ФОП). При аналізі відповідей масив було зважено за критеріями типу суб'єкта підприємницької діяльності респондентів та їхньої кількості для того, щоб він відповідав параметрам цільової вибірки (див. Дизайн вибірки).

У яких містах розташовані опитані підприємства та ФОП. Це дослідження вивчає та порівнює бізнес-клімат, зокрема ефективність економічного врядування, у найбільших містах України. Для цього було опитано підприємства та ФОП у 45-ти найбільших містах України, за винятком окупованих територій Донецької, Луганської областей, АР Крим, м. Севастополя. У кожному з 45-ти міст було опитано від 100 до 200 та більше підприємств та ФОП. При аналізі відповідей весь масив було зважено для вирівнювання кількості респондентів до 200 опитаних.

Розмір бізнесу опитаних суб'єктів підприємницької діяльності. Більшість опитаних (85,5%) – це мікропідприємства, тобто такі підприємства та ФОП, де працює від 1 до 10 осіб. Ще 11,8% склали малі підприємства (від 11 до 50 працівників), а 2,2% - це середні підприємства (від 51 до 250 працівників). На великі підприємства (із кількістю працюючих більше ніж 250 осіб) припало лише 0,4% опитаних.

Рис. 1 Розподіл підприємств та ФОП за розміром бізнесу, %

Галузь (вид діяльності) опитаних суб'єктів підприємницької діяльності. Опитані СПД представляють основні галузі економіки України: сільське господарство, промисловість, будівництво, торгівлю та послуги.

Більше третини вибірки (36,8% опитаних) становлять СПД, що займаються торгівлею. Сюди належать підприємства та ФОП, які за КВЕД займаються оптовою та/або роздрібною торгівлею, а також ремонтом автотранспорту. 8,8% опитаних СПД працюють у секторі промисловості (більшість у переробній промисловості, але також є представники добувної промисловості, постачання електроенергії, води та газу). Ще 8,5% опитаних представляють сектор будівництва. Найменша частка опитаних працює в сільському господарстві – 1,6%.

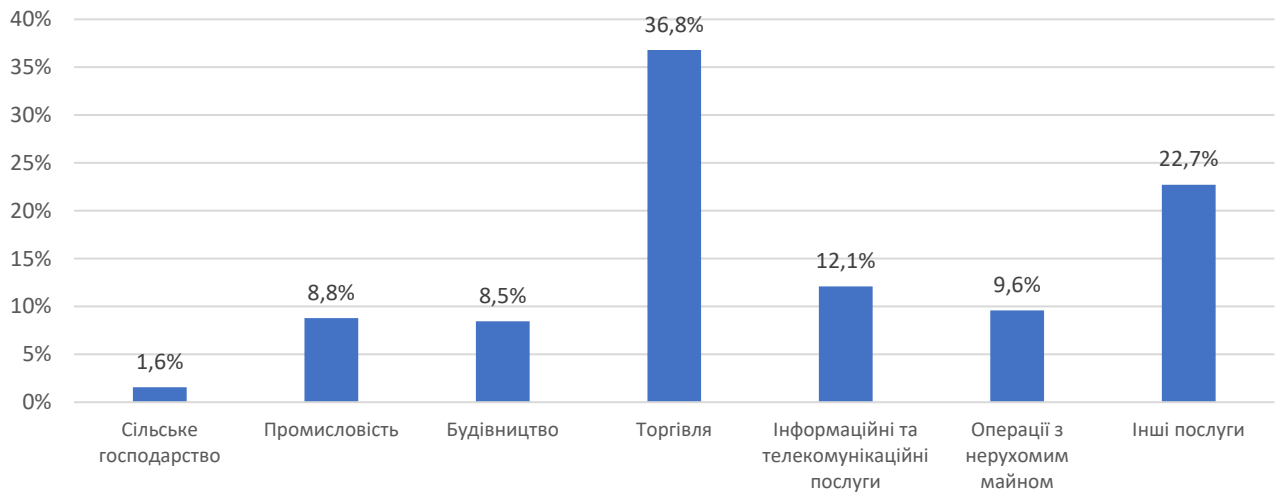
Майже половина (44,4%) опитаних СПД належить до сектору послуг. Відповідно до КВЕД сектор послуг включає різні підсектори, які ми розділили на три групи:

- (1) Інформаційні та телекомунікаційні послуги. 12,1% респондентів надають інформаційні та телекомунікаційні послуги, зокрема сюди ввійшли поліграфія, видавництво книг та журналів, а також сфера інформаційних технологій;
- (2) Операції з нерухомим майном. 9,6% опитаних надають послуги з операцій із нерухомим майном (діяльність орендодавців, агенти і/або посередники з продажу або купівлі, надання в

оренду нерухомого майна та ін.). Вказану групу виділено, зважаючи, зокрема, на вагоме представлення у вибірці.

- (3) Інші послуги. Решта респондентів сектору об'єднана в категорію інших послуг, яка складає 22,7% вибірки. Це СПД, що працюють у сферах транспортних послуг, мистецтва та спорту, освіти та охорони здоров'я, фінансів та інших галузей сфери послуг.

Рис. 2 Розподіл підприємств та ФОП за сектором, %

Рік реєстрації. Більше двох третин підприємств (67,5%) були зареєстровані в період з 2011 до 2020 року. Ще 21,7% зареєстровані в період з 2001 року 2010 року, а 10,5% – до 2000 року включно. Лише 0,3% опитаних були зареєстровані у 2021 році. При аналізі відповідей увесь масив було зважено за роком реєстрації опитаного бізнесу, щоб він відповідав заданим критеріям вибірки. Частка підприємств із реєстрацією у 2019 – 2020 роках становить 19,7%.

4. Рейтинг ІКМ 2021 для адміністративних центрів областей

Одним з основних результатів дослідження «Індекс конкурентоспроможності міст - 2021» (ІКМ - 2021) став підрахунок ІКМ для 24-х міст, які входили до попередньої хвилі дослідження – ІКМ - 2019/2020. Для зручності будемо називати цей показник ІКМ-обласні центри - 2021 (ІКМ-ОЦ - 2021)

Отримані в рамках ІКМ-ОЦ - 2021 результати дозволили провести ранжування міст та порівняти їхній прогрес із попередньою хвилею дослідження. Подібно до ІКМ - 2019/2020, для кожного міста розраховано значення ІКМ та надано відповідний ранг. Значення ІКМ змінюється від 0 до 100, де 100 - найкраще значення, 0 – найгірше. Чим більше значення, тим вищий ранг отримує місто. У дослідженні взяли участь 24 міста, відповідно присвоєно 24 ранги, де 1 – найвищий, а 24 – найнижчий ранг міста.

Залежно від значення індексу, для ІКМ - 2021 вибрані 24 міста було поділено на три групи:

1. Високий ІКМ (значення від 71,02 до 62,96, ранг від 1 до 6).
2. Середній ІКМ (значення від 61,23 до 43,30, ранг від 7 до 18).
3. Низький ІКМ (значення від 42,87 до 35,96, ранг від 19 до 24).

Перше місце в рейтингу в другій хвилі дослідження знову посіло місто Хмельницький, значення ІКМ - 2021 дорівнює 71,02 бала (72,96 бала в рамках ІКМ - 2019/2020).

Таблиця 2. ІКМ - 2021: рейтинг міст та прогрес порівняно з ІКМ - 2019/2020

Місто	ІКМ 2021 бали	ІКМ 2021 місце	ІКМ 2019/2021 бали	ІКМ 2019/2021 місце	Зміна кількості балів ІКМ - 2021 до ІКМ - 2019/2020	Зміна місця у рейтингу ІКМ - 2021 до ІКМ - 2019/2020
Хмельницький	71,02	1	72,96	1	-1,94	0
Тернопіль	69,56	2	63,89	5	5,67	3↑
Івано-Франківськ	68,66	3	66,95	2	1,71	-1↓
Львів	68,65	4	66,15	3	2,50	-1↓
Вінниця	67,54	5	65,45	4	2,09	-1↓
Чернігів	62,96	6	62,88	6	0,08	0
Луцьк	61,23	7	55,33	9	5,90	2↑
Чернівці	60,13	8	58,72	8	1,41	0
Краматорськ	57,62	9	58,84	7	-1,22	-2↓
Кропивницький	56,10	10	50,81	14	5,29	4↑
Суми	55,26	11	49,91	16	5,35	5↑
Житомир	54,84	12	53,75	11	1,09	-1↓
Ужгород	54,42	13	53,69	12	0,73	-1↓
Київ	53,24	14	44,1	21	9,14	7↑
Рівне	49,62	15	54,53	10	-4,91	-5↓
Сєвєродонецьк	49,29	16	49,5	18	-0,21	2↑
Харків	44,60	17	51,8	13	-7,20	-4↓
Херсон	43,30	18	31,62	24	11,68	6↑
Дніпро	42,87	19	50,68	15	-7,81	-4↓
Миколаїв	42,57	20	49,52	17	-6,95	-3↓
Запоріжжя	41,74	21	42,41	22	-0,67	1↑
Черкаси	41,39	22	46,07	19	-4,68	-3↓
Полтава	37,42	23	44,91	20	-7,49	-3↓
Одеса	35,96	24	40,8	23	-4,84	-1↓

Усього до групи з високим ІКМ-ОЦ - 2021 увійшли ті самі 6 міст, які були серед лідерів ІКМ - 2019/2020. Це міста, які за сумою всіх компонентів (субіндексів) отримали найвищі оцінки: Хмельницький, Тернопіль, Івано-Франківськ, Львів, Вінниця та Чернігів. Змінилося лише розташування окремих міст у рейтингу. Зокрема, Тернопіль перестрибнув із 5-ої сходинки на другу, випередивши Івано-Франківськ, Львів та Вінницю. Таким чином, Тернопіль продемонстрував найкращий прогрес у групі лідерів.

Порівняно з першою хвилею дослідження, зменшився відрив між переможцем та іншими містами з високим ІКМ. У першу чергу, це відбувалося за рахунок того, що Хмельницький отримав майже на 2 бали менше порівняно з ІКМ - 2019/2020. Водночас, Тернопіль покращив свій результат майже на 6 балів, що в результаті мінімізувало розрив між 1-м та 2-им місцями до лише півтора бала. Також свої результати покращили інші міста з високим ІКМ.

До групи міст із середнім значенням ІКМ-ОЦ - 2021 входять 12 міст, результати яких у сукупності за компонентами не дозволили увійти до групи лідерів. Однак вони продемонстрували високі результати в рамках окремих компонентів. Наприклад, Ужгород став переможцем Компонента 1 «Започаткування бізнесу» та Компонента 5 «Податки та збори» (також 1-ше місце в рамках цього Компонента в рамках ІКМ - 2019/2020), однак у сумі зміг посісти лише 13-ту сходинку в загальному рейтингу. У Компоненті 4 «Вартість дотримання законодавства» лідером став Краматорськ, а в Компоненті 7 «Безпека ведення бізнесу» – Суми.

Міста із середнім значенням ІКМ-ОЦ мають найкращі можливості для конкуренції з містами лідерами, якщо працюватимуть над покращенням окремих компонентів міської політики підтримки бізнесу тощо. Водночас їх також можуть наздогнати міста з низьким ІКМ, що й відбулося в ІКМ - 2021 порівняно з ІКМ - 2019/2020:

1. Київ та Херсон покинули групу аутсайдерів та перемістилися до групи міст із середнім ІКМ. Зокрема Київ піднявся з 21-ї сходинки на 14-ту (+9,14 бала порівняно з 1-ою хвилею), а Херсон з останньої 24-ї – на 18-ту (+11,68 бала). Необхідно зауважити, що Херсон продемонстрував найбільший прогрес за кількістю балів серед усіх міст, зокрема за рахунок покращення результату в рамках таких компонентів, як «Вартість дотримання законодавства», «Податки та збори» та «Неформальні платежі та корупція». Водночас результат Херсона знаходиться на межі з групою міст із низьким ІКМ. Відрив Херсона від Дніпра, що на 19-ій сходинці, становить лише близько 0,4 бала. При цьому Херсон також посів останні сходинки у двох компонентах – «Підтримка інновацій» та «Прозорість та відкритість даних», що робить позицію міста у рейтингу хиткою.
2. Дніпро та Миколаїв погіршили свої результати та опустилися до групи міст із низьким ІКМ. Дніпро погіршив свій результат з 15-ї до 19-ї сходинки (-7,81 бала), а Миколаїв з 17-ї до 20-ї (-6,95 бала). Місто Дніпро продемонструвало найбільше падіння ІКМ порівняно з попередньою хвилею. Це відбулося за рахунок зниження результатів міста, насамперед, у компонентах «Безпека ведення бізнесу» та «Підтримка інновацій».

У результаті до групи міст із низьким значенням ІКМ-ОЦ-2021 входять Дніпро, Миколаїв, Запоріжжя, Черкаси, Полтава та Одеса. Вказані міста продемонстрували негативні результати в більшості компонентів дослідження. Зокрема Одеса, яка на останній сходинці ІКМ, посіла також останню сходинку в компоненті «Безпека ведення бізнесу». Також на останніх позиціях в окремих компонентах знаходяться Черкаси (Компонент 1 «Започаткування бізнесу»), Полтава (Компонент 4 «Вартість дотримання законодавства»), Запоріжжя (Компонент 5 «Податки та збори»), Нікополь (Компонент 9 «Ресурси для розвитку»).

Результати 24-х міст за ІКМ-ОЦ - 2021 за окремими компонентами див. у [Додатку 2](#).

Національний ІКМ – Обласні центри -2021

В рамках дослідження «Найкращі практики лідерів Індексу конкурентоспроможності міст 2019/2020»⁵ було підраховано показник ІКМ на рівні країни на основі даних отриманих з 24 адміністративних центрів. Національний ІКМ в 2019/2020 роки становив 54,72 бала. В рамках нової хвилі дослідження ІКМ 2021 було знову підраховано національний ІКМ для обласних центрів.

Національний ІКМ - Обласні центри - 2021 рік становить 54,68 бала, що на 0,04 бала менше ніж Національний ІКМ – Обласні центри -2019/2020. Національний ІКМ є своєрідним узагальненням «слабких» та «сильних» сторін економічної конкурентоспроможності міст, яка виміряна десятима компонентами.

Як і під час попередньої хвилі дослідження, було отримано менше половини балів у компонентах «Підтримка інновацій» та «Ресурси для розвитку». При цьому, на відміну від ІКМ 2019/2020, жоден з компонентів не зміг отримати більше 7 балів (мінімальний результат, який може свідчити про успіх в компоненті). Найвище значення цього року – **6,31 бала** — має **компонент 7 «Безпека ведення бізнесу»**.

Значення Компоненту 4 «Вартість дотримання законодавства», де під час попередньої хвилі був зафіксований найвищий результат, цього разу зменшилось на 0,80 бала, що є найбільшою негативною зміною порівняно до інших компонентів. Також зменшилася значення компонентів «Податки та збори», «Лідерство міської влади» та «Підтримка інновацій».

Майже не змінилася значення Компоненту «Ресурсів для розвитку».

Зазначення всіх інших компонентів — Безпека ведення бізнесу, Започаткування бізнесу, Доступ до публічного майна, Неформальні платежі та корупція, Прозорість та відкритість даних — зросли. А компонент «Безпека ведення бізнесу» має не лише найвище значення цього року, а й продемонстрував найкращу позитивну динаміку порівняно до попереднього періоду.

Компонент	ІКМ 2021	ІКМ 2019/2020	Зміни ІКМ 2021 відносно до ІКМ 2019/2020
Компонент 1. Започаткування бізнесу	6,20	5,77	↑0,43
Компонент 2. Доступ до публічного майна	5,51	5,24	↑0,27
Компонент 3. Прозорість та відкритість даних	5,54	5,33	↑0,21
Компонент 4. Вартість дотримання законодавства	6,28	7,08	↓-0,80
Компонент 5. Податки та збори	5,19	5,69	↓-0,50
Компонент 6. Неформальні платежі та корупція	5,45	5,19	↑0,26
Компонент 7. Безпека ведення бізнесу	6,31	5,59	↑0,72
Компонент 8. Лідерство міської влади	5,02	5,31	↓-0,29
Компонент 9. Ресурси для розвитку	4,69	4,66	= 0,03
Компонент 10. Підтримка інновацій	4,48	4,86	↓-0,38

⁵ Див. Євген Ангел, Оксана Кузяків, «Найкращі практики лідерів Індексу конкурентоспроможності міст 2019/2020», Київ 2021, <https://bit.ly/3wGVIX9>

5. Рейтинг ІКМ - 2021 та групування міст

Основним результатом дослідження «Індекс конкурентоспроможності міст - 2021» (ІКМ - 2021) стало ранжування 45-ти найбільших українських міст, вибраних для другої хвилі дослідження. Для кожного міста розраховано значення ІКМ (див. Обрахунки та побудова ІКМ) та надано відповідний ранг. Значення ІКМ змінюється від 0 до 100, де 100 - найкраще значення, 0 – найгірше. Чим більше значення, тим вищий ранг отримує місто. У дослідженні взяли участь 45 міст, відповідно, присвоєно 45 рангів, де 1 – найвищий, а 45 – найнижчий ранг міста.

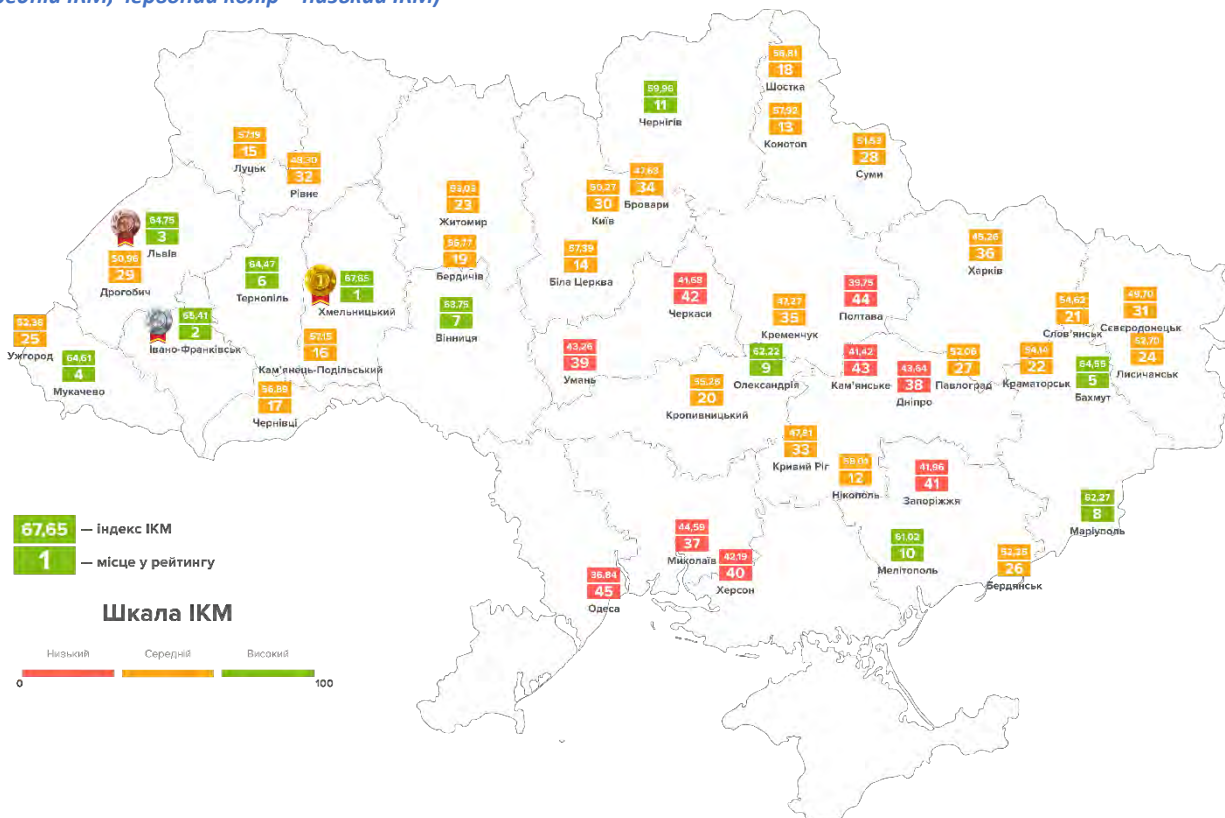
Окрім цього, залежно від значення індексу, міста було поділено на три групи:

2. Високий ІКМ (значення від 67,65 до 59,96, ранг від 1 до 11).
3. Середній ІКМ (значення від 58,01 до 45,26, ранг від 12 до 36).
4. Низький ІКМ (значення від 44,59 до 36,84, ранг від 37 до 45).

Перше місце в рейтингу ІКМ посіло місто Хмельницький, значення ІКМ - 2021 дорівнює 67,65 бала. Таким чином, Хмельницький є лідером ІКМ - 2021 як серед 24-х адміністративних центрів регіонів, так і серед 45-ти найбільших міст України.

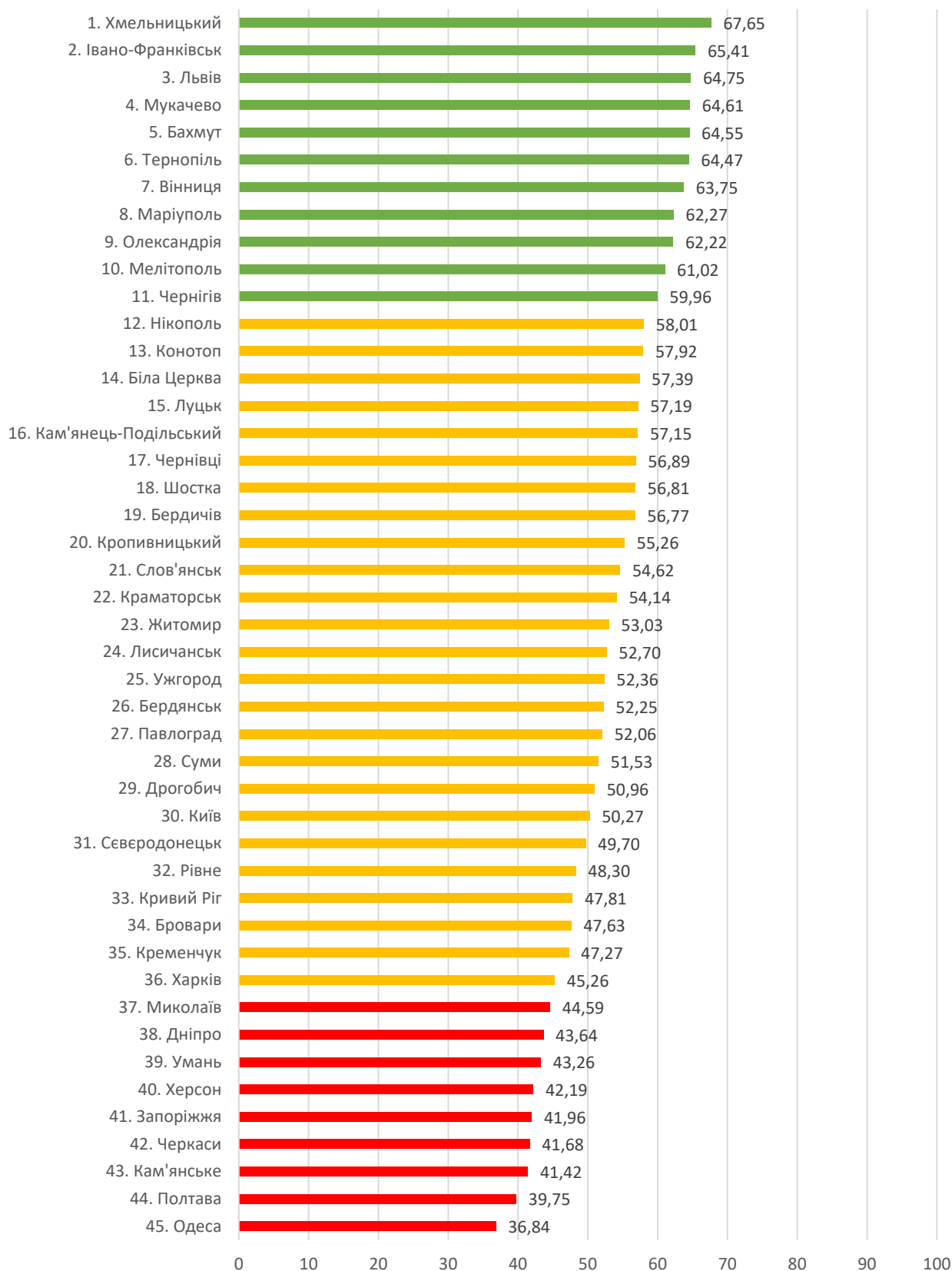
Усього до групи з високим ІКМ увійшли 11 міст. Це міста, які за сумою всіх компонентів (субіндексів) отримали найвищі оцінки, - Хмельницький, Івано-Франківськ, Львів, Мукачєво, Бахмут, Тернопіль, Вінниця, Маріуполь, Олександрія, Мелітополь, Чернігів.

Рис. 3 Індекс конкурентоспроможності міст 2021 на карті України (зелений колір – високий ІКМ, блакитний колір – середній ІКМ, червоний колір – низький ІКМ)

Значення індексу для Хмельницького (67,65 бала) на 2,24 бала перевищує показник Івано-Франківська (65,41 бала), який посів другу сходинку. При цьому результат переможця рейтингу майже вдвічі перевищує показник Одеси, яка знаходиться на останній сходинці рейтингу (36,84 бала). Хмельницький зміг перемогти завдяки високим результатам (як абсолютним, так і відносним) у більшості компонентів ІКМ. При цьому місто посіло першу сходинку лише в компоненті 9 «Ресурси для розвитку».

Рис. 4. Індекс конкурентоспроможності міст 2021: рейтинг міст (зелений колір – високий ІКМ, помаранчевий колір – середній ІКМ, червоний колір – низький ІКМ)

До групи міст із середнім значенням ІКМ входять 25 міст. Вказані міста продемонстрували хороші результати в рамках окремих компонентів, але сумарні результати невисокі. До цієї групи, наприклад, входить Конотоп, який переміг у Компоненті 7 «Безпека ведення бізнесу»; Слов'янськ – лідер Компонента 2 «Доступ до публічного майна»; також Шостка – переможець Компонента 5 «Податки та

збори». Міста із середнім значенням ІКМ мають найкращі можливості для конкуренції з містами лідерами, якщо зможуть покращити окремі компоненти міської політики підтримки підприємництва тощо.

Низький ІКМ зафіксовано в 9-ти містах дослідження: Миколаєві, Дніпрі, Умані, Херсоні, Запоріжжі, Черкасах, Кам'янському, Полтаві та Одесі. Вказані міста продемонстрували низькі результати в багатьох компонентах дослідження. Найнижчий показник ІКМ - 2021 зафіксовано в Одесі – 36,84 бала. Одеса, зокрема, також посіла останню сходинку в Компоненті 2 «Доступ до публічного майна». Також останні сходинки інших компонентів посідають Черкаси («Започаткування бізнесу»), Умань («Прозорість та відкритість даних»), Запоріжжя («Податки та збори») та Кам'янське («Безпека ведення бізнесу»).

5.1 Компонент 1. Започаткування бізнесу

5.1.1 Результати міст

Відповідно до результатів ІКМ - 2021 найвищий результат у рамках Компонента 1 «Започаткування бізнесу» продемонструвало місто Бахмут (9,06 бала). Також високий результат продемонструвало місто Олександрія (8,69 бала). Окрім цього, ще 7 міст отримали більше семи балів – Конотоп, Бердичів, Рівне, Ужгород, Краматорськ, Лисичанськ та Тернопіль. Високі результати забезпечила швидка державна реєстрація бізнесу, високий рівень надання консультацій підприємцям під час процесу реєстрації та достатній рівень забезпечення державними реєстраторами бізнесу.

Найгірші результати Компонента 1 зафіксовано в Дніпрі (2,88 бала) та Черкасах (2,83 бала). Також менше 4-х балів отримали Харків (3,25 бала), Київ (3,74 бала) та Миколаїв (3,75 бала). Подібно до ІКМ - 2019/2020 серед аутсайдерів також найбільші міста України (як за населенням, так і за кількістю зареєстрованого бізнесу). Місто Одеса також отримало лише 4,22 бала. Таким чином, результати ІКМ - 2021 підтверджують, що в найбільших містах України підприємці можуть мати більше труднощів при реєстрації бізнесу через більше навантаження на реєстраторів тощо.

Для того, щоб оцінити час, який бізнес реально витрачає на державну реєстрацію, у дизайні вибірки була зафіксована частка опитаних, які мали бути зареєстрованими у 2019 - 2020 роках. Ця частка становить 17,3% від усіх опитаних у середньому за вибіркою (1557 з 9000 опитаних після застосування статистичних ваг). Залежно від міста ця частка коливається від 11,5% до 27,0%.

Найшвидшу реєстрацію бізнесу у 2019 – 2020 роках було зафіксовано у Бердичеві (2,6 дня), Рівному (3,6 дня), Шостці (3,7 дня), Сумах (3,9 дня) та Житомирі (3,9 дня). Це у 1,5 – 2 рази швидше ніж у середньому на рівні країни – 6,3 дня. Водночас аж у 13-ти містах було потрібно менше 3-х днів для внесення змін до ЄДРПОУ. Зокрема, найкращий показник продемонстровано в Краматорську – 2,1 дня, що більш як на 1 день швидше ніж у середньому для всіх міст (3,4 дня).

Найдовше державна реєстрація відбувалася в Дніпрі (14,4 дня) та Умані (14 днів), що більше як у 2 рази перевищу середній для країни показник. Також більше 10-ти днів було потрібно для реєстрації у Києві (10,3 дня) та Маріуполі (10,8 дня). Водночас внесення змін до реєстру було найповільнішим у Черкасах (6,2 дня), Харкові (5,4 дня) та Миколаєві (5 днів).

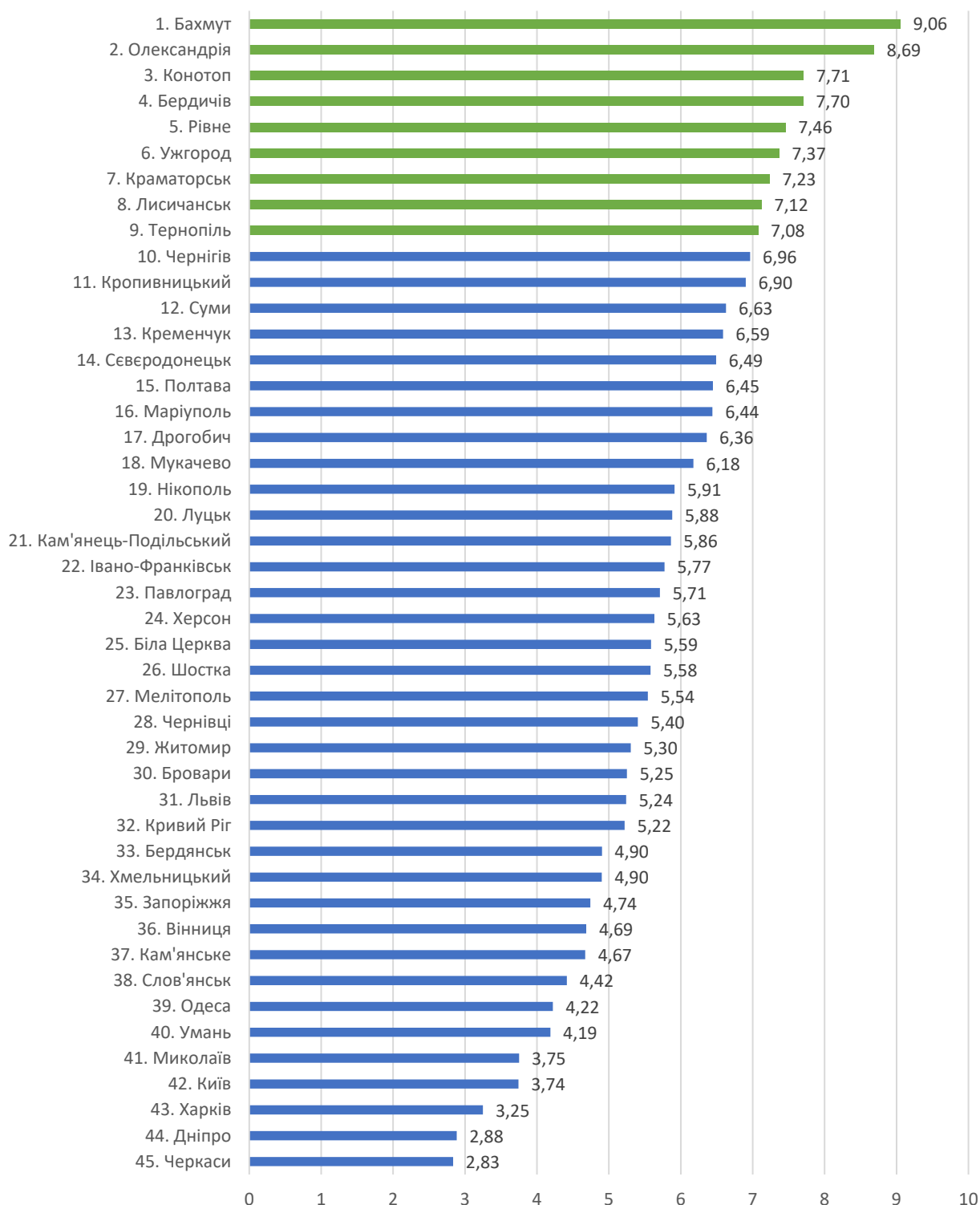
У рамках опитування 11% респондентів повідомили, що стикалися з перешкодами під час проходження процедури реєстрації бізнесу у 2019 – 2020 роках. При цьому у Бердянську про таку проблему повідомив майже кожен третій респондент (28,3%), що є найвищим показником серед усіх міст. Окрім цього, найчастіше скаржилися на перешкоди в Одесі (19,5%), Вінниці (21,2%), Дніпрі (21,4%), Слов'янську (22,2%) та Умані (23,7%). На противагу цьому, немає жодної скарги в Мелітополі. Окрім цього, рідше повідомляли про перешкоди в Шостці (2,3%), Конотопі (2,5%), Кам'янці-Подільському (3,1%) та Бердичеві (4,5%).

Більше двох третин (69,3%) опитаних змогли отримати консультації або будь-яку іншу допомогу при державній реєстрації бізнесу у 2019 - 2020 роках. При цьому, таку допомогу змогли отримати 87,1% респондентів у Дрогобичі та 86,1% в Бахмуті. Однак у деяких містах подібні консультації були надані менше ніж половині респондентів – 40,7% у Шостці, 42,2% у Бердичеві, 45,6% у Лисичанську, 46,9% у Миколаєві та 48,8% у Харкові.

У рамках ІКМ 2021 також було досліджено швидкість запуску бізнесу. У середньому серед досліджених міст необхідно 30,6 дня від дати подання документів до першої операції з продажу товарів/послуг у 2019 - 2020 роках. Найшвидше розпочати бізнес можна було в Бердичеві (11,8 дня), Шостці (17,1 дня),

Тернополі (18 днів), Кам'янці-Подільському (18,3 дня), Бердянську (19,2 дня) та Каменському (19,8 дня). Проте у 8-ми містах було потрібно більше 50-ти днів для старту бізнес- діяльності. Зокрема, найбільше часу було потрібно в Нікополі (75,9 дня), Запоріжжі (61,3), Черкасах (59,5 дня), Кременчуку (59,2 дня) та Києві (54,3 дня).

Рис. 5. Компонент 1. Започаткування бізнесу: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

Необхідно зауважити, що велике навантаження на реєстраторів може бути одним із факторів, які заважають швидкій реєстрації бізнесу. У низці міст на 10 тисяч суб'єктів господарювання припадає лише 5 реєстраторів (Черкаси, Харків, Дніпро, Одеса, Вінниця). Таким чином, мова йде переважно про

великі міста, де велика кількість бізнесів та більша ділова активність. З іншого боку, в Олександрії та Бахмуті цей показник становить 16 одиниць, у Лисичанську – 15.⁶

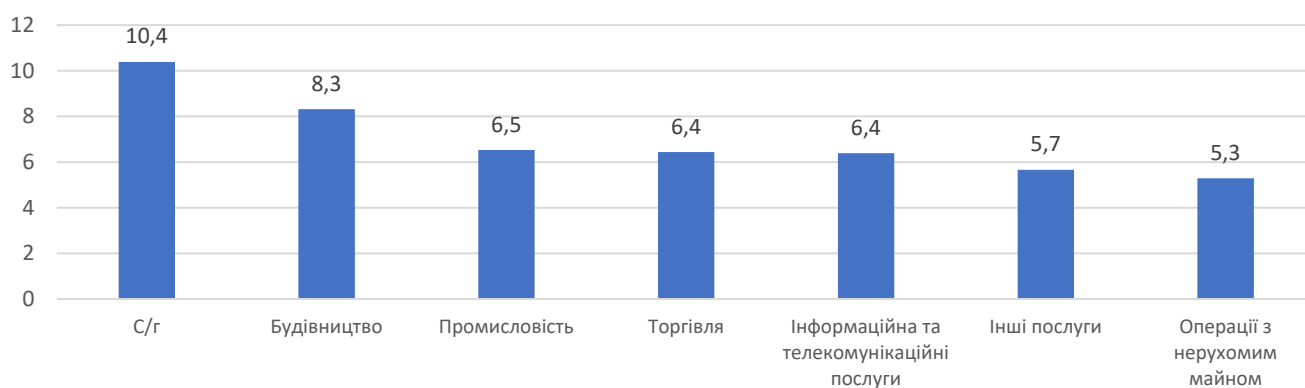
5.1.2 Аналіз окремих складових Компонента 1

5.1.2.1 Тривалість державної реєстрації бізнесу

Тривалість державної реєстрації за типом підприємницької діяльності. У 2019 – 2020 роках середня тривалість реєстрації фізичних осіб-підприємців становила 6,1 дня, а підприємств-юридичних осіб – 6,7 дня. При цьому в середньому серед усіх опитаних середня тривалість становила 6,3 дня.

Тривалість державної реєстрації за розміром бізнесу. Представники мікробізнесу в середньому витрачають на реєстрацію найменшу часу – близько 6,2 дня. Водночас найбільш тривалим час реєстрації виявився для малих суб'єктів – 9,5 дня. Водночас кількість великих та середніх підприємств у підвбірці, які могли надати відповідь на це запитання, була занадто малою для статистичних порівнянь.⁷

Рис. 6. Тривалість реєстрації за сектором (днів)

Тривалість державної реєстрації за сектором. Тривалість державної реєстрації СПД відрізняється в залежності від сектору діяльності. Найдовша тривалість зафіксована в тих суб'єктів, які працюють у секторі сільського господарства (10,3 дня) та в будівництві (8,3 дня). Майже однакова тривалість реєстрації для промисловості (6,5 дня), торгівлі (6,4 дня) та інформаційних та телекомунікаційних послуг. Найшвидше реєстрація відбувається для тих, хто працює з нерухомістю – 5,3 дня.

5.1.2.2 Проблеми під час проходження процедури реєстрації

Серед суб'єктів підприємницької діяльності, які реєстрували бізнесу у 2019 – 2020 роках, повідомили про ті чи інші труднощі під час державної реєстрації 11,0% опитаних.

Поширеність проблем при реєстрації за типом підприємницької діяльності. Проблеми є більш поширеними серед фізичних осіб-підприємців ніж серед підприємств-юридичних осіб: 11,7% проти 10,3%.

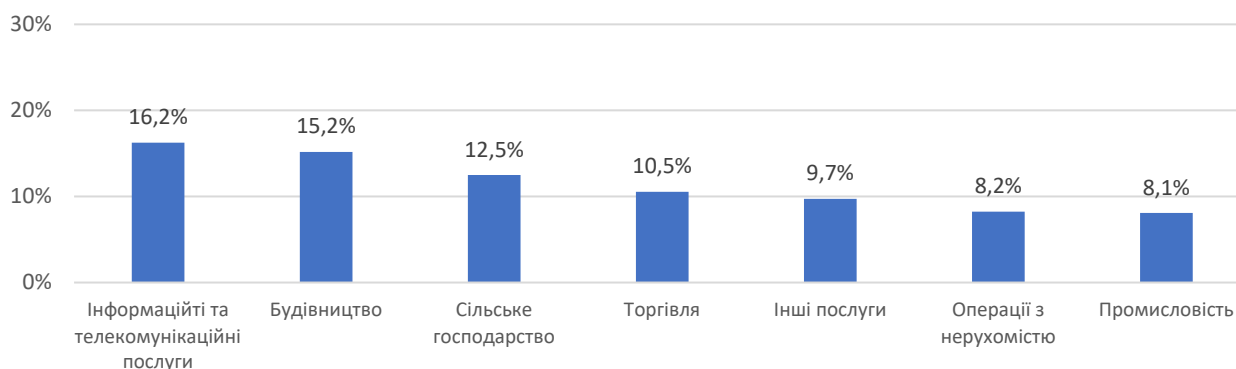
Поширеність проблем при реєстрації за розміром бізнесу. Поширеність проблем відрізняється для представників бізнесу різного розміру. Зокрема, якщо серед мікробізнесу

⁶ Дані стосовно кількості державних реєстраторів у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, які забезпечені доступом до Єдиного державного реєстру, надані Міністерством юстиції України та ДП «Національні інформаційні системи». Кількість суб'єктів господарювання – за даними Держстату України. Більше інформації – у польовому звіті дослідженні.

⁷ Кількість середніх та великих підприємств у підвбірці становила лише 6 та 1 підприємство відповідно.

зіштовхувалися з проблемами 11,4% опитаних, серед малого – 7,8%, то серед середнього – зовсім відсутні респонденти, що мали труднощі⁸.

Рис. 7. Частка бізнесу, що зіштовхнувся з проблемами при реєстрації (за сектором), %

Поширеність проблем при реєстрації за сектором. СПД різних секторів повідомляють про різну поширеність перешкод при державній реєстрації. Якщо для промисловості цей показник становить 8,1%, то для будівництва – 15,2%, а інформаційних та телекомунікаційних послуг – 16,2%. У секторі торгівлі та інших послугах показник приблизно відповідає середньому для всіх опитаних (10,5% та 9,7% відповідно).

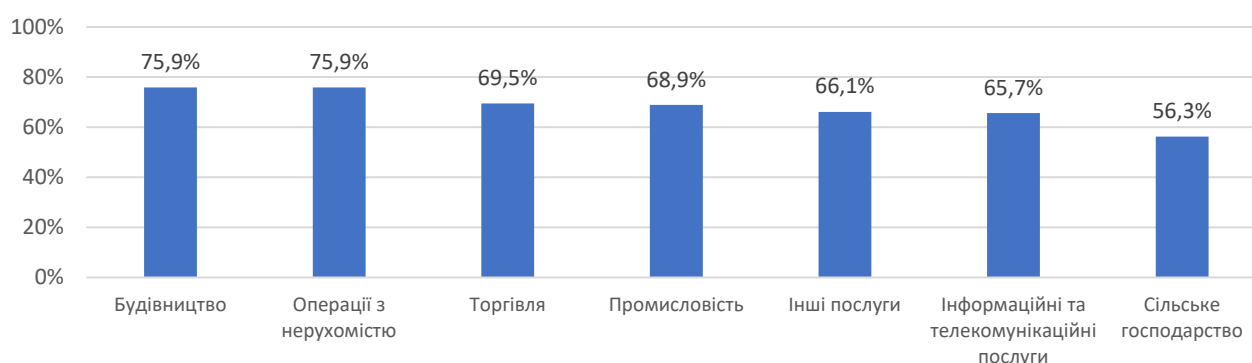
5.1.1.1 Допомога або консультації при заповненні чи поданні документів на державну реєстрацію

Більше двох третин опитаних СПД (69,3%) вказали, що в них була можливість отримати консультацію або іншу допомогу із заповнення чи подання документів при державній реєстрації бізнесу.

Допомога при реєстрації за типом підприємницької діяльності. Показник майже не відрізняється для фізичних осіб-підприємців та підприємств-юридичних осіб (68,8% проти 69,7%).

Допомога при реєстрації за розміром бізнесу. Бізнес меншого розміру рідше вказує на можливість отримання консультацій при державній реєстрації. Така нагода була у 69,2% мікросуб'єктів та 68,6% малих. Найчастіше могли отримати допомогу або консультації СПД середнього розміру – 73,3%⁹.

Рис. 8. Частка бізнесу, що мав можливість отримати консультацію або допомогу при реєстрації (за сектором), %

Допомога при реєстрації за сектором. Можливість отримати консультацію або іншу допомогу із заповнення чи подання документів відрізняється для окремих секторів. У торгівлі, промисловості, інформаційних та телекомунікаційних послугах та інших послугах отримали таку

⁸ Кількість великих підприємств у вибірці за цим запитанням була надто малою для статистичних порівнянь.

⁹ Кількість великих підприємств у вибірці за цим запитанням була надто малою для статистичних порівнянь.

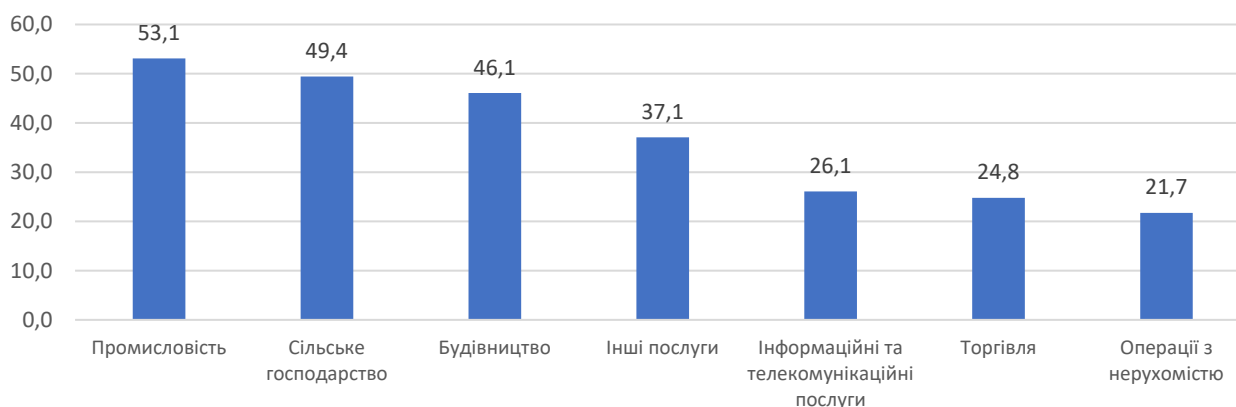
допомогу близько двох третин опитаних. Водночас, у сільському господарстві це лише дещо більше половини (56,3%), а в будівництві та операціях із нерухомістю – три чверті (75,9%).

5.1.1.2 Час, що минув від реєстрації до першої операції з продажу товарів та послуг

Час до першої операції продажу за типом підприємницької діяльності. У середньому фізичним особам підприємцям у 2019 – 2020 роках було потрібно майже у 2 рази менше часу від початку реєстрації до перших продажів (24,2 дня проти 41,5 дня). У середньому для всіх міст цей показник становить 30,6 дня.

Час до першої операції продажу за розміром бізнесу. Мікробізнесу потрібно 29,9 дня для отримання перших продажів. Водночас малий бізнес витрачає на це 47,1 дня. Для середніх та великих підприємств підвібрка недостатньо наповнена для статистичних порівнянь.

Рис. 9. Час, що минув від подання документів на реєстрацію до першого проданого товару або послуги (за сектором), днів

Час до першої операції продажу за сектором. Для СПД, які представляють інформаційні та телекомунікаційні послуги, торгівлю та операції з нерухомістю, середня тривалість запуску бізнесу менша ніж у середньому для всіх опитаних. Таким чином, запуск бізнесу найбільш швидкий у різних видах послуг. Та найбільш тривалий процес запуску в промисловості (53,1 дня) та сільському господарстві (49,4 дня). Дещо коротші терміни зафіксовано в будівництві (46,1 дня) та інших послугах (37,1).

5.1.2.3 Поширеність та тривалість державної реєстрації змін до відомостей, що містяться в ЄДР

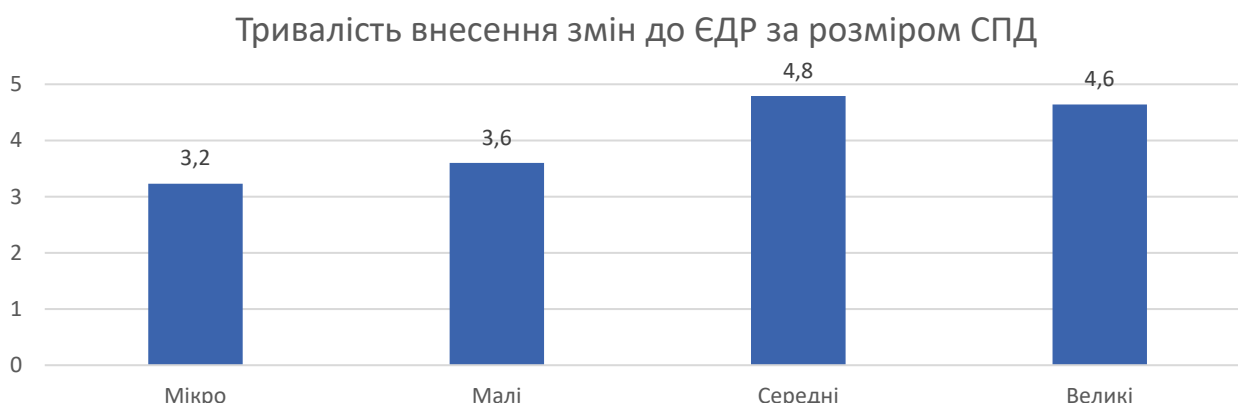
Для того, щоб оцінити час, який бізнес реально витрачає на внесення змін до відомостей про державну реєстрацію, у дизайні вибірки була зафіксована частка опитаних, які вносили зміни в період 2019 - 2020 років. Майже третина респондентів (31,2%) повідомила, що у 2019 – 2020 роках здійснювала державну реєстрацію змін до відомостей, що містяться в ЄДРПОУ (результат після застосування статистичних ваг). У середньому ця процедура тривала 3,4 дня.

Реєстрація змін до ЄДР за типом підприємницької діяльності. Частка підприємств-юридичних осіб, які проходили цю процедуру, майже у 2 рази вища ніж частка фізичних осіб-підприємців (36,2% проти 21,3%). При цьому немає суттєвої різниці в тривалості внесення змін до ЄДР. Для ФОП потрібно 3,1 дня, а для юридичних осіб – 3,5 дня.

Реєстрація змін до ЄДР за розміром бізнесу. Серед великих суб'єктів частка респондентів, які вносили до ЄДР зміни, майже у 2 рази вища ніж серед мікробізнесу (51,2% проти 28,7%). У 2019 – 2020 роках такі зміни вносила також майже однакова частка малих та середніх СПД – 42,6% та 40,8% відповідно.

Процедура внесення змін до ЄДР була найбільш тривалою для СПД середнього розміру – у середньому 4,8 дня. Дещо менше часу витрачають великі підприємства – 4,6 дня. Суб'єкти невеликого розміру в середньому витрачають на 1-1,5 менше часу, ніж середні та великі. Зокрема, для мікробізнесу було потрібно 3,2 дня, а малого – 3,6 дня.

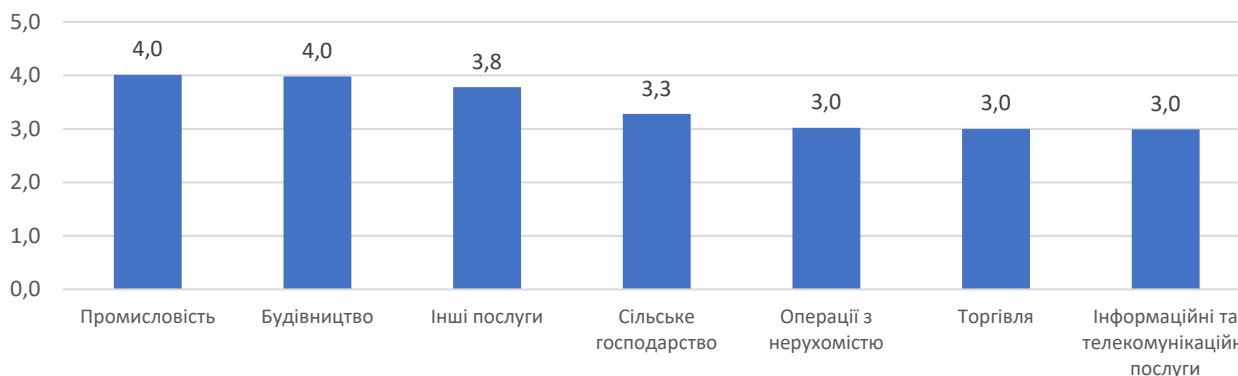
Рис. 10. Тривалість (днів) процедури внесення змін до ЄДР (за розміром бізнесу)

Реєстрація змін до ЄДР за сектором.

СПД, які займаються нерухомістю, нечасто вносили зміни до ЄДРПОУ – лише 24,7%. Також рідше ніж у середньому по країні вносили змінили ті, що працюють у сільському господарстві – 28,6%. Найчастіше такі зміни вносили ФОП та підприємці, які надають інші послуги (39,3%). Приблизно однакова частка такого бізнесу в торгівлі (35,0%), промисловості (34,7%) та будівництві (34,2%).

Рис. 11. Тривалість (днів) процедури внесення змін до ЄДР (за сектором)

Середня тривалість реєстрації змін також відрізняється за секторами. Зокрема, у промисловості та будівництві для внесення зміни потрібно 4 дні, приблизно так само в інших послугах – 3,8 дня. Водночас ця процедура становить 3 дні для СПД, які займаються операціями з нерухомістю, торгівлею та інформаційними та телекомунікаційними послугами.

5.1.2.4 Терміни отримання дозвільних документів¹⁰

У рамках дослідження також було оцінено тривалість отримання дозвільних та реєстраційних документів у сфері будівництва та декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки у 2019 – 2020 роках.

Для отримання дозвільних документів у сфері будівництва (повідомлення про початок виконання підготовчих та будівельних робіт, декларація про початок виконання підготовчих і будівельних робіт,

¹⁰ Індикатори, що стосуються тривалості отримання дозвільних документів, не входять у розрахунки ІКМ - 2021 для 45-ти найбільших міст через недостатню наповнюваність підвибірки.

дозвіл на виконання будівельних робіт, декларація про готовність об'єкта до експлуатації, сертифікат про прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкту) у середньому суб'єкти підприємництва витрачали 36,2 дня. У декілька разів менше часу потрібно для отримання декларації, яка засвідчує відповідність матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки. У середньому СПД витрачають 11,4 дня¹¹.

Терміни отримання дозвільних документів за типом підприємницької діяльності. Підприємства-юридичні особи витрачають більше часу на отримання дозвільних документів, ніж фізичні особи підприємці. Зокрема витрати часу на документи у сфері будівництва для юридичних осіб вищі майже на 3 дні (36,9 дня проти 34,2 дня). Водночас витрати підприємств на отримання документів щодо вимог пожежної безпеки вищі на третину – 12,6 дня проти 9,4 дня.

Рис. 12. Час, витрачений на оформлення дозвільних документів (за типом підприємницької діяльності), днів

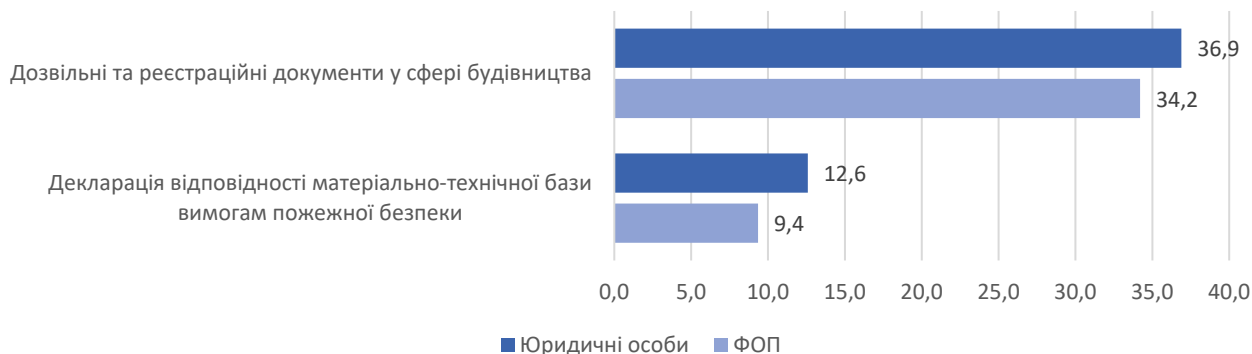

Рис. 13. Час, витрачений на оформлення дозвільних документів (за розміром бізнесу), днів

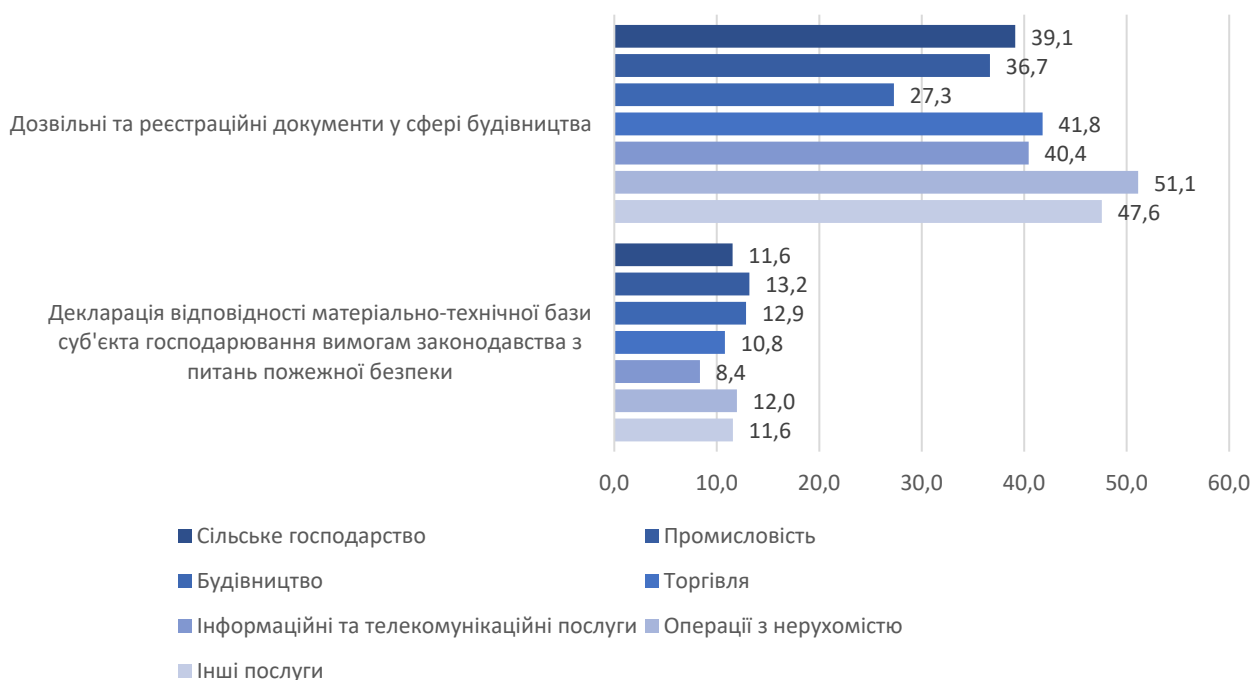

Терміни отримання дозвільних документів за розміром бізнесу. У рамках дослідження зафіксовано відмінності між бізнесом різних розмірів у тому, скільки часу займає в них отримання різноманітних дозвільних документів. Зокрема, зі зростанням розміру СПД зростає тривалість отримання документів. Наприклад, для отримання дозвільних та реєстраційних документів у сфері

¹¹ У секторі будівництва відбулися найбільші регуляторні послаблення за останні декілька років, разом із цим, будівництво є складним видом діяльності, який має вплив на безпеку життєдіяльності людей. Для оцінки «регуляторного тягаря» в цій сфері та причин його існування необхідно провести аналіз стану містобудівної документації в місті, аналіз даних за самочинними забудовами та причинами їх виникнення.

будівництва мікробізнес потребує 34,2 дня, а малий – 36,6 дня. Водночас для великих підприємств цей показник майже в 4 рази вищий – 135 днів. На отримання декларації відповідності вимогам пожежної безпеки мікро- та малий бізнес потребує приблизно однаковий обсяг часу – 11,4 та 11,3 дня. При цьому для середніх СПД потрібно 12,8 дня, а великих – 14,9 дня.

Рис. 14. Час, витрачений на оформлення дозвільних документів (за сектором), днів

Терміни отримання дозвільних документів за сектором. Результати опитування свідчать, що СПД різних секторів витрачають у середньому різні обсяги часу на отримання дозвільних документів. Наприклад, документи у сфері будівництва найшвидше отримують респонденти, які представляють будівельну галузь – 27,3 дня. Промислові підприємства потребують 36,7 дня, що приблизно на рівні середнього показника для всіх опитаних. Найбільше часу на отримання таких документів потребують представники бізнесу у сфері нерухомості (51,1 дня).

Отримання декларації відповідності вимогам пожежної безпеки найшвидше проходить для представників інформаційних та телекомунікаційних послуг – 8,4 дня. Для решти секторів показник приблизно відповідає середньому для всіх опитаних – у діапазон 11-12 днів. Найбільше часу потребують промислові підприємства – 13,2 дня.

5.1.1.3 Основні результати

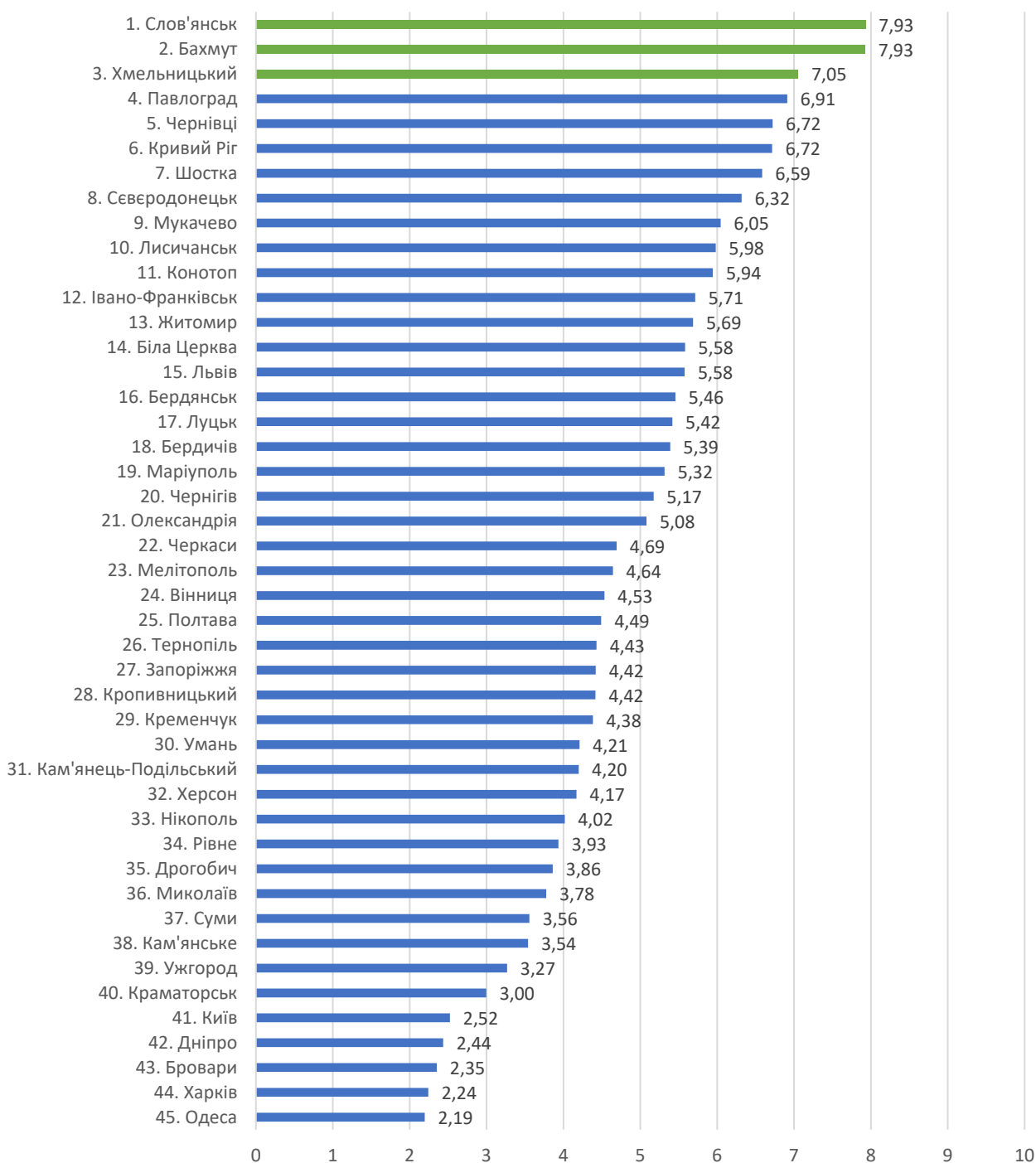
- Щоб зареєструвати бізнес в Олександрії СПД у середньому витрачали біля 6-ти днів.
- Тривалість реєстрації змін до відомостей, що містяться в ЄДРПОУ, у середньому становила більше 3-х днів.
- Більше двох третин опитаних СПД (69,3%) мали можливість отримати консультацію або іншу допомогу із заповнення чи подання документів при державній реєстрації бізнесу.
- Кожен десятий СПД мав труднощі при реєстрації бізнесу у 2019 – 2020 роках, найчастіше в секторі інформаційних та технологічних послуг.
- У середньому на запуск бізнесу йде близького 1 місяця (від моменту подачі документів для реєстрації до здійснення першої операції з продажу товару або послуги).
- Промислові, сільськогосподарські та будівельні компанії витрачають найбільше часу на відкриття бізнесу (від моменту подачі документів для реєстрації до здійснення першої операції з продажу товару або послуги).

5.2 Компонент 2. Доступ до публічного майна

5.2.1 Результати міст

У рамках ІКМ - 2021 лідерами Компонента 2 стали два міста – Слов'янськ та Бахмут, які отримали по 7,93 бала. Окрім цього, високий результат отримало лише одне місто – Хмельницький (7,05 бала). Високі результати лідерів були забезпечені прозорістю доступу до інформації про комунальну власність та муніципальну нерухомість, наявність у бізнесу документів на право власності/оренди земельних ділянок.

Рис. 15. Компонент 2. Доступ до публічного майна: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

Водночас 5 міст отримали менше 3-х балів – Одеса (2,19 бала), Харків (2,24 бала), Бровари (2,35 бала), Дніпро (2,44 бала) та Київ (2,52 бала). Такі низькі результати можуть свідчити про недостатній доступ до публічної інформації та проблеми з отриманням документів на землю.

Результати дослідження вказують, що значна частина українського бізнесу не має документів, які підтверджують право власності/оренди на земельну ділянку. Про наявність таких документів повідомили лише більше третини (35,6%) опитаних. Зокрема це більше половини (54,6%) серед тих, хто вважає, що питання документів на землю стосується їхньої діяльності.

Лише у двох містах більше половини респондентів підтвердили наявність таких документів – у Мукачеві (60,7%) та Бахмуті (55,8%). Також близько половини респондентів мають такі документи в Бердичеві (49,3%), Олександрії (48,7%), Конотопі (47,4%) та Северодонецьку (46,2%). Тобто, серед лідерів ми бачимо міста меншого розміру, у яких питання отримання права власності на землю може бути менш проблемним ніж в обласних центрах. На противагу цьому, найнижчі показники ми бачимо в найбільших містах України (подібно до результатів у рамках ІКМ - 2019/2021) – Харкові (15,9%), Києві (17,4%), Одесі (18,2%), Дніпрі (20,7%) та Львові (23,1%).

Більше чверті (27,4%) опитаних повідомили, що інформація про наявність земель комунальної власності, які ще не були надані в користування та можуть бути використані під забудову або для іншого цільового призначення, є доступною. Місто Шостка єдине, у якому про доступність такої інформації повідомили більше половини респондентів (50,2%). Також високі результати в Чернівцях (43,5%), у Слов'янську (42,7%), у Павлограді (41,4%) та в Хмельницькому (38,8%). Найгірша ситуація спостерігається в Краматорську (13,7%), Броварах (15,9%), Кам'янському (17,4%), Сумах (17,8%) та Дніпрі (19,5%).

Дещо кращою є поінформованість підприємців про муніципальну нерухомість (у тому числі нежитлові приміщення). Більше третини (36,4%) опитаних знають про таку нерухомість, яка перебуває в оренді чи може бути передана в оренду для здійснення підприємницької діяльності. Лише в трьох містах про доступність інформації повідомило більше половини опитаних – у Бахмуті (52,8%), Слов'янську (51,2%) та Хмельницькому (50,6%). Найгірша ситуація зафіксована в Дрогобичі (22,0%), Броварах (25,3%) та Кам'янці-Подільському (25,6%).

5.2.2 Аналіз окремих складових Компонента 2

5.2.2.1 Наявність прав власності або оренди на земельну ділянку та тривалість її оформлення¹²

Більше половини (54,6%) підприємців вказують, що мають документи, які підтверджують право власності або оренди цієї ділянки (серед тих, хто вважає, що питання документів на землю стосується їхньої діяльності). У цілому це становить більше третини (35,6%) від усіх опитаних. Серед тих, хто має право власності або оренди, третина (34,6%) оформлювала такі документи у 2019 – 2020 роках. У середньому на процедуру оформлення документів власності або оренди витрачали 65,1 дня, починаючи від дня подання клопотання (або іншого документа) і закінчуючи днем отримання підтверджуючих документів (підписання договору оренди землі/отримання витягу з Державного земельного кадастру).

Наявність та оформлення прав власності або оренди за типом підприємницької діяльності. Підприємці-юридичні особи володіють документами, що підтверджують їхнє право власності чи оренди на землю більш часто, ніж фізичні особи-підприємці. Зокрема, про наявність таких документів повідомило більше половини (58,9%) підприємств та менше половини ФОП (45,0%). При цьому майже третина СПД оформляла документи впродовж 2019 – 2020 років (32,9% ФОП та 35,1% підприємств). На процедуру оформлення прав власності або оренди на земельну ділянку ФОП витрачали в середньому 40 днів, а юридичні особи – 83,8 дня, тобто у 2 рази більше часу. Таким чином,

¹² Тривалість оформлення не враховується в ІКМ через недостатню наповнюваність підвибірок для окремих міст.

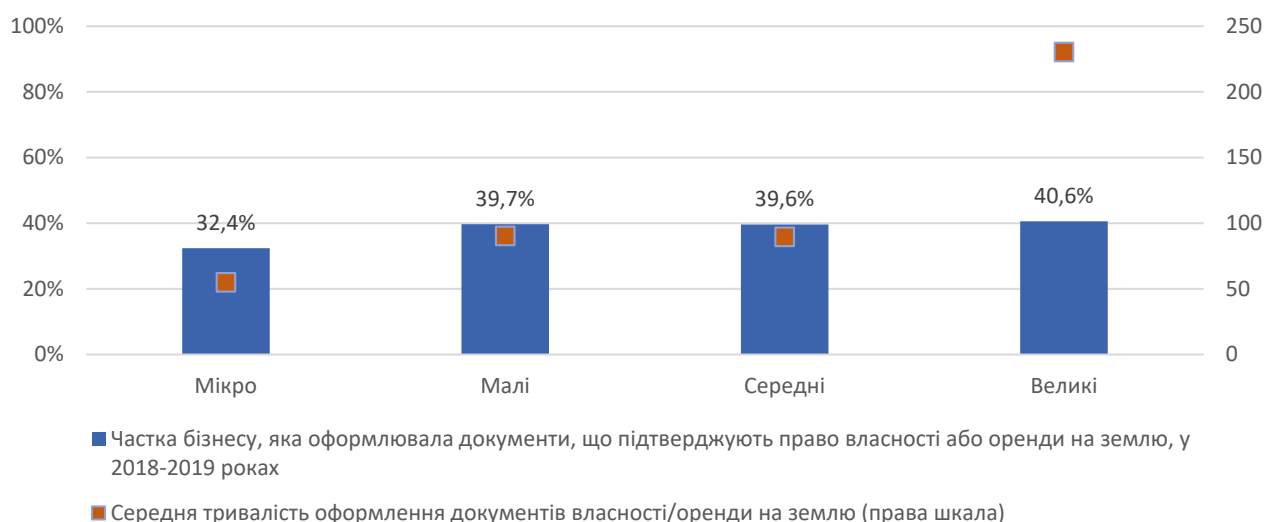
юридичні особи витрачають на отримання документів більше часу, але в результаті частіше мають такі документи.

Наявність та оформлення прав власності або оренди за розміром бізнесу. Зі зростанням розміру бізнесу також збільшується частка суб'єктів підприємницької діяльності, які мають документи для підтвердження права власності або оренди земельної ділянки. Зокрема серед мікробізнесу, який веде діяльність на певній земельній ділянці, має відповідні документи лише половина (49,1%) опитаних. У малому бізнесі ця частка становить уже 72,0%, а в середньому – 84,9%. Найвищий рівень володіння документами на землю серед великих підприємств – 86,5%.

Залежно від розміру підприємства також відрізняються часові рамки, у які відповідні документи було оформлено. Наприклад, серед мікробізнесу майже третина (32,4%) оформила право власності або оренди на землю у 2019 – 2020 роках. У малому та середньому бізнесі за відповідний період отримали документи 39,7% та 39,6% відповідно. Найвищий показник серед великих підприємств – 40,6% представників цієї групи СПД оформили документи у 2019 – 2020 роках.

Тривалість оформлення документів також зростає з розміром СПД. Наприклад, мікробізнес потребував 55 днів на отримання права власності або оренди. Майже вдвічі більше часу необхідно для малого та середнього бізнесу (90,3 дня та 89,6 дня). Найбільше часу на оформлення підтверджувальних документів на землю витрачали великі суб'єкти – 230,3 дня.

Рис. 16. Поширеність (%) та тривалість (днів) оформлення прав власності або оренди на земельну ділянку (за розміром бізнесу)

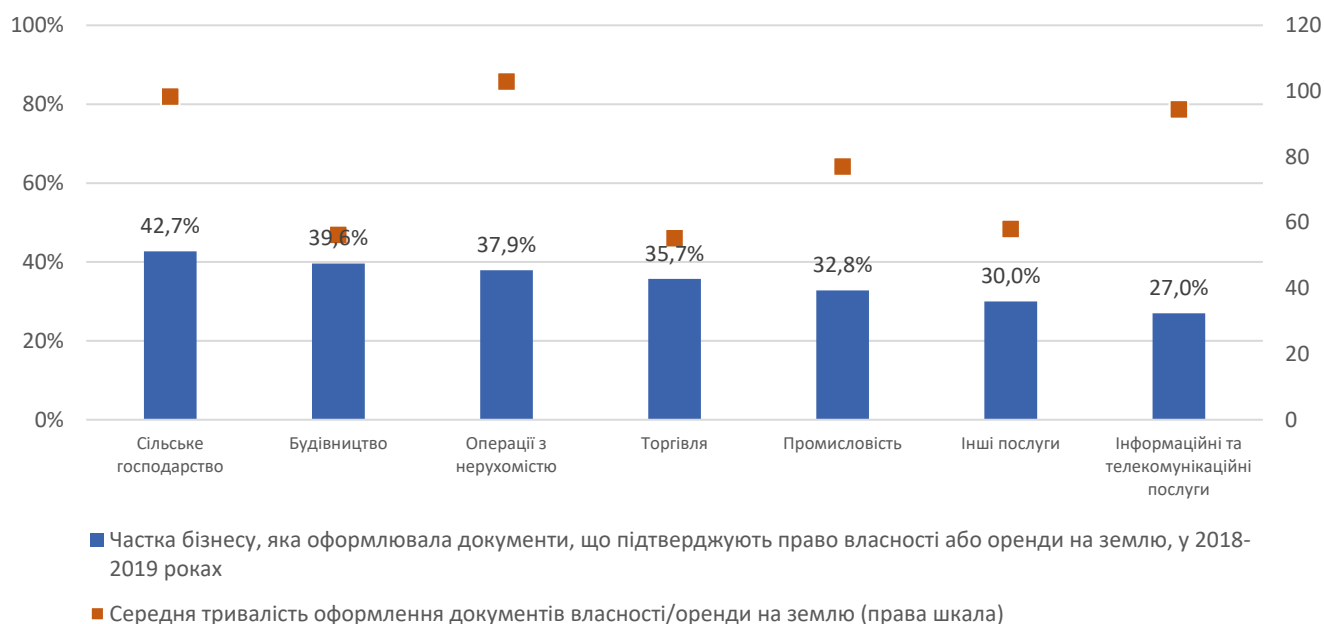

Наявність та оформлення прав власності або оренди за сектором.

Сільськогосподарські та промислові СПД частіше володіють документами, що засвідчують власність або оренду земельної ділянки, на яких вони ведуть господарську діяльність (відповідно 74,0% та 64,7%). Найнижча частка володіння землею підприємствами, які представляють інформаційні та телекомунікаційні послуги, – 29,1%. У решті секторів відповідний показник становить дещо більше половини опитаних на рівні середнього для всієї вибірки показника.

Найбільш активними в отриманні документів на землю впродовж 2019 – 2020 років були представники сільського господарства. У цьому секторі 42,7% тих, хто має право власності або оренди, займалися оформленням таких документів за вказані 2 роки. Також активними за вказаний період були представники будівництва (39,6%) та операцій із нерухомістю (37,9%). Водночас, у 2019 – 2020 роках найнижча частка респондентів, які займалися оформленням документів, належить до інформаційних та телекомунікаційних (27,0%) та інших послуг (30,0%).

Рис. 17. Поширеність (%) та тривалість (днів) оформлення прав власності або оренди на земельну ділянку (за сектором)

Найвища середня тривалість оформлення документів власності/оренди на землю зафіксована в секторі операцій із нерухомістю (102,9 дня). Також висока тривалість у сільському господарстві (98,3 дня) та інформаційних та телекомунікаційних послугах (94,4 дня). На противагу цьому, у торгівлі та будівництві цей показник майже у 2 рази нижчий – 55,2 дня та 56,2 дня відповідно.

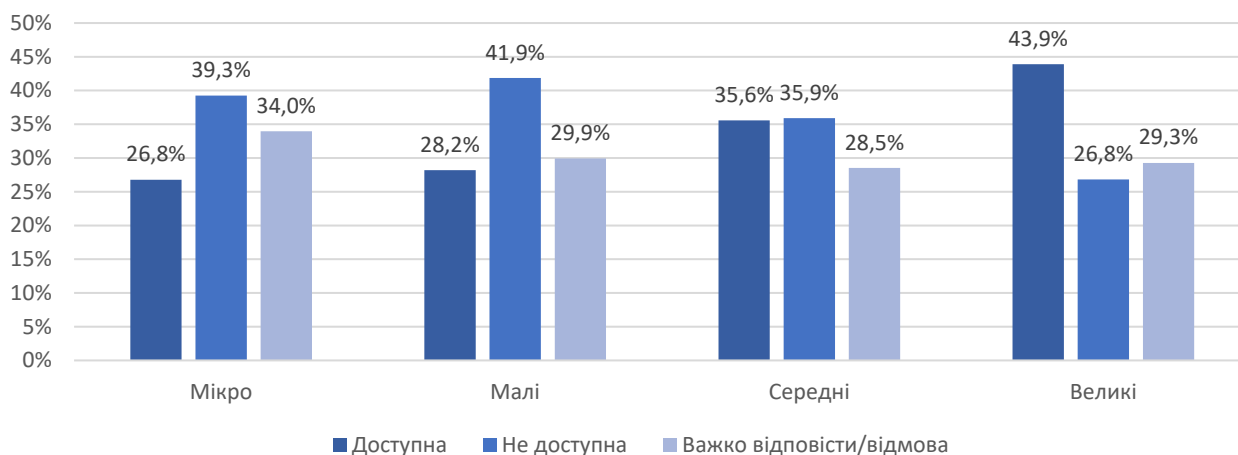
5.2.2.2 Оцінка доступності інформації про землю комунальної власності в місті

У рамках дослідження респондентам запропонували оцінити доступність у їхньому місті інформації про наявність земель комунальної власності, які ще не надані в користування та можуть бути використані під забудову або для іншого цільового призначення. Усього більше чверті опитаних (27,4%) повідомили, що інформація про землі комунальної власності є доступною. З іншого боку, 39,5% вважають, що така інформація є недоступною. Високою є частка опитаних, які не змогли відповісти на запитання – 33,3%. Це свідчить про можливо недостатній рівень інформування бізнесу про доступність землі в їхньому місті. При цьому результати відрізняються для бізнесів різного типу підприємницької діяльності, секторів та розмірів.

Оцінка доступності інформації про землю за типом підприємницької діяльності.

Представники підприємств-юридичних осіб у незначній мірі краще поінформовані, ніж фізичні особи-підприємці про наявність доступної землі в їхньому місті. Зокрема підтвердили поінформованість 25,0% ФОП та 28,6% підприємств. Також серед підприємств вища частка респондентів, які вважають таку інформацію недоступною – 40,6% проти 37,3% серед ФОП. Кращий рівень поінформованості підприємств також підтверджує більш низька частка відповідей «важко відповісти / відмова». Якщо серед підприємств 30,9% таких відповідей, то серед ФОП – 37,7%.

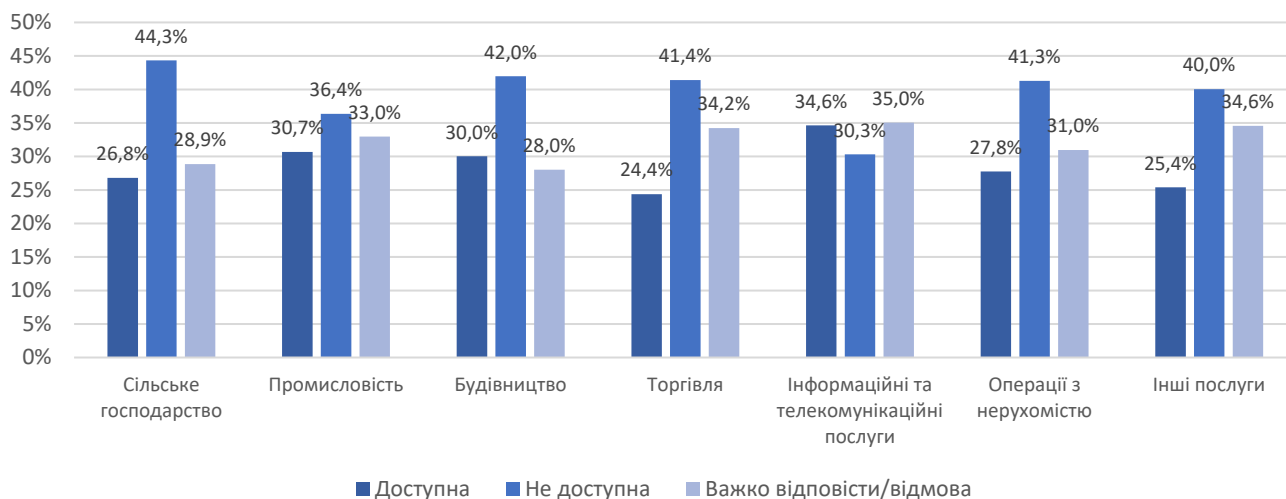
Рис. 18. Оцінка доступності інформації про наявність комунальної землі (за розміром бізнесу), %

Оцінка доступності інформації про землю за розміром бізнесу. Серед мікробізнесу найвища частка відповідей «важко відповісти/відмова» - 34,0%. Водночас серед малих, середніх та великих СПД цей показник становить близько 29 - 30%. Таким чином, мікробізнес найгірше може володіти інформацією про доступність інформації про землю.

Зі зростанням розміру СПД зростає також частка респондентів, які підтверджують доступність інформації про землю. Вказують на доступність інформації 26,8% представників мікробізнесу та 28,2% малого. Цей показник становить 35,6% для середніх та 43,9% для великих. Необхідно зауважити, що серед мікро-, малих та середніх суб'єктів переважає частка респондентів, які вважають, що інформація про землю є недоступною. Водночас серед великих підприємств переважає частка тих, хто вважає таку інформацію доступною (43,9% відповідей «доступна» проти 26,8% «не доступна»).

Рис. 19. Оцінка доступності інформації про наявність комунальної землі (за сектором), %

Оцінка доступності інформації про землю за сектором. Представники сільського господарства та будівництва можуть найкраще орієнтуватися в тому, чи доступна інформація про комунальну землю, доступну для забудови чи інших цілей. Зокрема частка відповідей «важко відповісти/відмова» становить для них відповідно 28,9% та 28,0%. Більший рівень поінформованості може відображати специфіку господарської діяльності в цих секторах, яка найбільш тісно з усіх секторів пов'язана із земельними питаннями. Водночас найвища частка респондентів, які не змогли дати відповідь, в інформаційних та телекомунікаційних послугах (35,0%), інших послугах (34,6%) та торгівлі (34,2%).

Найвища частка респондентів, які вважають інформацію про землю доступною, зафіксована в секторах інформаційних та телекомунікаційних послуг – 34,6%. Це єдині сектори, де частка відповідей «доступна» перевищує «недоступна». Також відносно високі частки позитивних оцінок доступності в промисловості (30,7%) та будівництві (30,0%). На противагу цьому, лише 24,4% представників торгівлі та 25,4% інших послуг вважають таку інформацію доступною.

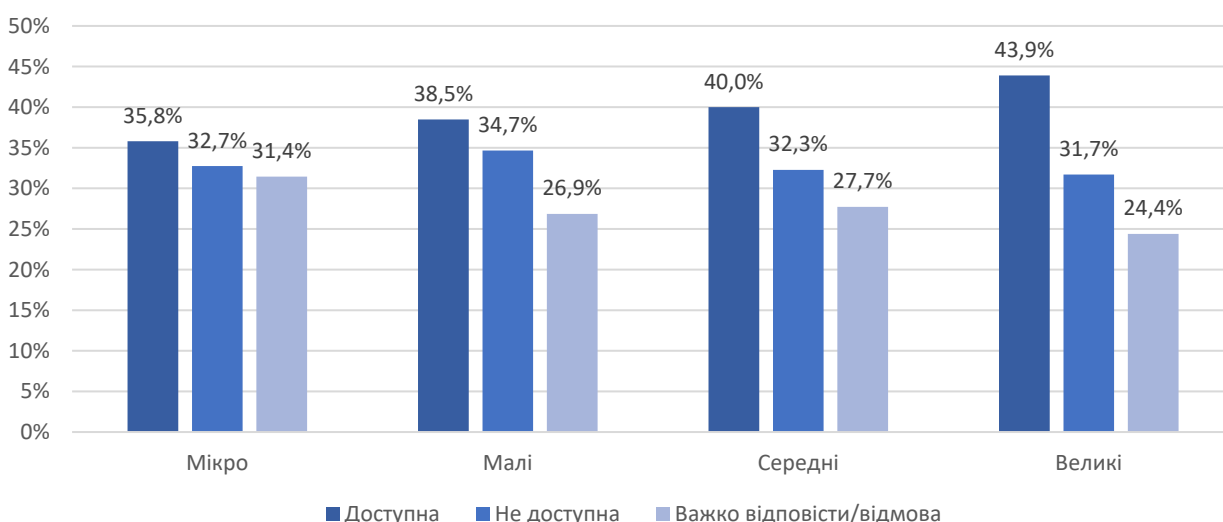
5.2.2.3 Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість

Представникам бізнесу також було запропоновано оцінити доступність у їхньому місті інформації про муніципальну нерухомість (у тому числі нежитлові приміщення), яка перебуває в оренді або може бути передана в оренду для здійснення підприємницької діяльності. Від рівня доступності цієї інформації залежать можливості бізнесу для розвитку (наприклад, зміни діяльності чи розширення), якщо для нього потрібна оренда приміщення.

Більше третини опитаних (36,4%) вважають, що така інформація про муніципальну нерухомість є доступною. Ще 33,0% респондентів вказують, що відповідна інформація є недоступною. При цьому 30,6% опитаних не змогли дати відповіді на запитання («важко відповісти/відмова»), що може свідчити, наприклад, про недостатній рівень інформування бізнесу про муніципальну нерухомість. Однак результати свідчать, що бізнес у цілому краще поінформований про муніципальну нерухомість ніж про землі комунальної власності.

Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість за типом підприємницької діяльності. Подібно до ситуації з доступністю інформації про комунальну землю фізичні особи-підприємці також гірше поінформовані про муніципальну нерухомість. Зокрема, серед ФОП більше третини (34,1%) опитаних не змогли відповісти на запитання, тоді як серед підприємств – 28,8%. При цьому серед підприємств 37,4% опитаних вважають інформацію про муніципальну нерухомість доступною, тоді як серед ФОП 34,4%. Таким чином, серед підприємств респонденти, які підтверджують доступність інформації, переважають тих, хто повідомляє про її недоступність.

Рис. 20. Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість для оренди (за розміром бізнесу), %

Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість за розміром бізнесу. Серед великих підприємств найменша частка опитаних, які не змогли відповісти на запитання, – лише 24,4%. На противагу цьому, найбільша частка СПД, які не змогли відповісти про доступність муніципальної нерухомості серед мікробізнесу, – 31,4%. Це нагадує також ситуацію з

доступністю інформації про комунальні землі, де найвища частка відповідей «важко відповісти/відмова» теж серед мікросуб'єктів.

Зі зростанням розміру опитаних СПД, також зростає частка тих, хто вважає інформацію про муніципальну нерухомість доступною. Зокрема, підтверджують доступ до такої інформації 35,8% мікро- та 38,5% малих суб'єктів. Водночас цей показник становить 40,0% для середніх та 43,9% для великих. При цьому в розрізі підприємств усіх розмірів переважає частка відповідей, які вважають інформацію доступною.

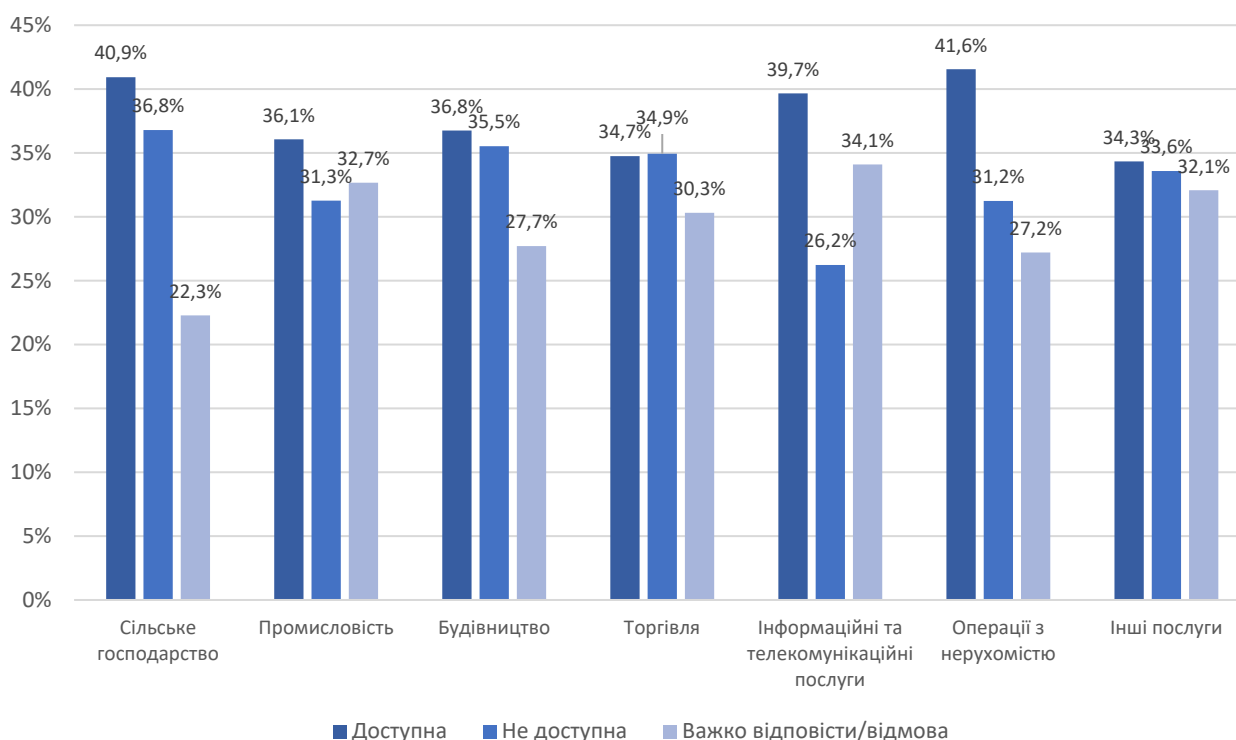
Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість за сектором. ФОП

Представники сільського господарства виявилися найкраще поінформованими про муніципальну інформацію. Лише 22,3% респондентів цього сектору не змогли дати відповіді на запитання. При цьому найвища частка таких відповідей «важко відповісти/відмова» в секторі інформаційних та телекомунікаційних послуг – 34,1%.

Бізнес, який займається нерухомістю, найчастіше вказує на доступність такої інформації про муніципальну нерухомість – 41,6% опитаних. При цьому, у секторі також одна з найнижчих часток СПД, які не змогли відповісти на питання (27,2%). Це може відображати напрямок діяльності сектору, який безпосередньо має справу з нерухомістю.

Необхідно зауважити, що в більшості секторів частка бізнесів, які вважають інформацію про муніципальну нерухомість доступною, переважає тих, хто вказує на її недоступність. Єдиний виняток - це сектор торгівлі, у якому частка обох відповідей майже однакова (34,7% «доступна» та 34,9% «недоступна»).

Рис. 21. Оцінка доступності інформації про муніципальну нерухомість для оренди (за сектором), %

5.2.2.4 Основні результати коротко

- У середньому бізнес потребував більше 65-ти днів для отримання документів, що підтверджують право власності на земельну ділянку або оренди цієї ділянки, у 2018 – 2019 роках.
- Більше половини (54,6%) підприємців вказують, що мають документи, які підтверджують право власності або оренди цієї ділянки (серед тих, хто вважає, що питання документів на землю стосується їхньої діяльності).

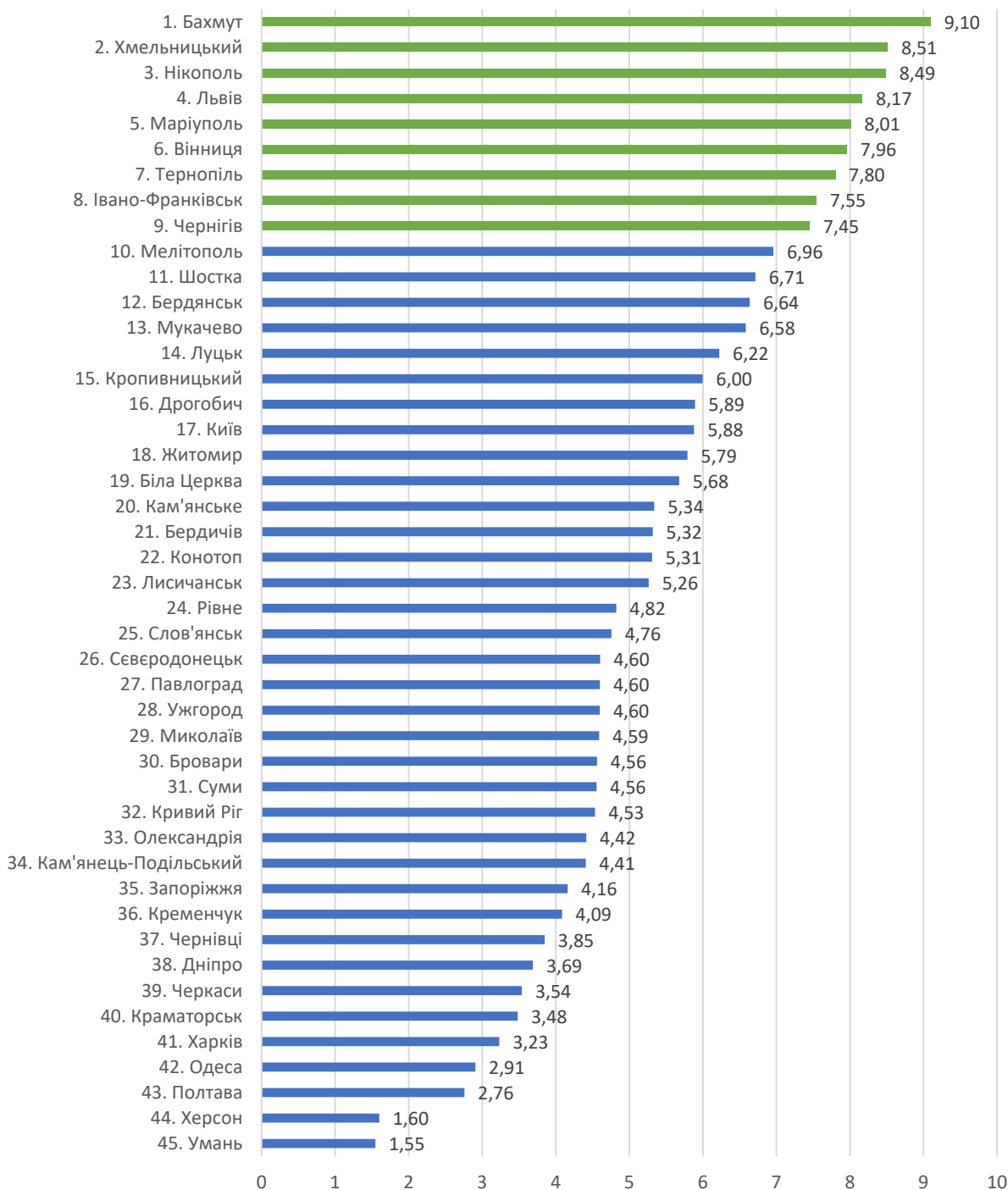
- Третина опитаних не змогла відповісти, чи в місті доступна відкрита інформація про землю комунальної власності та/або муніципальну нерухомість, що може свідчити про недостатнє інформування бізнесу про відкриті дані.
- Інформація про муніципальну нерухомість є більш доступною ніж про комунальну землю. При цьому великий та середній бізнес краще оцінює доступність до такої інформації, ніж малий та мікро-.

5.3 Компонент 3. Прозорість та відкритість даних

5.3.1 Результати міст

У рамках Компонента 3 стало лідером компоненту місто Бахмут, яке отримало 9,10 бала. На другій сходинці знаходиться Хмельницький (8,51 бала), а на третій Нікополь (8,49 бала). Усього високі результати (більше 7-ми балів) отримали 9 міст, у яких респонденти найкраще оцінили доступ до інформації про місцевий бюджет, публічні закупівлі та місцеві регуляторні акти (див. Рисунок нижче). На противагу цьому, у двох міст менше 2-х балів – в Умані (1,55 бала) та в Херсона (1,60 бала). Також низькі результати зафіксовано у Полтави (2,76 бала) та Одеси (2,91 бала).

Рис. 22. Компонент 3. Прозорість та відкритість даних: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

Серед усіх міст у середньому 17,7% опитаних оцінили доступ до інформації щодо місцевого бюджету на «добре» та «відмінно». При цьому найвищу частку таких оцінок зафіксовано в Нікополі та Бахмуті (29,2% в обох). Також більше чверті опитаних надавали високі оцінки в Маріуполі (26,1%) та Хмельницькому (теж 26,1%). З іншого боку, у Полтаві цей показник становить лише 7,3%, а в Херсоні – 9,2%.

У середньому по Україні 21,5% опитаних поставили оцінки «добре» та «відмінно» щодо доступу до місцевих регуляторних актів. Найчастіше гарні оцінки ставили підприємці Шостки (38,5%), Бахмута (38,3%), Вінниці (32,9%) та Бердянська (31,4%). Водночас найгірше оцінили доступ до такої інформації в Херсоні (9,1%) та Умані (9,4%).

Також менше чверті всіх опитаних респондентів (23,3%) поставили оцінки «добре» та «відмінно» доступу до інформації про публічні закупівлі. Біля третини опитаних вибрали такі оцінки в містах-лідерах цього індикатора – Маріуполі (34,0%), Хмельницькому (33,1%), Тернополі (32,8%), Івано-Франківську (32,1%) та Львові (32,1%). Лише в Умані оцінки «добре» та «відмінно» надали менше 10% опитаних – 9,6%. Окрім цього, найгірше оцінили доступ до такої інформації в Херсоні (12,4%) та Олександрії (13,6%).

5.3.2 Аналіз окремих складових Компонента 3

5.3.2.1 Оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та публічні закупівлі

Доступність інформації про місцевий бюджет, регуляторні акти та публічні закупівлі в містах впливає на легкість та прозорість ведення бізнесу в них. Для того, щоб з'ясувати, наскільки доступна ця інформація для бізнесу в містах, учасникам опитування було запропоновано поставити оцінку за кожним із цих критеріїв: доступність інформації щодо місцевого бюджету, можливість ознайомитися зі змістом місцевих регуляторних актів та доступність інформації про публічні закупівлі за рахунок коштів місцевого бюджету та комунальних підприємств за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал відповідає незадовільній оцінці, 2 – задовільній, 3 – середній, 4 – добрій, а 5 балів – відмінній.

Керівники бізнесу оцінили доступність інформації щодо місцевого бюджету в середньому на 2,5 бала, тобто на оцінку, що знаходиться між «середнім» та «задовільним» рівнем. 21% опитаних вважає доступність цієї інформації незадовільною, 46% оцінили її як середню або/та задовільну, і 18% респондентів поставили за цим критерієм оцінки «добре» та «відмінно». 15% опитаних не змогли дати відповідь на це запитання.

Можливість ознайомитися зі змістом місцевих регуляторних актів отримала подібну середню оцінку: 2,6 бала. 21% представників місцевого бізнесу назвав цю можливість доброю та відмінною, 47% оцінили доступність цієї інформації як середню або задовільну. 17% опитаних не задоволені доступністю інформації про зміст місцевих регуляторних актів, а 15% не змогли відповісти на це запитання.

На таку ж середню оцінку – 2,6 бала – представники бізнесу оцінили доступність інформації про публічні закупівлі за рахунок коштів місцевого бюджету та комунальних підприємств. 23% із них поставили в цьому випадку оцінки «добре» та «відмінно», у той час як 20% оцінили доступність цієї інформації незадовільно. 42% опитаних поставили середні або задовільні оцінки. Не змогли дати відповіді 15% респондентів.

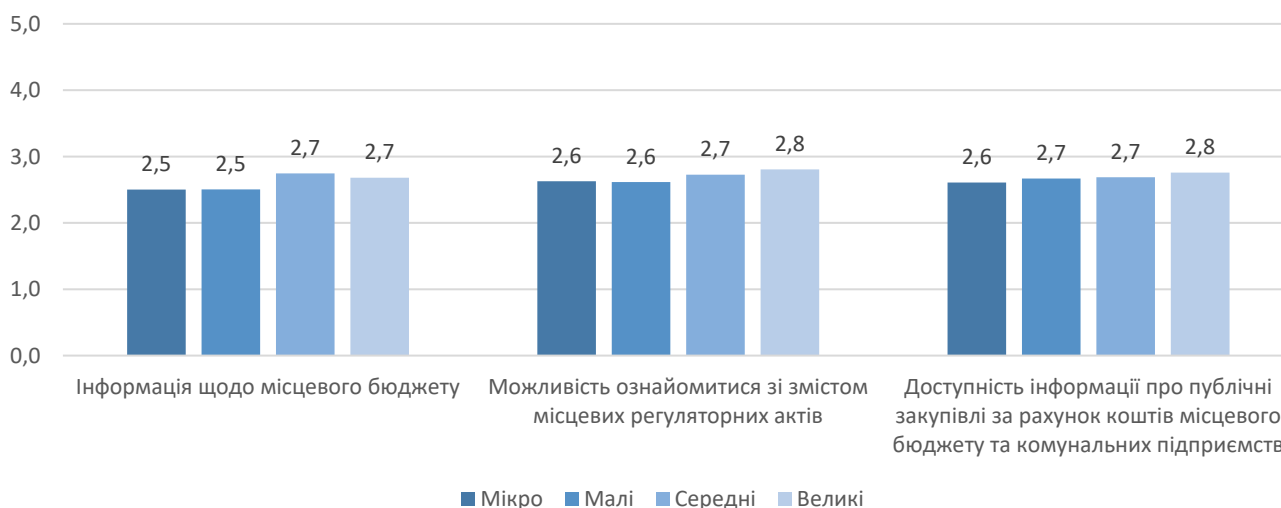
Оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та закупівлі за типом підприємницької діяльності. Керівники підприємств-юридичних осіб та респонденти, які працюють як ФОП практично не відрізняються в оцінках доступності цих видів інформації на рівні міста. Зокрема, опитані з обох цих груп оцінили доступність інформації щодо бюджету в їхніх містах у середньому на 2,5 бала. Оцінюючи можливість ознайомитися зі змістом місцевих регуляторних актів та доступність інформації про публічні закупівлі за рахунок бюджету міста та комунальних підприємств,

ФОП поставили в середньому по 2,5 бала за цими обома критеріями, а представники підприємств-юридичних осіб – по 2,7 бала.

Оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та закупівлі за розміром бізнесу. Оцінки відкритості даних у місті незначно покращуються зі зростанням розміру бізнесу, але різниця між різними групами підприємств за розміром – мінімальна. Так, мікро- і малий бізнес оцінив доступність інформації про місцевий бюджет у середньому на 2,5 бала, тоді як середній та великий – на 2,7 бала. Оцінка можливості дізнатися про місцеві регуляторні акти зростає з 2,6 бала для мікро- та малого бізнесу до 2,7 бала для середнього та 2,8 бала для великого. Подібним чином розподілились оцінки прозорості публічних закупівель. Мікропідприємства оцінили цей критерій у середньому на 2,6 бала, малі та середні – на 2,7 бала, а великий бізнес – на 2,8 бала.

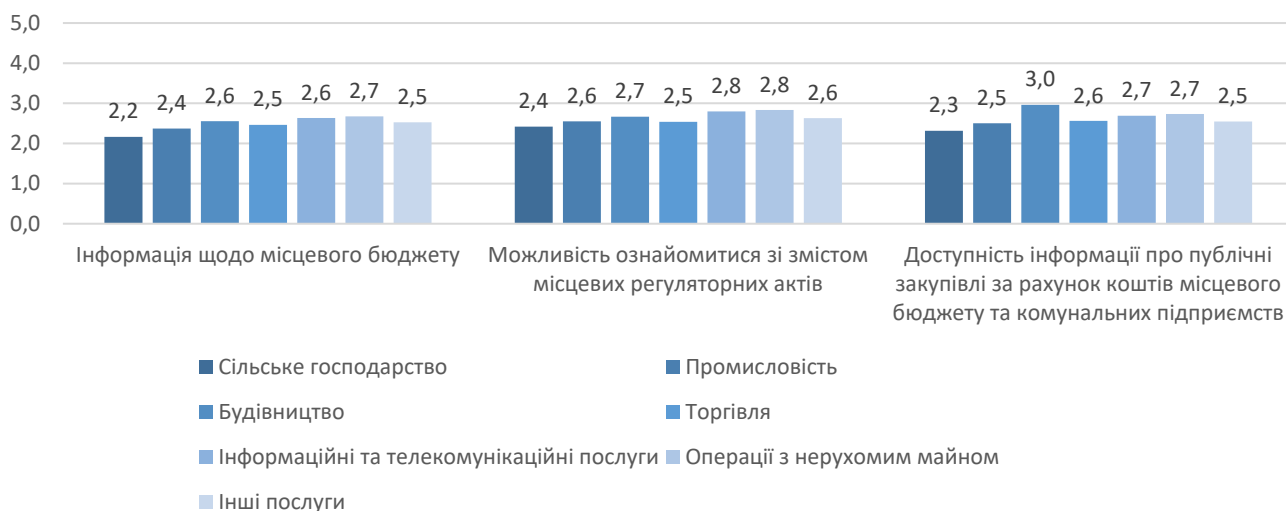
Також варто зазначити, що представники малих підприємств загалом демонструють дещо кращу обізнаність щодо питань відкритості даних, ніж респонденти, що представляють як мікро-, так і середній та великий бізнес. Зокрема, частка представників малих підприємств, що не змогли оцінити доступність інформації щодо місцевого бюджету, склала 13%, а тих, що не відповіли на запитання про відкритість публічних закупівель, – 12%. Для інших груп бізнесу за розміром ці частки склали 15% і більше. Однак, мікропідприємства відрізняються на фоні решти бізнесу дещо гіршою поінформованістю про зміст місцевих регуляторних актів. 16% представників мікробізнесу не могли оцінити цей критерій, у той час як серед більших за розміром груп бізнесу таких респондентів було від 9% до 12%.

Рис. 23. Середня оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та публічні закупівлі (за розміром), бали

Оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та закупівлі за сектором. Між респондентами, що представляють різні галузі опитаного бізнесу, простежується незначна різниця в оцінках доступності різних видів даних на рівні міста. Керівники бізнесу у сферах інформаційних та телекомунікаційних послуг, операцій із нерухомим майном та будівництва відрізняються дещо вищими оцінками доступності цієї інформації, ніж решта опитаних. Особливо помітна різниця в оцінці доступності інформації про закупівлі за рахунок бюджетних або комунальних коштів, яку будівельний бізнес оцінив порівняно вище: на 3 бали. Для інших галузей ця оцінка не перевищує 2,7 бала. Натомість у сільському господарстві респонденти ставлять порівняно нижчі оцінки за різними критеріями доступності інформації в місті. Зокрема, доступність інформації про місцеві бюджети с/г підприємства оцінили в середньому лише на 2,2 бала.

Рис. 24. Середня оцінка доступності інформації про бюджет, регуляторні акти та закупівлі (за сектором), бали

Найкращу поінформованість щодо питань відкритості даних у містах продемонстрували представники галузей будівництва та операцій із нерухомістю. У цих галузях було зафіксовано найменші частки опитаних, що не змогли відповісти на запитання про те, чи може бізнес отримати інформацію про бюджет, регуляторні акти та закупівлі в їхньому місті. З іншого боку, сільськогосподарський сектор виявився найгірше поінформованим про доступність інформації щодо місцевого бюджету: 21% респондентів цієї галузі не змогли відповісти на запитання про те, чи доступна для бізнесу їхнього міста інформація про бюджет. Щодо інших двох питань – інформації про регуляторні акти та закупівлі – представники с/г бізнесу поінформовані на рівні з іншими.

5.3.2.2 Основні результати коротко:

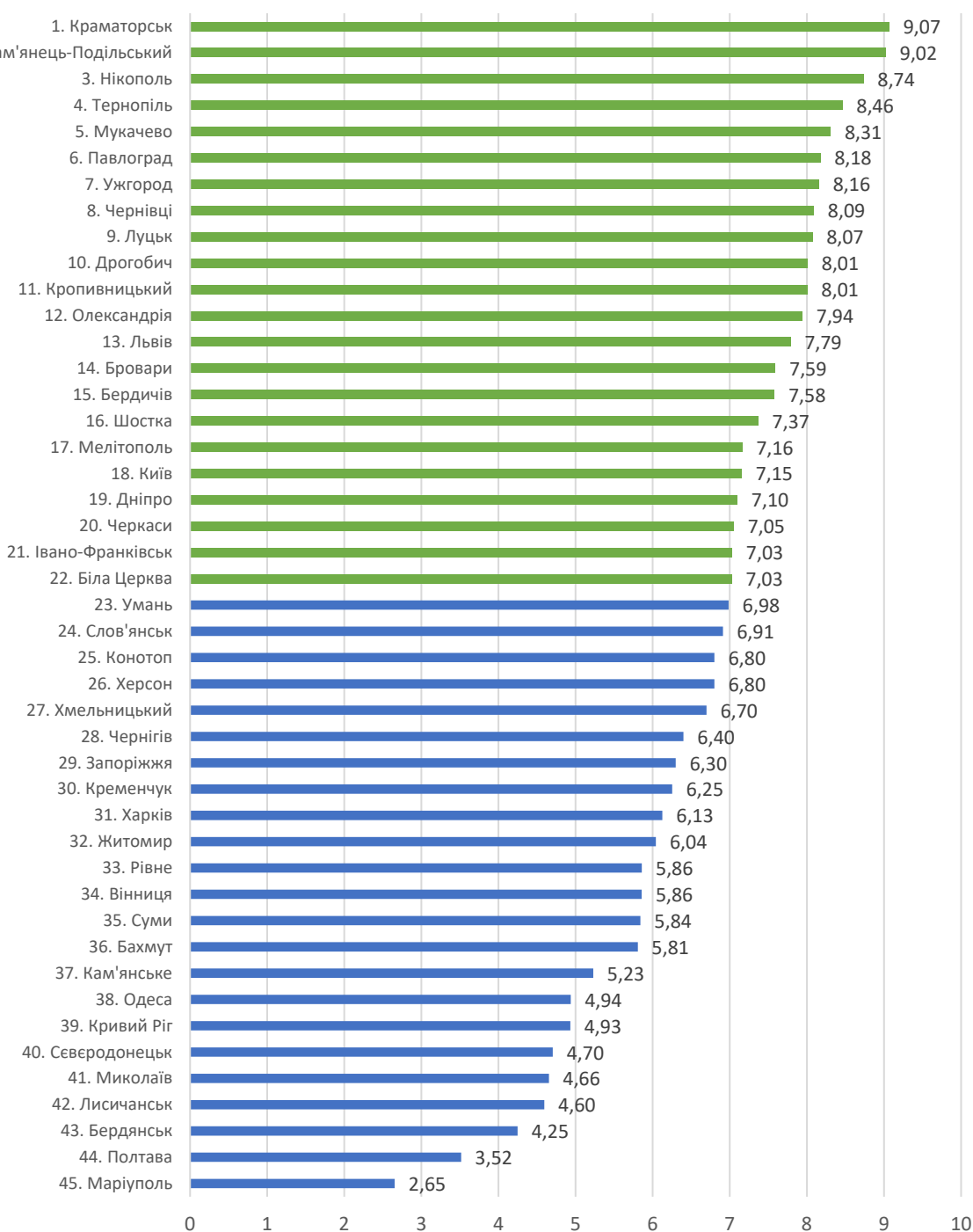
- Респонденти невисоко оцінюють доступність інформації про бюджет, регуляторні акти та публічні закупівлі у своїх містах.
- Доступність інформації про бюджет була оцінена в середньому на 2,5 бала з 5-ти, а можливість ознайомитися зі змістом місцевих регуляторних актів та з інформацією про публічні закупівлі – на 2,6 бала.
- Приблизно кожен сьомий представник бізнесу не знає, наскільки доступною є ця інформація в його або її місті.
- Будівельний бізнес та сфера операцій із нерухомістю характеризуються кращою поінформованістю про те, чи доступна ця інформація в їхньому місті. У цих галузях, а також у сфері інформаційних та телекомунікаційних послуг, відкритість даних оцінили дещо краще ніж у решті галузей.

5.4 Компонент 4. Вартість дотримання законодавства

5.4.1 Результати міст

У рамках ІКМ - 2021 Компонента 4 найбільша кількість міст отримала високі бали (більше 7) – усього 22 міста з 45-ти. При цьому лідерами Компонента стали Краматорськ (9,07 бала) та Кам'янець-Подільський (9,02 бала). У топ 5 за кількістю балів також входять Нікополь (8,74 бала), Тернопіль (8,46 бала) та Мукачево (8,31 бала). Високий результат забезпечили низькі часові та/або грошові витрати бізнесу на виконання місцевих регуляторних актів, спілкування з інспекторами. Водночас найнижчі бали отримали Маріуполь (2,65 бала), Полтава (3,52 бала), Бердянськ (4,25 бала) та Лисичанськ (4,60 бала), що зумовлено високою вартістю дотримання місцевих регулювань.

Рис. 25. Компонент 4. Вартість дотримання законодавства: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

У середньому опитані респонденти витрачають на рік 5,7 дня на дотримання місцевих регулювань (вимог архітектурно-будівельного контролю, благоустрою, оренди комунального майна тощо). Найбільші часові витрати зафіксовано в Лисичанську – 16 днів. Окрім цього, про високі витрати часу повідомили в Миколаєві (14,6 дня), Полтаві (13,7 дня), Маріуполі (13,5 дня) та Кривому Розі (12,8 дня). З іншого боку, у низці міст на місцеві регулювання підприємці витрачають лише 2 - 3 дні на рік. Зокрема, мова про Краматорськ (1,7 дня), Кропивницький (2,8 дня), Нікополь (2,8 дня) та Дрогобич (3,0 дні).

Найбільшу частку річного доходу на виконання місцевих регулювань витрачають у Бахмуті (2,8%), Северодонецьку (2,8%) та Вінниці (2,8%). Це на 1 відсотковий пункт більше ніж у середньому для всіх опитаних – 1,8%. Лише в 4-х містах витрати бізнесу на дотримання місцевих регулювань становлять менше 1% - у Кропивницькому (0,8%), Краматорську (0,9%), Кам'янці-Подільському (0,9%) та Тернополі (0,9%).

Інспектори міської влади відвідують суб'єкти господарювання в середньому менше одного разу на рік (лише 0,7 раза). Лише в 9-ти містах перевірки інспекторів відбуваються один раз на рік або частіше. Зокрема, найчастіше перевірки відбуваються в Маріуполі (2,1 раза на рік), Бердянську (1,5 раза) та Лисичанську (1,2 раза). З іншого боку, у Києві такі перевірки відбуваються лише 0,2 раза на рік, Нікополі – 0,3 раза, а Броварах – теж 0,3 раза.

Середні часові витрати на спілкування з інспекторами від міської влади становлять 5,2 дня для всіх опитаних. При цьому найбільше часу витрачають підприємці Харкова (9,8 дня), Полтави (9,3 дня), Запоріжжя (8,0 днів). На противагу цьому, у деяких містах підприємці витрачають у декілька разів менше часу. Найменше спілкуються з інспекторами в Кам'янці-Подільському (2,9 дня), Дрогобичі (2,9 дня), Мукачеві (3,1 дня) та Ужгороді (3,3 дня).

5.4.2 Аналіз окремих складових Компонента 4

5.4.2.1 Вартість дотримання законодавства в часовому та грошовому вимірі

Підприємці та фірми працюють у певних регуляторних умовах міста. Це означає, що вони отримують різноманітні дозволи від міської влади для того, щоб забезпечити відповідність своїх об'єктів архітектурно-будівельним нормам, вимогам із благоустрою, проходять перевірки та подають звіти. При цьому на це витрачається робочий час працівників бізнесу та кошти підприємців або фірм. Вагомі витрати грошей та часу на дотримання норм регуляторного законодавства можуть забирати ресурси в бізнесу та стримувати його розвиток.

Щоб визначити, скільки регуляторні вимоги «кошують» бізнесу, з точки зору як фінансів, так і часу, опитаних підприємців та керівників підприємств попросили оцінити, скільки днів на рік у їхнього підприємства або у них як підприємців іде на дотримання регулювань, які встановлює міська влада щодо сфери діяльності їхнього бізнесу, та скільки відсотків доходу вони витрачають на дотримання цих регулювань.

Варто зазначити, що, оскільки це дослідження вивчає умови для ведення бізнесу в містах, учасники опитування зазначали лише вартість регулювання на рівні свого міста, без урахування вартості дотримання національного законодавства. З останнім ця вартість, імовірно, була б більшою.

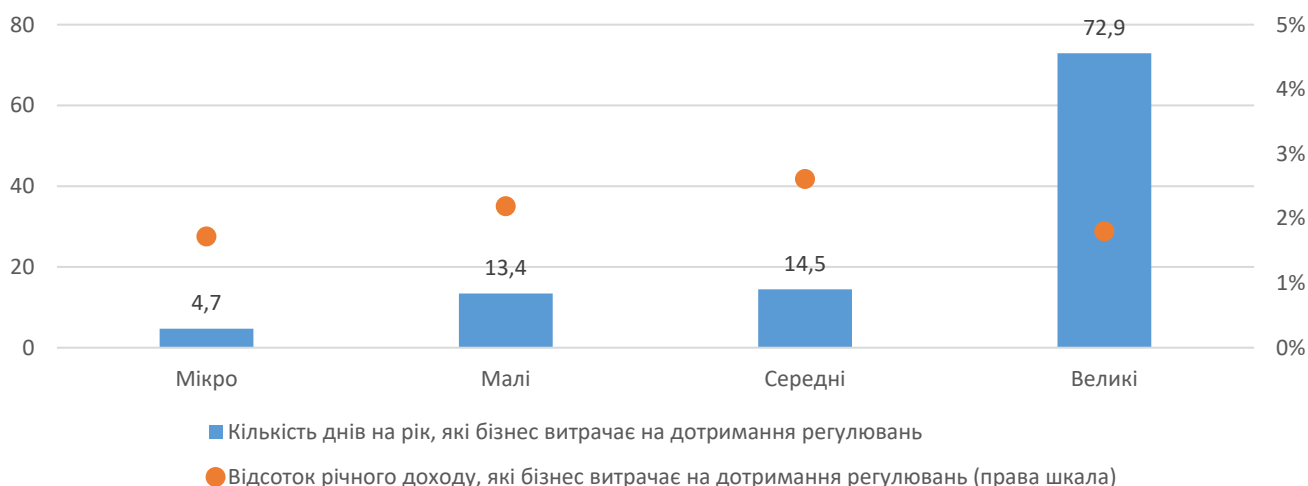
Вартість дотримання законодавства за типом підприємницької діяльності. У середньому опитаний бізнес витрачає 5,7 дня на рік та 1,8% свого річного доходу на виконання вимог міської влади щодо його сфери діяльності.

З точки зору витраченого часу, дотримання регулювань дорожче для підприємств-юридичних осіб, які витрачають на це в середньому 8 днів на рік ніж для ФОП, у яких на це в середньому йде 3,9 дня. За часткою витраченого доходу ці групи опитаного бізнесу демонструють майже однакові результати:

ФОП у середньому витрачають на дотримання вимог міської влади 1,9% свого річного доходу, а підприємства-юридичні особи – 1,7%.

Вартість дотримання законодавства за розміром бізнесу. Між бізнесом різних розмірів спостерігається різкий контраст щодо витрат часу регулювання. Мікробізнес витрачає найменше часу на виконання регуляторних вимог міської влади: у середньому 4,7 дня на рік. Натомість у великого бізнесу ці витрати займають майже 73 дні. У малих та середніх підприємств витрати часу знаходяться на однаковому рівні і складають біля 14 днів.

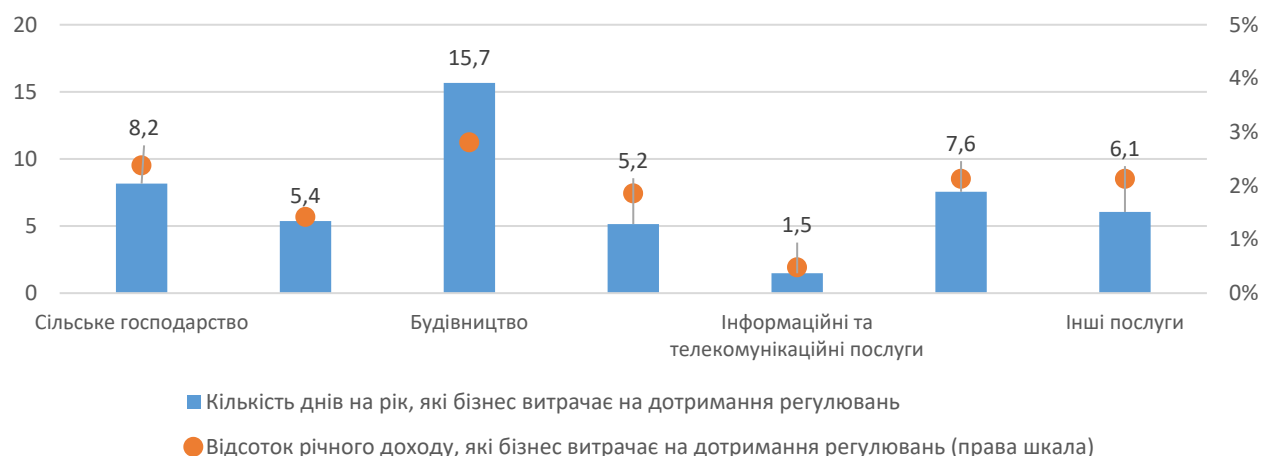
Рис. 26. Часова (днів) та фінансова (% доходу) вартість дотримання регулювання (за розміром)

Витрати коштів на виконання регуляторних вимог також зростають зі збільшенням бізнесу, проте в цьому випадку різниця менша. Так, мікробізнес витрачає на це в середньому 1,7% своїх доходів за рік, малий – 2,2%, а середній – 2,6%. Та ця тенденція не розповсюджується на опитаний великий бізнес. У грошовому вимірі його витрати на виконання регуляторних вимог знаходяться на рівні мікробізнесу і складають 1,8%.

Ця ситуація є відображенням дерегуляції та спрощення регуляторних вимог для тих видів діяльності, яким займається мікробізнес.

Рис. 27. Часова (днів) та фінансова (% доходу) вартість дотримання регулювання (за сектором)

Вартість дотримання законодавства за сектором. Будівельний бізнес витрачає найбільше часу та коштів на дотримання вимог місцевого законодавства. На це в будівельних фірм йде в середньому 15,7 днів та 2,8% річного доходу. Найменша вартість регулювання в секторі інформаційних та телекомунікаційних послуг. Бізнес у цьому секторі витрачає 0,5% свого доходу за рік і лише 1,5 дня на виконання вимог місцевої влади. Однак, низька вартість регулювання не стосується

інших послуг. Так, у сфері операцій із нерухомістю на дотримання вимог місцевої влади йде в середньому 7,6 дня та 2,1% доходу, а на решту послуг – 6,1 дня та 2,1% доходу.

5.4.2.2 Частота та тривалість проходження перевірок

Міська влада може здійснювати перевірки бізнесу в рамках здійснення архітектурно-будівельного контролю, контролю за станом благоустрою та за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету, контролю плати за землю та за оренду комунального майна, контролю діяльності громадських вбиралень, стоянок та майданчиків для паркування автомобільного транспорту тощо. Ці перевірки також займають певний час місцевого бізнесу.

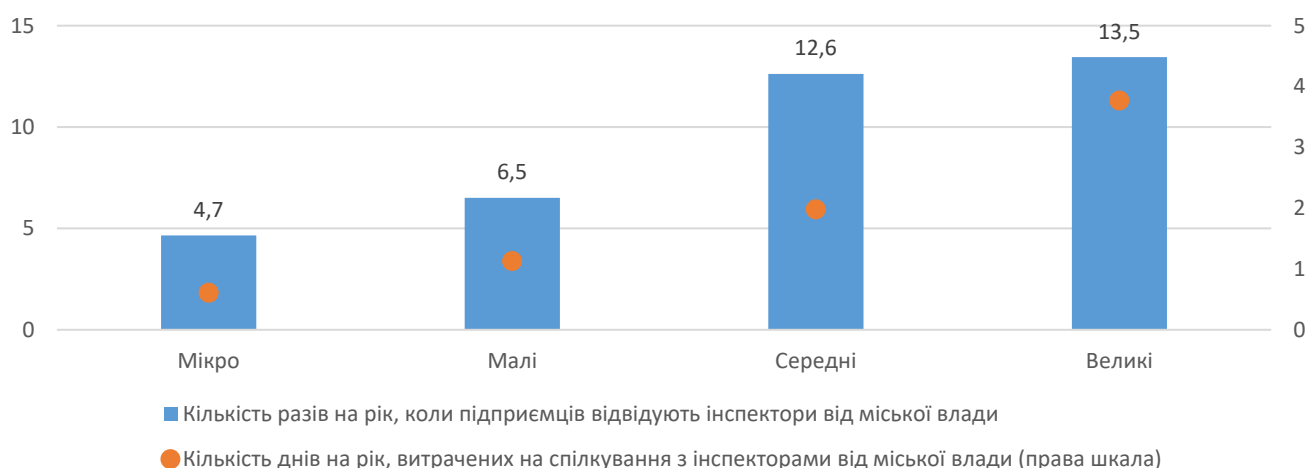
Учасники опитування вказали, як часто їх відвідують інспектори міської влади та скільки днів на рік їхні фірми або вони як підприємці витрачають на спілкування з цими інспекторами під час здійснення ними перевірок. Як і у випадку з вартістю регулювання, у цих запитаннях респонденти повідомляли лише про частоту та тривалість перевірок від міської влади, а не від центральних державних органів.

Частота та тривалість перевірок за типом підприємницької діяльності. Згідно з опитаним бізнесом, загалом інспектори від міської влади навідується до нього менше одного разу на рік (середній показник для всіх опитаних – 0,7 разу). При цьому на спілкування з інспекторами під час проходження перевірок один бізнес витрачає в середньому 5,2 дня на рік, тобто більше одного робочого тижня.

При цьому ФОП та підприємства-юридичні особи проходять у середньому однакову кількість перевірок на рік, але витрачають на них різну кількість часу. Так, середня кількість перевірок на рік склала 0,7 дня як для ФОП, так і для підприємств, що працюють як юридичні особи. Але тоді як ФОП витратили на ці перевірки в середньому 3,9 дня на рік, то підприємства-юридичні особи – 6,6 дня.

Частота та тривалість перевірок за розміром бізнесу. Середній та великий бізнес перевіряють удвічі частіше, ніж мікро- та малий. Якщо інспектори від міських органів влади навідується до мікропідприємств у середньому 4,7 разів на рік, а до малих – 6,5 разів, то до середніх – вже 12,6 разів, а до великих – 13,5. Для підприємств більших розмірів збільшується і час, витрачений на спілкування з інспекторами: для мікробізнесу він склав у середньому 0,6 дня на рік, тоді як для великого бізнесу зростає до 3,8 дня. Звідси можна зробити висновок, що збільшення частоти та тривалості перевірок із зростанням розміру бізнесу може бути перешкодою для підприємців: вони не збільшуватимуть обсягів діяльності, адже в такому випадку в них зростуть адміністративні витрати на проходження перевірок.

Рис. 28. Частота (разів) та тривалість (днів) перевірок інспекторами міської влади (за розміром)

Частота та тривалість перевірок за сектором. У бізнесу, що працює в торгівлі та сфері послуг, буває менше перевірок від міської влади ніж в інших галузях.

Рис. 29. Частота (разів) та тривалість (днів) перевірок інспекторами міської влади (за сектором)

Так, сектор інформаційних та телекомунікаційних послуг у середньому повідомляє про 4,2 перевірки на рік, а сфера інших послуг – про 4,5. Та й серед бізнесу сфери послуг є виняток – це операції з нерухомістю. Тут перевірки відбуваються в середньому 5,7 раза на рік. Найчастіше з такими перевірками міські інспектори приходять до бізнесу в будівельному та сільськогосподарському секторах – у середньому по 8,2 та 7,7 разів на рік, відповідно. У цих же секторах було зафіксовано найбільшу тривалість перевірок. Представники сільського господарства в середньому витрачають 1,4 дня на рік на спілкування з інспекторами, а представники будівництва – 1,1 дня. Найменша тривалість перевірок у бізнесу, що надає інформаційні та телекомунікаційні послуги: у середньому 0,2 дня.

5.4.2.3 Основні результати коротко:

- Бізнес витрачає в середньому 5,7 дня на рік та 1,8% річного доходу на дотримання регулювань, встановлених міською владою щодо сфери його діяльності.
- Обсяг часу, витраченого на дотримання цих регулювань, різко зростає для великого бізнесу в порівнянні з мікро-, малим та середнім бізнесом.
- Будівельна галузь характеризується високою вартістю дотримання регулювання порівняно з іншими секторами.
- У середньому інспектори міської влади відвідують опитаний бізнес із метою здійснення перевірок менше одного разу на рік.
- Найчастіше з перевірками від міської влади приходять до сільськогосподарського та будівельного бізнесу.
- Один бізнес витрачає в середньому 5,2 дня на рік, тобто більше одного робочого тижня, на спілкування з інспекторами під час проходження перевірок.
- Частота та тривалість перевірок міською владою збільшуються зі зростанням розміру бізнесу — середній та великий бізнес перевіряють удвічі частіше, ніж мікро- та малий, що може стримувати підприємців від розширення свого бізнесу.

5.5 Компонент 5. Податки та збори¹³

5.5.1 Результати міст

У рамках Компонента 5 високі оцінки отримали лише три міста – Шостка (7,07 бала), Бердичів (7,06 бала) та Мукачево (7,02 бала). Дещо нижче за кількістю балів розташувалися Кам'янець-Подільський (6,89 бала) та Бровари (6,83 бала). Вказані міста змогли отримати високий результат завдяки нижчим витратам бізнесу на сплату податків, нижчим часовим витратам на адміністрування податків та зборів, нижчому рівню обтяжливості місцевих податків та пільгам зі сплати місцевих податків та зборів. Водночас два міста отримали менше 3-х балів – Запоріжжя (2,72 бала) та Бахмут (2,76 бала). Також серед аутсайдерів за кількістю балів Кривий Ріг (3,14 бала), Дніпро (3,32 бала) та Кам'янське (3,53 бала). Низькі результати міст, насамперед, зумовлені більш високими грошовими та часовими витратами на сплату податків.

Згідно з результатами опитування, у середньому на сплату податків (включно з ЄСВ) респонденти витрачають 26,5% річного доходу. Серед міст найбільша частка витрат зафіксована в Бахмуті (33,6%), Дніпрі (30,9%), Кривому Розі (30,6%), Запоріжжі (30,6%), Миколаєві (30,2%) та Черкасах (30,0%). Водночас найменше витрачають на сплату податків підприємці Шостки (20,6%), Кам'янця-Подільського (21,1%), Броварів (21,8%), Ужгорода (22%) та Тернополя (22,6%).

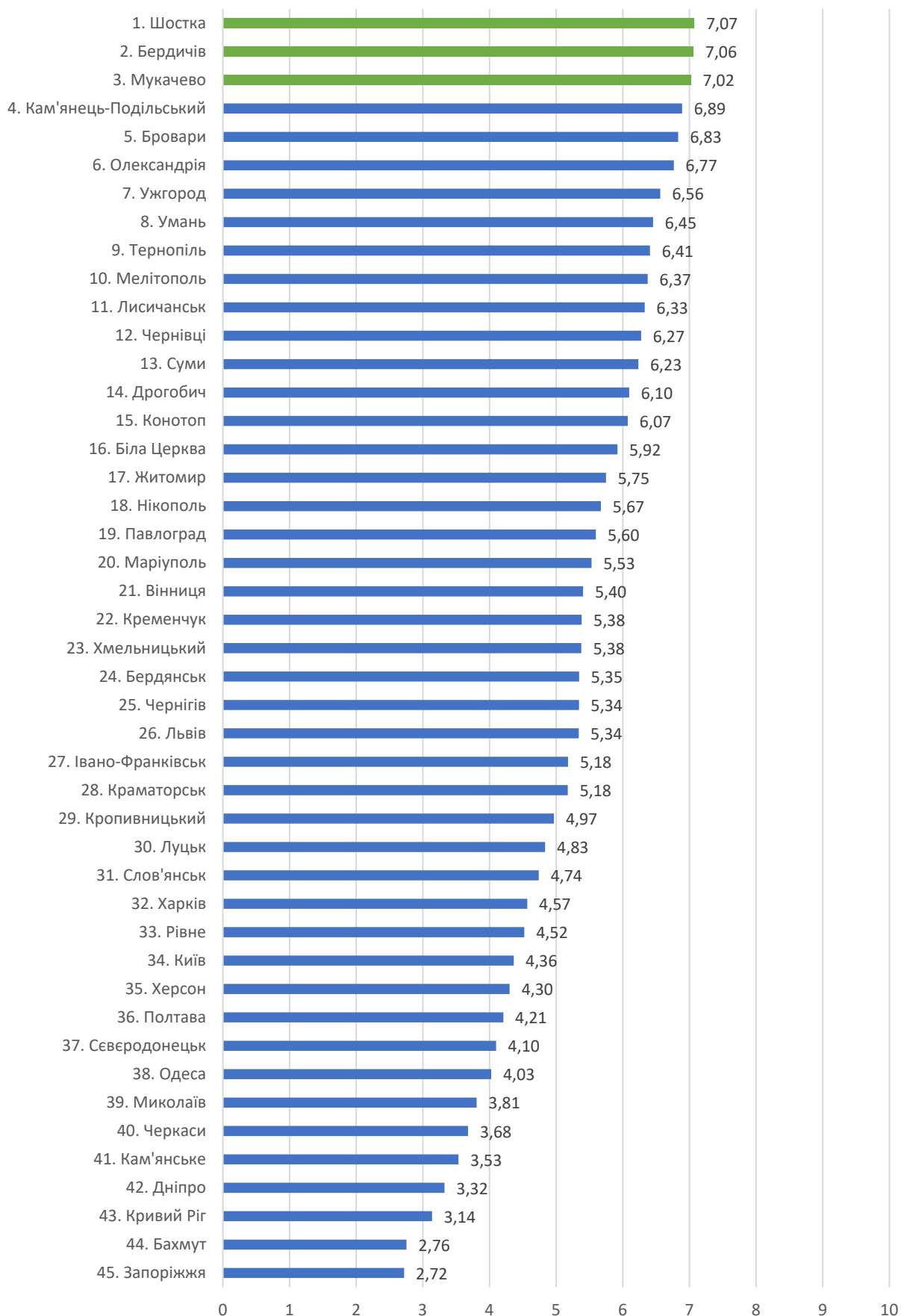
У середньому опитані респонденти витрачають на адміністрування податків та зборів 46 днів на рік. При цьому найбільша обтяжливість адміністрування зафіксована в Бердянську (72 дні), Запоріжжі (71 день), Черкасах (67 днів), Полтаві (67 днів) та Одесі (65 днів). Водночас найменш обтяжливе адміністрування податків у Дрогобичі (20 днів), Мелітополі (21 день), Олександрії (23 дні), Кам'янці-Подільському (25 днів) та Мукачеві (25 днів).

Майже чверть (22,9%) респондентів вважають, що місцеві податки та збори є перешкодою для розвитку їхнього бізнесу. Найвищий показник зафіксовано в Бахмуті, 40,3%, який посів передостанню позицію в рамках Компонента. Також місцеві податки та збори є бар'єром для третини респондентів у Кам'янському (36,4%) та Дрогобичі (33,4%). На противагу цьому, податкове навантаження є перешкодою лише для 9,9% респондентів у Лисичанську, 12,5% у Шостці, 15,8% у Чернігові, 16,2% у Вінниці та 16,6% у Нікополі.

Близько 8% опитаних повідомили, що отримали пільги зі сплати місцевих податків та зборів упродовж 2019 – 2020 років. При цьому цей показник у 3 рази вищий у Бердянську – 25,6%. Також висока частка тих, хто повідомив про пільги, у Мукачеві (15,8%), Вінниці (14,7%), Мелітополі (13,3%) та Чернівцях (13,2%). З іншого боку, такі пільги отримали лише 2,3% опитаних у Дніпрі, 2,4% у Шостці, 2,5% у Лисичанську. Необхідно зауважити, що на цей індикатор могли вплинути зокрема місцеві ініціативи по подоланню наслідків пандемії COVID-19, однак питання потребує подальшого вивчення.

¹³ У цьому дослідженні питання податків та зборів стосувалися лише місцевих податків та зборів. До місцевих податків належать: податок на майно (який складається з плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, транспортного податку); єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір (<http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/mistsevi-podatki/>)

Рис. 30. Компонент 5. Податки та збори: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

5.5.2 Аналіз окремих складових Компонента 5

5.5.2.1 Обсяг податків та витрати часу на їх сплату

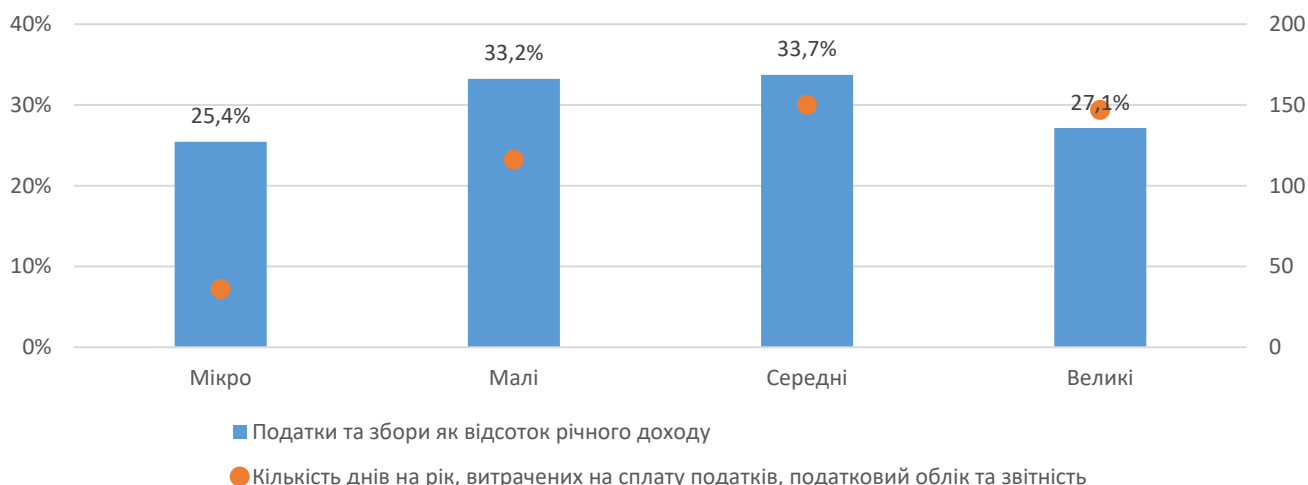
26,5% річного доходу в опитаних підприємств та компаній іде щороку на сплату податків, включаючи єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Це досить вагома цифра, з точки зору бізнесу, адже високі податки ввійшли до основних перешкод для бізнесу у 2021 році, за результатами цього опитування. Частка річного доходу, що підприємства витрачають на сплату податків є різною для різних підприємств різних секторів, розмірів та типів підприємницької діяльності.

Витрати часу на виконання податкових зобов'язань, тобто збір та обробку даних, ведення податкового обліку, заповнення, подання податкових звітів і власне сплату податків є іншою складовою витрат, які бізнес пов'язує зі сплатою податків. За результатами опитування, бізнес витрачає на податкове адміністрування в середньому 46 днів на рік, що перевищує дев'ять робочих тижнів. Затрати часу на податкове адміністрування, також відрізняються для бізнесу різних типів.

Обсяг сплачених податків та часові витрати на адміністрування за типом підприємницької діяльності. Підприємства, які зареєстровані як юридичні особи, сплачують більше податків у вимірі річного доходу, ніж ФОП, та витрачають на це значно більше часу. Так, якщо ФОП у середньому сплачують податки в розмірі 20,7% свого річного доходу, то підприємства-юридичні особи – 32,6%. До того ж, підприємства, зареєстровані як юридичні особи, витрачають у середньому 83,6 дня на адміністрування податкових платежів. Для ФОП тривалість процедур, пов'язаних зі сплатою податків, складає в середньому 17,3 дня на рік.

Обсяг сплачених податків та часові витрати на адміністрування за розміром бізнесу. Найбільше навантаження, з точки зору співвідношення податкових платежів до доходів бізнесу, припадає на малий та середній бізнес. Так, підприємці та компанії в цих групах витрачають приблизно одну третину свого доходу за рік на сплату податків. У мікробізнесі, а також у великому бізнесі ці частки менші: такі підприємці та фірми сплачують приблизно одну четверту частину доходів у вигляді податків. Крім цього, для мікробізнесу адміністрування податків займає в середньому 36 днів на рік, що істотно менше ніж для бізнесу більшого розміру. Для порівняння, малі підприємства витрачають на сплату податків у середньому 116,1 дня, середні – 150,1 дня, а великі – 146,9 дня.

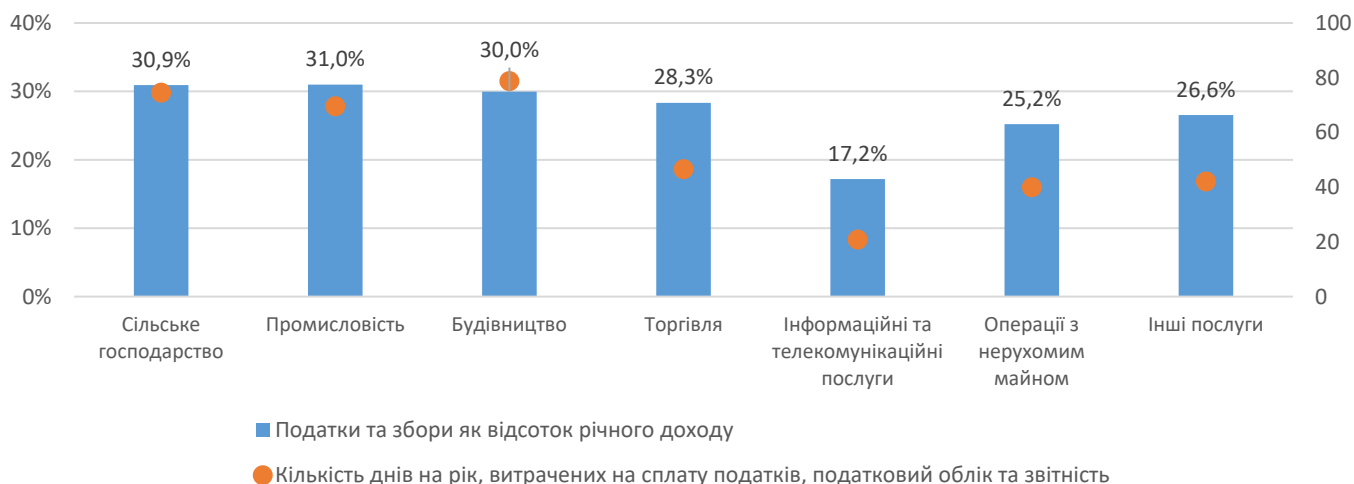
Рис. 31. Розмір податків (% річного доходу) та середня кількість днів на рік, витрачена на їх адміністрування (за розміром бізнесу)

Обсяг сплачених податків та часові витрати на адміністрування за сектором. Бізнес у різних секторах переважно сплачує в середньому від 25,2% (сфера операцій із нерухомістю) до 31% (промисловість) своїх доходів за рік на сплату податків. Винятком, серед інших секторів, є сфера інформаційних та телекомунікаційних послуг. Підприємці та компанії, які в ній працюють, сплачують меншу частку доходів у вигляді податків: 17,2%. У цьому ж секторі також зафіксована найменша

середня тривалість процедур, пов'язаних зі сплатою податків: 20,8 дня на рік. Загалом, у сферах торгівлі та послуг на адміністрування податків іде менше часу ніж у решті секторів, у яких опитаний бізнес витрачає на це біля 70-ти днів щороку: 69,5 дня в промисловості, 74,5 дня в сільському господарстві та 78,7 дня в будівництві.

Рис. 32. Розмір податків (% річного доходу) та середня кількість днів на рік, витрачена на їх адміністрування (за сектором)

5.5.2.2 Місцеві податки та збори як перешкода для бізнесу

Частина сплачених бізнесом податків іде в місцевий бюджет. Це, зокрема, єдиний податок, податок на майно, податок на землю, транспортний податок, туристичний збір, а також збір за місця для паркування. Учасники цього опитування відповіли на запитання про те, чи місцеві податки і збори виступають бар'єром для їхнього бізнесу.

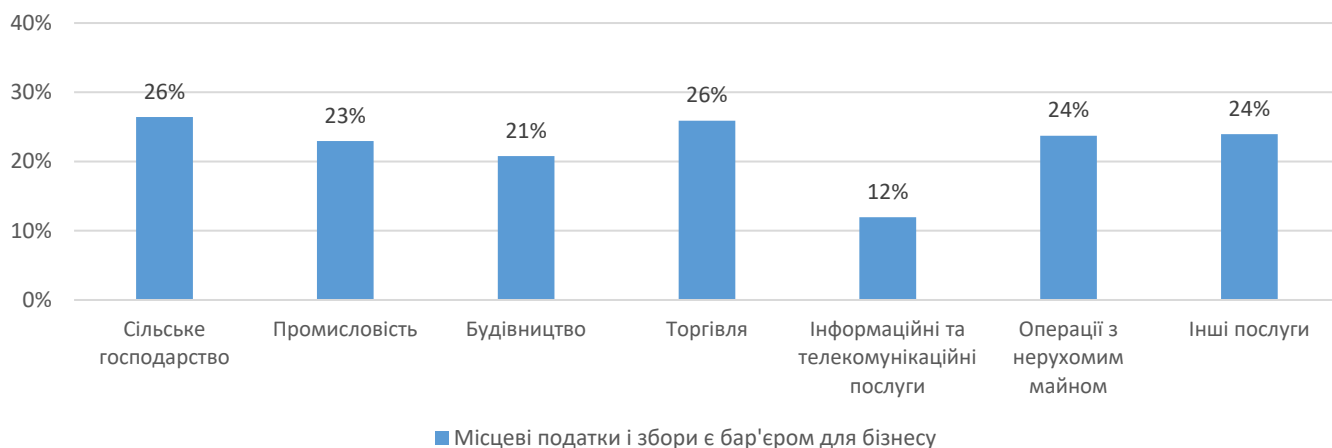
Ствердну відповідь надали 23% респондентів – майже четверта частина всього опитаного бізнесу. Разом із цим, як було зазначено вище, 30% усіх опитаних назвали високі податки серед перешкод для ведення бізнесу. Це вказує на те, що загальний обсяг податків, включно з тими, які бізнес сплачує на національному рівні, створює ще більше обтяження для підприємців та компаній.

Вплив місцевих податків та зборів як перешкоди на бізнес за типом підприємницької діяльності. ФОП та підприємства-юридичні особи повідомляють про негативний вплив місцевих податків та зборів на однаковому рівні. Їх назвали перешкодою для свого бізнесу по 23% ФОП та представників підприємств-юридичних осіб.

Вплив місцевих податків та зборів як перешкоди на бізнес за його розміром. Між бізнесом різного розміру не спостерігається суттєвих відмінностей у тому, наскільки сильно йому перешкоджають місцеві податки. Відсоток респондентів, що вважає ці податки перешкодою, знаходиться в межах від 22% (мікропідприємства) до 25% (малі підприємства).

Вплив місцевих податків та зборів як перешкоди на бізнес за сектором. Місцеві податки впливають на сектор інформаційних та телекомунікаційних послуг менше ніж на інші сектори. Тут їх назвали перешкодою 12% керівників бізнесу. Натомість найбільші частки опитаних, які повідомляють, що місцеві податки виступають бар'єром для їхнього бізнесу, – у сферах сільського господарства та торгівлі (по 26%).

Рис. 33. Частка бізнесу, яка назвала місцеві податки та збори бар'єром для своєї діяльності (за сектором), %

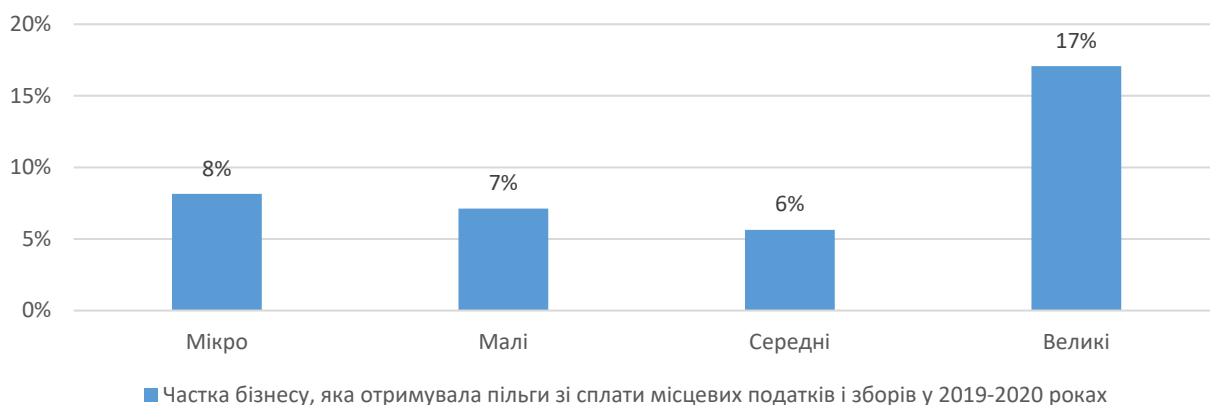
5.5.2.3 Поширеність податкових пільг

Встановлюючи розмір місцевих податків та зборів, міська влада може надавати певні податкові пільги бізнесу. 8% опитаних керівників бізнесу повідомили, що отримували пільги зі сплати місцевих податків та зборів у 2019 - 2020 роках.

Поширеність пільг зі сплати місцевих податків за типом підприємницької діяльності. Фізичні особи-підприємці частіше повідомляють про отримання податкових пільг від місцевої влади, ніж підприємства-юридичні особи. Серед ФОП про це повідомили 13% опитаних, тоді як серед юридичних осіб – 5%.

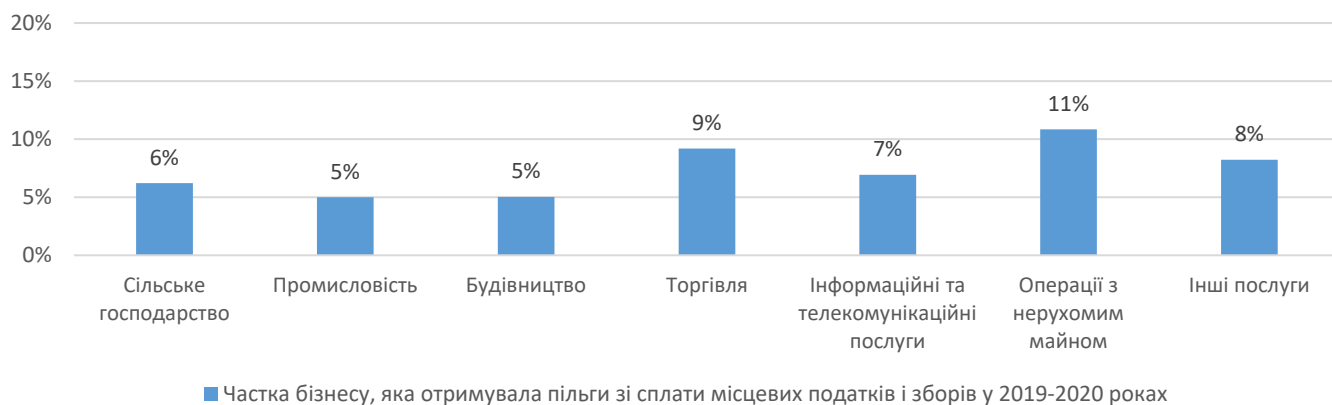
Поширеність пільг зі сплати місцевих податків за розміром бізнесу. Серед бізнесу різних розмірів податкові пільги від місцевої влади найчастіше отримують великі підприємства: про це повідомили 17% із них. Серед решти груп бізнесу за розміром відповідна частка не перевищує 8%.

Рис. 34. Поширеність пільг зі сплати місцевих податків та зборів (за розміром бізнесу), %

Поширеність пільг зі сплати місцевих податків за сектором. У сферах торгівлі та послуг про отримання місцевих податкових пільг у 2019 - 2020 роках повідомляють дещо частіше ніж в інших секторах. Тут такі пільги отримував приблизно кожен десятий опитаний бізнес, тоді як у решті секторів ця частка складає 5% (у промисловості та будівництві) та 6% (у сільському господарстві).

Рис. 35. Поширеність пільг зі сплати місцевих податків та зборів (за сектором), %

5.5.2.4 Основні результати коротко

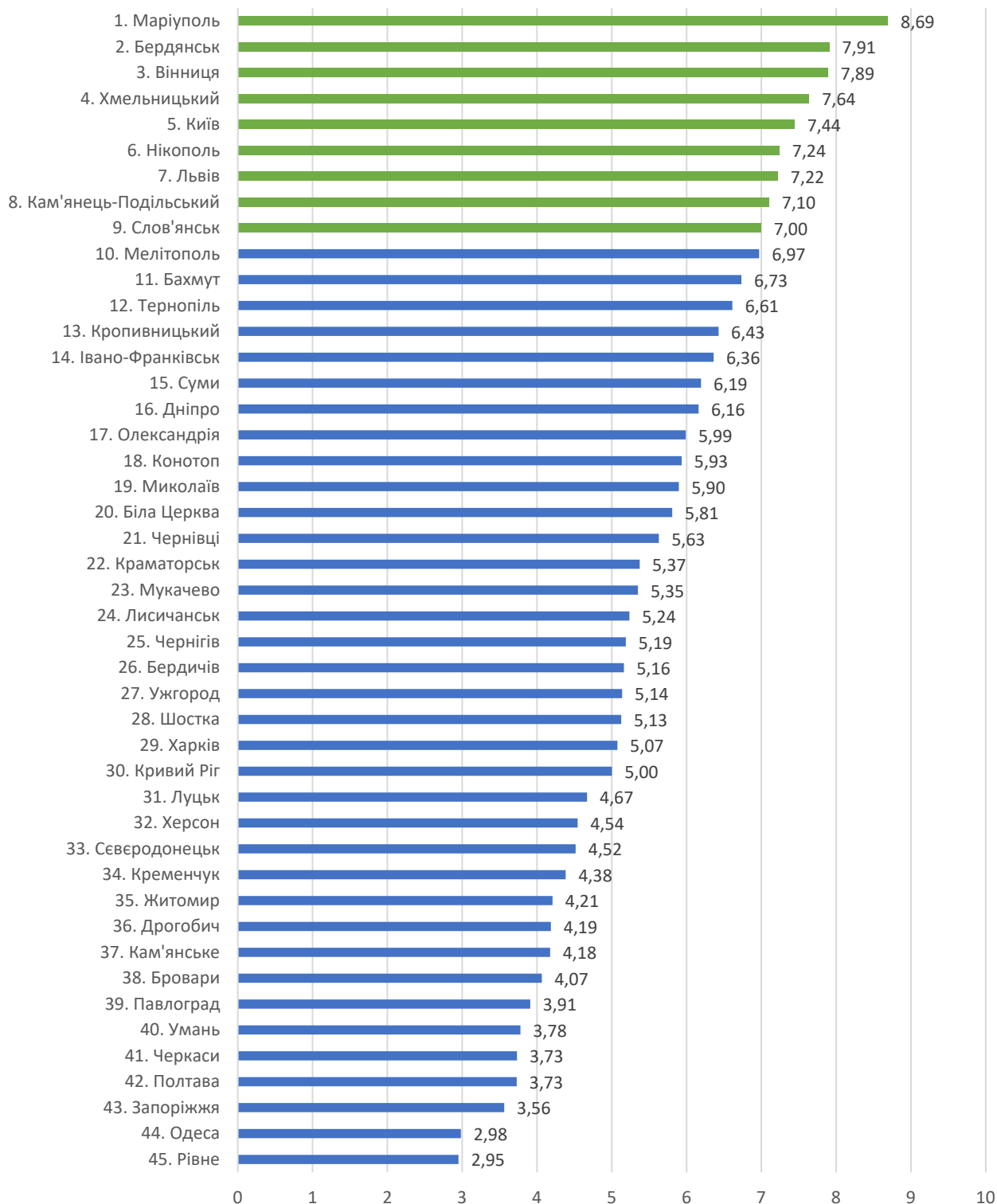
- У середньому опитаний бізнес сплачує 26,5% свого річного доходу у вигляді податків.
- На адміністрування податків (сплата податків, податковий облік, податкова звітність тощо) бізнес витрачає в середньому 46 днів на рік.
- Підприємства-юридичні особи сплачують більше податків у перерахунку на річний дохід, ніж ФОП, та витрачають на це значно більше часу.
- Малий та середній бізнес сплачує приблизно одну третю свого річного доходу у вигляді податків. Це більше, ніж мікро- та великий бізнес, для яких обсяг сплачених податків становить одну четверту доходу.
- Мікробізнес витрачає значно менше часу на адміністрування податків, ніж бізнес більшого розміру. Для великих і середніх підприємств обсяг витраченого на сплату податків часу перевищує 140 днів на рік.
- Суб'єкти підприємницької діяльності з сектору інформаційних та телекомунікаційних послуг, порівняно з іншими секторами сплачують меншу частку доходів у вигляді податків (17,2%) та найменше часу витрачають на податкове адміністрування (20,8 дня на рік)
- Місцеві податки і збори виступають бар'єром для 23% опитаного бізнесу.
- 8% опитаних підприємців та компаній отримували пільги зі сплати місцевих податків протягом двох попередніх років. Особливо часто про отримання місцевих податкових пільг повідомляють представники великих підприємств.

5.6 Компонент 6. Неформальні платежі та корупція

5.6.1 Результати міст

Лідером Компонента 6 «Неформальні платежі та корупція» є місто Маріуполь, яке отримало 8,69 бала. Окрім Маріуполя, до топ 5 входять Бердянськ (7,91 бала), Вінниця (7,89 бала), Хмельницький (7,64 бала) та Київ (7,44 бала).

Рис. 36. Компонент 6. Неформальні платежі та корупція: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

Усього 9 міст продемонстрували високі результати – 7 і більше балів. Саме в цих містах зафіксовано поєднання таких факторів, як низький рівень поширеності корупції та високий рівень поінформованості

бізнесу про антикорупційні заходи міської влади. Водночас найгірша ситуація з корупцією зафіксована в Рівному (2,95 бала), Одесі (2,98 бала), Запоріжжі (3,56 бала), Полтаві (3,73 бала) та Черкасах (3,73 бала).

Вимір 1 «Хабарі/подарунки» Компонента 6 відображає рівень поширення «неофіційних платежів» при спілкуванні з представниками міської влади з будь-яких питань упродовж 2019 – 2020 років. Найчастіше про такі неформальні платежі повідомляли респонденти Одеси (18,5% опитаних), Рівного (16,8%), Запоріжжя (15,5%), Павлограда (15,4%) та Кривого Рогу (14,1%). На противагу цьому, у Конотопі справу з неофіційними платежами мали лише 0,5% респондентів. Також низький рівень поширення корупції порівняно з іншими містами в Шостці (2,0%), Мелітополі (4,8%), Нікополі (5,1%) та Краматорську (5,3%). Загалом 9,6% усіх опитаних повідомили про подібні ситуації з неофіційними платежами.

Вимір 2, який характеризує боротьбу з корупцією, відображає рівень поінформованості респондентів щодо впроваджених міською владою конкретних антикорупційних заходів (електронної приймальні, відкритого бюджету, антикорупційної міської програми тощо). У цілому по країні 31,3% респондентів знають про такі заходи. Серед окремих міст найкраще поінформовані про такі заходи респонденти Маріуполя – 47,8% опитаних. Також майже кожен другий підприємець поінформований у Кам'янці-Подільському (47,7%), Вінниці (47,7%), Слов'янську (45,6%), Бердянську (45,2%), Львові (44,6%) та Хмельницькому (44,3%). На противагу цьому, найнижчий рівень поінформованості про антикорупційні заходи в Шостці (14,1%), Конотопі (17,3%), Умані (18,4%), Краматорську (22,2%) та Полтаві (22,7%).

5.6.2 Аналіз окремих складових Компонента 6

5.6.2.1 Поширеність та сума неофіційних платежів

Хабарництво – це поширений прояв корупції, який створює несправедливі умови для ведення бізнесу. Сплачені за вимогою осіб із владними повноваженнями або ініційовані представниками бізнесу, неофіційні платежі ведуть до викривлення конкуренції, посилюють вплив зацікавлених осіб на економічну діяльність та ринок, порушують норми та правила суспільного життя.

У цьому опитуванні підприємці та керівники підприємств описали власний досвід, пов'язаний із неформальними платежами при взаємодії з владою їхнього міста. Зокрема, респонденти вказали, чи опинялися в ситуаціях, пов'язаних із неофіційними платежами, при взаємодії з міською владою з будь-яких питань ведення бізнесу протягом двох попередніх років, і якщо так, то якою була сума неформальних платежів у вимірі річного доходу їхнього бізнесу. Оскільки в цьому дослідженні аналізуються умови ведення бізнесу в містах, ці запитання стосувалися досвіду керівників бізнесу лише на рівні міст, а не на національному рівні.

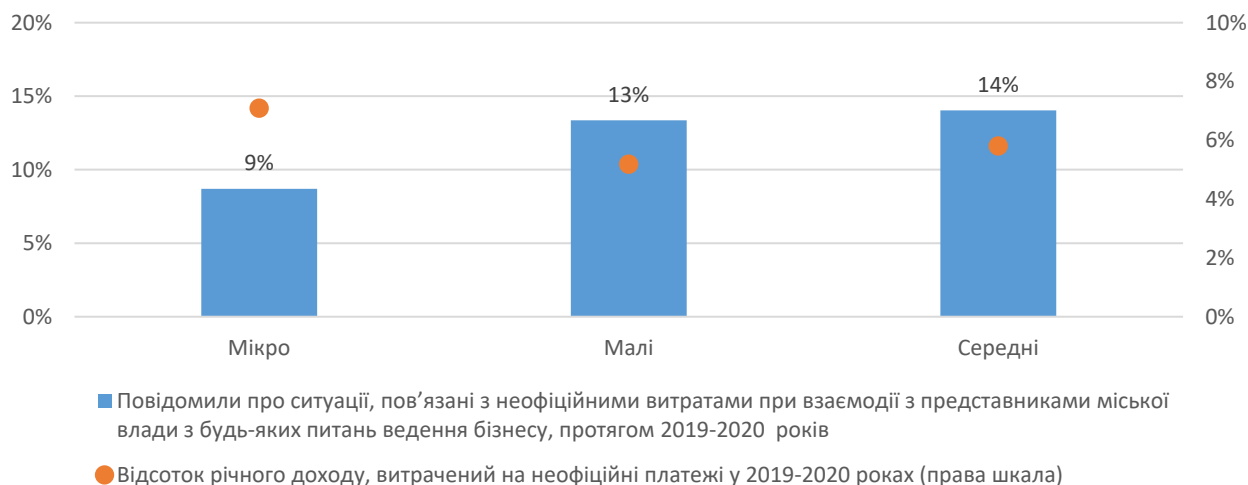
10% представників опитаного бізнесу повідомили, що протягом двох попередніх років у них виникали ситуації, пов'язані з неофіційними платежами при взаємодії з міською владою. За оцінками опитаних, у середньому сума неофіційних платежів склала 6,7% річного доходу.

Поширеність та сума неофіційних платежів за типом підприємницької діяльності. Керівники підприємств, зареєстрованих як юридичні особи, повідомляють про такі ситуації частіше, ніж ФОП. 11% з них повідомили про випадки, пов'язані з неофіційними платежами при взаємодії з міською владою, за останні два роки. Серед ФОП таких респондентів було 6%. Але для бізнесу обох організаційних форм середня сума витрат на неофіційні платежі була практично однаковою: 6,5% річного доходу для ФОП та 6,8% для підприємств-юридичних осіб.

Поширеність та сума неофіційних платежів за розміром бізнесу. Мікробізнес опинявся в ситуаціях, пов'язаних із неофіційними платежами, рідше, ніж суб'єкти підприємництва

більших розмірів. Про такі ситуації повідомили 9% представників мікропідприємств, тоді як для решти груп бізнесу за розміром відповідна частка становить від 13% до 15%.

Рис. 37. Поширеність (%) та сума (% від річного доходу) неофіційних платежів у 2019 - 2020 роках (за розміром бізнесу), %

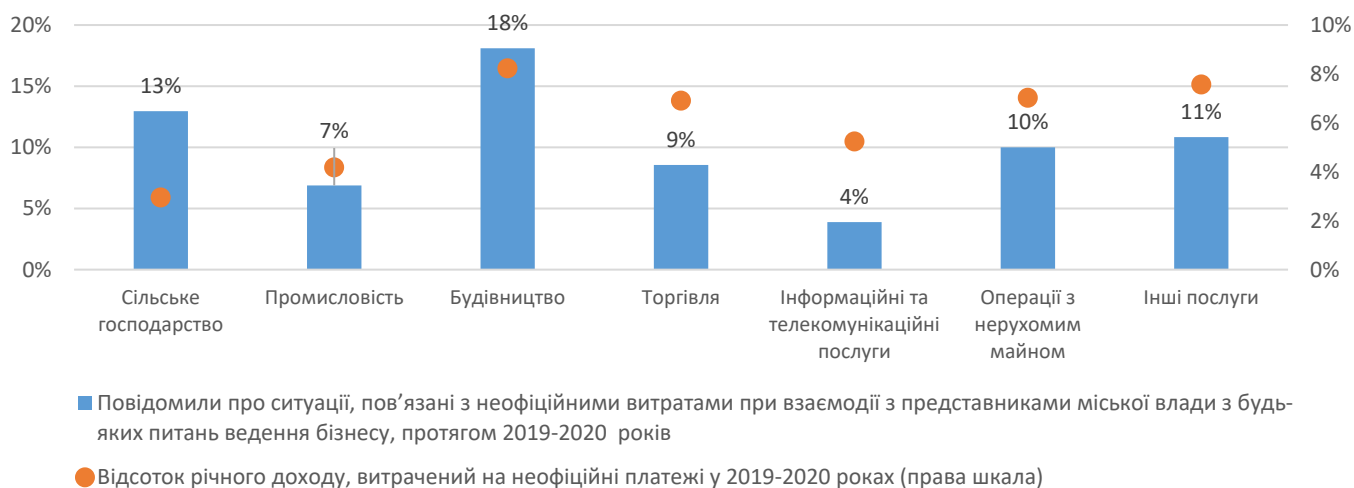
З іншого боку, для мікробізнесу сума сплачених неформальних платежів у перерахунку на дохід дещо вища ніж у решти бізнесу. Так, представники мікропідприємств у середньому повідомляють, що такі платежі склали 7,1% їхнього річного доходу, у той час як для малого бізнесу ця частка дорівнює 5,2%, а для середнього – 5,8%¹⁴.

Поширеність та сума неофіційних платежів за сектором. Проблема неофіційних платежів найгостріша в будівельній галузі, де 18% опитаних зіштовхувалися із ситуаціями, пов'язаними з такими платежами, контактуючи з місцевою владою у 2019 - 2020 роках. У цій же галузі зафіксований найвищий показник суми неформальних платежів як відсотка від річного доходу: 8,2%. Найнижча сума неофіційних платежів у сільському господарстві, де вона в середньому склала 3% доходу підприємців та фірм. При цьому поширеність випадків, пов'язаних із неофіційними платежами, у сільському господарстві досить висока. Про такі платежі при взаємодії з місцевою владою повідомили 13% представників с/г бізнесу.

Найрідше про неофіційні платежі повідомляють у галузі інформаційних та телекомунікаційних послуг. З такими ситуаціями протягом останніх двох років тут зіштовхнулись 4% респондентів. Сума неофіційних платежів для цих підприємців або компаній склала в середньому 5,2% їхнього річного доходу, що дещо нижче ніж в інших галузях сфери послуг.

¹⁴ Кількість представників великих підприємств, що відповіли на це запитання, недостатня для статистичних порівнянь.

Рис. 38. Поширеність (%) та сума (% від річного доходу) неофіційних платежів у 2019 - 2020 роках (за сектором), %

5.6.2.2 Антикорупційні заходи

Міська влада може вживати заходів із протидії корупції, починаючи з антикорупційних програм та планів, і до систем оцінки та мінімізації корупційних ризиків. Ці заходи можуть також включати інструменти, що підвищують прозорість урядування та публічних витрат: відкритий бюджет, електронні приймальні тощо.

Підприємці та керівники фірм, що взяли участь у цьому опитуванні, відповіли на запитання про те, чи вони знають про антикорупційні заходи, що впроваджуються владою їхнього міста. Про такі заходи відомо 31% опитаних.

Поінформованість про антикорупційні заходи за типом підприємницької діяльності. Представники підприємств-юридичних осіб дещо частіше повідомляють про наявність антикорупційних заходів місцевої влади, ніж ФОП. Такі заходи відомі 33% із них порівняно з 27% ФОП.

Поінформованість про антикорупційні заходи за розміром бізнесу. Керівники великих та середніх підприємств повідомляють не настільки часто, як респонденти з малого та мікробізнесу, що знають про антикорупційну діяльність місцевої влади. Якщо приблизно третина опитаних, що представляють мікро- (31%) та малий (36%) бізнес сказали, що їм відомо про такі ініціативи, то для представників середніх підприємств ця частка знижується до 27%, а для представників великих – до 17%.

Поінформованість про антикорупційні заходи за сектором. Респонденти з галузі інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також зі сфери операцій із нерухомістю найкраще поінформовані про заходи з протидії корупції у містах. По 35% з них відомо про такі ініціативи міської влади. Найрідше про існування антикорупційних ініціатив говорять керівники сільськогосподарського бізнесу (27%).

5.6.2.3 Основні результати коротко

- 10% керівників бізнесу вказали, що у них виникали ситуації, пов'язані неофіційними платежами при взаємодії з міською владою.
- Бізнес, який стикався з неофіційними платежами, витратив у середньому майже 6,7% свого річного доходу на них протягом 2019 - 2020 років.
- Мікробізнес опинявся в ситуаціях, пов'язаних із неофіційними платежами, рідше, ніж суб'єкти підприємництва більших розмірів. Однак для мікробізнесу сума сплачених неформальних платежів у перерахунку на дохід дещо вища ніж у решти.

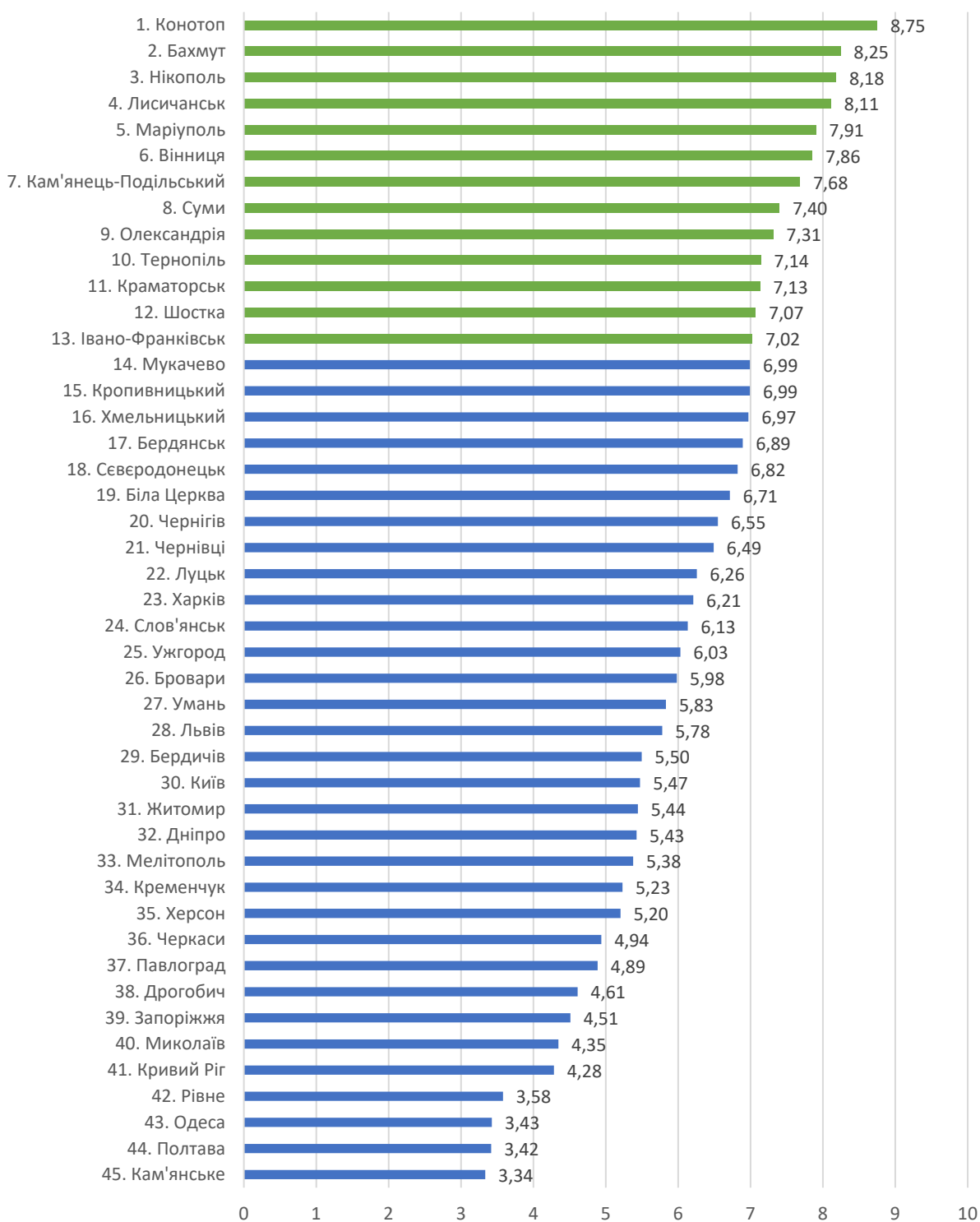
- Сфера будівництва характеризується найчастішими випадками, пов'язаними з неофіційними платежами, а також найвищим розміром неофіційних платежів у перерахунку на річний дохід бізнесу.
- Найрідше про неофіційні платежі повідомляють у галузі інформаційних та телекомунікаційних послуг.
- Приблизно третині опитаних представників бізнесу відомо про антикорупційні ініціативи міської влади (на зразок відкритого бюджету, електронної приймальні, антикорупційних програм або планів тощо).
- Частіше за інших із антикорупційними заходами міської влади обізнані представники інформаційних та телекомунікаційних технологій та сфери операцій із нерухомістю.

5.7 Компонент 7. Безпека ведення бізнесу

5.7.1 Результати міст

Лідерами Компонента 7 «Безпека ведення бізнесу» в рамках ІКМ - 2021 є Конотоп (8,75 бала), Бахмут (8,25 бала), Нікополь (8,18 бала), Лисичанськ (8,11 бала), Маріуполь (7,91 бала) та Вінниця (7,86 бала). Усього 13 міст отримали високі оцінки – 7 і більше балів (див. Рисунок нижче). Високі результати цих міст зумовлені поєднанням таких факторів (усіх або більшості), як менше поширення тіньового бізнесу, менше поширення рейдерства та менші витрати на безпеку.

Рис. 39. Компонент 7. Безпека ведення бізнесу: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

На противагу цьому, найгірша ситуація з безпекою бізнесу спостерігається в Кам'янському (3,34 бала), Полтаві (3,42 бала), Одесі (3,43 бала), Рівному (3,58 бала) та Кривому Розі (4,28 бала). Бізнес цих міст потерпає від рейдерства, інших злочинних дій та високих витрат на власну безпеку.

Згідно з результатами ІКМ - 2021, 41,8% усіх опитаних вважають, що їхні конкуренти ведуть бізнес «у тіні» (варіанти відповіді «так» або «скоріше так»). У чотирьох містах більше половини опитаних повідомили про подібну ситуацію – у Рівному (56,3%), Луцьку (51,0%), Кам'янці-Подільському (50,8%) та Павлограді (50,7%). Водночас нечасто про бізнес конкурентів у тіні повідомляли в Шостці (27,9%), Лисичанську (29,9%), Олександрії (30,0%), Бахмуті (30,4%), Умані (31,7%) та Краматорську (33,2%). Лише у вказаних вище 6-ти містах відповідний показник не перевищує третини опитаних.

Упродовж 2019 – 2020 років 12,6% опитаних зазнавали втрат унаслідок таких злочинних дій, як вимагання, крадіжки, вандалізм, підпал, пограбування тощо. Найбільш часто про такі втрати повідомляли респонденти Полтави (20,5%), Кременчука (20,0%), Рівного (19,4%), Одеси (18,1%) та Кривого Рогу (18,0%). Лише у 12-ти містах зазнавали втрат від злочинних дій менше 10% опитаних. Зокрема, рідше повідомляли про такі випадки в Кам'янці-Подільському (5,5%), Олександрії (6,0%), Вінниці (6,8%), Бахмуті (7,0%), Кропивницькому (7,8%) та Конотопі (8,0%).

У 2019 – 2020 роках 2,6% опитаних підприємців зазнавали спроб рейдерського захоплення. При цьому в окремих містах цей показник у декілька разів вищий. Зокрема, найчастіше рейдерські атаки були в Олександрії (8,5%), Полтаві (6,3%), Кам'янському (5,9%), Умані (5,8%), Дніпрі (5,6%), Одесі (5,6%) та Павлограді (5,6%). На противагу цьому, у 3-х містах спроби рейдерських захоплень взагалі були відсутні - у Вінниці, Нікополі та Луцьку. Окрім цього, низький показник повідомлень про такі спроби в Мукачеві, Кам'янці-Подільському, Конотопі та Мелітополі (в усіх по 0,5% опитаних).

Згідно з даними опитування, у середньому підприємці витрачають 2,8% річного доходу на забезпечення безпеки/захисту бізнесу (охорону, обладнання, судові процедури, плату за «кришування» тощо). Найвищий рівень витрати зафіксовано в Миколаєві (4,5% річного доходу), Кам'янському (4,4%), Мелітополі (4,2%), Запоріжжі (3,8%) та Кривому Розі (3,7%). Водночас найнижчі витрати на безпеку та захист у Конотопі (1,5%), Олександрії (1,8%), Маріуполі (2,0%) та Кам'янці-Подільському (2,0%).

5.7.2 Аналіз окремих складових Компонента 7

5.7.2.1 Оцінка поширеності тіньової економіки

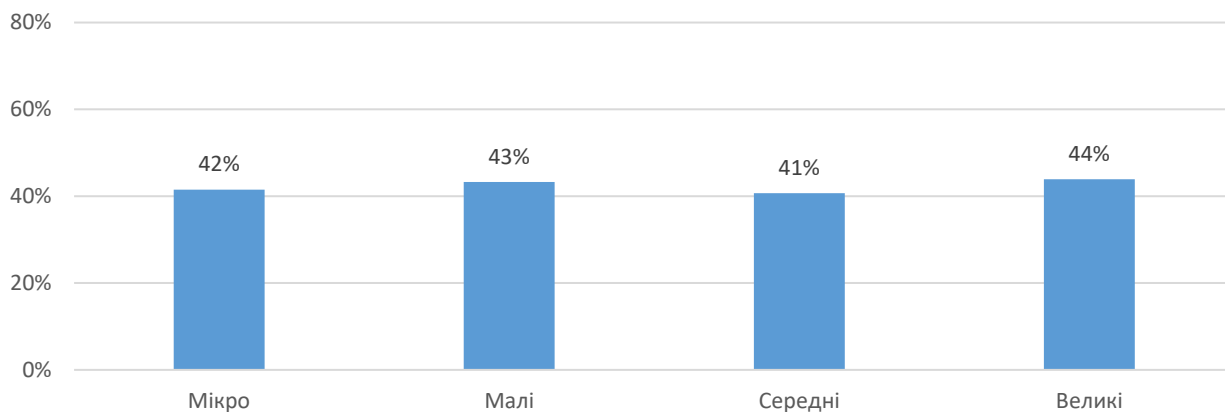
Робота частини бізнесу в тіні, у тому числі декларування не всіх прибутків, уникнення від сплати податків, практика найму працівників в обхід трудового законодавства, торгівля контрабандним або контрафактним товаром, викривлює конкуренцію на ринку, підриває довіру покупців та завдає шкоди суспільству та державі.

Щоб оцінити поширеність цього явища, учасникам ІКМ - 2021, було запропоновано оцінити поширеність «тіньової економіки» в їхньому секторі, зокрема дати відповідь на питання, чи, на їхню думку, їхні конкуренти працюють у тіні. 42% (!) опитаних вважають, що серед їхніх конкурентів є ті, що працюють у тіні. При цьому оцінки рівня тіньової економіки не відрізняються істотно серед бізнесу різних типів.

Оцінка поширеності тіньової економіки за типом підприємницької діяльності. ФОП і керівники підприємств-юридичних осіб оцінюють рівень роботи конкурентів у тіні майже однаково: такої думки про конкурентів дотримуються 40% опитаних ФОП та 43% керівників підприємств, зареєстрованих як юридичні особи.

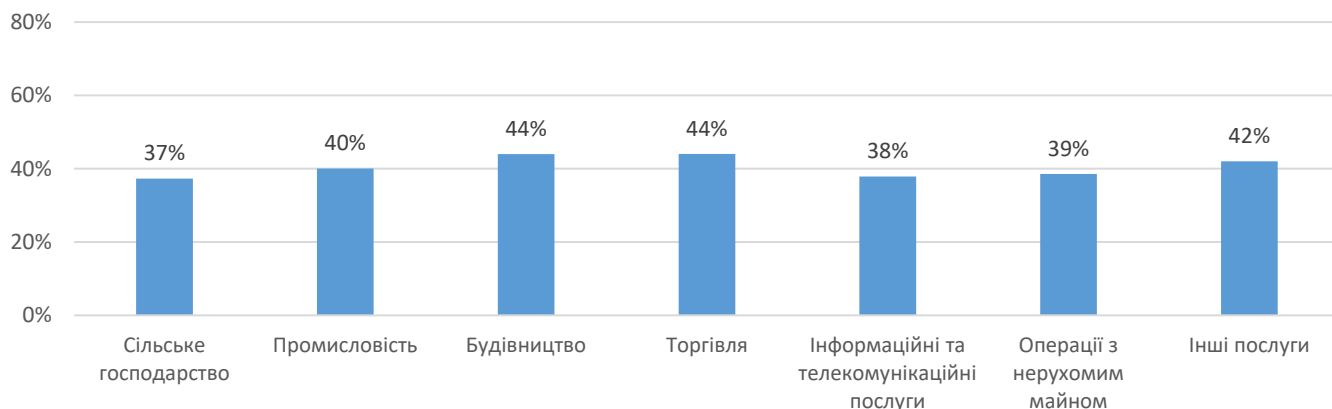
Оцінка поширеності тіньової економіки за розміром бізнесу. Бізнес різних розмірів практично не відрізняється, за поглядами на тіньову діяльність своїх конкурентів. Для всіх груп бізнесу за розміром частка респондентів, які вважають, що їхні конкуренти працюють у тіні, знаходиться в діапазоні від 41% до 44%.

Рис. 40. Частка бізнесу, який вважає, що його конкуренти працюють у тіні (за розміром бізнесу), %

Оцінка поширеності тіньової економіки за сектором. У цьому питанні не спостерігається суттєвих відмінностей і між респондентами, що представляють різні сектори опитаного бізнесу. Від 37% до 44% представників кожного сектору висловили думку, що на їхньому ринку є ті, що приховують прибутки або торгують контрабандою чи контрафактом.

Рис. 41. Частка бізнесу, який вважає, що його конкуренти працюють у тіні (за сектором), %

5.7.2.2 Втрати внаслідок злочинів

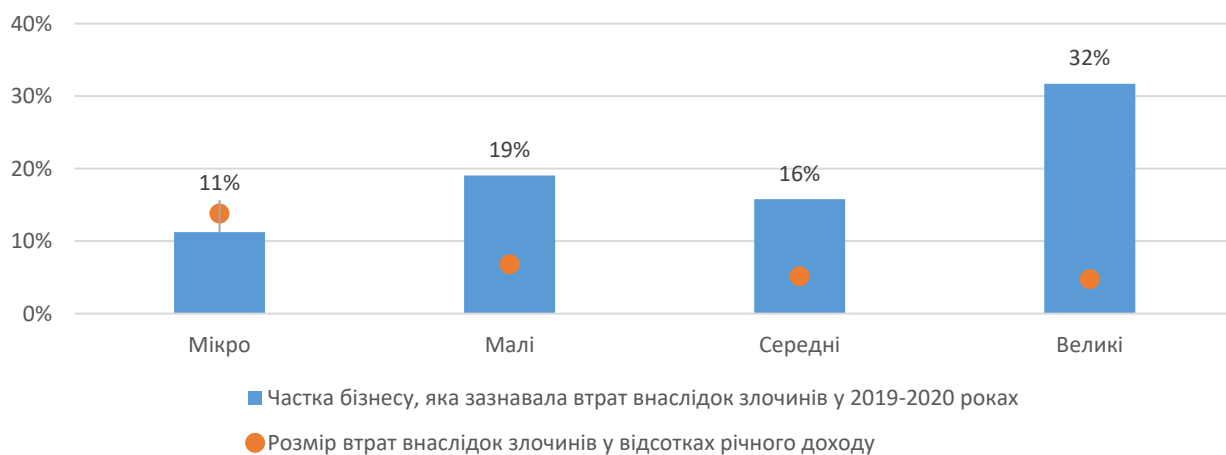
Якщо бізнес стає жертвою злочинів, таких як вимагання (здирництво), крадіжки, пограбування, вандалізм або підпал, це загрожує безпеці його працівників та завдає йому фінансових збитків. А поширеність злочинності, від якої страждають фірми та підприємці, веде до погіршення умов для ведення бізнесу в містах. Щоб визначити, наскільки вагомою перешкодою для бізнесу в містах є злочинність, підприємців та керівників підприємств запитали, чи зазнавали вони втрат унаслідок злочинів у 2019 - 2020 роках, і якщо так, то яким був розмір їхніх втрат. 13% керівників бізнесу вказали, що зазнали втрат унаслідок вимагання, крадіжок або інших злочинів протягом 2019 - 2020 років. Ці втрати в середньому склали 12% їхнього річного доходу.

Втрати внаслідок злочинів за типом підприємницької діяльності. ФОП та підприємства повідомляють про втрати внаслідок злочинності майже однаковою мірою. Протягом 2019 - 2020 років у 11% ФОП були фінансові втрати в результаті крадіжок, вимагання або інших

злочинів, які в середньому склали 11,7% їхнього річного доходу. Серед підприємств-юридичних осіб такі втрати були в 14% опитаних і склали 12,2% річного доходу.

Втрати внаслідок злочинів за розміром бізнесу. Великий бізнес зіштовхується зі злочинністю вдвічі частіше від малого та середнього бізнесу та втричі частіше від мікробізнесу. Про втрати внаслідок злочинів у 2019 - 2020 роках повідомили 32% великих підприємств.

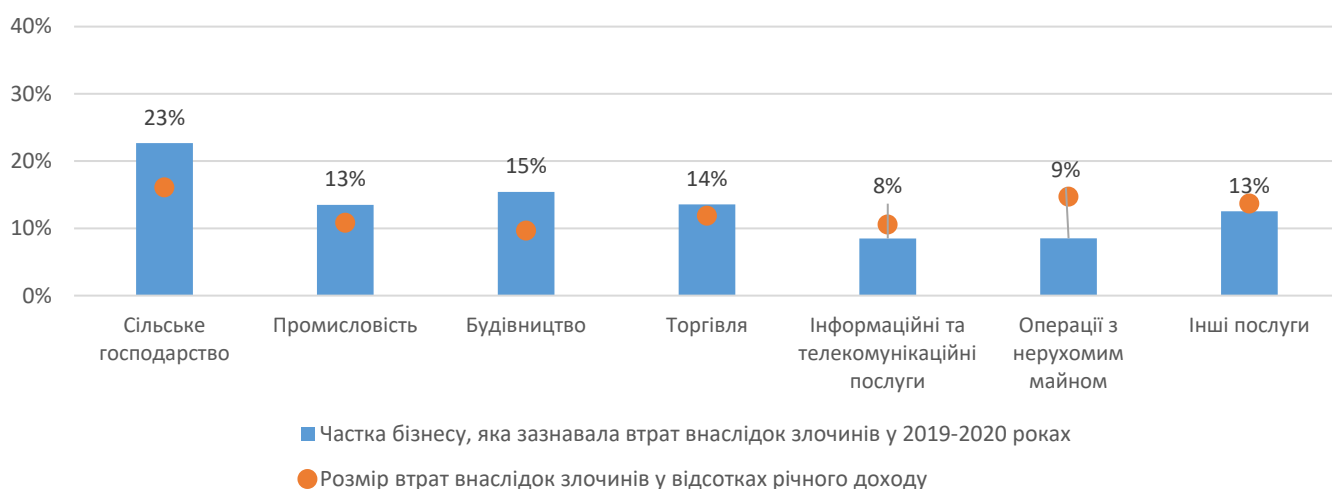
Рис. 42. Частки бізнесу, які повідомили про втрати внаслідок злочинів у 2018 - 2020 роках та розмір втрат (за розміром), %

Та у фінансовому вимірі від злочинності найбільше постраждав мікробізнес. Порівняно невелика частка (11%) мікропідприємств мала такі втрати у 2019 - 2020 роках, але для них вони склали 13,8% доходу за рік, тоді як для решти груп бізнесу за розміром – не більше 7%.

Втрати внаслідок злочинів за сектором. У сільському господарстві найчастіше порівняно з іншими секторами повідомляють про втрати через крадіжки, здирицтво, вандалізм, підпал чи інші злочини. З ними у 2019 - 2020 роках зіштовхнулися 23% представників цього сектору. Крім цього, у сільському господарстві найвищий показник цих втрат, з точки зору річного доходу, - 16,7%. Найрідше втрат через злочинність зазнавали в галузі інформаційних та телекомунікаційних послуг (8% опитаних) та в галузі операцій із нерухомістю (9%). Але якщо у сфері інформаційних та телекомунікаційних послуг розмір втрат у вимірі річного доходу склав 10,6%, то для бізнесу, що здійснює операції з нерухомістю, він був вищим: у середньому 14,7% річного доходу.

Рис. 43. Частки бізнесу, які повідомили про втрати внаслідок злочинів у 2019 - 2020 роках та розмір втрат (за сектором), %

5.7.2.3 Поширеність рейдерства

Бізнес в Україні зіштовхується з рейдерством, яке здійснюють через надання фіктивних документів, прийняття незаконних судових рішень та силове захоплення об'єктів. Через такі дії законні власники втрачають свою нерухомість, землю або частку в бізнесі. Що частішими є випадки рейдерства в містах, тим гірші в них умови для ведення бізнесу, з точки зору захисту прав власності. Щоб дізнатися, наскільки поширена ця проблема в містах, у яких було проведено дослідження, керівникам бізнесу було поставлено запитання про те, чи зазнавав їхній бізнес спроб рейдерського захоплення у 2019 - 2020 роках. 2,6% з них сказали, що протягом цього часу їхній бізнес зазнавав спроб рейдерства.

Поширеність рейдерства за типом підприємницької діяльності. Підприємства-юридичні особи зіштовхувалися з випадками рейдерства дещо частіше, ніж ФОП. Про такі випадки говорять 3% представників підприємств і 1,9% ФОП.

Поширеність рейдерства за розміром бізнесу. Зі збільшенням розміру бізнесу частішають і повідомлення про спроби рейдерських захоплень. У мікробізнесі з такими спробами зіштовхнулись 2,3% опитаних, у малому – 3,4%, а в середньому – 7,4%. Винятком є великі підприємства, жодне з яких не підтвердило, що зазнавало спроб рейдерського захоплення протягом двох попередніх років.

Поширеність рейдерства за сектором. Згідно з результатами опитування, у секторі сільського господарства спроби рейдерських захоплень відбуваються значно частіше ніж в інших. Про такі спроби протягом 2019 - 2020 років заявили майже 9% підприємців та компаній, що працюють у сільському господарстві, тоді як серед інших секторів ця частка нижча ніж 4%.

Рис. 44. Частка опитаних, які повідомили, що зазнавали спроб рейдерського захоплення або зміни керівництва через фіктивний бізнес-конфлікт у 2019 - 2020 роках (за сектором), %

5.7.2.4 Витрати на безпеку та захист бізнесу

Щоб захиститися від злочинів, зберегти власність та фінанси і протидіяти спробам рейдерських захоплень, фірми та підприємці вживають заходів для покращення безпеки свого бізнесу. Ці заходи можуть включати встановлення відповідного обладнання, залучення охорони, а також захист бізнесу в суді або користування послугами неформальних структур, які забезпечують так зване «кришування».

Заходи із захисту бізнесу вимагають фінансових витрат, і в цьому опитуванні керівникам бізнесу було запропоновано оцінити, який відсоток річного доходу їхній бізнес витрачає на безпеку та захист. У середньому опитаний бізнес спрямовує на ці витрати 2,8% свого річного доходу.

Витрати на безпеку та захист бізнесу за типом підприємницької діяльності. У юридичних осіб витрати на захист у перерахунку на розмір річного доходу дещо виші ніж у фізичних осіб-підприємців. Вони складають у середньому 3,2% доходу за рік порівняно з 2,4% у ФОП.

Витрати на безпеку та захист бізнесу за розміром СПД. Мікропідприємства витрачають меншу частку своїх доходів на безпеку та захист бізнесу порівняно з суб'єктами підприємництва більшого розміру. Для них ця частка склала 2,7%, у той час як для решти груп бізнесу за розміром – від 3,5% до 4,3%.

Витрати на безпеку та захист бізнесу за сектором. У сільському господарстві витрати на захист бізнесу складають найбільшу частку від річного доходу підприємців та фірм: 3,9%. Найменше на такі кроки витрачають у сфері інформаційних та телекомунікаційних послуг: у середньому 1,6% річного доходу.

5.7.2.5 Основні результати коротко

- 42% власників або керівників бізнесу в Україні вважають, що їхні конкуренти працюють у тіні.
- 13% підприємців та компаній зазнали втрат у 2019 - 2020 роках унаслідок вимагання (здержання), крадіжок, пограбування, вандалізму, підпалу чи інших злочинів. Ці втрати становлять у середньому майже 11% від річного доходу бізнесу.
- Третина великих підприємств повідомила про втрати внаслідок злочинності у 2019 - 2020 роках.
- У мікробізнесу вищі фінансові втрати через злочинність у розрахунку на річний дохід ніж у суб'єктів підприємництва більших розмірів.
- 2,6% опитаних підприємців та керівників підприємств сказали, що протягом 2019 - 2020 років їхній бізнес зазнавав спроб рейдерського захоплення власності або зміни управління через сфальсифікований діловий конфлікт. Особливо часто про такі спроби повідомляють у галузі сільського господарства.
- Бізнес витрачає в середньому 2,8% свого річного доходу на захист та безпеку, включно з платою за обладнання, охорону, захист у суді та послуги з боку неформальних структур. Найбільше витрачають на захист та безпеку суб'єкти підприємницької діяльності в сільському господарстві, найменше — у галузі ІТК.

5.8 Компонент 8. Лідерство міської влади

5.8.1 Результати міст

Згідно з результатами ІКМ - 2021, переможцем Компонента 8 «Лідерство міської влади» стало місто Бахмут, яке отримало 8,80 бала. До групи лідерів також входять Івано-Франківськ (8,27 бала), Хмельницький (8,17 бала), Вінниця (7,99 бала), Мукачево (7,52 бала) та Мелітополь (7,48 бала). Лише вказані вище міста набрали високі оцінки (більше 7 балів) завдяки позитивному ставленню влади до бізнесу та налагодженому публічно-приватному діалогу. Водночас найгірші значення Компонента 8 було зафіксовано в Северодонецьку (2,84 бала), Сумах (2,87 бала), Херсоні (2,99 бала), Нікополі (3,05 бала), Одесі (3,13 бала) та Києві (3,13 бала).

У рамках ІКМ Компонент 8 складається з двох вимірів – «Підтримка розвитку бізнесу» та «Публічно-приватний діалог». Лідером **Виміру 1 «Підтримка розвитку бізнесу»** стало місто Хмельницький, яке отримало 9,19 бала. Також у групі лідерів виміру зафіксовано Івано-Франківськ (8,41 бала), Вінницю (8,10 бала), Львів (7,73 бала), Мукачево (7,71 бала) та Чернігів (7,64 бала). Усього 14 міст отримали високі оцінки (7 і більше балів) щодо підтримки розвитку бізнесу. Водночас 4 міста отримали менше 4-х балів – Северодонецьк (3,20 бала), Лисичанськ (3,20 бала), Полтава (3,47 бала) та Суми (3,99 бала).

У середньому серед усіх опитаних третина (33,4%) вважає, що міська влада «дуже добре» або добре» ставиться до приватного бізнесу. Найкраще оцінюють підтримку міської влади в Бердичеві (61,6% опитаних), Хмельницькому (61,5%), Мелітополі (57,6%) та Мукачеві (55,1%). Водночас у Северодонецьку позитивні оцінки діяльності міської влади, за цим індикатором, вибрали лише 11,6% опитаних, Сумах – 13,4%, Херсоні – 13,9%.

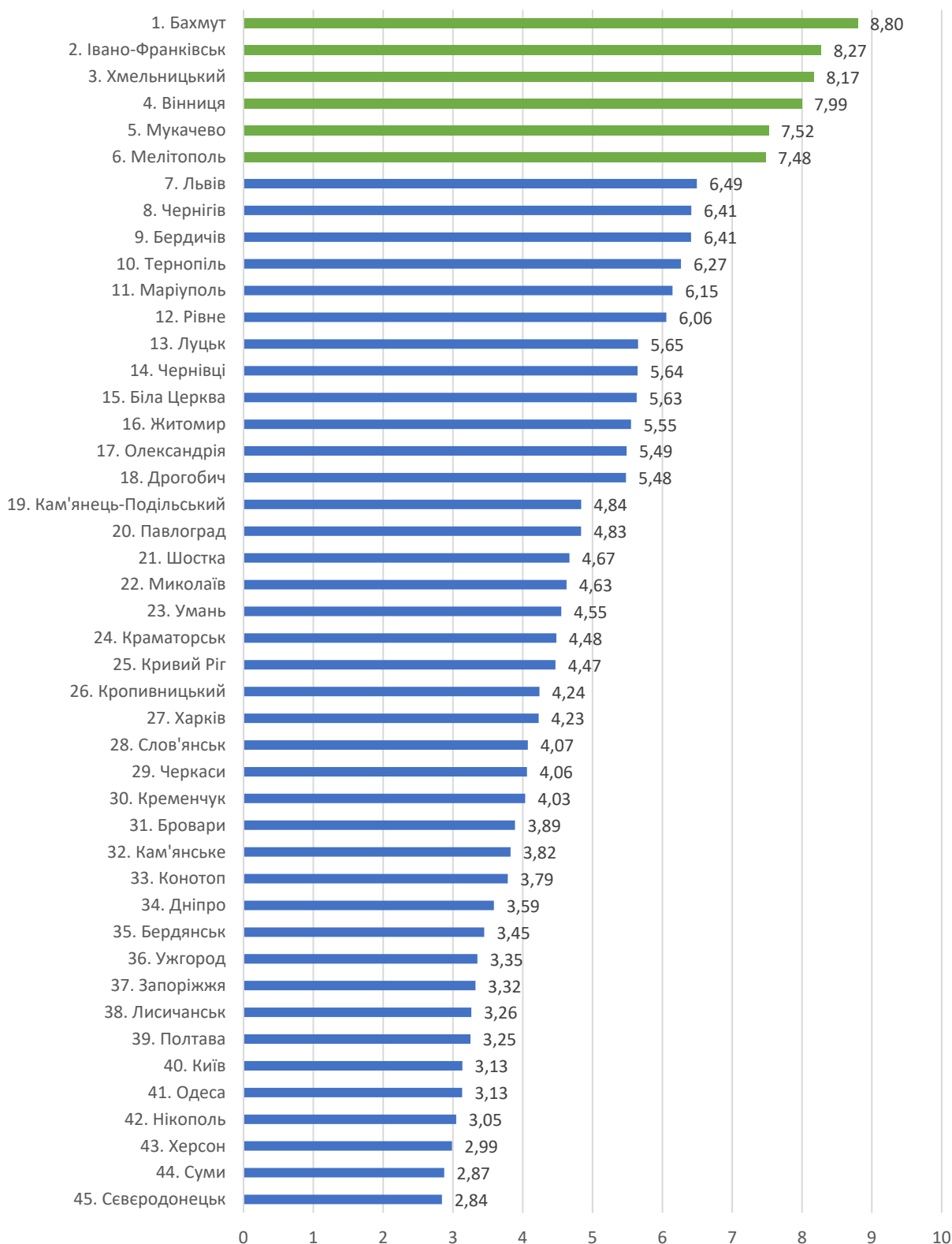
Дещо відрізняється розподіл лідерів в оцінках бізнесу щодо підтримки з боку міської влади. У Хмельницькому більше трьох чвертей опитаних (75,2%) погоджуються, що міська влада підтримує створення нового бізнесу. Також висока частка позитивних оцінок в Івано-Франківську (71,7%), Мукачеві (66,7%), Вінниці (66,5%). При цьому в цілому серед усіх опитаних цей показник становить 46,1%. У Хмельницькому також зафіксовано найбільшу частку респондентів, які погоджуються, що міська влада підтримує вже існуючий бізнес (71,7%). Це майже у 2 рази вище ніж показник для всіх опитаних – 41,9%. Також висока частка позитивних оцінок у Мелітополі (67,5%), Олександрії (64,2%), Івано-Франківську (63,0%), Бердичеві (61,6%). Необхідно зауважити, що Хмельницький був лідером за часткою позитивних оцінок у рамках вказаних індикаторів також в ІКМ - 2019/2020.

На противагу цьому, у 9-ти містах про підтримку нового бізнесу міською владою повідомило менше третини респондентів. Наприклад, у Сумах це лише 25,8% опитаних, Запоріжжі – 27,6%, Одесі – теж 27,6%, Кам'янському – 28,3%. Підтримка існуючого бізнесу є найнижчою в Северодонецьку (23,1%), Запоріжжі (23,8%), Полтаві (23,9%), Сумах (26,5%) та Одесі (28,6%).

Порівняння діяльності міських рад у рамках Виміру 1 Компонента 6 відбувалося також через призму «твердих даних», які дозволили оцінити рівень прозорості роботи влади, існування платформ для комунікації тощо. Одноосібним лідером є місто Рівне, яке отримало 10 балів із 10-ти можливих. Окрім цього, ще 13 міст отримали 9 балів з 10-ти (зокрема Чернігів, Вінниця, Тернопіль, Львів та інші). На противагу цьому, 5 міст отримали 5 і менше балів – Бердянськ (5 балів), Павлоград (5 балів), Нікополь (5 балів), Лисичанськ (5 балів) та Умань (4 бали). Подібно до результатів ІКМ - 2019/2020 типовими проблемами є брак певних видів публічної інформації на офіційних сторінках міських рад, відсутність

базових антикорупційних заходів, відсутність встановлених меж міста, застаріла технічна документація з нормативної грошової оцінки землі, відсутність платформ для комунікації влади з бізнесом.¹⁵

Рис. 45. Компонент 8. Лідерство міської влади: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

Вимір 2 «Публічно-приватний діалог» відображає ситуацію в містах у контексті комунікації бізнесу та влади. Одноосібним лідером виміру є місто Бахмут, яке отримало 10 балів завдяки найкращим

¹⁵ Використано дані, зібрані через кабінетні дослідження (збір і опрацювання статистичних даних, аналіз офіційних вебсайтів міських рад, документів тощо).

результатам в усіх індикаторах щодо публічно-приватного діалогу. Також високі оцінки отримали Івано-Франківськ (8,13 бала), Вінниця (7,89 бала), Мелітополь (7,37 бала), Мукачево (7,33 бала) та Хмельницький (7,14 бала). Водночас решта міст отримали менше 7-ми балів. Такий розподіл результатів свідчить про проблеми з публічно-приватним діалогом у більшості досліджених міст. Наприклад, 5 міст отримали менше 2-х балів – Одеса (1,59 бала), Суми (1,76 бала), Київ (1,80 бала), Херсон (1,94 бала) та Конотоп (1,99 бала).

Усього в рамках дослідження 13,1% опитаних вважають, що мають «дуже значні» та «значні» можливості брати участь у розробці місцевих стратегічних документів (стратегій, програм, планів тощо). При цьому цей показник майже вдвічі вищий у Бахмуті (27,4%), Івано-Франківську (27,0%), Дрогобичі (26,3%) та Мукачеві (24,6%). Водночас у Нікополі цей показник становить лише 4,2%, Херсоні – 5,1%, Сумах – 5,5%, а Павлограді – 6,0%.

Також 10,7% усіх опитаних вказали, що в місті завжди або часто проводяться консультації щодо прийняття нових або зміни чинних регуляторних актів, які можуть мати вплив на бізнес. Найвища частка підприємців, які вибрали відповіді «часто» або «завжди» в Бахмуті (26,7%), Вінниці 21,1%, Мелітополі (21,0%), Хмельницькому (19,0%) та Івано-Франківську (17,5%). Водночас у 5-ти містах менше 5% респондентів повідомили про регулярні консультації влади з бізнесом – в Ужгороді (3,5%), Одесі (4,7%), Києві (4,8%), Конотопі (4,8%) та Северодонецьку (4,9%).

5.8.2 Аналіз окремих складових Компонента 8

5.8.2.1 Вимір 1. Підтримка розвитку бізнесу

5.8.2.1.1 Ставлення представників міської влади до приватного бізнесу

Опитані підприємці та керівники підприємств оцінили ставлення влади свого міста до приватного бізнесу. Вони поставили оцінку за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал позначає дуже погане ставлення міської влади до бізнесу, 2 – погане, 3 – середнє, 4 – добре і 5 – дуже добре.

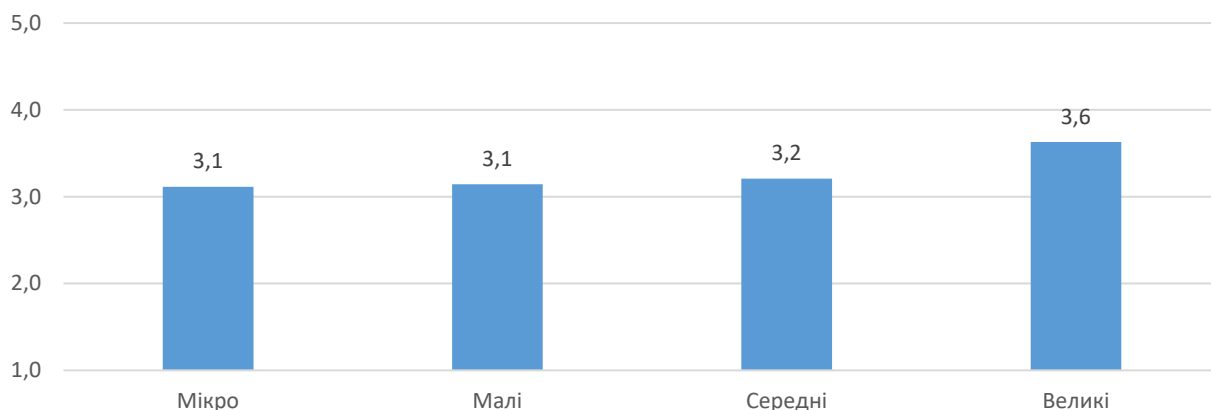
Третина опитаних (33%) вважають, що в їхньому місті влада добре або дуже добре ставиться до приватного сектору, і поставили найвищі бали. Середня оцінка склала 3,1 бала. 8% респондентів не дали відповіді на це запитання.

Оцінка ставлення міської влади до бізнесу за типом підприємницької діяльності.

Між бізнесом різних організаційних форм не зафіксовано відмінностей в оцінках ставлення місцевої влади до бізнесу. 33% ФОП та 34% керівників підприємств-юридичних осіб висловили думку, що місцева влада ставиться до бізнесу добре або дуже добре. Середні оцінки обох груп респондентів склали по 3,1 бала.

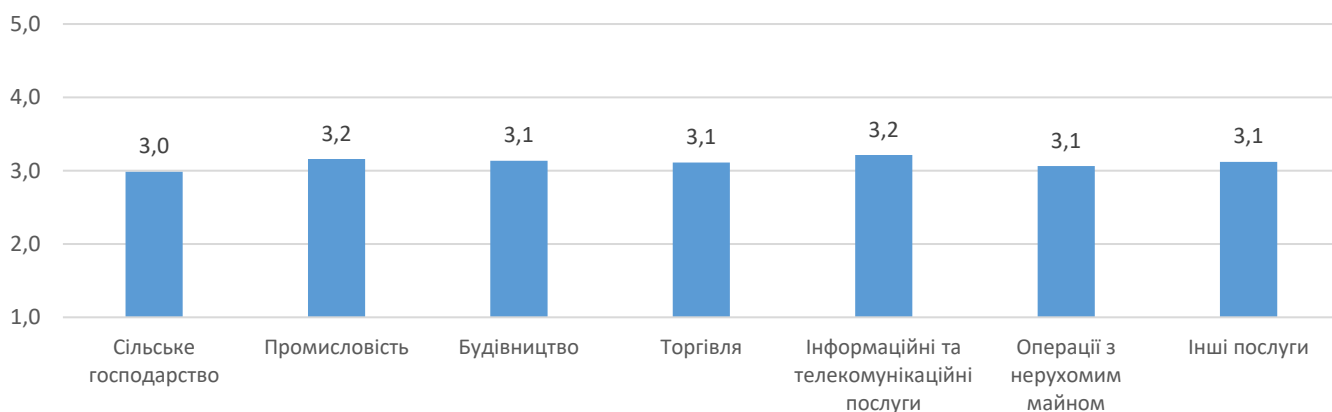
Оцінка ставлення міської влади до бізнесу за розміром бізнесу. У великому бізнесі про ставлення міської влади до приватного бізнесу говорять найкраще. 71% представників великих підприємств вважає це ставлення добрим або дуже добрим. Це істотно більше ніж у мікро-, малому та середньому бізнесі, де відповідна частка знаходиться в межах 33% - 36%. Середня оцінка ставлення місцевої влади до бізнесу серед керівників великих підприємств також вища: вона становить 3,6 бала, у той час як для інших груп суб'єктів підприємництва за розміром ця оцінка склала в середньому 3,1 - 3,2 бала.

Рис. 46. Середня оцінка ставлення представників міської влади до приватного бізнесу (за розміром бізнесу), %

Оцінка ставлення міської влади до бізнесу за сектором. Між підприємцями та компаніями різних галузей немає істотних відмінностей в оцінках ставлення міської влади до бізнесу. У кожному секторі середня оцінка складає від 3 до 3,2 балів. Частки респондентів, що поставили найвищі оцінки, також не істотно відрізняються в різних секторах. Вони складають від 33% до 37%. Утім, відмінності між секторами проявляються в частоті негативних оцінок. Найбільше таких у галузі сільського господарства: 30% представників цього сектору назвали ставлення міської влади до приватного бізнесу поганим або дуже поганим. В інших галузях відповідна частка опитаних не перевищує 20%.

Рис. 47. Середня оцінка ставлення представників міської влади до приватного бізнесу (за сектором), %

5.8.2.1.2 Оцінка підтримки міською владою нового та існуючого бізнесу

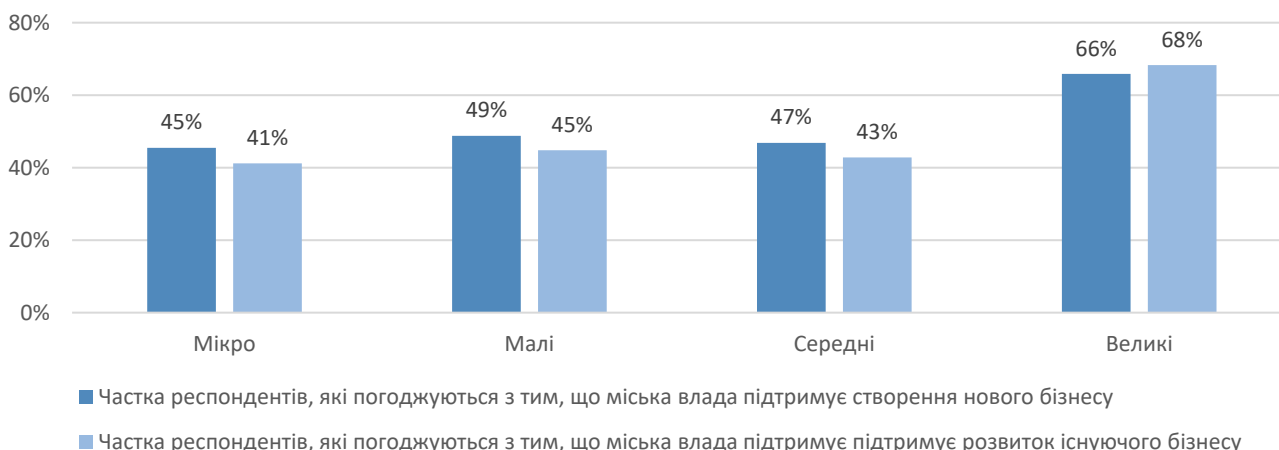
Опитані керівники бізнесу висловили свою думку про те, чи міська влада підтримує створення нового бізнесу та розвиток того бізнесу, який уже існує. 46% респондентів вважають, що влада їхнього міста підтримує створення нового бізнесу, а дещо менша частка – 42% – сказали, що місцева влада підтримує розвиток наявного бізнесу.

Оцінка підтримки міською владою нового та існуючого бізнесу за типом підприємницької діяльності. Фізичні особи-підприємці та представники юридичних осіб висловлюють подібні думки щодо підтримки бізнесу міською владою. По 46% респондентів з обох груп бізнесу за організаційною формою вважають, що влада в їхніх містах підтримує створення нового бізнесу. Про те, що місцева влада підтримує бізнес, який існує, сказали 43% керівників підприємств-юридичних осіб та 40% ФОП.

Оцінка підтримки міською владою нового та існуючого бізнесу за розміром бізнесу. Приблизно дві третини представників великого бізнесу вважають, що місцева влада підтримує створення нового бізнесу (66%) та розвиток бізнесу, який уже діє, (68%). Це найбільші частки опитаних порівняно з суб'єктами підприємництва менших розмірів, де частка респондентів, які

зазначили підтримку нового бізнесу владою, не перевищує 49%, а частка тих, хто говорить про підтримку існуючого бізнесу, не більша ніж 45%.

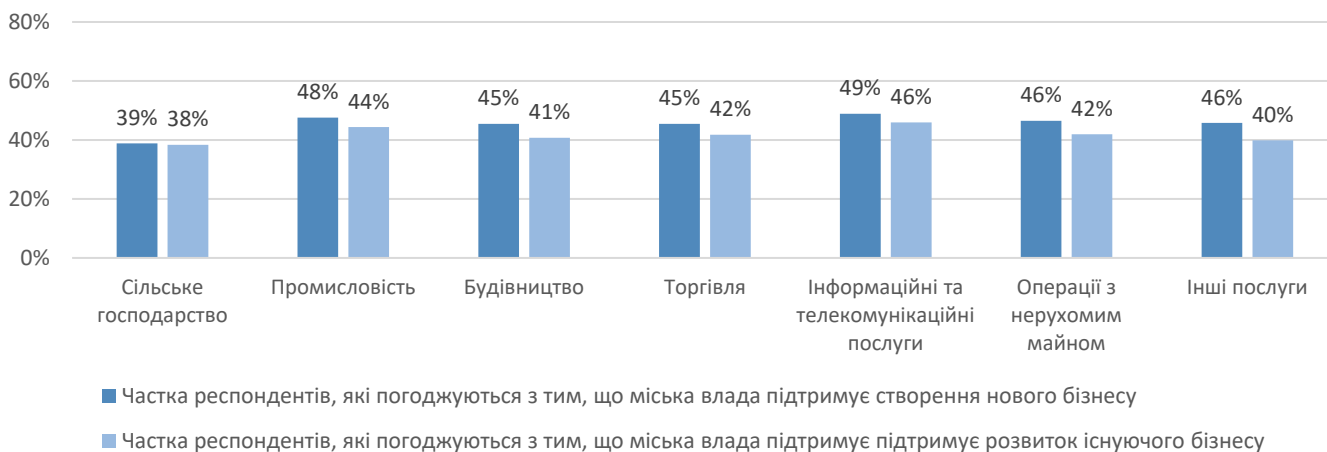
Рис. 48. Частки респондентів, які погоджуються з тим, що міська влада підтримує створення нового та розвиток існуючого бізнесу (за розміром бізнесу), %

Оцінка підтримки міською владою нового та існуючого бізнесу за сектором.

Представники суб'єктів підприємництва різних галузей висловлюють подібні погляди щодо підтримки бізнесу владою. Від 39% до 49% респондентів у кожному секторі відповіли, що місцева влада підтримує створення нового бізнесу, а від 38% до 46% сказали, що вона підтримує бізнес, який уже діє. У галузях промисловості та інформаційних і телекомунікаційних послуг частки респондентів, які погоджуються з твердженням, що влада їхнього міста підтримує новий та існуючий бізнес, дещо більші ніж в інших галузях.

Рис. 49. Частки респондентів, які погоджуються з тим, що міська влада підтримує створення нового та розвиток існуючого бізнесу (за сектором), %

5.8.2.2 Вимір 2. Публічно-приватний діалог

5.8.2.2.1 Залучення бізнесу до розробки стратегічних документів на рівні міста

Коли місцева влада розробляє стратегічні документи, які визначають пріоритети та напрями діяльності й розвитку на певний час (наприклад, стратегії розвитку міста, програму чи план впровадження), вона має залучати до обговорення цих документів громадськість та бізнес. У цьому опитуванні підприємці та керівники підприємств вказали, чи мають представники бізнесу можливість взяти участь у розробці таких документів.

Лише 13% опитаних вважають, що у їхньому місті представники бізнесу мають значні або дуже значні можливості участі у створенні стратегічних документів. Більше ніж утричі більше респондентів – 45% –

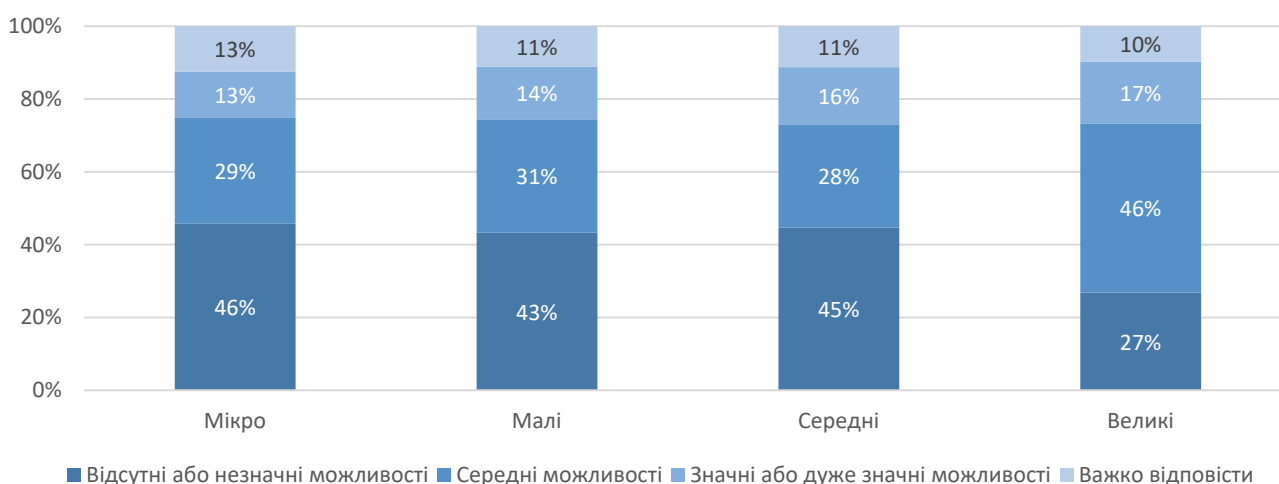
стверджують, що бізнес їхнього міста не має таких можливостей або вони незначні. 29% респондентів оцінили можливості бізнесу долучатися до стратегічного планування розвитку міста як середні.

Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста за типом підприємницької діяльності. Однакові частки ФОП та керівників підприємств-юридичних осіб (по 13%) вважають, що бізнес має значні або дуже значні можливості брати участь у створенні стратегічних документів міста. Разом із цим, представники юридичних осіб дещо частіше, ніж ФОП, відповідали, що таких можливостей майже або взагалі немає (47% порівняно з 43% ФОП).

Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста за розміром бізнесу. Між респондентами, що представляють різні за розміром суб'єкти підприємництва, не спостерігається значних відмінностей у тому, наскільки часто вони підтверджують, що влада залучає бізнес їхнього міста до розробки стратегічних документів. Таку думку висловлюють від 13% опитаних у мікробізнесі до 17% у великому бізнесі.

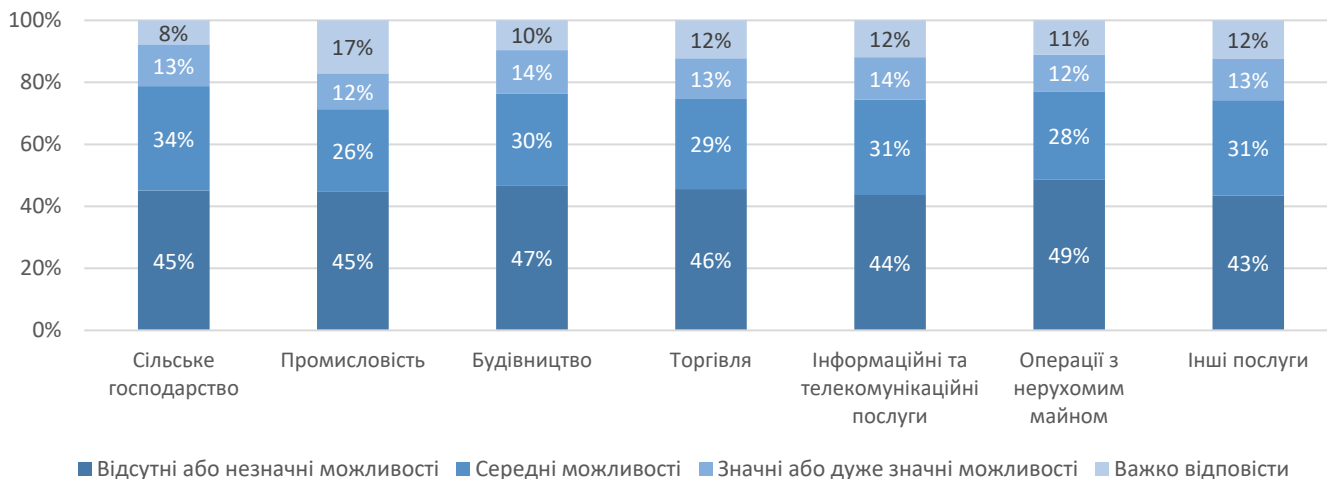
Проте великий бізнес відрізняється від інших категорій бізнесу за розміром тим, що тут респонденти значно рідше однозначно заперечують наявність такої можливості. Зокрема, 27% представників великих підприємств вважають, що міська влада не залучає бізнес їхнього міста до стратегічного планування, що менше, ніж серед мікро-, малого та середнього бізнесу, де відповідна частка опитаних склала від 43% до 46%.

Рис. 50. Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста (програм, планів, стратегій) (за розміром бізнесу), %

Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста за сектором. Представники різних галузей бізнесу висловлюють однакові думки, що підприємницьке середовище їхніх міст має можливість залучитися до розробки стратегічних документів, які приймаються міською владою. Таких поглядів дотримуються від 12% до 14% респондентів у кожному секторі.

Рис. 51. Оцінка можливостей бізнесу брати участь у розробці стратегічних документів міста (програм, планів, стратегій) (за сектором), %

5.8.2.2.2 Консультації з бізнесом при прийнятті регуляторних актів

Змінюючи регулювання, яке стосується бізнесу та впливає на нього, місцевій владі потрібно вивчати і враховувати думку підприємницького середовища. Це можна зробити шляхом консультацій із бізнесом, які можуть бути більш або менш формальними і проводитися у вигляді опитувань, круглих столів, обговорень онлайн тощо. Опитані підприємці та керівники фірм повідомили, як часто проводяться консультації з бізнесом у їхньому місті при прийнятті нових або зміні чинних регуляторних актів, що впливають або можуть впливати на бізнес.

Лише 11% представників опитаного бізнесу підтвердили, що в їхньому місті такі консультації з бізнесом відбуваються завжди або часто. 25% респондентів сказали, що часом такі консультації проводяться, але часом ні. Більше половини опитаних (54%) сказали, що в їхньому місті бізнес рідко запрошують до таких консультацій або не запрошують взагалі. І решта 11% опитаних не змогли відповісти на це запитання.

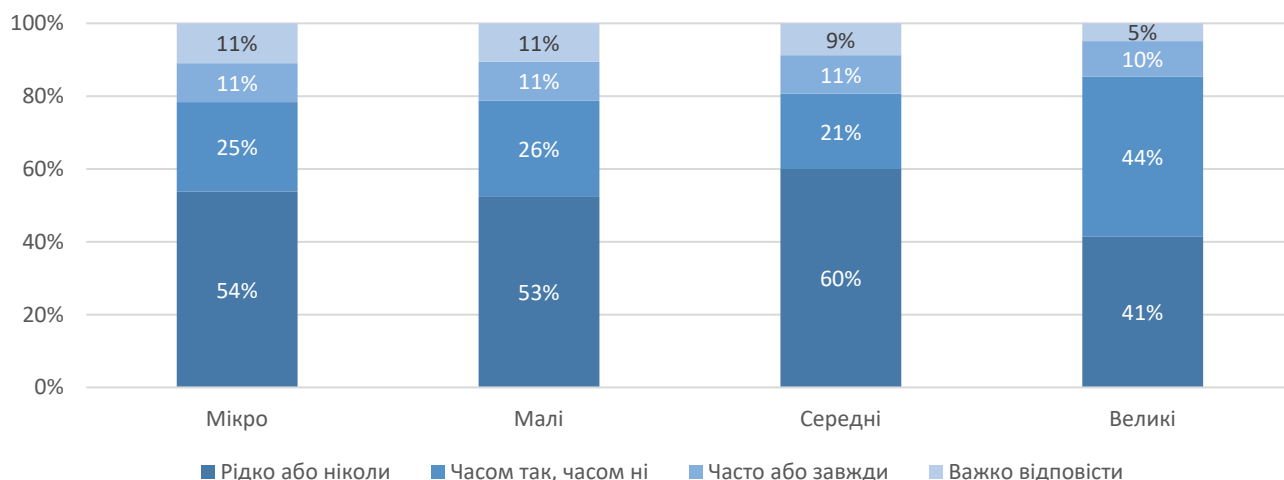
Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів за типом підприємницької діяльності.

ФОП та керівники підприємств-юридичних осіб майже однаково оцінюють те, як міська влада консультиється з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів. 9% ФОП та 12% керівників підприємств сказали, що в їхньому місті це відбувається постійно або часто, а 53% ФОП і 54% керівників підприємств стверджують, що такі консультації не проводяться або проводяться рідко.

Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів за розміром бізнесу.

Між представниками бізнесу різного розміру не зафіксовано помітних відмінностей у частці опитаних, які повідомляють, що такі консультації відбуваються завжди або часто: так вважає приблизно один із кожних десяти опитаних у всіх групах бізнесу за розміром. Разом із цим, у великому бізнесі рідше ніж в інших категоріях бізнесу за розміром говорять, що таких консультацій немає або що вони проводяться рідко: 41%.

Рис. 52. Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів (за розміром бізнесу), %

Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів за сектором. Суб'єкти підприємництва різних галузей практично не відрізняються за оцінками частоти консультацій місцевої влади з бізнесом. Від 9% до 12% респондентів у кожному секторі відповіли, що такі консультації відбуваються часто або завжди, а від 50% до 56% – що місцева влада не проводить консультацій із бізнесом або проводить їх рідко.

Рис. 53. Оцінка того, наскільки часто проводяться консультації з бізнесом при прийнятті або зміні регуляторних актів (за сектором), %

5.8.2.3 Основні результати коротко

Підтримка розвитку бізнесу:

- Третина опитаних вважає, що в їхньому місті влада добре або дуже добре ставиться до приватного бізнесу.
- У великому бізнесі частка респондентів, які вважають ставлення влади міста до бізнесу добрим або дуже добрим, сягає 71%, що більше ніж серед бізнесу меншого розміру.
- 46% опитаних вважають, що влада їхнього міста підтримує створення нового бізнесу, а 42% – що міська влада підтримує розвиток того бізнесу, який уже існує.
- Великі підприємства краще оцінюють підтримку бізнесу владою, ніж бізнес менших розмірів.

Публічно-приватний діалог:

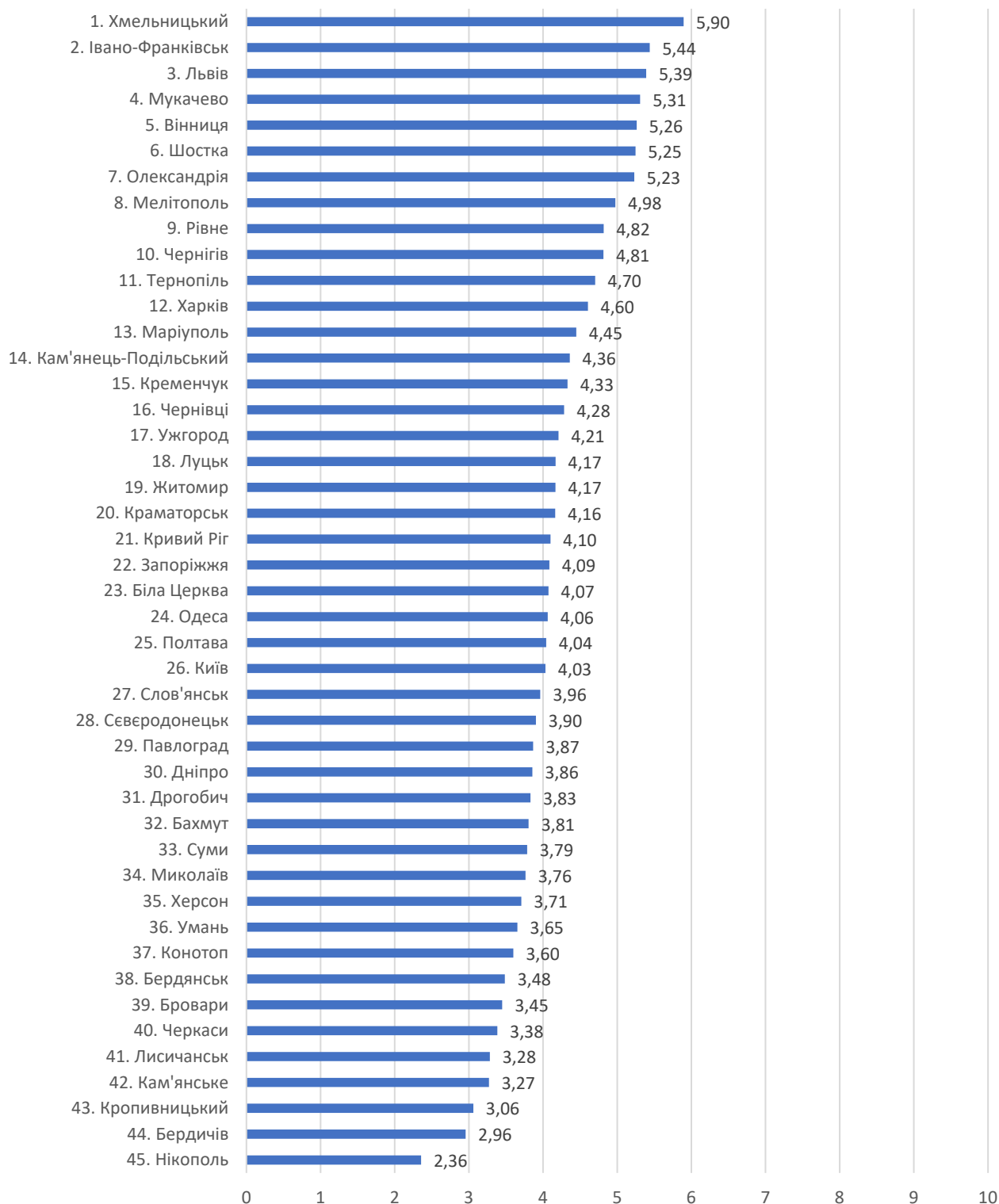
- 45% керівників бізнесу вважають, що бізнес не має можливостей або має незначні можливості брати участь у розробці місцевих стратегічних документів, таких як стратегії, програми або плани, у їхньому місті.
- 54% підприємців та керівників фірм вважають, що в їхньому місті при прийнятті нових або зміні чинних регуляторних актів, які впливають або можуть впливати на бізнес, консультації з бізнесом не проводяться або проводяться рідко.

5.9 Компонент 9. Ресурси для розвитку

5.9.1 Результати міст

Компонент 9 «Ресурси для розвитку» є найслабшим елементом конкурентоспроможності досліджених міст. Подібно до результатів ІКМ - 2019/2020 у 2021 році жодне місто не змогло отримати високих балів (7 і більше), за підсумками трьох вимірів. При цьому лідером Компонента став Хмельницький із 5,90 бала. Окрім цього, до трійки лідерів увійшли Івано-Франківськ (5,44 бала) та Львів (5,39 бала).

Рис. 54. Компонент 9. Ресурси для розвитку: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

Усього лише 7 міст змогли отримати більше 5-ти балів (див. Рисунок нижче). Досягнути найвищих результатів вказані міста змогли за рахунок відносно високих оцінок у рамках трьох вимірів, що утворюють Компонент 9: «Людські ресурси», «Фінансові та інфраструктурні ресурси», «Інфраструктура підтримки бізнесу». Водночас внизу рейтингу Компонента знаходяться міста, які отримали біля 2 - 3 балів: Нікополь (2,36 бала), Бердичів (2,96 бала), Кропивницький (3,06 бала), Кам'янське (3,27 бала), Лисичанськ (3,28 бала).

4.8.1.1. *Вимір 1. Людські ресурси*

Лідером виміру 1 «Людські ресурси» став Харків, який отримав 6,98 бала. Таким чином, Харків є єдиним містом, яке отримало майже високий результат (7 балів і більше). Нижче розташувалися Вінниця (6,62 бала), Івано-Франківськ (6,59 бала), Хмельницький (6,57 бала) та Рівне (6,51 бала). Водночас найменше балів отримали Нікополь (2,43 бала), Бердичів (2,52 бала), Павлоград (3,43 бала) та Черкаси (3,94 бала).

Загалом 11,0% опитаних позитивно (на «відмінно» та «добре») оцінюють якість місцевої робочої сили. Зокрема, найвища частка позитивних оцінок у Харкові (22,5%), Києві (21,7%), Львові (19,7%), Тернополі (17,3%), Вінниці (17,0%) та Дніпрі (16,2%). Тобто, серед лідерів ми бачимо переважно великі міста з розвиненими освітніми закладами. На противагу цьому, у Шостці жоден респондент не дав позитивних оцінок. Також низький показник зафіксовано в Бердянську (4,5%), Нікополі (4,7%), Херсоні (5,0%) та Бердичеві (5,3%).

Рейтинг лідерів відрізняється в розрізі професійно-технічної освіти працівників. Її якістю найкраще задоволені (оцінки «добре» та «відмінно») у Дрогобичі (23,4% опитаних), Львові (21,7%), Северодонецьку (21,2%), Києві (20,8%) та Тернополі (20,2%). Однак невелика частка позитивних оцінок у Павлограді (5,3%), Умані (6,1%), Бахмуті (6,2%), Конотопі (7,4%) та Броварах (8,1%). У цілому по країні якістю професійно-технічної освіти задоволені 13,3% опитаних.

Для багатьох підприємців недостатня підготовка працівників є серйозною перешкодою для ведення бізнесу. Всього 66,9% опитаних погоджуються, що ця проблема заважає їхньому бізнесу. При цьому в окремих містах низький рівень підготовки працівників є більш вагомою проблемою. Зокрема, найчастіше вказували на неї в Бердичеві (79,4%), Черкасах (79,1%), Чернівцях (75,0%) та Львові (74,5%). На противагу цьому, лише у двох містах менше половини опитаних відчувають недостатню підготовку працівників як перешкоду – у Конотопі (44,9%) та Бахмуті (48,9%).

Ще більше підприємців відчувають проблему браку робочої сили – 69,0% опитаних. Найбільш відчутною ця перешкода є в Нікополі (повідомили 78,9% опитаних), Кам'янці-Подільському (77,3%), Черкасах (76,7%), Мелітополі (76,4%) та Тернополі (76,3%). Усього в 9-ти містах на брак робочої сили поскаржилися мінімум три чверті опитаних. Лише в Бахмуті відчувають брак робочої сили менше половини опитаних – 43,4%. Також низька частка скарг у Слов'янську (57,7%), Краматорську (59,7) та Бердянську (59,7%). Як бачимо, відповідний показник найнижчий, насамперед, у невеликих містах Луганської та Донецької області, де через згортання великих підприємств може бути надлишок робочої сили тощо.

Для аналізу Виміру 1 також було використано «тверді» дані, які доповнюють картину на основі результатів опитування. Зокрема статистичні дані підкреслюють проблему старіння населення в деяких містах, яка може спричиняти брак робочої сили працездатного віку. Наприклад, станом на 1 січня 2020 року в Бердянську частка населення працездатного віку (15 – 64 роки) становила лише 65,3%, а Нікополі – 65,4%. На противагу цьому, спостерігається висока частка працездатного населення в Кам'янці-

Подільському (71,7%), Чернівцях (71,5%), Білій Церкві (71,5%) та Івано-Франківську (71,3%).¹⁶ Дані Державної служби зайнятості відображають розподіл потреб у робочій силі між окремими містами. Наприкінці 2020 року найбільше працівників шукали в Кривому Розі (майже 7 вакансій на 100 бізнесів), Бердичеві (6 вакансій), Лисичанську (6), Броварах (6) та Нікополі (6). З іншого боку майже не було потреби в працівниках у Бердянську, Мелітополі, Слов'янську, Херсоні та інших містах (усього 12 міст із менше ніж 1 вакансією на 100 бізнесів).¹⁷

4.8.1.2. *Вимір 2. Фінансові та інфраструктурні ресурси*

Вимір 2 «Фінансові та інфраструктурні ресурси» є найбільш слабким у Компоненті 9 «Ресурси для розвитку». Лише одне місто отримало більше 6-ти балів – Хмельницький із 6,11 бала. Окрім цього, лише 2 міста отримали 5 і більше балів – Олександрія (5,29 бала) та Мукачеве (5,28). На противагу цьому, 6 міст отримали менше 2-х балів – Біла Церква (1,54 бала), Нікополь (1,59 бала), Конотоп (1,61), Миколаїв (1,77), Київ (1,85) та Бердянськ (1,87).

Відповідно до результатів дослідження, у 2019 – 2020 роках лише 1,5% опитаних отримували фінансову підтримку міської влади для ведення бізнесу (пільгові кредити, компенсацію процентних ставок за кредитами тощо). У розрізі окремих міст, найбільша частка підприємців повідомила про отримання підтримки в Шостці (4,4%), Кам'янці-Подільському (4,0%) та Хмельницькому (3,3%). Водночас у 6-ти містах жоден підприємець не отримав фінансової підтримки.

Для більше як половини опитаних (57,4%) залучення фінансових ресурсів є серйозною проблемою для ведення бізнесу в місті. Найбільше ця проблема відчувається в Северодонецьку (68,4%), Слов'янську (68,0%), Шостці (67,6%), Лисичанську (67,3%) та Херсоні (66,5%). Тобто, серед лідерів цього антирейтингу ми бачимо низку міст, які розташовані на Донбасі, неподалік від лінії розмежування з тимчасово окупованими територіями. Водночас найменш відчутною проблема є в Мукачеві (33,9%), Мелітополі (45,0%), Вінниці (47,4%), Броварах (47,5%), Хмельницькому (48,1%) та Бердичеві (49,9%). Лише у вказаних містах відчувають проблему залучення фінансових ресурсів менше половини опитаних.

У рамках Виміру 2 дані опитування доповнюються інформацією про реальні видатки на підтримку малого та середнього підприємництва з бюджетів міст. Зібрана інформація свідчить, що в третини міст (15) були відсутні реальні видатки на підтримку МСП у 2020 році. Найвищий рівень видатків на підтримку МСП було зафіксовано в Олександрії – 3,6 млн. грн. на 10 тис. бізнесів. Окрім цього, відносно високі видатки в Хмельницькому (1,5 млн.) та Маріуполі (1 млн.). У решті досліджених міст подібні видатки є критично низькими в розрахунку на 10 тис. бізнесів – у діапазоні від 1 тис. грн. до декількох сотень тисяч.¹⁸ Незважаючи на це, рівень видатків відображає рівень лідерства міської влади щодо підтримки підприємництва в місті.

¹⁶ За даними Держстату України, зокрема головних управлінь статистики в регіонах.

¹⁷ Джерела для розрахунків: 1) Кількість вакансій: Ситуація на ринку праці та результати діяльності державної служби зайнятості. Дані на вебсторінках регіональних центрів зайнятості. 2) Кількість бізнесів: За даними Держстату України, зокрема головних управлінь статистики в регіонах.

¹⁸ Використано звіти про виконання місцевих бюджетів (видатки за кодом програмної класифікації 7610 – Сприяння розвитку малого та середнього підприємництва), а також відповіді міських рад на запити про отримання публічної інформації. Для деяких міст інформацію про видатки уточнено за допомогою телефонних інтерв'ю зі співробітниками виконавчих органів міської ради.

4.8.1.3. *Вимір 3. Інфраструктура підтримки бізнесу*

У рамках Виміру 3 лише 1 місто змогло отримати високий результат – Львів із 7,22 бала. Такий результат місту забезпечило активне залучення підприємців до роботи бізнес-об'єднань, а також розвинена інфраструктура підтримки бізнесу. Окрім цього, серед лідерів Шостка (6,71 бала) та Мелітополь (6,49 бала). Водночас аж 34 міста отримали менше 5-ти балів. Зокрема найменше балів дісталось Лисичанську (2,27), Кам'янському (2,62), Умані (2,72), Бахмуту (2,73), Броварам (2,74).

Результати опитування свідчать, що 9% опитаних отримували послуги з підтримки бізнесу (інформаційні, навчальні, консультаційні тощо) від міської влади. Найвища частка таких респондентів зафіксована в Мукачеві – 20,4%. Також високий відповідний показник в Павлограді (16,3%), Мелітополі (15,6%), Вінниці (14,8%) та Маріуполі (14,8%). На противагу цьому, у деяких містах підприємці майже не отримують жодних послуг. Наприклад, у Броварах такими послугами скористалися лише 1,5% опитаних, у Конотопі – 2,9%, у Нікополі – 3,8%, у Северодонецьку – 3,9%.

Підприємства, які отримували послуги з підтримки бізнесу від міської влади, мали також змогу оцінити їхню якість. У цілому серед усіх опитаних майже половина (49,1%) надали позитивні («відміно» та «добре») оцінки. Найкраще оцінили відповідні послуги в Северодонецьку (88,4%), Кам'янці-Подільському (81,2%), Броварах (80,2%), Бердичеві (79,8%). З іншого боку, у Кропивницькому повністю відсутні позитивні оцінки. Також низька частка оцінок «відмінно» та «добре» в Краматорську (5,2%), Шостці (9,1%), Лисичанську (14,5%) та Олександрії (15,2%). Усього в 21-му місті менше половини респондентів надали позитивні оцінки послугам з підтримки бізнесу.

Необхідно зауважити, що часто підприємці, можливо, просто не знають про існування центрів підтримки бізнесу, а тому не можуть скористатися послугами. Лише третина всіх опитаних (34,8%) вказала, що в їхньому місті діє подібний центр. Найвищі показники зафіксовано в Кривому Розі (52,8%), Львові (51,4%) та Вінниці (50,0%). З іншого боку, у Броварах на такий центр вказують лише 15,9% опитаних, у Кам'янці-Подільському – 16,0%, у Кременчуку – 21,3%, у Дрогобичі – 21,5%.

Вимір 3 включає також результати опитування щодо залучення бізнесу до роботи ділових об'єднань. Усього 40,6% опитаних знають про діяльність бізнес-асоціацій чи бізнес-клубів (або будь-яких інших членських об'єднань бізнесу) в їхньому місті. При цьому у Львові поінформовані про роботу ділових об'єднань більше двох третин опитаних – 67,2%. Також високі показники у Вінниці (64,3%), Чернівцях (63,7%) та Києві (62,0%). Менше знають про діяльність бізнес-об'єднань у Кам'янському (12,2%), Конотопі (14,8%) та Бахмуті (16,6%).

У рамках дослідження також було опитано підприємців щодо участі в ділових об'єднань. У результаті, 12,0% опитаних повідомили, що є членами будь-якої бізнес-асоціації. Найбільша частка таких респондентів у Львові (24,4%), Дрогобичі (18,2%), Білій Церкві (17,9%), Бердянську (17,9%) та Києві (16,7%). На противагу цьому, в Олександрії ми бачимо лише 1,1% опитаних, які входять до ділових об'єднань. Також низька частка таких респондентів в Умані (3,5%), Лисичанську (6,2%), Бахмуті (6,5%) та Мелітополі (6,6%).

Окрім результатів опитування, Вимір 3 також бере до уваги «тверді» дані про інфраструктуру підтримки підприємництва, що була створена за участі місцевих органів влади. Більше як у половині міст (25 зі 45-ти) такі об'єкти були відсутні. Водночас лідером є місто Львів, де нараховується 10 таких об'єктів.¹⁹ Таким чином, спостерігається ситуація, за якої підприємці інформують про наявність центрів підтримки бізнесу, хоча вони не створювалися міською владою. Їхній рівень поінформованості може стосуватися об'єктів, які були створені за підтримки органів державної влади та донорів тощо.

¹⁹ Інформація про кількість об'єктів інфраструктури базується на офіційних відповідях міських рад. Надана інформація була перевірена авторами дослідження. Більше інформації в польовому звіті дослідження.

5.9.2 Аналіз окремих складових Компонента 9

5.9.2.1 Вимір 1. Людські ресурси

5.9.2.1.1 Оцінка якості робочої сили, яку пропонує місцевий ринок праці

Якість та доступність робочої сили є важливим показником конкурентоспроможності. Персонал із необхідними навичками та професійним рівнем – це основа успіху бізнесу. Проте у підприємців не завжди є можливість залучати потрібних працівників. Часто працівники з відповідними навичками відсутні на місцевому ринку праці, освітні програми не відповідають потребам роботодавців, а бізнес конкурує через працівників із потрібними навичками з підприємствами галузі.

Підприємці та керівники фірм, які взяли участь у ІКМ - 2021, оцінили якість робочої сили, яку пропонує місцевий ринок праці, за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал означав незадовільну оцінку якості робочої сили, 2 – задовільну, 3 – середню, 4 – добру, а 5 – відмінну.

У середньому якість місцевої робочої сили отримала досить низьку оцінку від бізнесу — 2,3 бала з 5-ти можливих.

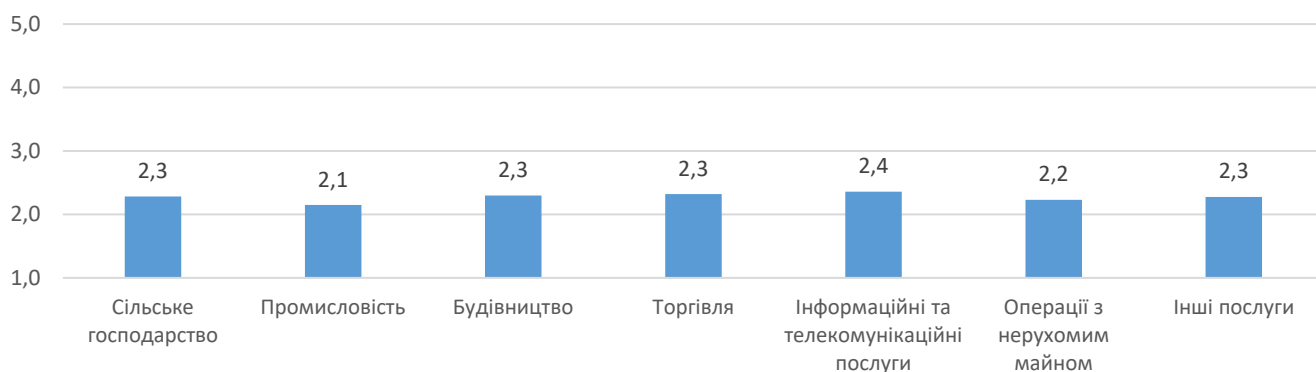
Частка опитаних, які вважають якість робочої сили незадовільною, (27%) більше ніж удвічі перевищує частку тих, які вважають її доброю або відмінною (11%). 24% представників бізнесу назвали якість робочої сили задовільною, а 30% – середньою. Ще 7% респондентів не відповіли на це запитання.

Оцінка якості робочої сили за типом підприємницької діяльності. Оцінки якості робочої сили на місцевому рівні ФОП та керівниками підприємств-юридичних осіб практично не відрізняються. Представники обох груп бізнесу в середньому оцінюють її на 2,3 бала. 12% ФОП та 11% керівників підприємств назвали якість робочої сили доброю або відмінною. При цьому ФОП частіше від представників підприємств, які є юридичними особами, не можуть оцінити якість робочої сили: на це запитання не відповіли 11% ФОП порівняно з 5% респондентів з бізнесів, що працюють як юридичні особи.

Оцінка якості робочої сили за розміром бізнесу. Великий бізнес оцінює якість робочої сили дещо краще, ніж мікро-, малі та середні підприємства. Середня оцінка, яку поставили за цим критерієм представники великих підприємств, склала 2,5 бала, тоді як для інших не перевищила 2,3 бала. 18% представників великого бізнесу вважають якість місцевої робочої сили доброю або відмінною, у той час як серед усіх інших категорій бізнесу за розміром ця частка дорівнює 11%. Бізнес середнього розміру частіше від інших ставить найнижчі оцінки: 35% респондентів, що представляють такі підприємства, оцінили якість робочої сили як незадовільну.

Оцінка якості робочої сили за сектором. У секторі інформаційних та телекомунікаційних послуг робочу силу на місцевому рівні оцінюють дещо краще ніж в інших галузях.

Рис. 55. Середня оцінка якості робочої сили на місцевому ринку праці (за сектором), %

Так, 15% представників цього сектору оцінили якість робочої сили як добру або відмінну, а середня оцінка якості робочої сили в цьому секторі склала 2,4 бала. Для решти секторів частка респондентів із позитивними оцінками якості робочої сили знаходиться в діапазоні від 8% до 12%, а середня оцінка якості робочої сили в їхньому місті – від 2,1 до 2,3 балів.

5.9.2.1.2 Оцінка якості професійно-технічної освіти працівників

На українському ринку праці спостерігається попит на фахівців із такими технічними навичками, які можна здобути в закладах професійної освіти. Водночас викликом для бізнесу залишається здатність запропонувати конкурентний рівень заробітної плати, а для закладів професійної освіти – забезпечити сучасну високоякісну професійну підготовку, наближену до реалій та вимог ринку праці.

Підприємці та керівники бізнесу, які взяли участь у цьому опитуванні, оцінили якість професійної освіти працівників на місцевому ринку праці за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал позначав незадовільну оцінку, 2 – задовільну, 3 – середню, 4 – добру, а 5 – відмінну.

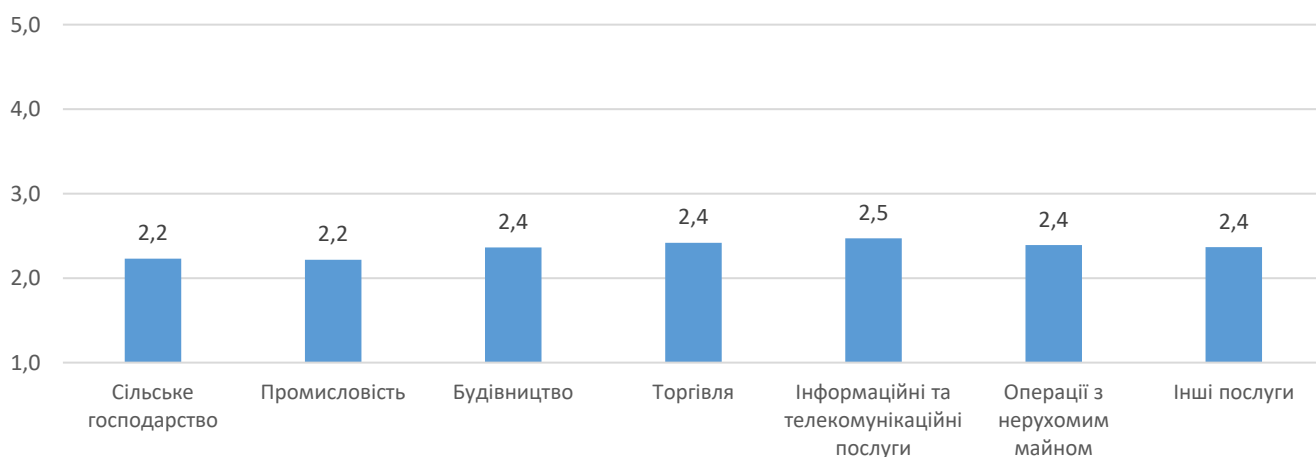
Середня оцінка, на яку всі респонденти оцінили якість професійної освіти, – 2,4 бала з 5-ти можливих. 13% керівників бізнесу вважають якість професійної підготовки місцевих працівників доброю або відмінною. Тих, хто оцінив її незадовільно, більше: 23%. 8% опитаних не змогли оцінити якість професійної освіти.

Оцінка якості професійно-технічної освіти працівників за типом підприємницької діяльності. Керівники підприємств-юридичних осіб та ФОП близькі за своїми оцінками якості професійної освіти. 13% перших та 15% других оцінили її добре або відмінно. За шкалою від 1 до 5-ти балів ФОП поставили за цим критерієм у середньому 2,5 бала, у той час як керівники підприємств-юридичних осіб – 2,3 бала.

Оцінка якості професійно-технічної освіти працівників за розміром бізнесу. Найкращі оцінки якості професійної освіти серед різних груп бізнесу за розміром дали представники великих підприємств. 17% з них оцінили якість цієї освіти відмінно або добре, а їхня середня оцінка склала 2,6 бала. Респонденти з бізнесу мікро-, малого та середнього розміру оцінили якість професійної освіти нижче: у середньому на 2,3-2,4 бала. При цьому на підприємствах середнього розміру також досить часто оцінювали професійну освіту позитивно: найвищі бали поставили 18% опитаних. Але негативних оцінок у середньому бізнесі було більше ніж у будь-якій іншій групі за розміром: 32%. Через це середній бал, поставлений цією групою опитаних, практично не відрізняється від середніх оцінок малих та мікропідприємств.

Оцінка якості професійно-технічної освіти працівників за сектором. Якість професійної освіти найкраще оцінили в секторі інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Рис. 56. Середня оцінка якості професійної освіти працівників на місцевому ринку праці (за сектором), %

17% представників цієї галузі поставили добрі та відмінні оцінки за цим критерієм, у той час як серед інших секторів відповідна частка не перевищує 14%. Особливо низька вона в промисловості, де лише 10% респондентів вважають якість професійної освіти доброю або відмінною. Представники промисловості, а також сфери сільського господарства поставили нижчі середні оцінки якості професійної освіти, ніж решта опитаних: по 2,2 бала.

5.9.2.1.3 Недостатня підготовка та брак робочої сили як перешкоди для ведення бізнесу

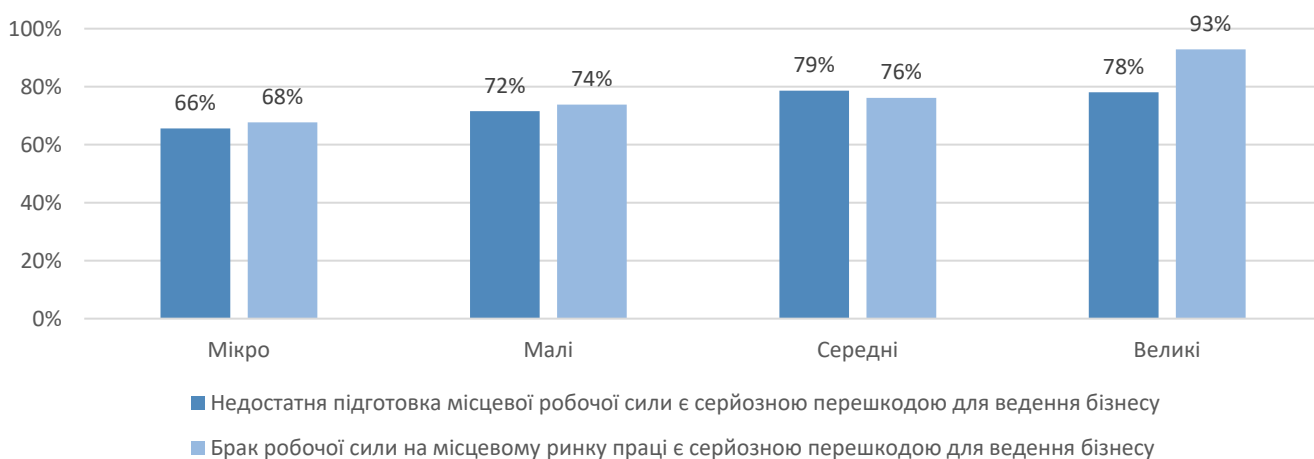
Причинами дефіциту необхідних професійних навичок у працівників, який не дозволяє розвиватися бізнесу, може бути як недостатня кваліфікація робочої сили, так і брак кандидатів із відповідними навичками на місцевому ринку праці. Учасники цього опитування оцінили актуальність обох цих перешкод: недостатньої підготовки місцевої робочої сили та браку робочої сили на місцевому ринку праці.

Більше двох третіх опитаних назвали ці дві проблеми серйозними перешкодами для ведення бізнесу: 67% – недостатню підготовку місцевої робочої сили, а 69% – брак робочої сили. Це показує, що проблеми, пов'язані з наявністю та кваліфікацією персоналу, гостро стоять перед більшістю українського бізнесу в містах.

Оцінка недостатньої підготовки та браку робочої сили як перешкод для ведення бізнесу за типом підприємницької діяльності. Керівники підприємств-юридичних осіб частіше скаржаться як на брак робочої сили, так і на недостатню підготовку, ніж ФОП. У той час як 63% ФОП назвали вагомою перешкодою для ведення бізнесу недостатню якісну підготовку робочої сили, а 65% ФОП – брак працівників, для юридичних осіб ці частки сягають, відповідно, 69% та 71%.

Оцінка недостатньої підготовки та браку робочої сили як перешкод для ведення бізнесу за розміром бізнесу. Зі збільшенням розміру бізнесу проблеми браку працівників та їхньої недостатньої кваліфікації стають все актуальнішими. Майже всі опитані, які представляють великий бізнес, – 93% – повідомили, що їхнім підприємствам перешкоджає брак робочої сили на місцевому ринку праці. 78% представників великого бізнесу говорять, що недостатній рівень підготовки місцевої робочої сили є для них проблемою. Для порівняння, серед мікробізнесу ці частки складають, відповідно, 68% та 66%.

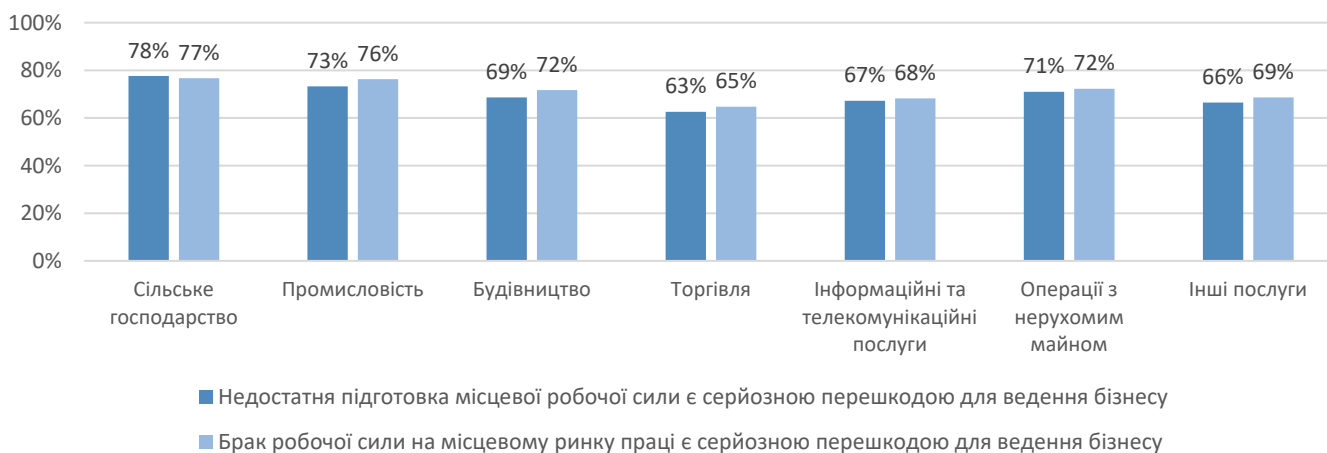
Рис. 57. Частки респондентів, які вважають недостатню підготовку місцевої робочої сили та брак робочої сили на місцевому ринку праці серйозними перешкодами для ведення бізнесу (за розміром бізнесу), %

Оцінка недостатньої підготовки та браку робочої сили як перешкод для ведення бізнесу за сектором. У сільському господарстві та в промисловості на проблеми з робочою силою скаржаться більше ніж в інших секторах. Так, 78% представників с/г сектору і 73% представників промисловості повідомили, що їхньому бізнесу перешкоджає недостатня підготовка робочої сили в їхніх містах. 77% респондентів, що працюють у сільському господарстві, та 76% зі сфери промисловості вказали на серйозний вплив проблеми браку робочої сили. Ці частки більші ніж в інших секторах.

Порівняно найрідше про перешкоди, пов'язані з робочою силою, говорять у сфері торгівлі, де на ці проблеми скаржаться менше двох третин опитаних.

Рис. 58. Частки респондентів, які вважають недостатню підготовку місцевої робочої сили та брак робочої сили на місцевому ринку праці серйозними перешкодами для ведення бізнесу (за сектором), %

5.9.2.2 Вимір 2. Фінансові та інфраструктурні ресурси

5.9.2.2.1 Фінансова підтримка від міської влади для ведення бізнесу

Щоб підтримати місцевий бізнес фінансово, міська влада може надавати йому пільгові кредити, компенсувати відсоткові ставки за кредитами тощо. В ІКМ - 2021 підприємцям та керівникам підприємств було поставлене питання про таку підтримку від місцевої влади протягом двох попередніх років: у 2019 - 2020 роках. При цьому представників бізнесу питали не про загальнодержавну підтримку, а лише про ту, яку надала влада міста.

Лише 1,5% повідомили, що отримували підтримку від міської влади для ведення бізнесу.

Фінансова підтримка від міської влади за типом підприємницької діяльності.

Підприємства-юридичні особи та ФОП отримували фінансову підтримку від місцевої влади приблизно на однаковому рівні. Про таку допомогу повідомили 1,4% юридичних осіб та 1,8% ФОП.

Фінансова підтримка від міської влади за розміром бізнесу. Зі збільшенням розміру бізнесу зростає частота повідомлень про отримання кредитів чи компенсації відсоткових ставок від місцевої влади у 2019 - 2020 роках. Серед мікропідприємств про отримання такої допомоги сказали 1,4% опитаних, серед малих підприємств — 2%, а для середніх ця частка збільшилась до 2,8%. Проте ця тенденція не стосується великого бізнесу: жодне велике підприємство серед опитаних не повідомило про отримання фінансової допомоги від міста за два попередні роки.

Фінансова підтримка від міської влади за сектором. Фінансову підтримку від влади свого міста найчастіше отримував сільськогосподарський бізнес: про це повідомили 2,6% його представників. Найрідше – сфера операцій із нерухомістю, де відповідна частка опитаних склала лише 0,4%.

5.9.2.2.2 Залучення фінансових ресурсів як перешкода для ведення бізнесу

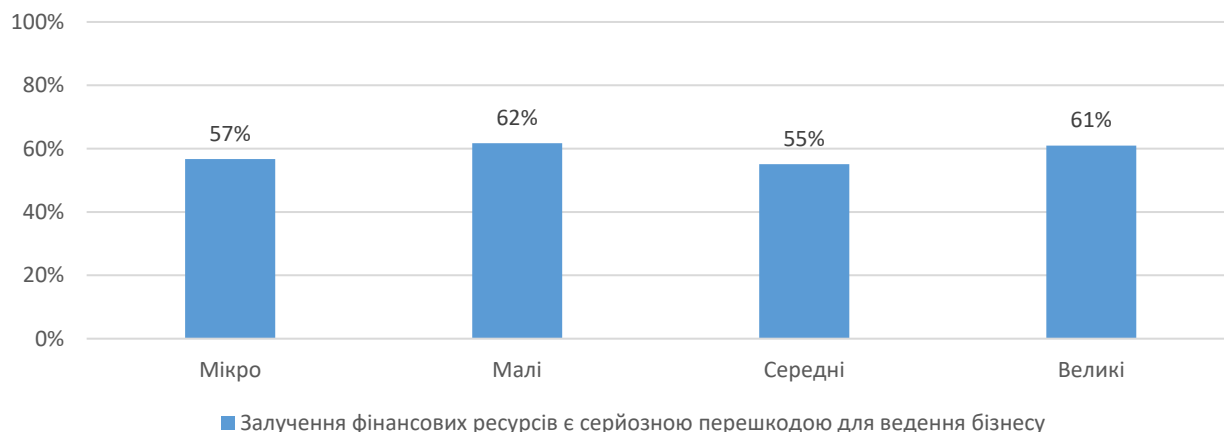
Залучення фінансових ресурсів для підприємців та компаній означає можливість забезпечити життєдіяльність та масштабування бізнесу. Однак, залучення коштів може стати істотним викликом для керівників бізнесу, особливо якщо їм не вистачає інформації, знань, навичок або в них обмежений доступ до джерел фінансування. Більше половини учасників опитування (57%) вважають, що залучення фінансових ресурсів є серйозною проблемою в їхньому місті.

Оцінка залучення фінансових ресурсів як перешкоди для ведення бізнесу за типом підприємницької діяльності. Підприємства, які є юридичними особами, дещо частіше

повідомляють про проблему залучення фінансових ресурсів. Про це повідомили 59%, із них порівняно 53% ФОП.

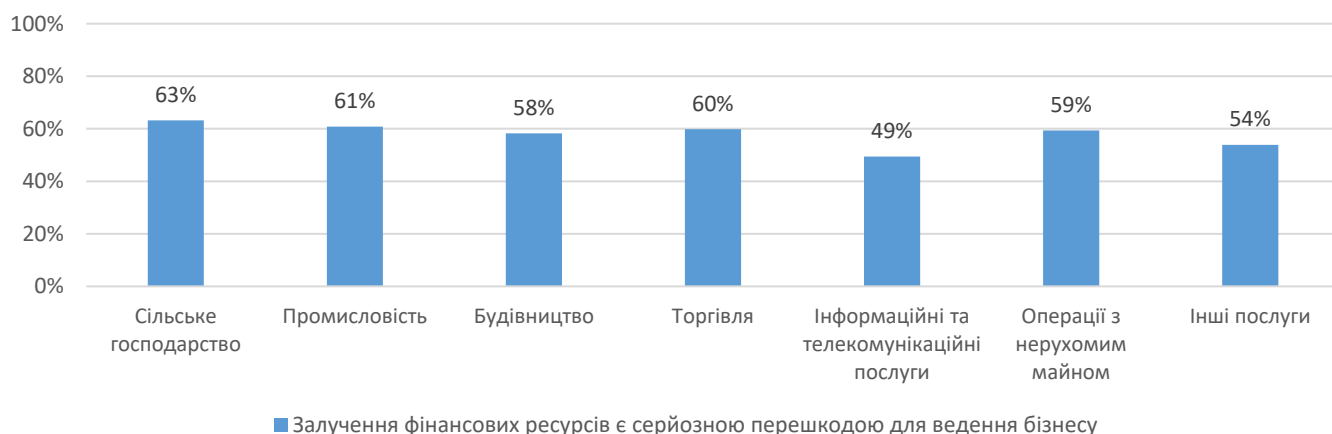
Оцінка залучення фінансових ресурсів як перешкоди для ведення бізнесу за розміром бізнесу. Між бізнесом різного розміру не спостерігається суттєвих відмінностей у тому, як вони оцінюють складнощі із залученням фінансів. Малі та великі підприємства говорять про цю проблему майже на однаковому рівні: 62% та 61% відповідно. Для мікро- та середніх підприємств ці частки дещо менші: 57% та 55%.

Рис. 59. Частка респондентів, які вважають залучення фінансових ресурсів серйозною перешкодою для ведення бізнесу (за розміром бізнесу), %

Оцінка залучення фінансових ресурсів як перешкоди для ведення бізнесу за сектором. Менше половини респондентів (49%) у сфері інформаційних та телекомунікаційних послуг назвали залучення фінансових ресурсів серйозною проблемою для ведення бізнесу у своєму місті. Це найменша частка порівняно з іншими секторами, де відповідна частка складає від 54% (сфера послуг) до 63% (сільське господарство).

Рис. 60. Частка респондентів, які вважають залучення фінансових ресурсів серйозною перешкодою для ведення бізнесу (за сектором), %

5.9.2.2.3 Тривалість приєднання об'єктів до міської інфраструктури

Приєднання об'єктів бізнесу до мереж міської інфраструктури, таких як системи електро-, газопостачання, централізованого питного водопостачання та водовідведення, а також до теплових мереж – це важливий етап, без якого бізнес не може повноцінно розпочати свою роботу. Якщо це приєднання займає багато часу, це порушує плани підприємців і призводить до фінансових втрат бізнесу.

Серед учасники ІКМ - 2021 були представники бізнесу, які зазначили, що у 2019 - 2020 роках приєднували об'єкти свого бізнесу до міської інфраструктури. Саме їх, тих, хто приєднувався до об'єктів інфраструктури протягом цього часу, запитали про те, скільки часу в них зайняла процедура приєднання до електромереж, починаючи від дня подання заяви і закінчуючи днем фактичного приєднання. Цього року учасники опитування оцінювали лише тривалість приєднання до електромереж.

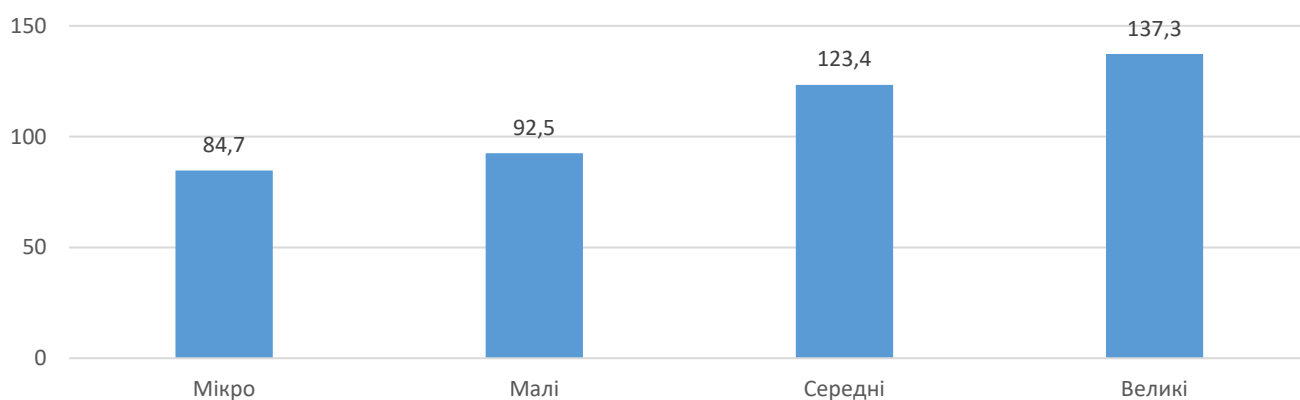
13% представників бізнесу вказали, що приєднували об'єкти свого бізнесу до міської інфраструктури у 2019 - 2020 роках. При цьому приєднання до систем електропостачання зайняло в середньому 89,2 дня у тих, хто це здійснював.

Тривалість приєднання об'єктів до міської інфраструктури за типом підприємницької діяльності. Підприємства-юридичні особи мають дещо більший досвід підключення до електричних та інших мереж протягом останнього часу, ніж ФОП. За період 2019 -2020 років 15% здійснювали таке підключення порівняно з 8% ФОП. При цьому у підприємств, зареєстрованих як юридичні особи, цей процес зайняв майже на тиждень більше часу ніж у ФОП: 91,7 дня порівняно з 84,6 дня для ФОП.

Тривалість приєднання об'єктів до міської інфраструктури за розміром бізнесу. Зі збільшенням розміру бізнесу процес приєднання до електромереж міста стає все довшим. Якщо для мікробізнесу, який здійснював таке приєднання у 2019 - 2020 роках, це зайняло в середньому 84,7 дня, то для малого бізнесу – уже 92,5 дня. Для середніх підприємств тривалість приєднання до електромереж зростає до 123,4 дня, а для великого вона найбільша: 137,3 дня.

При цьому великий бізнес частіше від менших за розміром підприємств зіштовхувався з потребою приєднатися до мереж міської інфраструктури, включаючи електромережі. Протягом 2019 - 2020 років 46% великих підприємств приєднували об'єкти бізнесу до міських мереж порівняно з 22% середніх підприємств, 21% малих і лише 11% мікропідприємств.

Рис. 61. Середня тривалість приєднання до систем електропостачання (за розміром бізнесу), днів

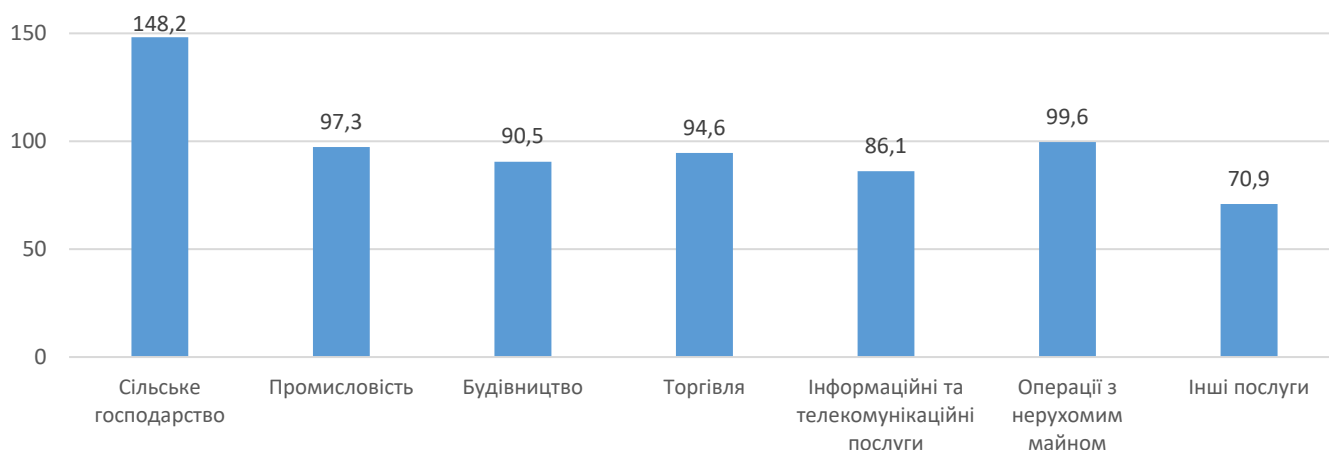

Тривалість приєднання об'єктів до міської інфраструктури за сектором. Будівельний бізнес у силу специфіки своєї діяльності найчастіше зіштовхується з потребою приєднання до електромереж та іншої міської інфраструктури. У 2019 - 2020 роках таке приєднання здійснювали 28% опитаних будівельних підприємств, що більше ніж в інших секторах. Найрідше ця потреба виникала в бізнесу, що працює у сфері інформаційних та телекомунікаційних технологій (5%) та у сфері торгівлі (10%).

У розрізі секторів найбільше часу на приєднання до електричних мереж міста витрачають у сільському господарстві. Тут на це у 2019 - 2020 роках у середньому витратили 148,2 дня. Найменшою тривалістю підключення до електромереж була для сфери послуг, яка не включає інформаційні та телекомунікаційні послуги та операції з нерухомим майном. Для цього сектору підключення до

електромереж тривало в середньому 70,9 дня, тоді як для сфери інформаційних та телекомунікаційних послуг – 86,1 дня, а для бізнесу, що надає послуги, пов’язані з нерухомістю, – 99,6 дня.

Рис. 62. Середня тривалість приєднання до систем електропостачання (за сектором), днів

5.9.2.3 Вимір 3. Інфраструктура підтримки бізнесу

5.9.2.3.1 Консультації та підтримка бізнесу міською владою

Учасникам опитування також було поставлено запитання про те, чи вони отримували нематеріальні послуги з підтримки бізнесу від місцевої влади – навчальні, консультаційні, інформаційні тощо – у період 2019 - 2020 років. А респондентам, які отримували такі послуги, було запропоновано оцінити якість цих послуг за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал відповідає незадовільній оцінці, 2 – задовільній, 3 – середній, 4 – добрій і 5 – відмінній. Як і у випадку з фінансовою підтримкою, опитані оцінювали лише послуги, надані міською владою, а не на рівні держави.

Такі послуги протягом 2019 - 2020 років отримали 9% опитаних фірм та підприємців. У середньому вони оцінили якість отриманих послуг на 3,3 бала. При цьому близько половини опитаних (49%) поставили відмінні або добрі оцінки якості цих послуг.

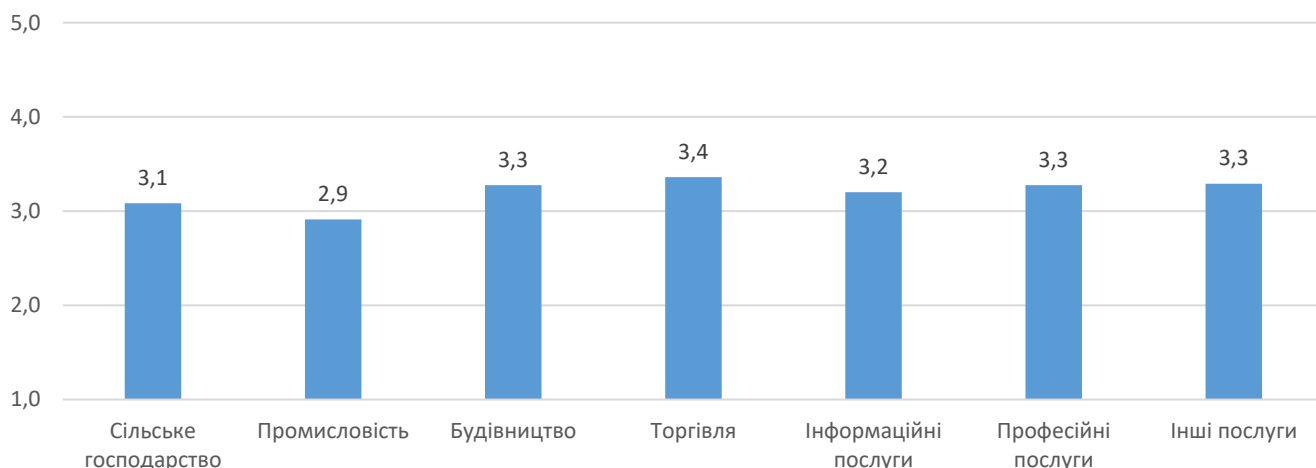
Консультації та підтримка бізнесу міською владою за типом підприємницької діяльності. Частота отримання інформаційних та консультаційних послуг від місцевої влади для ФОП та підприємств-юридичних осіб істотно не відрізняється. Про отримання таких послуг повідомили 10% юридичних осіб та 8% ФОП. Однак ФОП оцінюють ці послуги дещо краще: 55% з них поставили найвищі оцінки якості послуг, а середній бал для цієї групи респондентів склав 3,5. Для порівняння, серед керівників юридичних осіб максимальні оцінки за цим критерієм поставили 47% опитаних, а середня оцінка якості послуг з підтримки бізнесу для підприємств-юридичних осіб дорівнює 3,3 бала.

Консультації та підтримка бізнесу міською владою за розміром бізнесу. Мікропідприємства рідше за інших отримують послуги з підтримки бізнесу від місцевої влади. Серед них частка тих, що отримали такі послуги у 2019 - 2020 роках, склала 8%. Для бізнесу більшого розміру ця частка становить від 13% і більше. Разом із цим, мікро- та малі підприємства помітно частіше від підприємств більшого розміру позитивно оцінюють якість отриманих послуг. Зокрема, найвищі оцінки цим послугам поставили по 50% представників мікро- та малого бізнесу порівняно з 37% середнього та 33% малого. При цьому середні оцінки якості послуг представниками різних груп за розміром практично не відрізняються: вони знаходяться в межах від 3,2 до 3,3 балів.

Консультації та підтримка бізнесу міською владою за сектором. Серед підприємств різних галузей немає суттєвої різниці в тому, наскільки часто вони отримували послуги з підтримки бізнесу від місцевої влади протягом двох попередніх років. Про це повідомили від 7% (сільське господарство) до 12% (будівництво) респондентів у кожному секторі. Натомість представники різних секторів, що отримували такі послуги, відрізняються за бажанням оцінити їх позитивно. У той час як у

більшості секторів високі оцінки отриманій підтримці поставили від 49% до 53%, у галузі сільського господарства таких лише 31%, а в секторі інформаційних та комунікаційних послуг – 40%. Ця різниця, однак, практично не відобразилась на середній оцінці якості отриманих послуг, яка складає від 3,2 до 3,4 балів для усіх секторів.

Рис. 63. Середня оцінка якості отриманих послуг з підтримки бізнесу від міської влади (за сектором), балів

Діяльність центрів підтримки бізнесу

Якщо у місті діє центр підтримки бізнесу, це покращує можливості для місцевих підприємців отримати корисну інформацію та кваліфіковані консультації щодо своєї діяльності. Це може бути відділ у структурі міської влади або окрема установа, заснована місцевою владою самостійно або в партнерстві з організаціями підтримки бізнесу або міжнародними партнерами чи програмами.

Опитані керівники бізнесу повідомили, чи у їхніх містах діють такі центри. 35% респондентів вказали, що у їхніх містах працюють центри підтримки бізнесу, у той час як 18% сказали, що такі центри у їхніх містах не діють, а 47% не змогли відповісти на це запитання. Це показує низьку поінформованість представників підприємницького середовища про діяльність інституцій з підтримки бізнесу.

Поінформованість про центри підтримки бізнесу за типом підприємницької діяльності. Керівники підприємств-юридичних осіб дещо краще поінформовані про діяльність центрів підтримки бізнесу у своїх містах, ніж ФОП. 51% опитаних ФОП не знали про діяльність таких центрів, у той час як серед керівників юридичних осіб такі респонденти склали 46%. 37% представників підприємств-юридичних осіб підтвердили діяльність центрів із підтримки бізнесу у своєму місті, що також більше, ніж ФОП (31%).

Поінформованість про центри підтримки бізнесу за розміром бізнесу.

Представники великих та середніх підприємств краще поінформовані про діяльність центрів підтримки бізнесу у своїх містах, ніж респонденти з малого та мікробізнесу. У той час як 34% керівників великих та 39% керівників середніх підприємств не змогли відповісти на це запитання, у малому бізнесі ця частка сягнула 46%, а у мікропідприємствах – 48%. Крім цього, 44% респондентів із великого бізнесу сказали, що в їхньому місті діє центр підтримки бізнесу. Це більше ніж серед менших за розміром підприємств, де ця частка знаходиться в межах від 34% до 38%.

Поінформованість про центри підтримки бізнесу за сектором. Представники сільського господарства найрідше підтверджують, що в їхньому місті діє центр підтримки бізнесу. У цьому секторі відповідна частка опитаних склала 27%, тоді як в інших секторах – від 34% до 37%. Разом із цим, між представниками різних галузей бізнесу не було зафіксовано значних відмінностей у поінформованості про діяльність таких центрів: на це запитання не змогли відповісти від 44% до 50% респондентів у кожному секторі.

5.9.2.3.2 Діяльність об'єднань бізнесу та членство в них

Підприємці та фірми об'єднуються в ділові об'єднання, такі як бізнес-асоціації, спілки підприємців чи бізнес-клуби, для того, щоб налагоджувати ділові контакти та спільно захищати свої права та інтереси. Крім цього, бізнес-об'єднання можуть надавати своїм членами інформаційні, консультаційні, навчальні та інші послуги, організовувати заходи, залучати інвестиції або здійснювати закупівлю, або продаж товарів чи послуг.

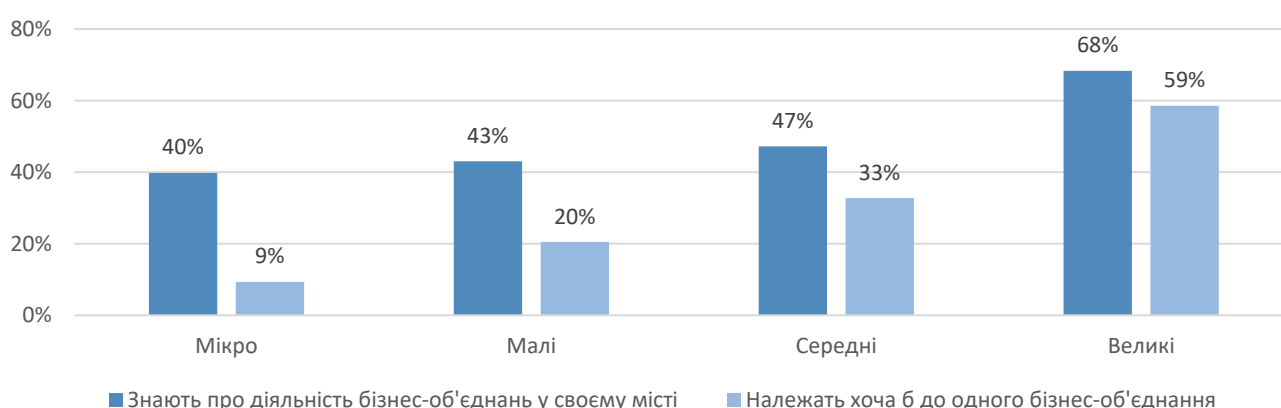
В Україні діє багато об'єднань бізнесу. Вони працюють як на місцевому, так і на національному та міжнародному рівнях та можуть об'єднувати підприємців та фірми певної галузі або різних галузей. Однак, як показали попередні дослідження ІЕД, членство в бізнес-асоціаціях зростає зі збільшенням розміру бізнесу. Отже, мікро- та малий бізнес, який є найчисленнішою групою підприємств в Україні, найменшою мірою залучений до діяльності таких об'єднань²⁰.

Підприємці та фірми, що взяли участь у цьому опитуванні, вказали, чи знають про діяльність членських об'єднань бізнесу у їхньому місті, а також чи самі належать до будь-якого об'єднання бізнесу. 41% респондентів сказали, що знають про діяльність таких об'єднань у їхньому місті, і 12% – що вони як підприємці або їхні компанії належать хоча б до одного бізнес-об'єднання.

Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них за типом підприємницької діяльності. Керівники підприємств-юридичних осіб характеризуються вищою поінформованістю про діяльність бізнес-об'єднань, ніж ФОП, а їхні підприємства частіше входять до таких організацій. Так, 44% представники підприємств-юридичних осіб знають про діяльність членських об'єднань бізнесу у своїх містах, а 15% підприємств, зареєстрованих як юридичні особи, належать до цих об'єднань. Серед ФОП про бізнес-об'єднання знають 35% опитаних, а їхніми членами є 6%.

Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них за розміром бізнесу. У цьому опитуванні також простежується тенденція зростання членства в бізнес-об'єднаннях зі збільшенням розміру бізнесу, зафіксована і в попередніх дослідженнях щодо бізнес-об'єднань в Україні. Отже, чим більшим є розмір опитаного бізнесу, тим більше його представники знають про діяльність об'єднань бізнесу у їхньому місті і тим більша частка підприємців та фірм, що входять до таких об'єднань. Якщо в мікробізнесі 40% опитаних знають про бізнес-об'єднання, а 9% підприємців чи фірм до них входять, то у великому бізнесі про такі об'єднання відомо більше ніж третині опитаних (68%), а більше половини підприємств (59%) є членами хоча б одного бізнес-об'єднання.

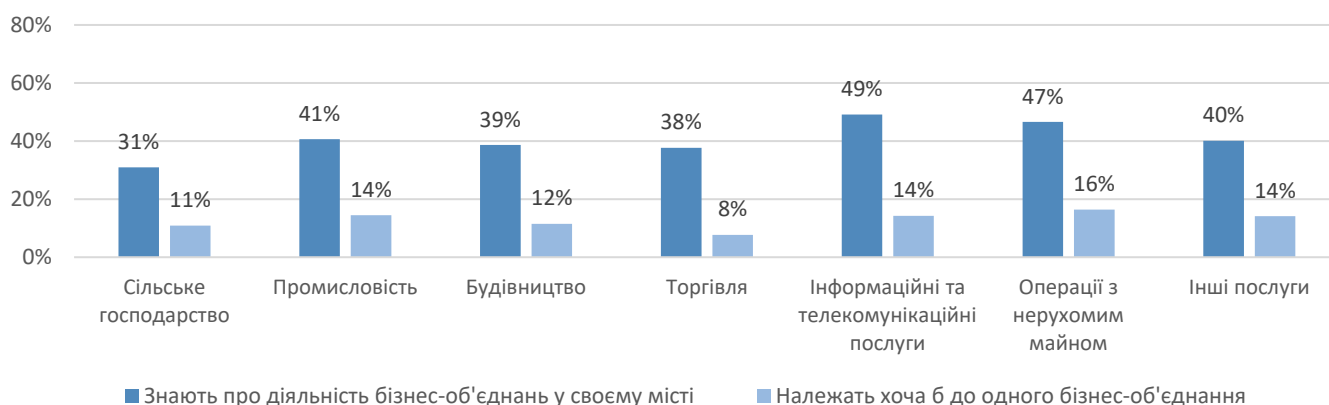
Рис. 64. Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них (за розміром бізнесу), %

²⁰ Федець І., Участь підприємців у бізнес-об'єднаннях як інструмент захисту їхніх прав. Аналітично-консультаційна робота. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Київ, 2019 <https://bit.ly/2U43ioZ>

Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них за сектором. Бізнес, що надає інформаційні та телекомунікаційні послуги, а також той, що здійснює операції з нерухомістю, найкраще поінформований про діяльність бізнес-об'єднань. Частки опитаних, яким відомо про бізнес-об'єднання, у цих секторах складають, відповідно, 49% та 47%. Це більше ніж серед представників решти послуг, де відповідна частка знаходиться на рівні з іншими секторами. Сільське господарство вирізняється порівняно нижчою поінформованістю його представників про діяльність бізнес-асоціацій: тут таких опитаних 31%. А підприємці та фірми, що працюють у галузі торгівлі, найменше беруть участь у бізнес-об'єднаннях. Лише 8% із них є членами цих об'єднань, тоді як серед інших секторів такий бізнес складає від 11% до 16%.

Рис. 65. Поінформованість про діяльність бізнес-об'єднань та членство в них (за сектором), %

5.9.2.4 Основні результати коротко

Робоча сила

- 11% керівників бізнесу назвали якість робочої сили на місцевому ринку праці доброю або відмінною. 27% опитаних вважають її незадовільною.
- Тільки 13% керівників бізнесу вважають якість професійної освіти місцевих працівників доброю або відмінною, у той час як 23% вважають її незадовільною.
- Для 67% опитаних фірм та підприємців недостатня підготовка місцевої робочої сили створює серйозні перешкоди для бізнесу.
- Брак робочої сили на місцевому ринку праці створює серйозні перешкоди для ведення бізнесу 69% опитаних фірм та підприємців, у тому числі майже для всіх великих підприємств.

Фінансові та інфраструктурні ресурси

- 1,5% фірм та підприємців отримували пільгові кредити або іншу фінансову підтримку від міської влади для ведення бізнесу протягом 2019 - 2020 років.
- 57% опитаних вважають залучення фінансових ресурсів серйозною перешкодою для ведення бізнесу в їхньому місті.
- Приєднання об'єктів бізнесу до електромереж займає в середньому біля 89-ти днів. Чим більший розмір підприємств, тим більше часу вони витрачають на приєднання до електромереж.

Інфраструктура підтримки бізнесу

- 9% підприємств та ФОП отримували послуги з підтримки бізнесу від міської влади у 2018 -2019 роках. Вони оцінили їх у середньому на 3,3 бала за шкалою від 1 до 5.

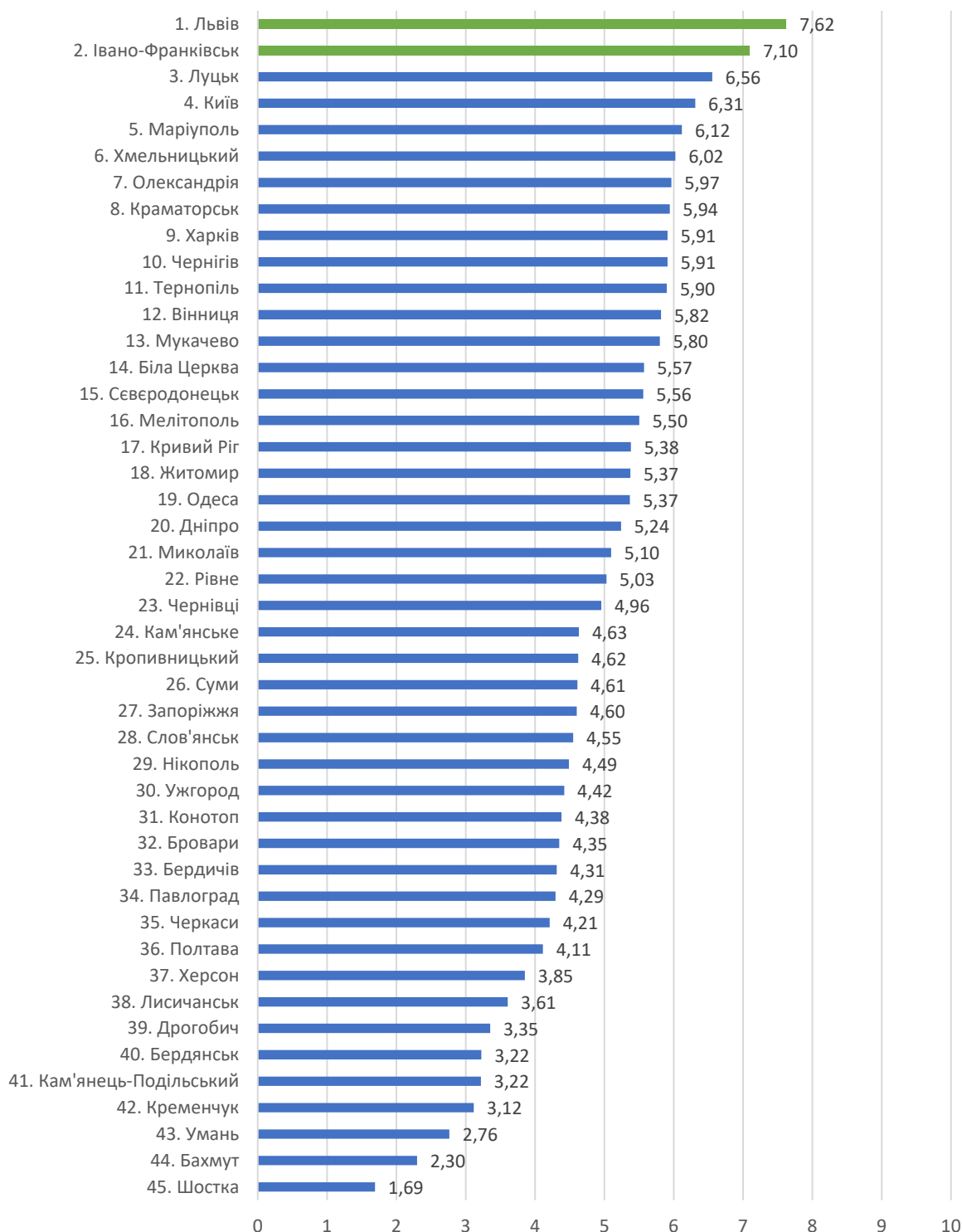
- 35% респондентів сказали, що у їхньому місті діє центр підтримки бізнесу, тоді як 47% не знали, чи у їхньому місті є такий центр.
- 41% підприємців та керівників фірм знають про діяльність бізнес-асоціацій та інших членських об'єднань бізнесу в їхньому місті, а 12% опитаного бізнесу належить хоча б до одного такого об'єднання.
- Як обізнаність про діяльність бізнес-об'єднань, так і членство в них зростає зі збільшенням розміру бізнесу.
- Представники сектору інформаційних та телекомунікаційних послуг та сектору операції з нерухомістю найкраще поінформований про діяльність бізнес-об'єднань.

5.10 Компонент 10. Підтримка інновацій

5.10.1 Результати міст

Лідерами Компонента 10 «Підтримка інновацій» є міста Львів (7,62 бала) та Івано-Франківськ (7,10). Лише ці два міста отримали високий результат – 7 або більше балів. Дещо нижче розташувалися Луцьк (6,56 бала), Київ (6,31), Маріуполь (6,12) та Хмельницький (6,02).

Рис. 66. Компонент 10. Підтримка інновацій: результати 45-ти міст (зелений колір – високий результат)

У містах, яким вдалося стати лідерами Компонента, зафіксовано вищий рівень співпраці з науково-дослідними установами та запровадження інновацій. Підприємці цих міст краще оцінюють підтримку інноваційних програм миською владою. Окрім цього, в окремих містах активно функціонують кластери.

На противагу цьому, деякі міста отримали лише близько 2 - 3 балів. Зокрема, найменше балів у Шостки (1,69 бала), Бахмута (2,30 бала), Умані (2,76 бала), Кременчука (3,12 бала), Кам'янця-Подільського (3,22 бала) та Бердянська (3,22). Таким чином, відстають за рівнем розвитку інновацій, насамперед, міста невеликого розміру, у яких може бракувати інфраструктури підтримки інновацій, потужних вищих навчальних закладів тощо.

Згідно з результатами опитування, у 2019 – 2020 роках 20,7% бізнесів взаємодіяли з науковими установами чи технологічними компаніями для розвитку бізнесу. Найвищий показник такої співпраці зафіксовано в Києві – 35,3% опитаних (Київ також був лідером цього індикатора в ІКМ - 2019/2020). Також високий рівень взаємодії в Кам'янському (29,0%), Луцьку (28,6%), Запоріжжі (28,2%) та Краматорську (28,1%). На противагу цьому, у Шостці майже відсутня взаємодія бізнесу та наукових установ/технологічних компаній, оскільки про неї повідомили лише 0,8 опитаних. Також низький результат у Бахмута (6,1%), Конотопа (9,9%), Кам'янця-Подільського (12,5%) та Херсона (14,6%).

У 2019 – 2020 роках 43,2% опитаних запроваджували інновації (нові технології, рішення або продукти тощо). Лише в 6-ти містах запровадженням інновацій займалися більше половини опитаних – у Києві (56,5%), Луцьку (54,4%), Мелітополі (53,8%), Львові (53,6%), Краматорську (53,2%) та Олександрії (50,3%). Водночас найменше запроваджували інновацій у Шостці (29,8% опитаних), Нікополі (31,8%), Умані (33,1%) та Слов'янську (33,5%).

Респондентам також було запропоновано оцінити підтримку місцевих інноваційних програм місцевою владою (фінансування їх з місцевого бюджету). У середньому всі опитані оцінили таку підтримку на 1,96 бала з 5-ти, що майже відповідає значенню «підтримка досить незначна» в шкалі питання. При цьому лідерами найкращих оцінок став Хмельницький (2,59 бала), який уже мав найвищу середню оцінку в ІКМ - 2019/2020. Серед інших лідерів також Вінниця (2,44 бала) та Івано-Франківськ (2,41 бала). Водночас найнижчі оцінки отримали Конотоп (1,62 бала), Запоріжжя (1,67 бала), Херсон (1,68 бала), Лисичанськ (1,68 бала) та Полтава (1,69 бала). у цілому в більшості міст оцінки не перевищують 2 бали. Таким чином, жодне досліджене місто не отримало оцінки 3 бали – «достатня підтримка». У рамках Компонента також було проаналізовано питання забезпечення трансферу технологій. Серед підприємств та ФОП, які мають потребу в трансфері технологій, лише 16,5% опитаних повідомили, що їхні потреби «повністю задовольняються» або «у значній мірі задовольняються». Найвищий результат зафіксовано в Івано-Франківську (31,6%), Олександрії (30,7%), Чернігові (30,4%) та Нікополі (29,7%). Водночас у 5-ти містах (Павлограді, Умані, Бахмуті, Шостці та Бердянську) взагалі відсутні позитивні оцінки в рамках цього індикатора. У деяких містах задовольняються потреби лише незначної частки опитаних: у Дрогобичі – 2,7%, Мелітополі – 5,0%, Кременчуку – 5,5%.

У рамках ІКМ - 2021 компанії та ФОП також були опитані щодо участі в кластерах, створених за ініціативи чи підтримки міської влади. Всього 2,5% опитаних повідомили про участь у таких кластерах. Найвищий результат (як і в ІКМ - 2019/2020) зафіксовано у Львові – 10,8%. Також високі показники участі в кластерах в Мукачеві (6,7%), Івано-Франківську (5,6%), Чернівцях (5,0%) та Маріуполі (4,9%). Водночас в Умані та Лисичанську взагалі відсутні учасники таких кластерів. У низці міст таких підприємств лише незначна частка, наприклад, 0,3% у Броварах, 0,4% у Кременчуку та Бахмуті, 0,5% у Луцьку та Дрогобичі.

5.10.2 Аналіз окремих складових Компонента 10

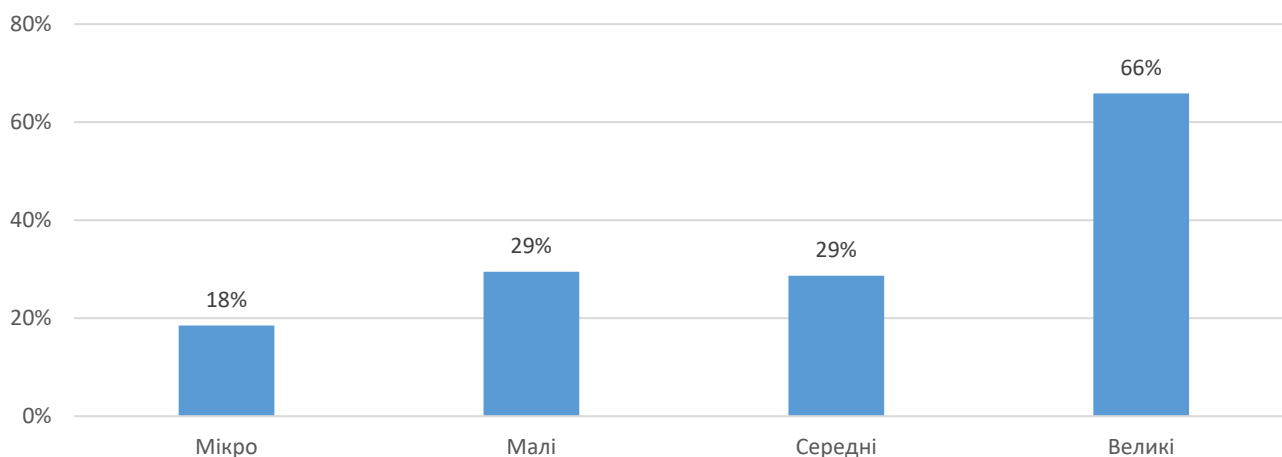
5.10.2.1 Співпраця з науковими установами або технологічними компаніями для розвитку бізнесу

Співпраця з науково-дослідницькими установами та організаціями, університетами, закладами вищої освіти, високотехнологічними компаніями, технопарками або іншими організаціями, що працюють у сфері сучасних технологій, — це джерело нових ідей та продуктів для бізнесу. За результатами опитування, 21% суб'єктів підприємницької діяльності вказав, що взаємодіяли тією чи іншою мірою з науковими установами або технологічними компаніями протягом 2019 - 2020 років для розвитку свого бізнесу.

Співпраця з науковими установами або технологічними компаніями за типом підприємницької діяльності. Підприємства-юридичні особи частіше ніж ФОП вказували на досвід взаємодії з науковими установами або технологічними компаніями у 2019 - 2020 роках: про це повідомили 24% їхніх керівників порівняно з 14% ФОП.

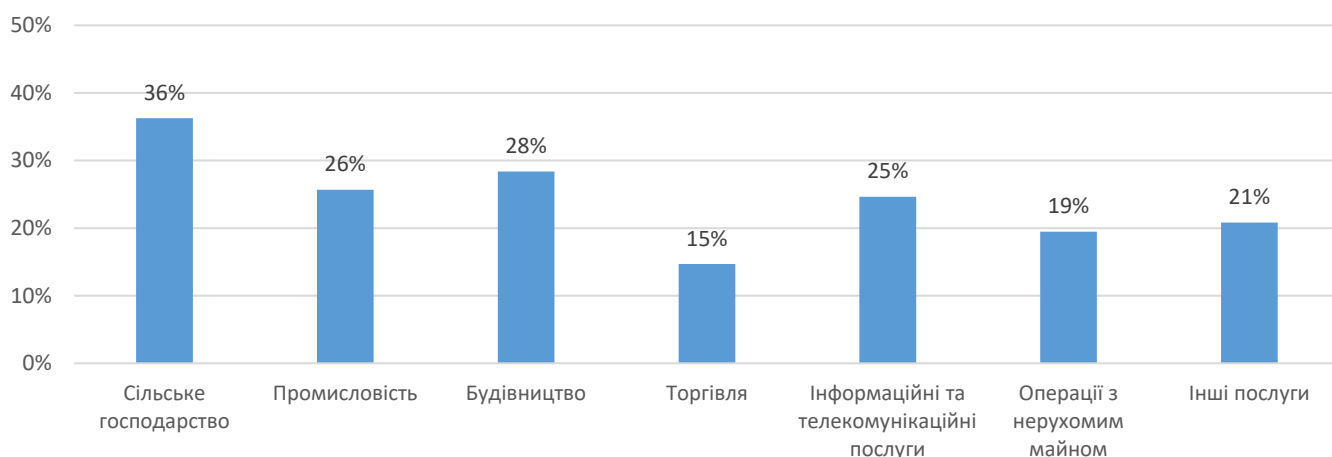
Співпраця з науковими установами або технологічними компаніями за розміром бізнесу. Дві третини великого бізнесу (66%) повідомляють про співпрацю з науковими установами або технологічними компаніями. Це вдвічі більша частка ніж у малому та середньому бізнесі (по 29%) та в три з половиною рази більша ніж у мікробізнесі (18%)

Рис. 67. Частка ФОП та підприємств, які взаємодіяли з науковими установами чи технологічними компаніями для розвитку бізнесу у 2019 - 2020 роках (за розміром бізнесу), %

Співпраця з науковими установами або технологічними компаніями за сектором. Кожен третій опитаний бізнес у сфері сільського господарства (36%) мав досвід співпраці з науковими установами або з бізнесом, що працює у сфері технологій, протягом двох попередніх років. Це найбільша частка порівняно з іншими секторами. У сфері торгівлі таких підприємців та компаній найменше: 15%.

Рис. 68. Частка ФОП та підприємств, які взаємодіяли з науковими установами чи технологічними компаніями для розвитку бізнесу у 2019 - 2020 роках (за сектором), %

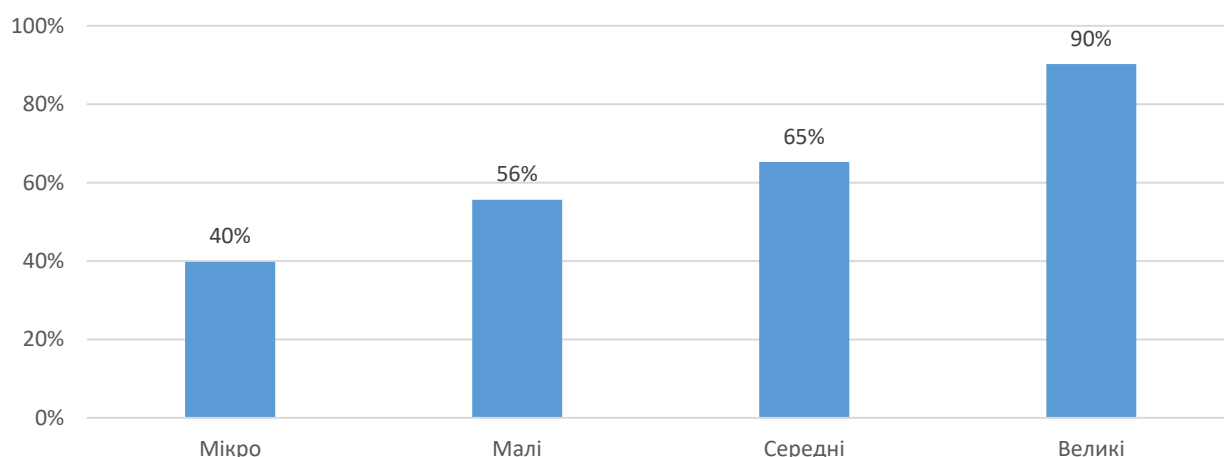
5.10.2.2 Впровадження інновацій

Нові для компанії рішення, технології або продукти — це все інновації. Кожен бізнес впроваджує інновації у виробництво, надання послуг, бізнес-процеси або в систему управління для того, щоб виділитися з-поміж конкурентів та вдосконалити свою роботу. 43% опитаних повідомили, що вони впроваджували ті чи інші інновації у своєму бізнесі протягом 2019 - 2020 років.

Впровадження інновацій за типом підприємницької діяльності. Підприємства-юридичні особи впроваджували інновації частіше порівняно з ФОП. Про впровадження інновацій у 2019 - 2020 роках повідомили 46% представників підприємств, тоді як серед ФОП ця частка склала 37%.

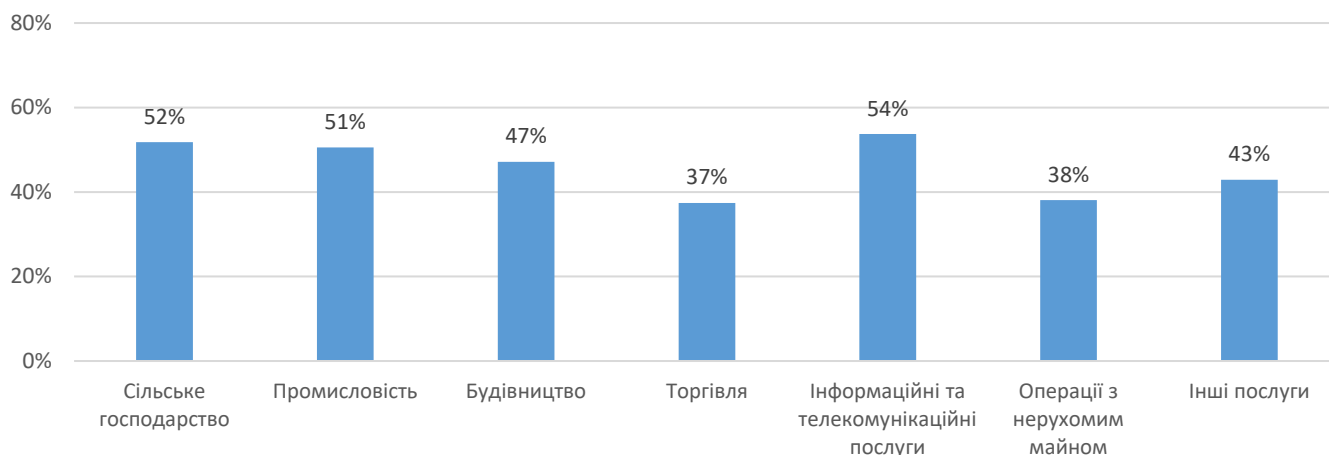
Впровадження інновацій за розміром бізнесу. Чим більшим є розмір опитаного бізнесу, тим частіше він повідомляє про впровадження інновацій. Зокрема, про впровадження інновацій повідомляє дев'ять із десяти опитаних великих підприємств, що більше ніж в усіх інших групах бізнесу за розміром і, у тому числі, більше ніж удвічі більше ніж у мікробізнесі, де відповідна частка склала 40%.

Рис. 69. Частка бізнесу, який повідомив про впровадження інновацій у 2019 - 2020 роках (за розміром бізнесу), %

Впровадження інновацій за сектором. Найвищий рівень впровадження інновацій був зафіксований у галузі інформаційних та телекомунікаційних послуг. 54% підприємців та керівників підприємств, що працюють у цій галузі, впроваджували інновації у своєму бізнесі у 2019 - 2020 роках. Крім цього, у сільському господарстві та в промисловості про впровадження інновацій повідомили більше половини респондентів. Для решти галузей цей показник складає від 37% (торгівля) до 47% (будівництво).

Рис. 70. Частка бізнесу, який повідомив про впровадження інновацій у 2019 - 2020 роках (за сектором), %

5.10.2.3 Підтримка місцевих інноваційних програм міською владою

Місцева влада може ініціювати та підтримувати інноваційні програми для бізнесу, у тому числі, фінансуючи їх із бюджету міста. Опитані керівники бізнесу оцінили, наскільки влада їхнього міста підтримує інноваційні програми, за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал означає, що такої підтримки не здійснюється, 2 – що така підтримка досить незначна, 3 – достатня, 4 – значна, а 5 – дуже значна.

Опитані дуже низько оцінили підтримку інновацій місцевою владою — у середньому це 1,9 бала з 5-ти. Тільки 4,4% опитаних назвали цю підтримку значною або дуже значною, поставивши максимальні бали, 26% вказали, що підтримка не здійснюється, а 37% – що вона не значна

Оцінка підтримки інновацій місцевою владою за типом підприємницької діяльності. ФОП та представники підприємств-юридичних осіб однаково оцінили підтримку інновацій з боку місцевої влади. Середня оцінка цієї підтримки склала 2 бали з боку ФОП і 1,9 бала з боку керівників підприємств, а частка позитивних оцінок – 5% серед ФОП та 4% серед керівників підприємств.

Оцінка підтримки інновацій місцевою владою за розміром бізнесу. Оцінки підтримки інновацій місцевою владою представників бізнесу різного розміру подібні. У кожній категорії опитаного бізнесу за розміром цю підтримку оцінили в середньому на 1,9 - 2,1 балів, а частка респондентів, що поставили 4 та 5 балів – від 4% до 7%.

Оцінка підтримки інновацій місцевою владою за сектором. Бізнес різних секторів надав подібні оцінки тому, наскільки міська влада підтримує інноваційні програми. У кожному секторі цю підтримку оцінили в середньому на 1,9 - 2,1 балів, а частка респондентів, яка поставила позитивні оцінки, становить від 4% до 7%.

Трансфер технологій

Бізнес, який впроваджує інновації та освоює нові технології, може скористатися з трансферу технологій, тобто з передачі патентів на винаходи, “ноу-хау”, з наукових досліджень і розробок, а також із патентного ліцензування та експертизи винаходів. Таким чином, відкриття та розробки переходять із лабораторій і майстерень у широке використання, а бізнес впроваджує інновації та монетизує їх. Це створює переваги для споживачів, які мають змогу користуватися сучасними продуктами та послугами, а також для наукових та технічних організацій, які отримують фінансування для своїх досліджень.

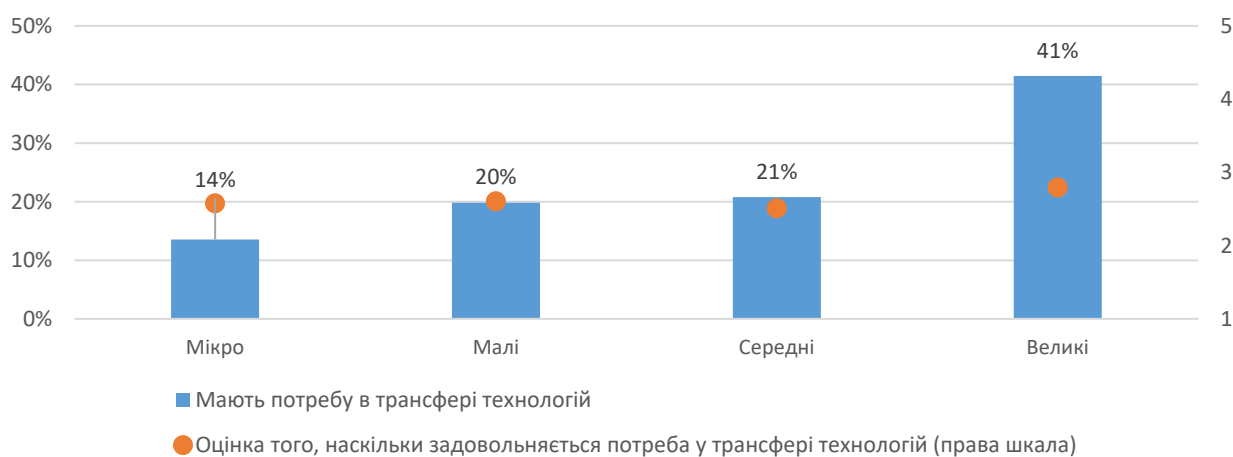
Опитані підприємці та компанії давали відповідь на питання, чи у них є потреба у трансфері технологій і якщо так, то чи вона задовольняється. Задоволеність цією потребою вони оцінили за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал означає, що потреба бізнесу у трансфері технологій зовсім не задовольняється, 2 – тому, що вона майже не задовольняється, 3 – тому, що вона задовольняється у деякій мірі, 4 – тому, що ця потреба задовольняється у значній мірі, а 5 – тому, що вона повністю задовольняється.

Тільки 15% опитаних сказали, що мають потребу у трансфері технологій. При цьому лише 16,5% респондентів, що мають таку потребу, повідомили, що вона повністю або значною мірою задовольняється. У середньому всі респонденти, чий бізнес потребує трансферу технологій, оцінюють задоволеність цієї потреби на 2,6 бала з п'яти.

Потреба в трансфері технологій та задоволеність цієї потреби за типом підприємницької діяльності. Підприємства-юридичні особи частіше від ФОП висловлюють потребу в трансфері технологій. Про це повідомляють 17% представників таких підприємств порівняно з 11% ФОП. Разом із цим, їхні оцінки задоволеності цієї потреби однакові: як ФОП, так і керівники підприємств-юридичних осіб поставили за цим критерієм у середньому 2,6 бала.

Потреба в трансфері технологій та задоволеність цієї потреби за розміром бізнесу. Великі підприємства відчують значно більшу потребу в трансфері технологій, ніж бізнес менших розмірів. Про таку потребу повідомили більше 40% представників великого бізнесу, у той час як серед інших груп підприємств за розміром відповідна частка не перевищує 21%. При цьому підприємці та компанії, що належать до різних груп бізнесу за розміром, не відрізняються істотно в оцінках задоволеності: середня оцінка в кожній групі складає від 2,5 до 2,8 балів.

Рис. 71. Потреба в трансфері технологій (%) та задоволеність цієї потреби (бали), за розміром бізнесу

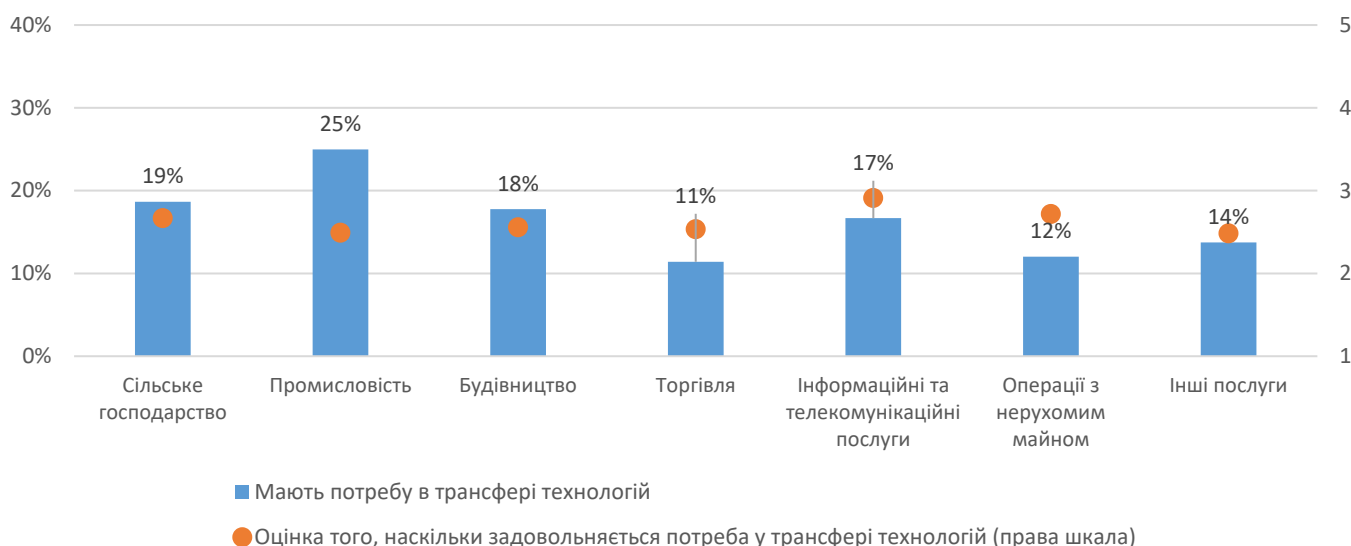

Потреба в трансфері технологій та задоволеність цієї потреби за сектором.

Опитані представники промисловості частіше за інших висловлювали зацікавленість у трансфері технологій: про таку потребу повідомив кожен четвертий з опитаних у цій сфері. Найменшою є ця потреба у сфері торгівлі, де про неї повідомили 11% опитаних. Сфера інформаційних та телекомунікаційних послуг вирізняється на фоні інших послуг вищою потребою в трансфері технологій. Про неї тут говорять 17% опитаних.

У цьому ж секторі бізнес має можливість найбільше задовольнити цю потребу. 26% представників сфери інформаційних та телекомунікаційних послуг повідомили, що їхня потреба в трансфері технологій повністю або значною мірою задовольняється, а їхня середня оцінка задоволеності цієї потреби склала 2,9 бала, тоді як для інших секторів – від 2,5 до 2,7 балів.

Рис. 72. Потреба в трансфері технологій (%) та задоволеність цієї потреби (бали), за сектором

5.10.2.4 Участь у кластерах міста

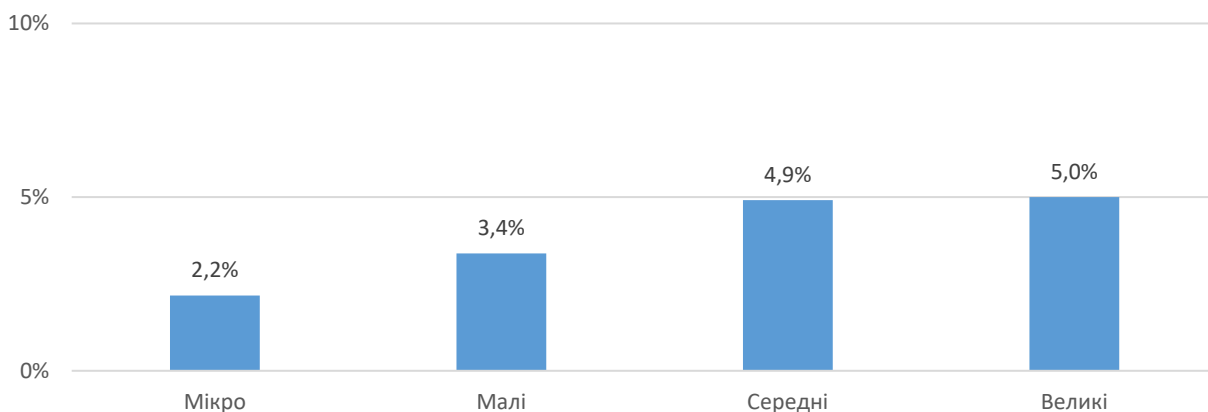
Кластери – це об’єднання бізнесу на галузевій та географічній основі. Підприємці та компанії з однієї або суміжних галузей, що працюють в одному і тому ж регіоні, можуть обмінюватися досвідом та знаннями, спільно залучати інвестиції та пропонувати свої продукти споживачам, а також запозичувати одне в одного інновації. Крім бізнесу, членами та партнерами кластерів можуть бути навчальні заклади, дослідницькі інституції та інші організації. Місцева влада може підтримувати кластери або й ініціювати їх створення.

Опитані керівники бізнесу повідомили, що вони як підприємці або їхні компанії практично не беруть участь у кластерах, створених за ініціативи чи за підтримки міської влади. Лише 2,4% з них сказали, що належать до таких кластерів.

Участь у кластерах міста за типом підприємницької діяльності. Практично однакові частки ФОП та підприємств-юридичних осіб беруть участь у кластерах, ініційованих міською владою або створених за її підтримки: 2,1% та 2,6% відповідно.

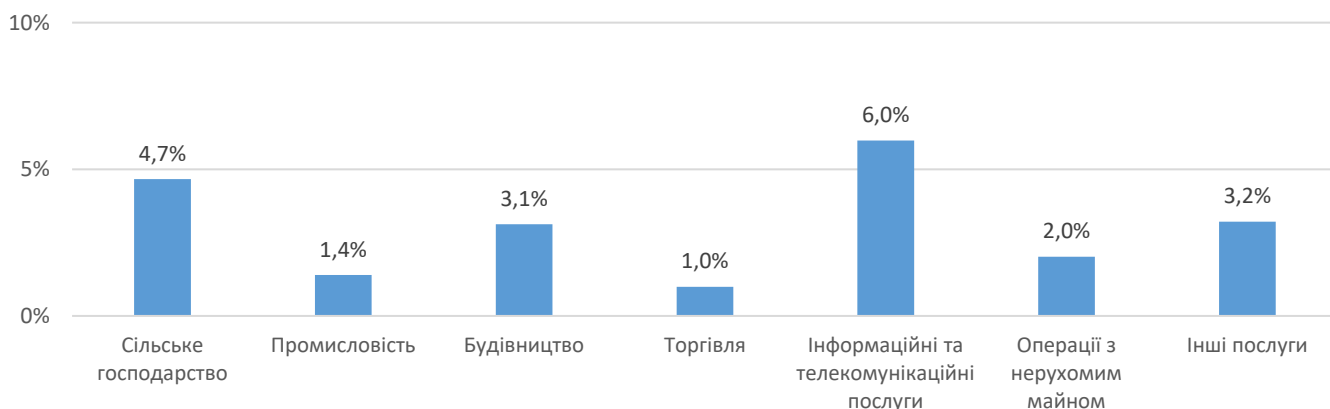
Участь у кластерах міста за розміром бізнесу. Бізнес середнього та великого розмірів частіше бере участь у кластерах, створених за сприяння міської влади, ніж малий та мікробізнес. Відповідна частка суб’єктів підприємництва склала 5% у великому бізнесі і 4,9% у середньому, тоді як у малому – 3,4%, а в мікробізнесі – лише 2,2%.

Рис. 73. Частка бізнесу, який є учасником кластерів, створених за ініціативи/підтримки міської влади (за розміром бізнесу), %

Участь у кластерах міста за сектором. Бізнес, що надає інформаційні та телекомунікаційні послуги, частіше від бізнесу в інших секторах бере участь у діяльності кластерів, які створені місцевою владою або отримують її підтримку. Таких підприємців або фірм тут 6%. Найменше ця практика поширена в секторі торгівлі: лише 1% представників цієї сфери залучені до таких кластерів у своєму місті.

Рис. 74. Частка бізнесу, який є учасником кластерів, створених за ініціативи/підтримки міської влади (за сектором), %

5.10.2.5 Основні результати коротко:

- 21% підприємців та фірм вказав, що протягом 2019 - 2020 років співпрацював із науковими установами або технологічними компаніями для розвитку свого бізнесу. Великий бізнес співпрацює з такими організаціями частіше, ніж бізнес менших розмірів.
- 43% суб'єктів підприємництва впроваджували інновації, тобто нові технології, рішення або продукти для оптимізації виробництва, надання послуг, продажів чи управління бізнесом у 2019 - 2020 роках.
- Чим більшим є розмір опитаного бізнесу, тим частіше його представники повідомляють про те, що впроваджували інновації протягом двох попередніх років.
- За п'ятибальною шкалою бізнес оцінює підтримку міською владою місцевих інноваційних програм у середньому на 1,9 бала.
- 15% опитаних підприємців та фірм сказали, що мають потребу в трансфері технологій. Великий бізнес висловлює цю потребу набагато частіше, ніж бізнес менших розмірів. Серед секторів економіки найчастіше про потребу в трансфері технологій повідомляли представники промисловості.
- Лише 16,5% опитаних, чий бізнес має потребу в трансфері технологій, повідомили, що вона повністю або значною мірою задовольняється. У середньому всі респонденти, чий бізнес потребує трансферу технологій, оцінюють задоволеність цієї потреби на 2,6 бала з п'яти.
- Тільки 2,4% суб'єктів підприємницької діяльності входять до складу кластерів, створених за підтримки влади їхнього міста.

6. Перешкоди для ведення бізнесу очима керівників підприємств/ФОП

Перешкоди для ведення бізнесу, з точки зору бізнесу, є важливою складовою оцінки якості ділового середовища як на національному, так і на місцевому рівні. У дослідженні ІКМ - 2021 усім учасникам опитування було запропоновано обрати не більше трьох найважливіших зі списку 16-ти перешкод або назвати власний варіант проблеми, що заважає веденню бізнесу. Список перешкод включає економічні чинники, показники кон'юнктури ринку, регуляторні, законодавчі, політичні фактори. Також у переліку перешкод, який пропонувалось оцінити опитаним керівникам бізнесу, були воєнні дії на Сході України. Порівняно з 2020 роком у 2021 році в дослідження було додано таку перешкоду, як «епідемія коронавірусу та карантин».

У цьому розділі проаналізовано перешкоди для ведення бізнесу на основі даних від представників бізнесу з усіх 45-ти міст ІКМ - 2021. У частині розділу, де порівнюються перешкоди 2021 та 2020 років, щоб порівняння було коректним, дані за 2021 рік взято з тих самих міст, у яких проводився ІКМ - 2020, а саме: 24 обласні центри.

6.1 Епідемія коронавірусу та карантин – основна перешкода для бізнесу у 2021 році

На початку 2021 року епідемія коронавірусу та пов'язані з нею карантинні заходи посіли перше місце серед проблем для ведення бізнесу. 43% опитаних керівників бізнесу назвали перешкодою епідемію коронавірусу, у результаті чого вона опинилася на першому місці цього списку.

Друге місце в рейтингу, зі значним відривом, посідає низький попит. Проблема низького попиту актуальна для кожного третього опитаного бізнесу (33%). Третє місце, з незначним відривом від другого, за високими податками. На високі податки скаржаться 30% респондентів. Попри те, що епідемія коронавірусу та карантинні заходи обмежили ділову активність, 23% керівників бізнесу назвали перешкодою брак кваліфікованої робочої сили. Ця проблема займає четверте місце у відповідному рейтингу.

П'ята за важливістю проблема для опитаного бізнесу – брак фінансових коштів. На неї скаржаться 17% респондентів. А шосте та сьоме місця цього рейтингу посідають проблеми, такі як корупція міської влади та складність законодавства. На них вказали близько 13% учасників опитування. Одна десята керівників бізнесу повідомила про те, що їхній діяльності перешкоджають війна на Сході України та складні процедури, пов'язані з отриманням дозволів на здійснення певних видів господарської діяльності. Ці проблеми займають, відповідно, восьме та дев'яте місця в рейтингу перешкод.

Десятку основних перешкод для ведення бізнесу замикає така проблема, як висока вартість сировини та комплектуючих. Вона перешкоджає 9% бізнесів, опитаних у рамках цього дослідження. Про інші проблеми повідомили менші частки опитаних. Наприклад, близько 7% вказали на політичні ризики, а майже 3% – на ризики рейдерського захоплення. Крім цього, відповідаючи на запитання про перешкоди для бізнесу, керівники бізнесу називали власні варіанти. Це, зокрема, конкуренція та тіньовий бізнес, корупція на державному рівні, тиск та проблеми в судовій, податковій, правоохоронній чи митній системах, високі тарифи на комунальні послуги та інші.

Рис. 75 Перешкоди для ведення бізнесу (усі опитані), %

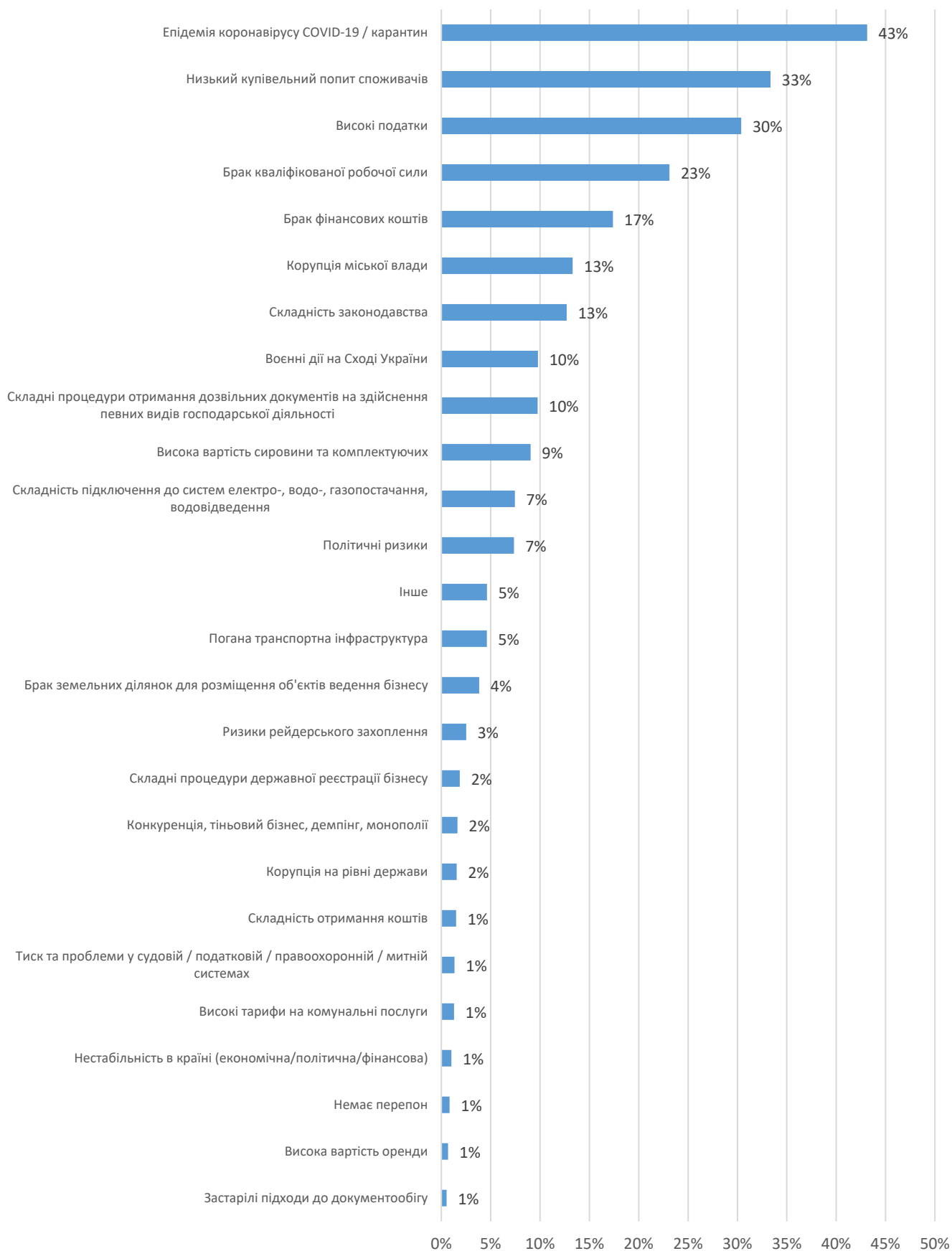
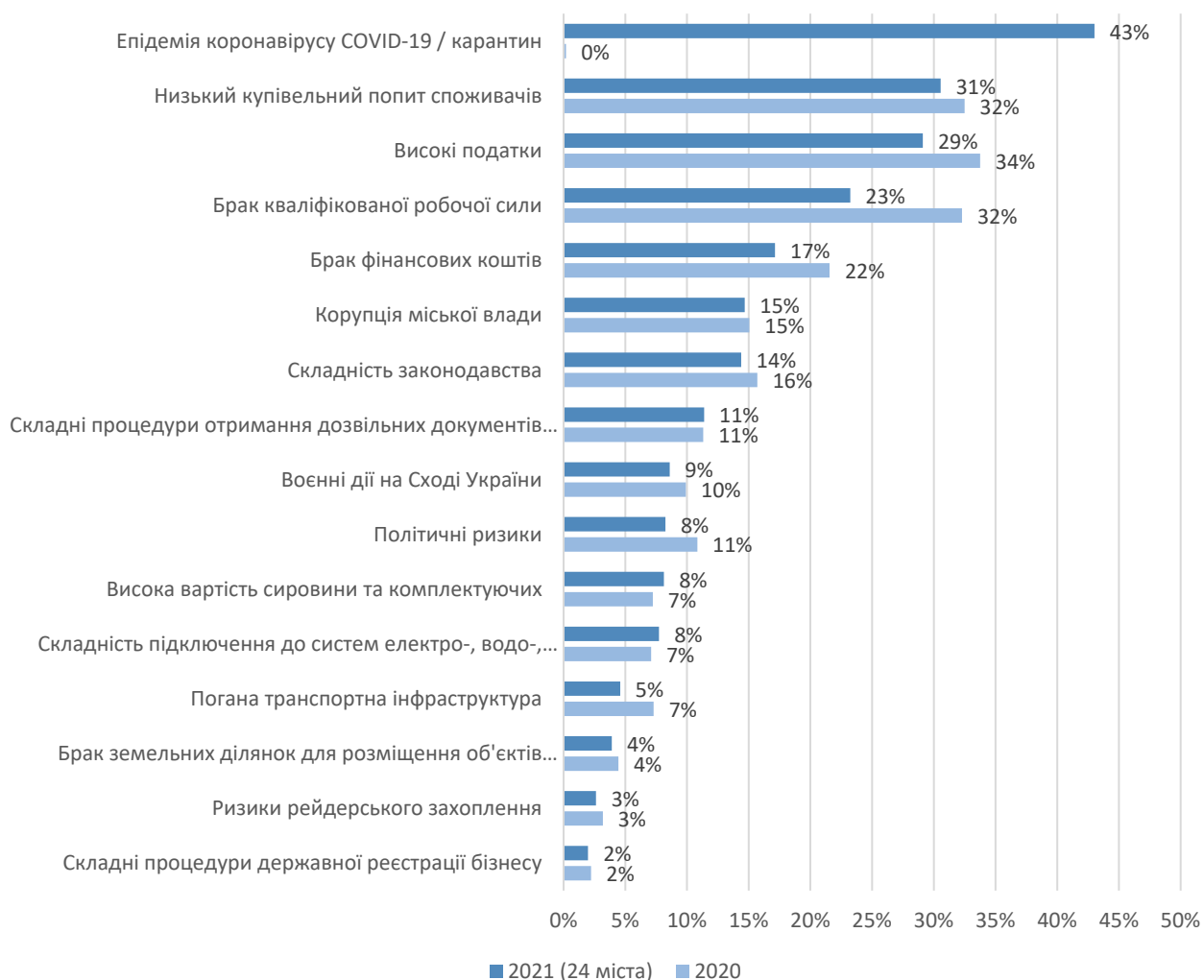

Рис. 76. Перешкоди для ведення бізнесу у 2020 та 2021 році (2020 рік – усі опитані, 2021 рік – опитані лише з 24 міст, які були включені в опитування 2020 року), %

6.2 Перешкоди для бізнесу: що змінилось протягом 2020 року

У 2021 році карантин став основним бар'єром для бізнесу, але це не зменшило важливості регуляторних та економічних проблем порівняно з початком 2020 року.

У першій хвилі ІКМ, яка була проведена в першому кварталі 2020 року, менше 1% респондентів назвали епідемію коронавірусу та карантинні заходи проблемою для свого бізнесу. Переважна частина етапу збору даних 2020 року, який тривав майже три місяці, припала на «докарантинний» період, коли перед бізнесом стояли насамперед такі виклики, як низький попит, високі податки та брак працівників.

Через рік після початку карантину, коли була проведена друга хвиля ІКМ, епідемія коронавірусу та карантинні заходи посіли перше місце в списку перешкод, з точки зору опитаного бізнесу. Заходи зі зменшення соціальних контактів, вжиті для стримування епідемії, призвели до обмежень або перерв у роботі численних українських підприємств, порушили їхню фінансову стабільність та поставили на паузу їхні плани з розвитку. У результаті цього зріс рівень безробіття, а ВВП України у 2020 році зменшився на 4%²¹.

²¹ Державна служба статистики України. Валовий внутрішній продукт у I–IV кварталах 2020 року й у 2020 році. Експрес-випуск 22.03.2021 <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/03/31.pdf>

Та поява такої важливої перешкоди, як епідемія і карантин, істотно не зменшила негативного впливу інших головних перешкод для ведення бізнесу. Три перешкоди, які очолювали рейтинг проблем для бізнесу у 2020 році, залишаються наступними трьома перешкодами за впливом після коронавірусу у 2021 році²².

Дещо змінився лише їхній порядок та частки опитаного бізнесу, що про них повідомляють. Так, проблема високих податків, яка була головною перешкодою для ведення бізнесу в першій хвилі опитування, перемістилася на третє місце рейтингу. У 2021 році на податки скаржаться 29% респондентів, і це менше порівняно з попереднім роком, коли таких було 34%.

Низький купівельний попит залишається важливою проблемою, про яку повідомляє 31% респондентів (у 2020 році – 32%). Як і в попередньому році, він займає друге місце в рейтингу перешкод. Найпомітніші зміни відбулися в оцінці такої проблеми, як брак кваліфікованої робочої сили. У «докарантинний» час ця проблема посідала третє місце в загальному списку перешкод; на неї скаржились 32% керівників бізнесу. Рік епідемії знизив важливість питання набору кваліфікованого персоналу: на початку 2021 року це було проблемою для 23% респондентів. Ця перешкода змістилася з третього на четверте місце в рейтингу.

Про брак фінансових коштів також говорять дещо рідше. Тоді як у 2020 році це було проблемою для 22% керівників бізнесу, через рік на неї вказали 17%. Помітних змін в оцінці інших перешкод для ведення бізнесу не відбулося.

6.3 Перешкоди для ведення бізнесу: ФОП vs юридичні особи

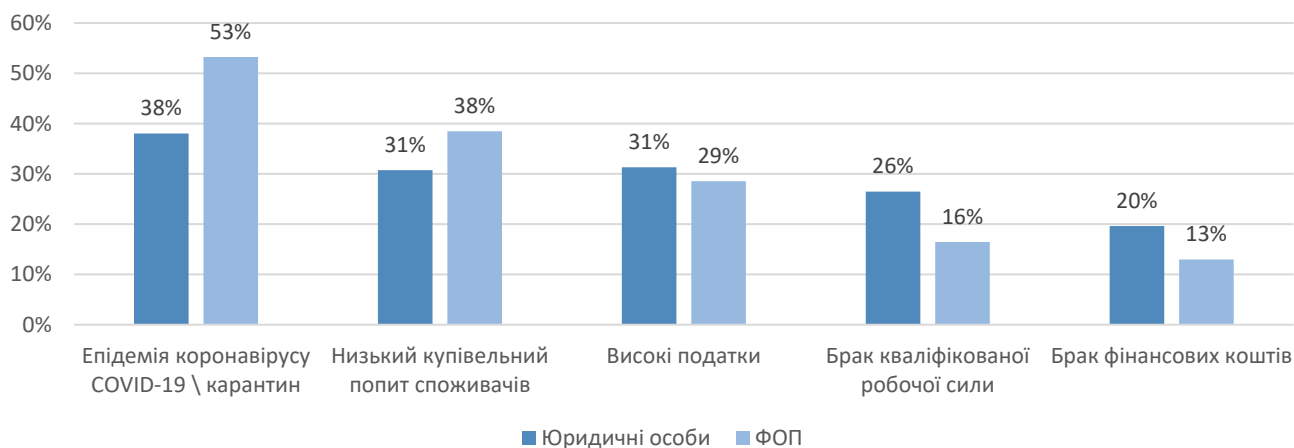
Бізнес, що відрізняється за типом підприємницької діяльності, у 2021 році по-різному оцінив вплив коронавірусу та інших перешкод. Епідемія коронавірусу та низький попит з боку споживачів є головними проблемами як для підприємств-юридичних осіб, так і для ФОП, однак ФОП вказують на них помітно частіше.

Так, епідемія коронавірусу та карантин створили перешкоди для 53% ФОП порівняно з 38% підприємств, які є юридичними особами. Це може бути пов'язано зі специфікою бізнесу, яким керують фізичні особи-підприємці. Карантинні заходи внесли обмеження в роботу малого бізнесу та бізнесу у сферах торгівлі та послуг, де сконцентровано значну частку опитаних ФОП. Подібно до цього на низький попит більше скаржаться ФОП (38%), ніж юридичні особи (31%).

Протилежна ситуація спостерігається з браком кваліфікованої робочої сили та фінансових коштів: із цими перешкодами частіше зіштовхувалися підприємства-юридичні особи. Зокрема, кожне четверте підприємство (26%) відчувало брак кваліфікованих працівників, а кожне п'яте (20%) – брак коштів. Крім цього, підприємства-юридичні особи дещо частіше від ФОП вказують на такі проблеми, як корупція міської влади, складність отримання дозволів для бізнесу та складність із підключенням до систем електро-, водо-, газопостачання та водовідведення, але різниця в оцінках цих перешкод між ними та ФОП невелика і складає 3-4 в. п.

²² З метою порівняння тут для 2021 року було взято результати за відповідями респондентів лише в тих 24-х містах України, де була проведена перша хвиля опитування у 2020 році.

Рис. 77. Топ 5 перешкод для бізнесу (за типом підприємницької діяльності), %

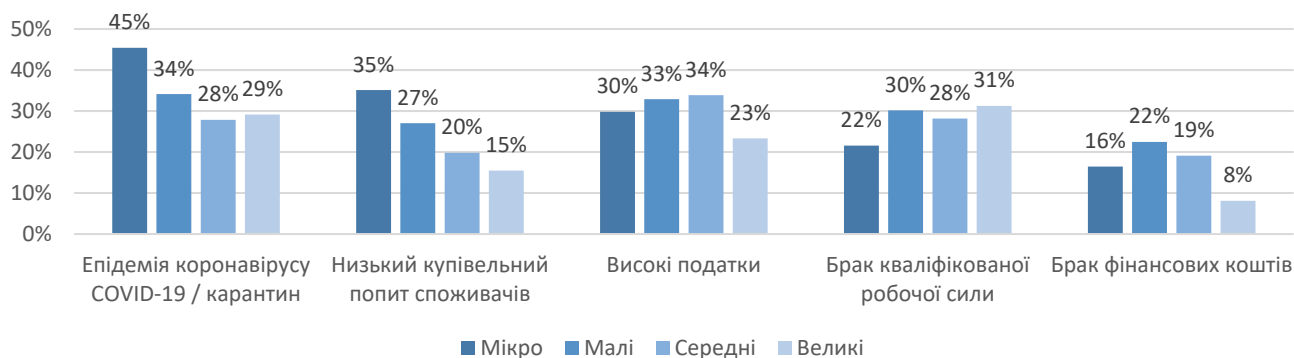
6.4 Перешкоди для ведення бізнесу для бізнесу різного розміру

Незважаючи на те, що епідемія коронавірусу – найпоширеніша проблема для всіх учасників опитування загалом, вона не стала головною перешкодою для ведення бізнесу для великих та середніх підприємств. Для бізнесу великого розміру у 2021 році головною проблемою є брак кваліфікованої робочої сили. Про цю проблему повідомив 31% представників цього бізнесу, тоді як на перешкоди, викликані епідемією коронавірусу та карантинном, у великому бізнесі вказали 29% респондентів. У результаті цього епідемія коронавірусу зайняла друге місце в рейтингу проблем для підприємств великого розміру. На третьому місці серед перешкод для них – високі податки (23% респондентів).

Також варто зазначити, що у великому бізнесі частіше ніж серед підприємств менших розмірів, говорять про складність отримання дозвільних документів для деяких видів бізнесу. Про цю проблему повідомляють 18% керівників великих підприємств порівняно з 9% - 11% опитаних, що представляють інші групи бізнесу за розміром.

Головною перешкодою для середнього бізнесу у 2021 році стали високі податки. На цю проблему вказують 34% представників середніх підприємств. На другому та третьому місцях у цій групі підприємств знаходяться такі перешкоди, як брак кваліфікованої робочої сили та епідемія коронавірусу і карантин. Про кожну з них повідомили близько 28% керівників середніх підприємств. 24% опитаних у цій групі бізнесу вказали на корупцію в міській владі. Ця частка більша ніж серед представників підприємств інших розмірів, де на цю проблему вказують від 11% до 13% опитаних. У результаті цього проблема корупції міської влади опинилася на четвертому місці рейтингу проблем для середнього бізнесу. Крім цього, приблизно кожне п'яте підприємство середнього розміру зіштовхнулося з проблемами низького попиту (20%) та браку коштів (19%).

Рис. 78. Топ 5 перешкод для бізнесу (за розміром бізнесу), %

Для малих підприємств на перше місце серед перешкод вийшла епідемія коронавірусу та карантин. На цю проблему вказали 34% з них. І з мінімальним відривом на друге місце для цієї категорії бізнесу вийшла проблема високих податків, про яку повідомили 33% малих підприємств. Третє місце в рейтингу перешкод для малого бізнесу займає брак кваліфікованої робочої сили – із цією проблемою зіштовхнулися 30% цих підприємств. Четверте та п'яте місця в цьому рейтингу займають такі перешкоди, як низький попит та брак коштів. На них вказали, відповідно, 27% та 22% малих підприємств.

У мікробізнесу, який складає більшість опитаних підприємств, порядок перешкод збігається з тим, який вийшов за результатами аналізу відповідей усіх учасників опитування. Перше місце серед перешкод зайняли епідемія коронавірусу та карантин – на це скаржаться 45% керівників мікропідприємств. Друге та третє місця посіли проблеми низького попиту та високих податків, на які вказали 35% та 30% представників мікробізнесу, відповідно. На четвертому та п'ятому місцях найважливіших проблем для мікропідприємств знаходяться брак кваліфікованої робочої сили (22% респондентів) та брак фінансових коштів (16%).

Загалом, порівнюючи оцінки перешкод для бізнесу представниками підприємств різних розмірів, можна помітити, що вплив епідемії коронавірусу та низького попиту зростає зі зменшенням розміру підприємств. Натомість мікробізнес найменше зіштовхується з проблемою браку робочої сили, яка більше актуальна для підприємств малого, середнього та великого розмірів.

6.5 Чи відрізняються перешкоди для ведення бізнесу для різних секторів

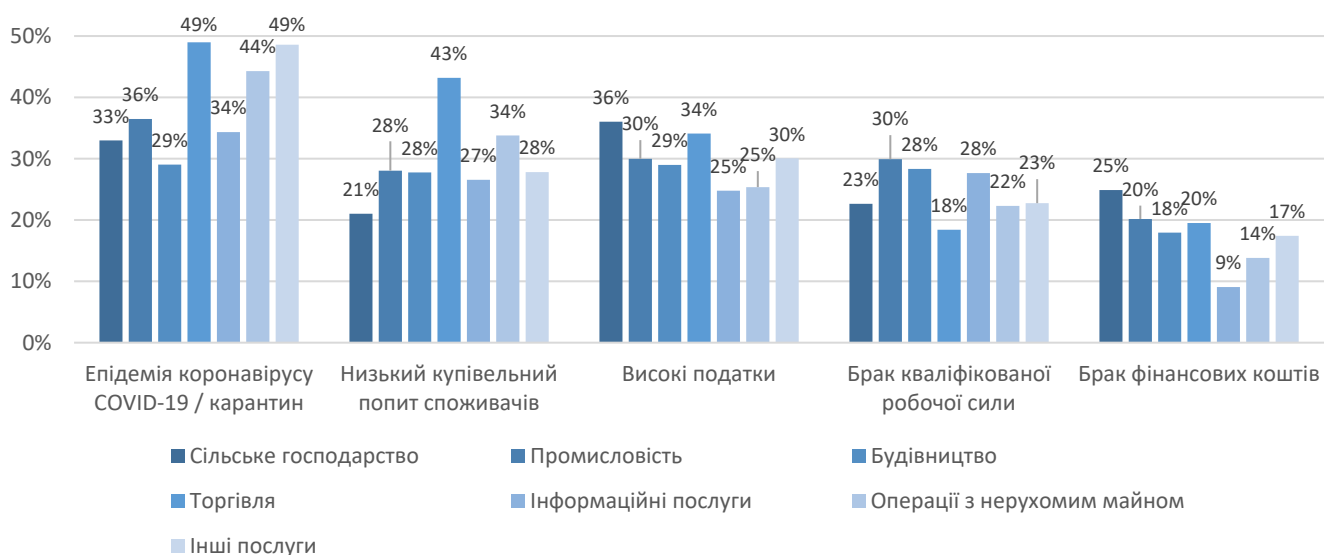
У 2021 році вплив перешкод для ведення бізнесу був неоднаковим для підприємств різних галузей. Епідемія коронавірусу та карантин, які стали основною перешкодою практично для всіх секторів опитаного бізнесу, були найгострішою проблемою для сфер торгівлі та послуг. Майже половина опитаних у цих секторах (49% респондентів зі сфери торгівлі та 49% респондентів зі сфери послуг, що не включає інформаційні послуги та операції з нерухомістю) сказали, що коронавірус та карантинні заходи перешкоджали їхній діяльності. Для підприємств обох цих сфер епідемія зайняла перше місце в рейтингу перешкод для ведення бізнесу.

У сфері операцій із нерухомістю проблема коронавірусу та карантину також очолила рейтинг перешкод, хоча тут про неї говорять дещо менше: 44% респондентів. Ще менше коронавірус вплинув на сферу інформаційних послуг: він став проблемою для 34% представників цього сектору. Утім, і тут ця проблема вийшла на перше місце серед інших перешкод для ведення бізнесу.

Приблизно третина опитаних у секторах промисловості (36%) та сільського господарства (33%) також назвала коронавірус і карантин перешкодами для своєї діяльності. Але якщо для промислових підприємств ця проблема була головною, то сільське господарство стало єдиним сектором, у якому перешкоди, спричинені епідемією та карантинном, вийшли на другий план. Проблема номер один для с/г підприємств – високі податки. Про неї у 2021 році повідомили 36% із них, що більше ніж в інших секторах.

У сфері будівництва рейтинг перешкод очолили дві проблеми: коронавірус, який назвали перешкодою 29% представників будівельної сфери, та високі податки, на які скаржаться також 29% респондентів цього сектору. Однак, практично такі ж частки керівників будівельного бізнесу (по 28%) повідомили, що їм перешкоджає низький попит та брак кваліфікованої робочої сили.

Рис. 79. Топ 5 перешкод для бізнесу (за сектором), %

Порівнюючи оцінку основних перешкод для бізнесу в розрізі секторів, можна побачити, що станом на початок 2021 року низький купівельний попит був найактуальнішою перешкодою для сфери торгівлі. 43% представників цього сектору повідомили про цю проблему, що значно більше від інших секторів, де відповідна частка не перевищує 34%. Це, очевидно, стало наслідком економічного спаду та втрати доходів споживачів через епідемію коронавірусу та карантинні заходи. Крім цього, у сфері торгівлі - одна з найвищих серед різних секторів часток опитаних, які вважають високі податки перешкодою для свого бізнесу, (34%).

Крім будівельної галузі, брак кваліфікованої робочої сили досить сильно відчувається в промисловості (30%) та в галузі інформаційних послуг (28%). З іншого боку, бізнес-сфери інформаційних послуг найменшою мірою зіштовхнувся з браком фінансів: про цю проблему повідомили 9% представників цього сектору, тоді як в інших секторах – 14% та більше.

Представники будівельної галузі частіше за інших скаржаться на корупцію у міській владі: на цю проблему вказали 24% з них. 20% промислових підприємств зіштовхнулися з проблемою дорогої сировини та комплектуючих, що більше ніж в інших секторах. А політичні ризики, які знаходяться на 12-му місці серед перешкод для всіх опитаних, гостріше відчуває галузь інформаційних послуг. Для неї ця проблема займає шосте місце в рейтингу перешкод для ведення бізнесу і про неї повідомляє 14% представників цієї галузі. Це може бути пов'язано з можливими змінами законодавства, які стосуються цієї галузі.

6.6 Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах

Практично в усіх обласних центрах України, охоплених другою хвилею опитування у 2021 році, епідемія коронавірусу та карантин стали головною проблемою для місцевого бізнесу. Особливо часто на неї вказують у Чернівцях, Івано-Франківську, Хмельницькому, Вінниці та Тернополі: у цих обласних центрах коронавірус став перешкодою для 50% опитаного бізнесу або більше²³.

²³ У цьому розділі наводиться порівняння перешкод лише для бізнесу в обласних центрах України (24 міста). Для результатів у всіх 45-ти містах, які ввійшли до 2-ї хвилі опитування, дивіться, будь ласка, Додатки та профілі міст.

Рис. 80. Перешкоди, які займають перше та друге місця для опитаного бізнесу в обласних центрах

Перешкоди, які знаходяться на першому та другому місці в рейтингу перешкод для ведення бізнесу в кожному місті

Перешкода для ведення бізнесу: Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин

Перешкода для ведення бізнесу: Низький купівельний попит споживачів

Перешкода для ведення бізнесу: Високі податки

Перешкода для ведення бізнесу: Брак кваліфікованої робочої сили

Перешкода для ведення бізнесу: Военні дії на Сході України

Винятком стало лише м. Северодонецьк: на першому місці серед перешкод для місцевого бізнесу знаходиться війна на Сході України. Її назвали перешкодою 36% респондентів цього міста, у той час як коронавірус та карантин перешкоджали 31% опитаного бізнесу в Северодонецьку.

Між обласними центрами можна помітити більші відмінності в тому, які перешкоди стали для них другими або третіми за важливістю. Зокрема, низький купівельний попит вийшов на друге місце серед перешкод для бізнесу в більшості обласних центрів. Це стосується, у тому числі, Северодонецька, де про низький попит повідомили 34% опитаних, і ця проблема зайняла друге місце у списку перешкод після воєнних дій. Серед усіх обласних центрів низький купівельний попит найбільше відчувається в Херсоні: з цією проблемою тут зіштовхнулися 40% представників бізнесу. Найменшою ж мірою ця проблема вплинула на столичний бізнес: у Києві частка опитаних, що зіштовхнулися з низьким попитом, склала 16%.

Разом із цим, у низці великих міст проблемою номер два після коронавірусу стали високі податки. Найяскравішим прикладом є Київ: тут високі податки фактично поділяють перше місце в рейтингу перешкод з коронавірусом та карантинном. Обидві проблеми назвали близько 42% респондентів з

Києва, а різниця між цими частками менша одного відсоткового пункту. У Черкасах, Дніпрі, Одесі та Харкові високі податки також знаходяться на другому місці серед перешкод для ведення бізнесу, але на цю проблему в цих містах вказує менше опитаних: від 31% до 34%.

Ужгород став єдиним обласним центром, де на другому місці рейтингу перешкод для бізнесу знаходиться брак кваліфікованої робочої сили. Про цю проблему повідомили 32% місцевих керівників бізнесу, що більше ніж в інших обласних центрах. Питання браку кваліфікованих працівників стоїть досить гостро і в Тернополі – це проблема для 28% представників бізнесу цього міста. Але тут ця перешкода займає третє місце рейтингу, поступаючись епідемії коронавірусу та низькому попиту.

Серед усіх обласних центрів про корупцію міської влади найчастіше повідомляли в Одесі (24% респондентів) та в Черкасах (19%). Воєнні дії на Сході України, крім Северодонецька, також особливо актуальні для Краматорська. Тут ця проблема посідає шосте місце в рейтингу перешкод для ведення бізнесу (загалом у країні – восьме) і про неї повідомляють 22% респондентів. Для бізнесу Києва, Одеси та Харкова дещо більшою мірою, порівняно з іншими містами, актуальні політичні ризики. У цих містах із цією проблемою зіштовхнулося, відповідно, 16%, 13% та 12% опитаного бізнесу, у той час як в інших обласних центрах – не більше 10%.

6.7 Основні результати коротко

- Основними перешкодами ведення бізнесу є епідемія коронавірусу та карантин, низький попит, високі податки та брак кваліфікованої робочої сили.
- Незважаючи на те, що епідемія та карантин стали основною проблемою для бізнесу, негативний вплив низького попиту та високих податків істотно не зменшився. Серед основних перешкод для бізнесу помітно менш гострою стала лише проблема браку кваліфікованих працівників – імовірно, через економічний спад та карантинні обмеження.
- Епідемія коронавірусу та карантин особливо сильно вплинули на мікро- та малий бізнес, у той час як для підприємств великого розміру головною проблемою був брак кваліфікованої робочої сили, для середнього бізнесу — високі податки
- Вплив COVID-19 та карантинних обмежень був суттєвим для сфери торгівлі та послуг. При цьому в секторі інформаційних послуг ця проблема відчувалася не так сильно.
- Епідемія коронавірусу та карантин стали головною проблемою для бізнесу всіх обласних центрів, за винятком Северодонецька, у якому на першому місці серед перешкод війна на Сході України.
- Для ряду великих міст проблемою номер два після коронавірусу стали високі податки. Найяскравішим прикладом є Київ, тут високі податки фактично поділяють перше місце в рейтингу перешкод із коронавірусом та карантинном.
- Ужгород став єдиним обласним центром, у якому друге місце в рейтингу перешкод для бізнесу посів брак кваліфікованої робочої сили

7. Довгострокові очікування (плани) щодо ділової активності

Планування майбутнього є важливою частиною економічного життя. Очікування формують майбутню поведінку суб'єкта економічної діяльності та залежать як від внутрішніх, так і від зовнішніх факторів. Тому аналіз очікувань суб'єктів економічної діяльності дає інформацію як про майбутні економічні тенденції, так і про стан ділового середовища на момент формування очікувань. Аналіз очікувань дозволяє робити прогнози щодо майбутнього економічного розвитку як окремої галузі чи сектору, так і економіки в цілому. Окрім того, очікування є показником впевненості бізнесу в майбутньому, що характеризує якість ділового середовища та політику держави як на національному, так і на місцевому рівні.

У дослідженні ІКМ у 2021 році в центрі уваги були довгострокові очікування. Представники бізнесу, які брали участь у дослідженні, спочатку давали відповідь на питання щодо напрямків змін ділової активності свого підприємства на наступні два роки («розширимо», «залишимо без змін», «скоротимо», «закриємо» бізнес), а потім давали оцінку масштабу змін («дещо», «помірно», «суттєво» розширити/скоротити). При аналізі відповідей використовувались узагальнені категорії — «планують розширити», «планують працювати на поточному рівні», «планують скоротити» та «планують закрити». Щоб описати плани респондентів щодо розвитку бізнесу і порівняти їх за різними категоріями опитаних, а також із попередніми опитуваннями, був використаний Індекс очікуваних змін ділової активності, який показує баланс (різницю) між позитивними та негативними очікуваннями бізнесу. Такі балансові показники використовуються при аналізі ділових очікувань у світі та в Україні²⁴.

Плани бізнесу щодо зміни обсягів діяльності в перспективі двох років

З точки зору майбутнього розвитку бізнесу, практично все українське підприємницьке середовище, охоплене цим опитуванням, розділилося на дві рівні частини: тих, хто має намір розширити бізнес протягом наступних двох років, та тих, хто планує працювати поточними темпами. Разом із цим, деяка частка респондентів планує скорочувати обсяги діяльності або закрити свій бізнес.

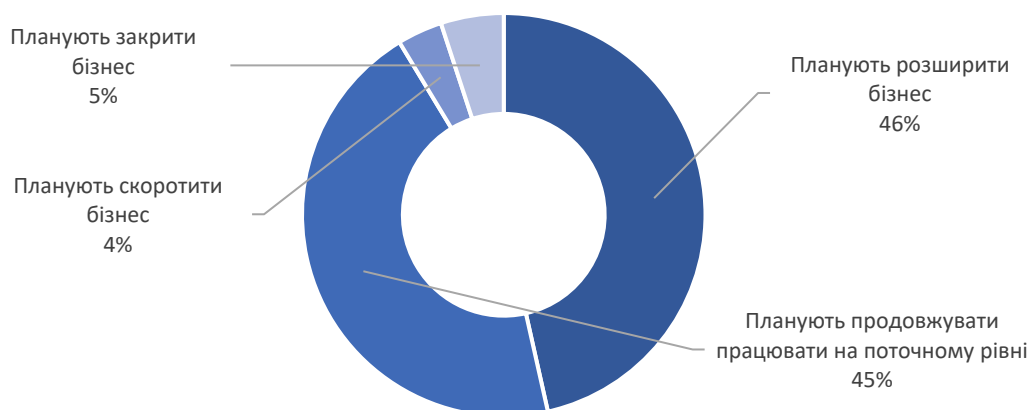
Відповідаючи на запитання про свої плани щодо змін обсягу бізнесу на наступні два роки, 46% керівників бізнесу поділилися планами з розширення обсягів діяльності. Це, у тому числі, 10% респондентів, які планують дуже розширити бізнес, 24% тих, які планують помірне розширення, та 12%, які планують розширити бізнес у деякій мірі. Практично така ж частка опитаних – 45% – відповіли, що мають намір продовжувати роботу на поточному рівні. 9% керівників бізнесу повідомили, що планують скоротити обсяги діяльності. Ця частка включає 5% опитаних, які сказали, що планують закрити бізнес.

Результати свідчать, що оптимістичні очікування (46%) суттєво переважають песимістичні (9%). Балансовий показник очікувань — Індекс очікуваних змін ділової активності у 2021 році - становить +0,38, що відображає те, що частка респондентів, що планують розширювати бізнес, більша за частку тих, які планують його закрити або скоротити його обсяги на майже 38%²⁵.

²⁴ Тут застосовано підхід, розроблений ІЕД для опитування «Ділова думка» (Кузяків О. (2019): Використання методології BTS для оцінки ділових очікувань щодо корупції в Україні (англійською), «Публічні політики» (болг), vol. 10, No 2(2019).

²⁵ Балансовий показник очікувань — Індекс очікуваних змін ділової активності — розраховується на шкалі від -1 до 1, де плани розширення бізнесу відповідають 1, плани не змінювати обсягів бізнесу відповідають нулю, а плани зменшити обсяги бізнесу або закрити його відповідають -1. Середнє значення всіх відповідей за цією шкалою буде значенням Індексу очікуваних змін ділової активності.

Рис. 81. Плани щодо зміни ділової активності протягом наступних двох років, %

Плани щодо розвитку бізнесу: 2021 vs. 2020 рік, великі vs. малі міста

У дослідженні ІКМ - 2019, яке відбулося у 2020 році, керівників бізнесу також запитували про їхні плани на наступні два роки. Тоді також переважали позитивні відповіді і значення Індексу очікуваних змін ділової активності складало +0,45. Але вибірка в першій хвилі опитування була меншою і охоплювала лише 24 обласні центри, тоді як у 2021 році було опитано бізнес із 45-ти міст. Тому для точнішого порівняння планів бізнесу у 2020 та 2021 роках візьмемо значення Індексу очікуваних змін ділової активності у 2021 році лише для 24-х міст-обласних центрів, які були представлені і в минулорічному опитуванні.

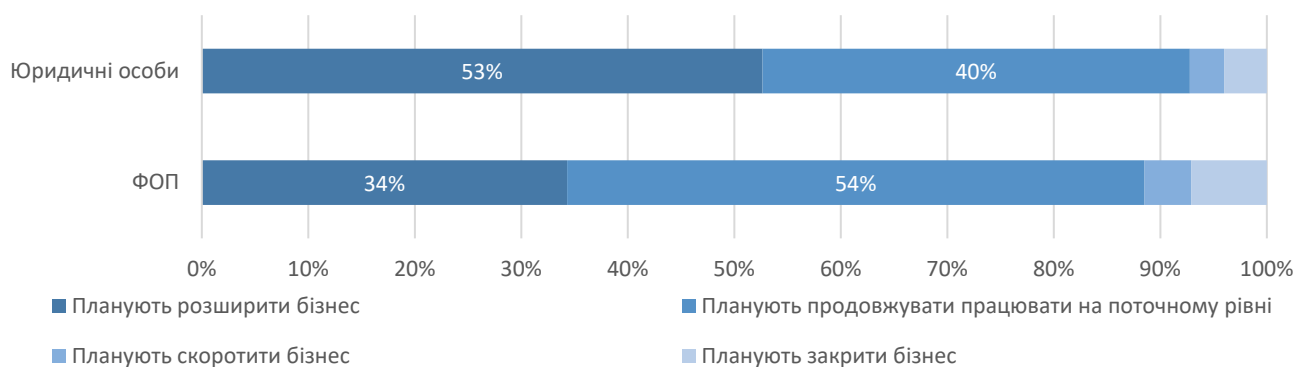
Для бізнесу з цих міст Індекс очікуваних змін ділової активності у 2021 році дорівнює +0,42. Це невелике зменшення порівняно з 2020-м роком. За рік карантину в обласних центрах дещо зменшилася частка опитаних, які планували розширювати обсяги бізнесу (з 52% до 50%) та на 1-2 в. п. зросли частки респондентів, які не очікують змін протягом наступних двох років (з 40% до 42%) або мають песимістичні очікування щодо майбутнього свого бізнесу (з 7% до 8%).

Поділ опитаного у 2021 році бізнесу на представників обласних центрів та решту міст дає також можливість побачити, що ці дві групи респондентів відрізняються своїми планами щодо розвитку бізнесу. Представники бізнесу, розташованого у 24-х обласних центрах, більш оптимістичні, ніж ті, чий бізнес знаходиться в менших містах. Тоді як для перших значення Індексу очікуваних змін ділової активності, як уже було зазначено, дорівнює +0,42, то для інших його значення склало +0,33. Представники бізнесу в менших містах рідше висловлюють плани збільшити обсяги своєї діяльності (42% порівняно з 50% в обласних центрах) та частіше планують продовжити роботу на поточному рівні (48% порівняно з 42% в обласних центрах). Це свідчить про те, що бізнес у менших містах обережніший у своїх планах на майбутнє – імовірно, через брак ресурсів для росту або через побоювання щодо можливого впливу змін зовнішніх умов, наприклад, введення карантину.

Плани бізнесу щодо зміни обсягів діяльності за типом підприємницької діяльності

Підприємства-юридичні особи планують зростати більшою мірою, ніж ФОП, тоді як серед ФОП більш поширені плани зберегти поточні обсяги роботи. Так, більше половини підприємств, які є юридичними особами, (53%) повідомили, що планують розширювати бізнес протягом найближчих років. Серед ФОП таких лише третина (34%). Натомість більше половини ФОП (54%) очікують, що обсяги їхньої роботи залишаться на теперішньому рівні, що більше за відповідну частку юридичних осіб (40%).

Рис. 82. Плани щодо зміни ділової активності у дворічній перспективі (за типом підприємницької діяльності), %

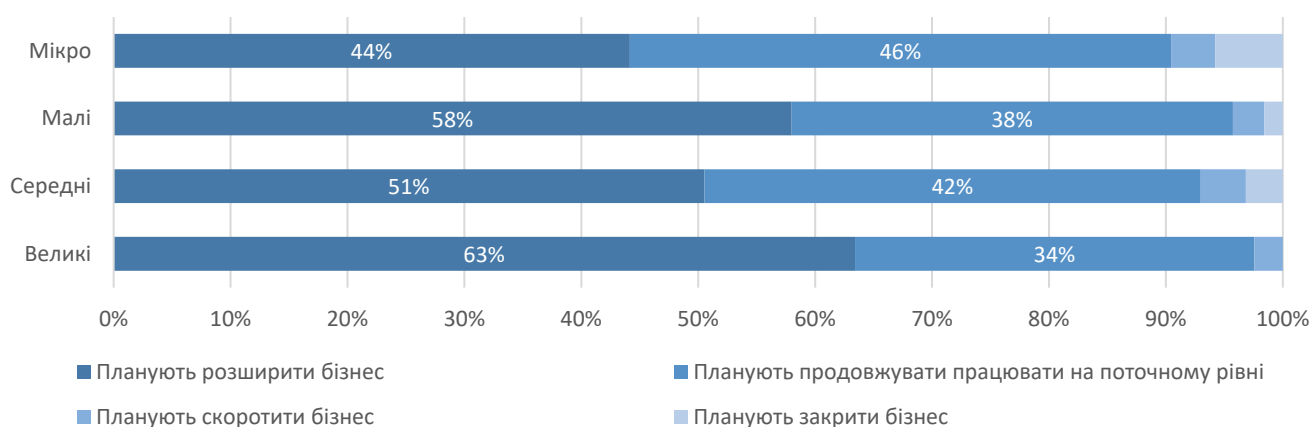
Різниця в планах на майбутнє відображається в значенні відповідного індексу очікуваних змін ділової активності, який для юридичних осіб складає +0,45, а для ФОП – помітно нижчий: +0,23. Така відмінність у планах вказує на те, що ФОП більшою мірою відчувають вплив негативних зовнішніх факторів на ведення бізнесу, що спонукає їх зайняти очікувальну позицію.

Плани щодо ділової активності за розміром бізнесу

Підприємства великого розміру характеризуються найбільш оптимістичними очікуваннями щодо власного розвитку. 63% опитаних представників великого бізнесу повідомили про плани розширити обсяги діяльності протягом наступних двох років, а значення індексу очікуваних змін ділової активності для цієї групи респондентів склало +0,61, що більше ніж у решти.

З іншого боку, мікропідприємства найбільш обережні у своїх планах. Це єдина з усіх груп опитаного бізнесу за розміром, де частка керівників бізнесу, які планують працювати на поточному рівні, (46%) перевищує частку тих, хто має намір зростати, (44%). Значення індексу очікуваних змін ділової активності для мікропідприємств нижче ніж у підприємств більших за розміром, і становить +0,35. Кожен десятий представник мікробізнесу висловив наміри скоротити обсяги діяльності або закрити бізнес.

Рис. 83. Плани щодо зміни ділової активності у дворічній перспективі (за розміром), %

Для малих та середніх підприємств індекс очікуваних змін ділової активності дорівнює, відповідно, +0,54 та +0,43. Більше половини опитаних в обох цих групах повідомили про плани розширити бізнес протягом наступних двох років.

Плани щодо ділової активності за сектором

Опитаний бізнес різних галузей відрізняється за своїми планами на наступні два роки. Ці плани найкращі в сільськогосподарських підприємств, де дві третини опитаних мають намір збільшити обсяги

діяльності протягом цього часу. Разом із цим, частка респондентів, що планують скорочення або закриття бізнесу, у цьому секторі складає 11%, що є одним із найбільших значень порівняно з іншими галузями. Утім, значення індексу очікуваних змін ділової активності склало +0,55 для сільського господарства, що більше ніж в інших секторах.

Очікування в промисловості та будівництві знаходяться на приблизно однаковому рівні. Більше половини керівників бізнесу в цих секторах планують збільшити обсяги діяльності протягом наступних років. У будівельній галузі дещо частіше очікують скорочення бізнесу або його закриття ніж у промисловості. Через це виникає невелика різниця в значеннях індексу очікуваних змін ділової активності: для сектору промисловості він дорівнює +0,48, а для будівництва – +0,45.

Галузь інформаційних та телекомунікаційних послуг вирізняється з-поміж решти послуг дещо меншим значенням індексу очікуваних змін ділової активності. Для цього сектору воно складає +0,35, тоді як для операцій із нерухомістю – +0,39, а для решти послуг – +0,38. Представники сфери інформаційних та телекомунікаційних послуг рідше, ніж ті, хто надає інші послуги, висловлюють плани розширювати обсяги своєї діяльності. Найнижче значення відповідного індексу – у сфері торгівлі (+0,32). Лише 43% представників цієї галузі планують зростати протягом наступних двох років, а майже 12% планують закрити або скоротити бізнес, що є одним із найвищих значень з-поміж усіх секторів.

Рис. 84. Плани щодо зміни ділової активності у дворічній перспективі (за сектором), %

Плани щодо ділової активності в різних містах

Дніпро та Київ – міста-лідери, з точки зору позитивних очікувань щодо розвитку бізнесу. Близько двох третин респондентів у цих містах – 66% у Дніпрі та 60% у Києві – повідомили про те, що планують розширити обсяги діяльності бізнесу протягом наступних двох років. Значення індексу очікуваних змін ділової активності для цих міст найбільше порівняно з іншими. Для Дніпра воно склало +0,60, а для Києва – +0,55.

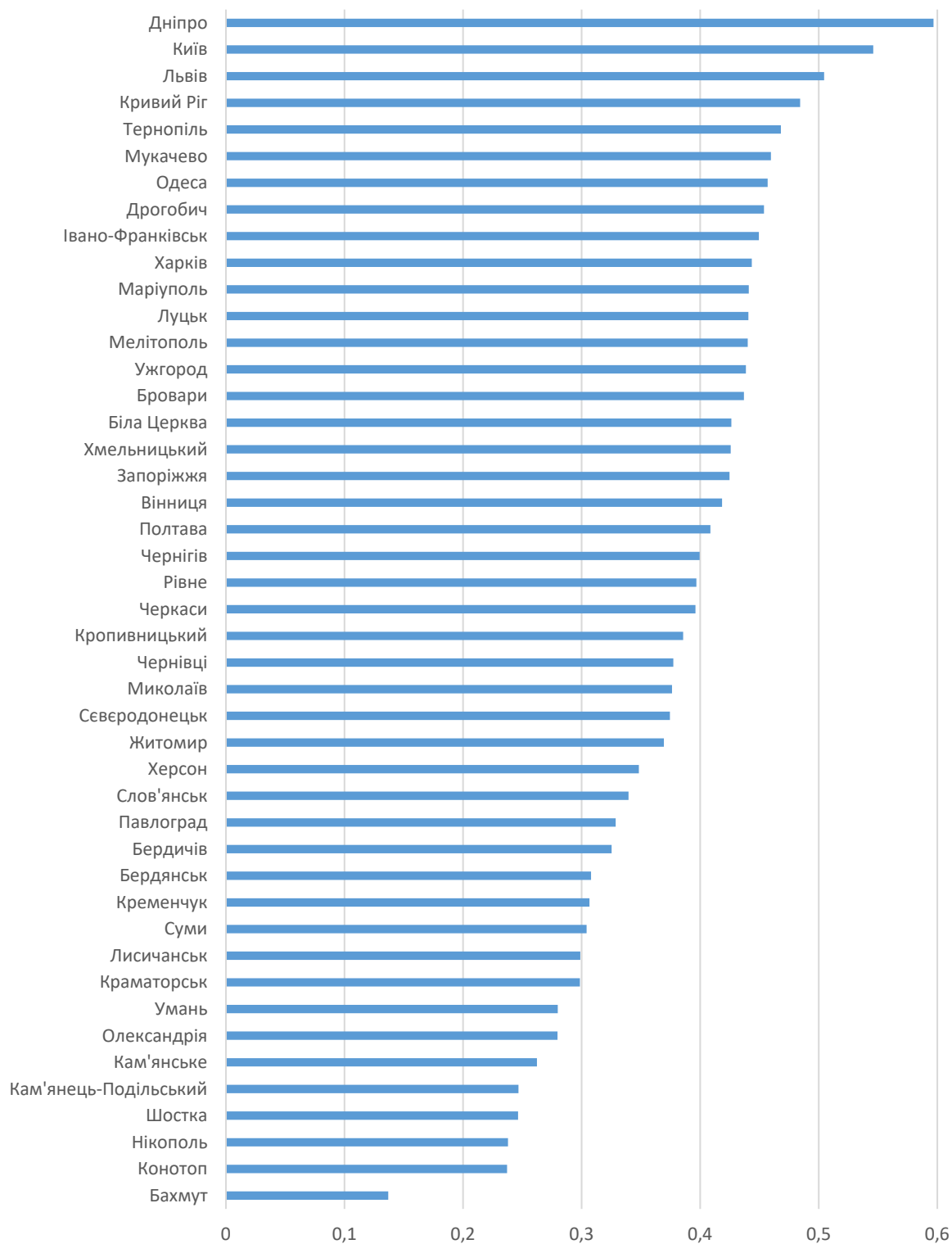
Значно вищу відмінність між очікуваннями представників обласних центрів та міст, які ними не є, можна побачити, порівнявши індекси очікуваних змін ділової активності для всіх міст, охоплених другою хвилею опитування. Так, у першій десятці за найбільшим значенням цього індексу знаходяться лише три міста, як не є обласними центрами. Це Кривий Ріг (+0,48), Мукачево (+0,46) та Дрогобич (+0,45).

Крім цього, в останній десятці міст за значенням цього індексу лише одне місто – Краматорськ – є обласним центром. Решта міст, де бізнес висловив найбільш песимістичні очікування щодо свого розвитку, не належать до обласних центрів. Зовсім рідко висловлюють позитивні очікування в Бахмуті: лише 26% місцевих підприємств чи ФОП планують розширювати свої обсяги діяльності найближчим

часом. Більшість представників бізнесу цього міста (61%) мають намір продовжувати працювати на теперішньому рівні. Через це значення індексу очікуваних змін ділової активності для Бахмута найнижче порівняно з іншими містами: +0,14.

Містами, у яких опитані порівняно найчастіше повідомляли про плани закрити свій бізнес, є Кам'янське (13%) та Бердичів (12%). Найрідше про можливе закриття бізнесу говорили у Слов'янську, Олександрії та Ужгороді (1% опитаних).

Рис. 85. Індекс очікуваних змін ділової активності (за містом), індекс

Основні результати коротко

- У дворічній перспективі бізнес оптимістично налаштований щодо розвитку своєї діяльності:
 - опитані керівники бізнесу однаково часто висловлюють наміри розширювати обсяги діяльності бізнесу та продовжувати працювати на теперішньому рівні;
 - частка «оптимістів», які очікують розширення діяльності суттєво переважає частку «песимістів», що планують скорочувати обсяги бізнесу;
- порівняно з 2020 роком у 2021 році очікування бізнесу стали дещо менш оптимістичними, посилилась схильність респондентів займати очікувальну позицію, основною причиною чого, імовірно, є вплив COVID-19 на діяльність бізнесу;
- у керівників підприємств, які є юридичними особами, кращі очікування щодо розвитку бізнесу ніж у ФОП, а у бізнесів, які працюють в обласних центрах, – кращі за тих, що працюють у менших містах. Серед міст суттєво кращий баланс «оптимісти»/«песимісти» в Дніпрі та Києві;
- очікування керівників великих підприємств є суттєво вищими ніж решти бізнесу;
- довгострокові очікування суттєво відрізняються для бізнесу з різних секторів. Найбільш оптимістичними щодо розвитку у дворічній перспективі є представники сільського господарства (+0,55), замикає список галузь інформаційних та телекомунікаційних послуг (+0,35) та торгівлі (+0,32.)

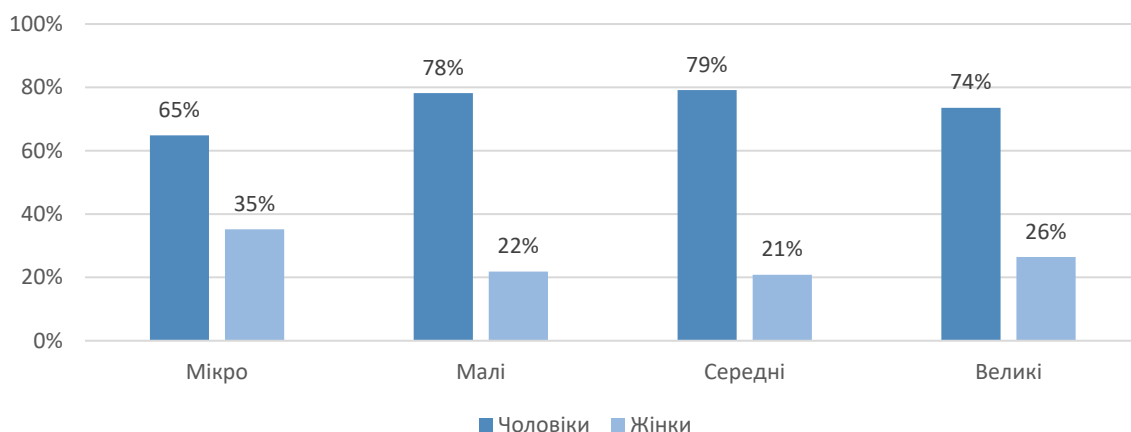
8. Демографічний портрет власників та керівників бізнесу

Стать власників бізнесу

Представники кожного суб'єкту підприємництва, які взяли участь в опитуванні, могли вказати стать до 10 власників свого бізнесу. 68% усіх власників опитаного бізнесу склали чоловіки, а 32% – жінки. У ФОП, де водночас власником та керівником бізнесу є одна особа, 56% власників – чоловіки і 44% – жінки. Серед власників підприємств чоловіки склали 72%, а жінки – 28%.

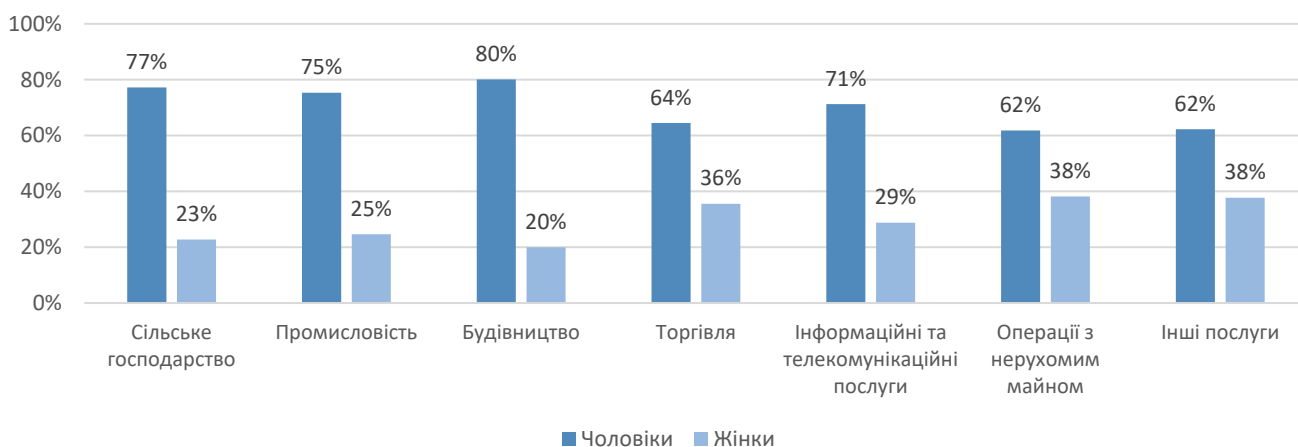
Стать власників бізнесу за розміром бізнесу. У мікробізнесі жінок-власниць більше, ніж у бізнесі більших розмірів. Так, третина власників мікропідприємств (35%) – жінки. Серед бізнесу малого, середнього та великого розмірів частки власниць-жінок знаходяться в межах від 21% до 26%.

Рис. 86. Стать власників бізнесу (за розміром), %

Стать власників бізнесу за сектором. У сферах торгівлі та послуг частки жінок-власниць бізнесу вищі, ніж в інших галузях. Тут більше третини власників – жінки. Винятком є лише галузь інформаційних та телекомунікаційних послуг, де частка жінок-власниць менша: 29%. У будівництві зафіксована найменша частка власниць-жінок серед усіх секторів: 20%.

Рис. 87. Стать власників бізнесу (за сектором), %

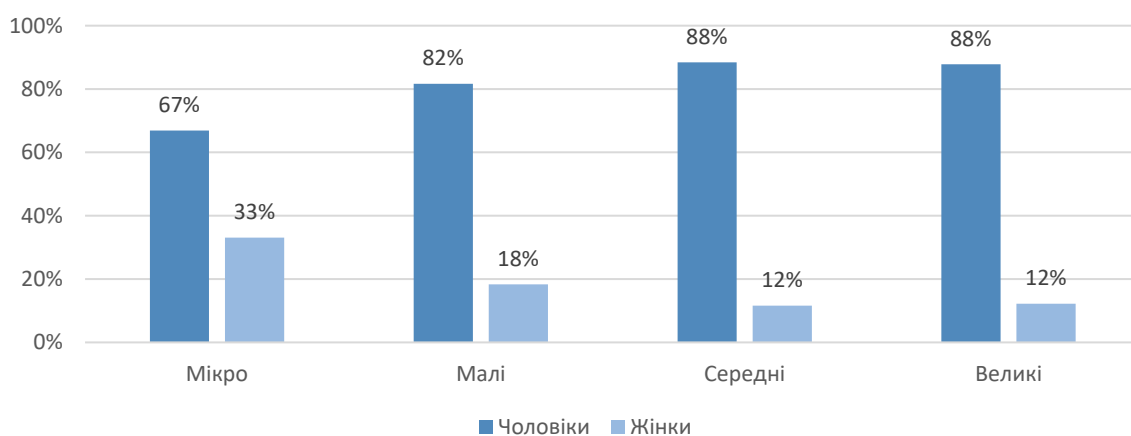

Стать керівників бізнесу

70% керівників бізнесу – тобто тих осіб, які управляють підприємством або ведуть власний бізнес як ФОП – склали чоловіки, а 30% – жінки. Серед ФОП частка жінок більша, ніж серед керівників підприємств-юридичних осіб. Як вже було зазначено, серед керівників та одночасно власників ФОП 56% складають чоловіки, а 44% – жінки. Серед керівників підприємств-юридичних осіб чоловіки становлять 77%, а жінки – 23%.

Стать керівників бізнесу за розміром бізнесу. Частка жінок-керівників бізнесу зменшується з його зростанням. Найбільш збалансований за статтю розподіл керівників – у мікробізнесі. Тут 67% керівників становлять чоловіки, а 33% – жінки. Для малого бізнесу частка жінок серед керівників зменшується до 18%, а для середнього та великого – до 12%.

Рис. 88. Стать керівників бізнесу (за розміром), %

Стать керівників бізнесу за сектором. Як і у випадку власників бізнесу, суб'єктами підприємництва у сферах торгівлі та послуг жінки керують частіше, ніж бізнесом в інших галузях. 36% керівників фірм та ФОП, що надають послуги, становлять жінки, за виключенням сфери інформаційних та телекомунікаційних послуг. Тут жінок-керівників менше: 25%. У торгівлі частка жінок-керівників практично така ж, як у сфері послуг: 35%.

Натомість у сферах сільського господарства, промисловості та будівництва спостерігається менше жінок-керівників. Найменше їх у будівництві: лише 13%.

Рис. 89. Стать керівників бізнесу (за сектором), %

Основні результати коротко

- 68% власників бізнесу склали чоловіки, а 32% – жінки.
- Подібне співвідношення і серед керівників бізнесу: 70% з них – чоловіки, 30% – жінки.
- Серед ФОП частка жінок більша, ніж серед власників та серед керівників підприємств-юридичних осіб.
- Серед бізнесу різного розміру найбільша частка жінок-власниць та жінок-керівниць – у мікробізнесі.

- Жінки складають більше третини власників та керівників у сферах торгівлі та послуг. Це більше, ніж у сільському господарстві, промисловості та будівництві.
- Винятком у сфері послуг є лише сектор інформаційних та телекомунікаційних послуг, де частка жінок серед власників та керівників бізнесу менша. Вона складає приблизно одну четверту.

9. Висновки та рекомендації

9.1 Основні висновки дослідження

Основні результати коротко

Місто Хмельницький є абсолютним лідером ІКМ - 2021 для 45-ти найбільших міст України та ІКМ-обласні центри - 2021 для 24-х адміністративних центрів регіонів. Результати дослідження підтверджують, що типові проблеми в підтримці конкурентоспроможності є спільними для всіх міст незалежно від розміру та географічного розташування. Основними перешкодами ведення бізнесу є епідемія коронавірусу та карантин, низький попит, високі податки та брак кваліфікованої робочої сили. У дворічній перспективі бізнес 45-ти найбільших міст України оптимістично налаштований щодо розвитку своєї діяльності.

Індекс конкурентоспроможності міст - 2021 для 24-х адміністративних центрів регіонів, ІКМ-обласні центри - 2021

- Перше місце в рейтингу ІКМ-обласні центри - 2021 другий раз поспіль посіло місто Хмельницький, значення ІКМ-ОЦ - 2021 дорівнює 71,02 бала (72,96 бала для ІКМ 2019/2020).
- Тернопіль продемонстрував найкращий прогрес у групі лідерів, перестрибнувши з 5-ої сходинки на 2-гу, випередивши Івано-Франківськ, Львів та Вінницю.
- Усього до групи з високим ІКМ - 2021 увійшли ті самі 6 міст, які були серед лідерів ІКМ - 2019/2020: Хмельницький, Тернопіль, Івано-Франківськ, Львів, Вінниця та Чернігів.
- Останнє місце за Одесою (35,96 бала). Місто посіло також останню сходинку в компоненті «Безпека ведення бізнесу».
- До групи міст із низьким значенням ІКМ - 2021 входять Дніпро, Миколаїв, Запоріжжя, Черкаси, Полтава та Одеса.
- Різниця в значенні ІКМ - 2021, подібно до ІКМ - 2019/2020, для 1-го та 24-го місця знову більше ніж подвійна -- 71,02 до 35,96,62. Це свідчить про суттєву різницю в бізнес- кліматі та політиці підтримки підприємництва на місцевому рівні, а відповідно, про розрив у конкурентоспроможності міст.
- Київ та Херсон продемонстрували найвищий прогрес та покинули групу аутсайдерів та перемістилися до групи міст із середнім ІКМ. Водночас Дніпро та Миколаїв погіршили свої результати та опустилися до групи міст із низьким ІКМ.
- Національний ІКМ - Обласні Центри -2021 становить 54,68 бала, що на 0,04 бала менше ніж в рамках ІКМ 2019/2020.
- Компонент «Безпека ведення бізнесу» з Національного ІКМ - Обласні Центри -2021 має найвище значення цього року та продемонстрував найкращу позитивну динаміку порівняно до попереднього періоду.

Індекс конкурентоспроможності міст 2021 для 45-ти найбільших міст України

- Перше місце в рейтингу ІКМ - 2021 посіло місто Хмельницький, значення ІКМ для цього міста дорівнює 67,65 бала.
- Високий ІКМ мають 11 міст: Хмельницький, Івано-Франківськ, Львів, Мукачеве, Бахмут, Тернопіль, Вінниця, Маріуполь, Олександрія, Мелітополь, Чернігів. Це міста, які за сумою всіх компонентів отримали найвищі оцінки.
- До групи міст із середнім значенням ІКМ входять 25 міст. Вказані міста продемонстрували хороші результати в рамках окремих компонентів, але сумарні результати невисокі. Для прикладу, Конотоп переміг у Компоненті 7 «Безпека ведення бізнесу»;

Слов'янськ – лідер Компонента 2 «Доступ до публічного майна»; також Шостка – переможець Компонента 5 «Податки та збори».

- Низький ІКМ зафіксовано в 9-ти містах, що були досліджені: Миколаєві, Дніпрі, Умані, Херсоні, Запоріжжі, Черкасах, Кам'янському, Полтаві та Одесі. Вказані міста продемонстрували низькі результати в багатьох компонентах дослідження. Найнижчий показник ІКМ - 2021 зафіксовано в Одесі – 36,84 бала.
- На думку респондентів, Компонент 6 «Неформальні платежі та корупція» найбільше впливає на конкурентоспроможність міст. Найменший вплив має Компонент 4 «Вартість дотримання законодавства».
- Лідером Компонента 6 «Неформальні платежі та корупція» є місто Маріуполь, яке отримало 8,69 бала. Окрім Маріуполя, до топ 5 входять Бердянськ (7,91 бала), Вінниця (7,89 бала), Хмельницький (7,64 бала) та Київ (7,44 бала). Саме в цих містах зафіксовано поєднання таких факторів як низький рівень поширеності корупції та високий рівень поінформованості бізнесу про антикорупційні заходи міської влади.

Перешкоди ведення бізнесу

- Основними перешкодами ведення бізнесу є епідемія коронавірусу та карантин, низький попит, високі податки та брак кваліфікованої робочої сили.
- Незважаючи на те, що епідемія та карантин стали основною проблемою для бізнесу, негативний вплив низького попиту та високих податків істотно не зменшився. Серед основних перешкод для бізнесу помітно менш гострою стала лише проблема браку кваліфікованих працівників – імовірно, через економічний спад та карантинні обмеження.
- Епідемія коронавірусу та карантин особливо сильно вплинули на мікро- та малий бізнес, у той час як для підприємств великого розміру головною проблемою був брак кваліфікованої робочої сили, для середнього бізнесу — високі податки.
- Вплив COVID-19 та карантинних обмежень був суттєвим для сфери торгівлі та послуг. При цьому в секторі інформаційних послуг ця проблема відчувалася не так сильно.
- Епідемія коронавірусу та карантин стали головною проблемою для бізнесу всіх обласних центрів, за винятком Северодонецька, у якому на першому місці серед перешкод війна на Сході України.
- Для ряду великих міст проблемою номер два після коронавірусу стали високі податки. Найяскравішим прикладом є Київ, тут високі податки фактично поділяють перше місце в рейтингу перешкод із коронавірусом та карантинном.
- Ужгород став єдиним обласним центром, де друге місце в рейтингу перешкод для бізнесу посів брак кваліфікованої робочої сили.

Очікування

- У дворічній перспективі бізнес оптимістично налаштований щодо розвитку своєї діяльності. Опитані керівники бізнесу однаково часто висловлюють наміри розширювати обсяги діяльності, бізнесу та продовжувати працювати на теперішньому рівні.
- Частка «оптимістів», які очікують розширення діяльності суттєво переважає частку «песимістів», що планують скорочувати обсяги бізнесу.
- Порівняно з 2020 роком у 2021 році очікування бізнесу стали дещо менш оптимістичними, посилилась схильність респондентів займати очікувальну позицію, основною причиною чого, імовірно, є вплив COVID-19 на діяльність бізнесу.

- У керівників підприємств, які є юридичними особами, кращі очікування щодо розвитку бізнесу ніж у ФОП, а у бізнесів, які працюють в обласних центрах, кращі за тих, що працюють у менших містах. Серед міст суттєво кращий баланс «оптимісти»/«песимісти» в Дніпрі та Києві.
- Очікування керівників великих підприємств є суттєво вищими за решту бізнесу.
- Довгострокові очікування суттєво відрізняються для бізнесу з різних секторів. Найбільш оптимістичними щодо розвитку у дворічній перспективі є представники сільського господарства (+0,55), замикає список галузь інформаційних та телекомунікаційних послуг (+0,35) та торгівлі (+0,32)

Компонент 1. Започаткування бізнесу

- Щоб зареєструвати бізнес СПД у середньому витрачали біля 6-ти днів.
- ІКМ - 2021 підтверджують, що в найбільших містах України підприємці можуть мати більше труднощів при реєстрації бізнесу через більше навантаження на реєстраторів тощо.
- Тривалість реєстрації змін до відомостей, що містяться в ЄДРПОУ, у середньому становила більше 3-х днів.
- Більше двох третин опитаних СПД (69,3%) мали можливість отримати консультацію або іншу допомогу із заповнення чи подання документів при державній реєстрації бізнесу.
- Кожен десятий СПД мав труднощі при реєстрації бізнесу у 2019 – 2020 роках, найчастіше в секторі інформаційних та технологічних послуг.
- У середньому на запуск бізнесу йде біля 1 місяця (від моменту подачі документів для реєстрації до здійснення першої операції з продажу товару або послуги).
- Промислові, сільськогосподарські та будівельні компанії витрачають найбільше часу на відкриття бізнесу (від моменту подачі документів для реєстрації до здійснення першої операції з продажу товару або послуги).

Компонент 2. Доступ до публічного майна

- У середньому бізнес потребував більше 65-ти днів для отримання документів, що підтверджують право власності на земельну ділянку або оренди цієї ділянки, у 2018 – 2019 роках.
- Більше половини (54,6%) підприємців вказують, що мають документи, які підтверджують право власності або оренди цієї ділянки (серед тих, хто вважає, що питання документів на землю стосується їхньої діяльності).
- Третина опитаних не змогла відповісти, чи в місті доступна відкрита інформація про землю комунальної власності та/або муніципальну нерухомість, що може свідчити про недостатнє інформування бізнесу про відкриті дані.
- Інформація про муніципальну нерухомість є більш доступною ніж про комунальну землю. При цьому великий та середній бізнес краще оцінює доступність такої інформації, ніж малий та мікро-.
- Компонент 3. Прозорість та відкритість даних
- Респонденти невисоко оцінюють доступність інформації про бюджет, регуляторні акти та публічні закупівлі у їхніх містах.
- Доступність інформації про бюджет була оцінена в середньому на 2,5 бала з 5-ти, а можливість ознайомитися зі змістом місцевих регуляторних актів та з інформацією про публічні закупівлі – на 2,6 бала.
- Приблизно кожен сьомий представник бізнесу не знає, наскільки доступною є ця інформація в його або її місті.

- Будівельний бізнес та сфера операцій із нерухомістю характеризуються кращою поінформованістю про те, чи доступна ця інформація в їхньому місті. У цих галузях, а також у сфері інформаційних та телекомунікаційних послуг, відкритість даних оцінили дещо краще ніж у решті галузей.

Компонент 4. Вартість дотримання законодавства

- Бізнес витрачає в середньому 5,7 дня на рік та 1,8% річного доходу на дотримання регулювань, встановлених міською владою щодо сфери його діяльності.
- Обсяг часу, витраченого на дотримання цих регулювань, різко зростає для великого бізнесу в порівнянні з мікро-, малим та середнім бізнесом.
- Будівельна галузь характеризується високою вартістю дотримання регулювання порівняно з іншими секторами.
- У середньому інспектори міської влади відвідують опитаний бізнес з метою здійснення перевірок менше одного разу на рік.
- Найчастіше з перевітками від міської влади приходять до сільськогосподарського та будівельного бізнесу.
- Один бізнес витрачає в середньому 5,2 дня на рік, тобто більше одного робочого тижня, на спілкування з інспекторами під час проходження перевірок.
- Частота та тривалість перевірок міською владою збільшуються із зростанням розміру бізнесу: середній та великий бізнес перевіряють удвічі частіше ніж мікро- та малий, що може стримувати підприємців від розширення свого бізнесу.

Компонент 5. Податки та збори

- У середньому опитаний бізнес сплачує 26,5% свого річного доходу у вигляді податків.
- На адміністрування податків (сплата податків, податковий облік, податкова звітність тощо) бізнес витрачає в середньому 46 днів на рік.
- Підприємства-юридичні особи сплачують більше податків у перерахунку на річний дохід, ніж ФОП, та витрачають на це значно більше часу.
- Малий та середній бізнес сплачує приблизно одну третю свого річного доходу у вигляді податків. Це більше, ніж мікро- та великий бізнес, для яких обсяг сплачених податків становить одну четверту доходу.
- Мікробізнес витрачає значно менше часу на адміністрування податків, ніж бізнес більшого розміру. Для великих і середніх підприємств обсяг витраченого на сплату податків часу перевищує 140 днів на рік.
- Суб'єкти підприємницької діяльності з сектору інформаційних та телекомунікаційних послуг порівняно з іншими секторами сплачують меншу частку доходів у вигляді податків (17,2%) та найменше часу витрачають на податкове адміністрування (20,8 днів на рік)
- Місцеві податки і збори виступають бар'єром для 23% опитаного бізнесу.
- 8% опитаних підприємців та компаній отримували пільги зі сплати місцевих податків протягом двох попередніх років. Особливо часто про отримання місцевих податкових пільг повідомляють представники великих підприємств.

Компонент 6. Неформальні платежі та корупція

- 10% керівників бізнесу вказали, що в них виникали ситуації, пов'язані з неофіційними платежами при взаємодії з міською владою.

- Бізнес, який стикався з неофіційними платежами, витратив у середньому майже 6,7% свого річного доходу на них протягом 2019 - 2020 років.
- Мікробізнес опинявся в ситуаціях, пов'язаних із неофіційними платежами рідше, ніж суб'єкти підприємництва більших розмірів. Однак для мікробізнесу сума сплачених неформальних платежів у перерахунку на дохід дещо вища ніж у решти.
- Сфера будівництва характеризується найчастішими випадками, пов'язаними з неофіційними платежами, а також найвищим розміром неофіційних платежів у перерахунку на річний дохід бізнесу.
- Найрідше про неофіційні платежі повідомляють у галузі інформаційних та телекомунікаційних послуг.
- Приблизно третині опитаних представників бізнесу відомо про антикорупційні ініціативи міської влади (на зразок відкритого бюджету, електронної приймальні, антикорупційних програм або планів тощо).
- Частіше за інших з антикорупційними заходами міської влади обізнані представники інформаційних та телекомунікаційних технологій та сфери операцій із нерухомістю.

Компонент 7. Безпека ведення бізнесу

- 42% власників або керівників бізнесу в Україні вважають, що їхні конкуренти працюють у тіні.
- 13% підприємців та компаній зазнали втрат у 2019 - 2020 роках унаслідок вимагання (здринництва), крадіжок, пограбування, вандалізму, підпалу чи інших злочинів. Ці втрати становлять у середньому майже 11% від річного доходу бізнесу.
- Третина великих підприємств повідомила про втрати внаслідок злочинності у 2019 - 2020 роках.
- У мікробізнесу вищі фінансові втрати через злочинність у розрахунку на річний дохід ніж у суб'єктів підприємництва більших розмірів.
- 2,6% опитаних підприємців та керівників підприємств сказали, що протягом 2019 - 2020 років їхній бізнес зазнавав спроб рейдерського захоплення власності або зміни управління через сфальсифікований діловий конфлікт. Особливо часто про такі спроби повідомляють у галузі сільського господарства.
- Бізнес витрачає в середньому 2,8% свого річного доходу на захист та безпеку, включно з платою за обладнання, охорону, захист у суді та послуги з боку неформальних структур. Найбільше витрачають на захист та безпеку суб'єкти підприємницької діяльності в сільському господарстві, найменше — у галузі ІТК.

Компонент 8. Лідерство міської влади

- Третина опитаних вважає, що у їхньому місті влада добре або дуже добре ставиться до приватного бізнесу. При цьому у великому бізнесі частка респондентів, які вважають ставлення влади міста до бізнесу добрим або дуже добрим, сягає 71%, що більше ніж серед бізнесу меншого розміру.
- 46% опитаних вважають, що влада їхнього міста підтримує створення нового бізнесу, а 42% – що міська влада підтримує розвиток того бізнесу, який уже існує. Великі підприємства краще оцінюють підтримку бізнесу владою ніж бізнес менших розмірів.
- 45% керівників бізнесу вважають, що бізнес не має можливостей або має незначні можливості брати участь у розробці місцевих стратегічних документів, таких як стратегії, програми або плани, у їхньому місті.

- 54% підприємців та керівників фірм вважають, що в їхньому місті при прийнятті нових або зміни чинних регуляторних актів, які впливають або можуть впливати на бізнес, консультації з бізнесом не проводяться або проводяться рідко.

-

Компонент 9. Ресурси для розвитку

- 11% керівників бізнесу назвали якість робочої сили на місцевому ринку праці доброю або відмінною. 27% опитаних вважають її незадовільною.
- Тільки 13% керівників бізнесу вважають якість професійної освіти місцевих працівників доброю або відмінною, у той час як 23% вважають її незадовільною.
- Для 67% опитаних фірм та підприємців недостатня підготовка місцевої робочої сили створює серйозні перешкоди для бізнесу.
- Брак робочої сили на місцевому ринку праці створює серйозні перешкоди для ведення бізнесу 69% опитаних фірм та підприємців, у тому числі майже для всіх великих підприємств.
- 1,5% фірм та підприємців отримували пільгові кредити або іншу фінансову підтримку від міської влади для ведення бізнесу протягом 2019 - 2020 років.
- 57% опитаних вважають залучення фінансових ресурсів серйозною перешкодою для ведення бізнесу в їхньому місті.
- Приєднання об'єктів бізнесу до електромереж займає в середньому біля 89-ти днів. Чим більший розмір підприємств, тим більше часу вони витрачають на приєднання до електромереж.
- 9% підприємств та ФОП отримували послуги з підтримки бізнесу від міської влади у 2018 - 2019 роках. Вони оцінили їх у середньому на 3,3 бала за шкалою від 1 до 5.
- 35% респондентів сказали, що в їхньому місті діє центр підтримки бізнесу, тоді як 47% не знали, чи в їхньому місті є такий центр.
- 41% підприємців та керівників фірм знають про діяльність бізнес-асоціацій та інших членських об'єднань бізнесу в їхньому місті, а 12% опитаного бізнесу належить хоча б до одного такого об'єднання.
- Як обізнаність про діяльність бізнес-об'єднань, так і членство в них зростає зі збільшенням розміру бізнесу.
- Представники сектору інформаційних та телекомунікаційних послуг та сектору операцій із нерухомістю найкраще поінформовані про діяльність бізнес-об'єднань

Компонент 10. Підтримка інновацій

- 21% підприємців та фірм вказали, що протягом 2019 - 2020 років співпрацювали з науковими установами або технологічними компаніями для розвитку свого бізнесу. Великий бізнес співпрацює з такими організаціями частіше, ніж бізнес менших розмірів.
- 43% суб'єктів підприємництва впроваджували інновації, тобто нові технології, рішення або продукти для оптимізації виробництва, надання послуг, продажів чи управління бізнесом у 2019 - 2020 роках.
- Чим більшим є розмір опитаного бізнесу, тим частіше його представники повідомляють про те, що впроваджували інновації протягом двох попередніх років.
- За п'ятибальною шкалою бізнес оцінює підтримку міською владою місцевих інноваційних програм у середньому на 1,9 бала.
- 15% опитаних підприємців та фірм сказали, що мають потребу в трансфері технологій. Великий бізнес висловлює цю потребу набагато частіше, ніж бізнес менших розмірів. Серед

секторів економіки найчастіше про потребу в трансфері технологій повідомляли представники промисловості.

- Лише 16,5% опитаних, чий бізнес має потребу в трансфері технологій, повідомили, що вона повністю або значною мірою задовольняється. У середньому всі респонденти, чий бізнес потребує трансферу технологій, оцінюють задоволеність цієї потреби на 2,6 бала з п'яти.
- Тільки 2,4% суб'єктів підприємницької діяльності входять до складу кластерів, створених за підтримки влади свого міста.

9.2 Рекомендації: що необхідно зробити

Результати дослідження свідчать, що більшість проблем у забезпеченні конкурентоспроможності є типовими для всіх міст, незважаючи на розміри та географічне розташування. Вирішення проблем конкурентоспроможності більшості міст потребує подібних механізмів. При цьому подолання труднощів неможливе без спільних зусиль на різних рівнях влади: місцевому, регіональному та національному. Насамперед, потрібно:

- забезпечувати постійний діалог влади та бізнесу (різного розміру та секторів) на місцевому, регіональному та національному рівнях;
- розвивати обмін найкращих практик між містами в різних регіонах країни (зокрема «Найкращі практики лідерів ІКМ - 2019/2020»²⁶);
- розширювати інформування бізнесу про розвиток відкритих даних та доступ до публічної інформації, які можуть бути важливими для ведення бізнесу;
- підвищувати рівень знань представників громад щодо політики підтримки підприємництва (інструментів фінансування, інфраструктури тощо);
- витримувати баланс «цифровізації» держави та реального контакту бізнесу та представників влади, що забезпечить звуження корупційних ризиків, але при цьому збереже діалог між стейкхолдерами;
- користуватися незалежним моніторингом ділової думки, який дозволяє отримувати зворотний зв'язок щодо політики підтримки підприємництва тощо.

Результати ІКМ - 2021 підтвердили наявність поширених слабких сторін міст у рамках різних компонентів, що формують Індекс конкурентоспроможності. Відповідно, увагу влади потрібно спрямувати на мінімізацію негативного впливу цих слабких сторін на конкурентоспроможність громад. При цьому результати ІКМ - 2021 також актуалізують рекомендації ІКМ - 2019/2020.

Компонент 1. Започаткування бізнесу.

- Необхідно розширювати можливості отримання якісних консультаційних послуг при відкритті бізнесу, зокрема через розширення шляхів отримання необхідної інформації, безпосередній контакт із реєстраторами тощо.
- Необхідно забезпечити достатню кількість реєстраторів бізнесу в органах міського самоврядування, у яких низька кількість реєстраторів на 10 тис. бізнесів.
- Необхідно покращувати якість процедур при отриманні дозвільних документів на місцевому рівні, що дозволить скоротити часові витрати на отримання таких документів.

Компонент 2. Доступ до публічного майна

- Необхідно забезпечити регулярне поширення та оновлення інформації про муніципальну нерухомість та землі комунальної власності на різних платформах, зокрема на офіційних веб-сайтах громад.
- Необхідно проводити консультації з бізнесом щодо створення інформаційних ресурсів (платформ) та шляхів поширення інформації.

Компонент 3. Прозорість та відкритість даних

- Необхідно забезпечити регулярне поширення та оновлення інформації щодо місцевого бюджету, місцевих регуляторних актів та публічних закупівель, зокрема на офіційних веб-сайтах міських рад. Інформація має бути доступна на різних можливих платформах.

²⁶ Див. <https://bit.ly/3kVw214>.

- Необхідно покращити якість офіційних вебсайтів міських рад, зокрема інструменти пошуку інформації.
- Необхідно проводити консультації з бізнесом щодо створення інформаційних ресурсів, поширення важливої інформації тощо.

Компонент 4. Вартість дотримання законодавства

- Необхідно проводити регулярну експертизу чинних регуляторних актів та продовжувати інші заходи з дерегуляції з метою зменшення витрат бізнесу (часових та грошових).
- Необхідно створювати дієві «точки дотику» для обговорення місцевих регуляторних актів, захисту прав бізнесу (міський бізнес-омбудсмен, наприклад).

Компонент 5. Податки та збори

- Міська влада повинна вчасно відповідати на виклики часу, наприклад, надавати пільги для подолання пандемії COVID-19 тощо.
- Необхідно проводити аналіз обтяжливості місцевих податків і зборів та їхнього впливу на місцевий бізнес, проводити консультації з бізнесом.
- Необхідно забезпечувати своєчасне оновлення технічної документації з нормативної грошової оцінки земель

Компонент 6. Неформальні платежі та корупція

- Необхідно забезпечити наявність/функціонування всіх елементів системи боротьби з корупцією на місцевому рівні (гаряча антикорупційна лінія, міська антикорупційна програма/стратегія, визначений підрозділ/посадова особа для запобігання корупції тощо).
- Необхідно підтримувати діалог влади та бізнесу, який підвищує довіру та запобігає корупції.
- Необхідно інформувати бізнес щодо проведених заходів боротьби з корупцією.

Компонент 7. Безпека ведення бізнесу

- Необхідно використовувати інструменти співпраці з міжнародними донорами та організаціями щодо використання ефективних інструментів покращення безпеки.
- Необхідно забезпечити співпрацю з правоохоронними органами для підвищення рівня безпеки в місті в цілому, оскільки рівень злочинності безпосередньо впливає також на безпеку ведення бізнесу.
- Необхідно поширювати інформацію про переваги детінізації бізнесу, зокрема в контексті підтримки розвитку міста («сплачені податки – нові дитячі майданчики» тощо).

Компонент 8. Лідерство міської влади

- Потрібно забезпечувати постійний діалог влади та бізнесу (різного розміру та секторів) за допомогою формальних та напівформальних інструментів комунікації.
- Необхідно підтримувати відкритість влади до бізнесу через прозоре поширення актуальної інформації про діяльність міської ради, її виконавчого органу.
- Необхідно забезпечити постійну комунікацію та діалог між бізнесом та органами місцевого самоврядування, зокрема через створення та забезпечення діяльності спеціальних дорадчо-консультативних органів за участі підприємців. Ці органи мають бути репрезентативними та враховувати потреби місцевого бізнесу.
- Необхідно підвищувати рівень залучення бізнесу до розробки місцевих документів (стратегій, планів, програм тощо) та консультацій щодо регуляторних актів

Компонент 9. Ресурси для розвитку

- Необхідно проводити аналіз потреб місцевого бізнесу щодо забезпечення кадрами, фінансовими ресурсами та інфраструктурою підтримки підприємництва.
- Необхідно використовувати найкращі практики інших міст для організації інфраструктури підтримки підприємництва. Зокрема, влада повинна брати на себе відповідальність за створення центрів підтримки підприємництва, бізнес-хабів тощо.
- Необхідно підвищувати обсяги видатків на підтримку підприємництва, адже видатки на розвиток бізнесу сприяють підвищенню конкурентоспроможності міста.

Компонент 10. Підтримка інновацій

- Необхідно забезпечувати проведення заходів, які сприяють інноваційному розвитку місцевого бізнесу (виставок, форумів, конкурсів стартапів тощо).
- Необхідно сприяти співпраці місцевого бізнесу через формування кластерів. При цьому міська влада може бути ініціатором та модератором їх створення й функціонування.
- Необхідно забезпечувати підтримку інноваційних проєктів у рамках програм фінансової підтримки підприємництва в містах.

10. Додатки

1. Кількість населення в містах, вибраних для ІКМ 2021 (за даними Держстату України)

Н/п	Місто	Кількість населення станом на 1 січня 2020 року
1	Київ	2967360
2	Харків	1443207
3	Одеса	1017699
4	Дніпро	990724
5	Запоріжжя	731922
6	Львів	724314
7	Кривий Ріг	619278
8	Миколаїв	480080
9	Маріуполь	436569
10	Вінниця	370707
11	Херсон	286958
12	Полтава	286649
13	Чернігів	286899
14	Черкаси	274762
15	Хмельницький	273713
16	Чернівці	267060
17	Житомир	264318
18	Суми	262119
19	Рівне	246003
20	Івано-Франківськ	237686
21	Кам'янське	231915
22	Кропивницький	225339
23	Тернопіль	223462
24	Кременчук	219022
25	Луцьк	217315
26	Біла Церква	209238
27	Краматорськ	152120
28	Мелітополь	151948
29	Ужгород	115512
30	Нікополь	109122
31	Бердянськ	109187
32	Слов'янськ	108363
33	Бровари	108349
34	Павлоград	104225
35	Севєродонецьк	102396
36	Кам'янець-Подільський	98970
37	Лисичанськ	96161
38	Конотоп	85603
39	Мукачево	85796
40	Умань	82603
41	Олександрія	78366
42	Дрогобич	75396
43	Бердичів	74839
44	Шостка	74125
45	Бахмут	73212

2. Структура вибірки (після зважування)

Структура вибірки після зважування

Місто	Фізичні особи-підприємці			Юридичні особи			Загалом по місту
	Загалом ФОП	Реєстрація до 2019	Реєстрація в 2019-2020	Загалом ЮО	Реєстрація до 2019	Реєстрація в 2019-2020	
м. Олександрія	89	65	23	111	98	14	200
м. Бахмут	78	53	25	122	93	29	200
м. Біла Церква	86	65	20	114	102	12	200
м. Бердичів	90	63	27	110	97	13	200
м. Бердянськ	80	59	21	120	111	9	200
м. Бровари	60	44	16	140	126	14	200
м. Вінниця	70	52	18	130	109	21	200
м. Дніпро	42	32	10	158	135	22	200
м. Дрогобич	93	64	29	107	90	17	200
м. Житомир	70	54	16	130	110	19	200
м. Запоріжжя	45	33	11	155	133	22	200
м. Івано-Франківськ	69	52	17	131	114	18	200
м. Кам'янець-Подільський	101	76	25	99	91	8	200
м. Кам'янське	50	38	12	150	126	23	200
м. Київ	27	20	7	173	155	19	200
м. Конотоп	78	59	19	122	106	16	200
м. Краматорськ	49	37	12	151	133	18	200
м. Кременчук	56	40	16	144	128	17	200
м. Кривий Ріг	49	36	12	151	131	20	200
м. Кропивницький	58	44	14	142	119	23	200
м. Лисичанськ	53	41	13	147	136	11	200
м. Луцьк	57	43	14	143	123	21	200
м. Львів	60	43	17	140	116	24	200
м. Маріуполь	39	28	12	161	118	42	200
м. Мелітополь	93	73	21	107	95	11	200
м. Мукачево	67	53	14	133	112	21	200
м. Миколаїв	61	48	14	139	123	15	200
м. Нікополь	48	38	10	152	138	14	200
м. Одеса	69	54	16	131	108	22	200
м. Павлоград	37	28	9	163	147	16	200
м. Полтава	57	42	15	143	122	20	200
м. Рівне	71	53	18	129	110	18	200
м. Сєверодонецьк	49	37	11	151	126	25	200
м. Слов'янськ	88	66	21	112	101	11	200
м. Суми	66	47	19	134	110	24	200
м. Тернопіль	75	56	19	125	106	19	200

м. Ужгород	80	63	17	120	106	14	200
м. Умань	92	72	19	108	90	18	200
м. Харків	71	53	18	129	111	19	200
м. Херсон	77	60	17	123	111	12	200
м. Хмельницький	87	67	20	113	98	15	200
м. Черкаси	67	52	15	133	115	18	200
м. Чернігів	66	47	19	134	116	18	200
м. Чернівці	93	74	19	107	93	14	200
м. Шостка	61	47	14	139	128	11	200
Загальний результат	3024	2273	750	5976	5169	807	9000

3. Результати окремих компонентів ІКМ - 2021 для обласних центрів

Компонент 1. Започаткування бізнесу

Місто	ІКМ 2021 (бали)	ІКМ 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Ужгород	8,56	1	+1,64	+7
Краматорськ	8,39	2	+2,11	+7
Рівне	8,39	3	+0,91	+3
Тернопіль	8,01	4	+0,13	+1
Чернігів	7,92	5	-0,13	-2
Кропивницький	7,90	6	-0,62	-5
Суми	7,71	7	-0,61	-5
Полтава	7,21	8	+0,00	-1
Сєверодонецьк	6,73	9	-1,26	-5
Луцьк	6,56	10	+0,67	+1
Херсон	6,45	11	+0,39	-1
Івано-Франківськ	6,36	12	+2,04	+5
Чернівці	5,83	13	+0,87	-1
Львів	5,55	14	+1,48	+5
Запоріжжя	5,46	15	+0,52	-2
Житомир	5,32	16	+0,83	-1
Хмельницький	5,31	17	+0,66	-3
Вінниця	4,90	18	+0,91	+2
Одеса	4,33	19	+1,68	+5
Миколаїв	4,13	20	-0,30	-4
Харків	3,58	21	+0,50	+2
Київ	3,28	22	-0,91	-4
Дніпро	2,90	23	-0,81	-1
Черкаси	2,76	24	-0,97	-3

Компонент 2. Доступ до публічного майна

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Хмельницький	8,50	1	+0,47	0
Чернівці	8,26	2	+0,75	0
Сєверодонецьк	7,51	3	+0,13	0
Івано-Франківськ	7,15	4	+0,86	1
Вінниця	6,24	5	+0,69	4
Житомир	6,20	6	+0,55	1
Чернігів	6,20	7	-0,01	-1
Луцьк	6,13	8	+1,46	5
Черкаси	5,98	9	+1,59	7
Запоріжжя	5,90	10	+3,23	14
Львів	5,87	11	-0,46	-7
Херсон	5,84	12	+1,23	3
Тернопіль	5,55	13	-0,02	-5
Кропивницький	5,23	14	+0,43	-2
Суми	4,92	15	+0,25	-1
Рівне	4,78	16	+1,04	4
Полтава	4,09	17	+0,05	0
Краматорськ	4,08	18	-1,25	-8
Одеса	3,92	19	-0,12	-1
Київ	3,88	20	+0,53	2
Миколаїв	3,82	21	-1,21	-10
Дніпро	3,65	22	-0,07	-1
Ужгород	3,50	23	-0,48	-4
Харків	1,69	24	-1,40	-1

Компонент 3. Прозорість та відкритість даних

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Хмельницький	9,53	1	+0,19	0
Львів	9,13	2	+3,22	9
Вінниця	8,91	3	+0,57	-1
Тернопіль	8,68	4	+1,34	-1
Івано-Франківськ	8,37	5	+1,07	-1
Чернігів	8,26	6	+1,92	2
Луцьк	6,82	7	+0,42	-1
Кропивницький	6,55	8	+2,84	11
Київ	6,40	9	+0,02	-2
Житомир	6,28	10	-0,95	-5
Рівне	5,14	11	+0,16	4
Миколаїв	4,88	12	+0,78	5
Сєверодонецьк	4,88	13	+1,06	5

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Ужгород	4,87	14	+0,19	2
Суми	4,85	15	+1,91	8
Запоріжжя	4,36	16	-1,40	-4
Чернівці	4,01	17	-1,30	-3
Дніпро	3,79	18	-1,65	-5
Черкаси	3,61	19	+0,03	1
Краматорськ	3,55	20	-2,41	-10
Харків	3,28	21	-2,87	-12
Одеса	2,89	22	-0,06	0
Полтава	2,69	23	-0,54	-2
Херсон	1,31	24	+0,31	0

Компонент 4. Вартість дотримання законодавства

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Краматорськ	8,96	1	+0,90	3
Тернопіль	8,16	2	+0,63	6
Ужгород	7,87	3	-0,99	-2
Чернівці	7,76	4	+0,50	7
Луцьк	7,74	5	+0,64	7
Львів	7,37	6	-1,26	-4
Кропивницький	7,31	7	+0,58	8
Київ	7,14	8	+4,15	16
Дніпро	6,59	9	-1,01	-3
Черкаси	6,55	10	-0,24	4
Херсон	6,05	11	+2,14	12
Івано-Франківськ	5,94	12	-2,51	-9
Чернігів	5,74	13	-1,63	-3
Хмельницький	5,54	14	-1,47	-1
Запоріжжя	5,34	15	-1,04	1
Харків	5,34	16	+0,18	6
Житомир	5,09	17	-0,78	4
Рівне	4,94	18	-2,52	-9
Вінниця	4,77	19	-1,39	-2
Суми	4,60	20	-1,45	-1
Сєверодонецьк	3,89	21	-3,89	-16
Одеса	3,88	22	-2,23	-4
Миколаїв	3,78	23	-2,11	-3
Полтава	1,98	24	-5,62	-17

Компонент 5. Податки та збори

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Ужгород	7,76	1	-0,99	0
Тернопіль	7,53	2	+0,43	6
Суми	7,47	3	+1,94	11
Чернівці	7,46	4	-0,12	1
Вінниця	6,74	5	-1,54	-3
Житомир	6,67	6	-0,30	3
Чернігів	6,19	7	-0,06	5
Хмельницький	5,98	8	-2,04	-5
Львів	5,82	9	-1,63	-3
Івано-Франківськ	5,35	10	-1,20	0
Кропивницький	5,27	11	+0,04	5
Луцьк	5,23	12	+1,95	8
Харків	5,13	13	-2,53	-9
Краматорськ	4,99	14	+1,49	5
Рівне	4,59	15	-2,55	-8
Херсон	4,54	16	+1,99	8
Київ	4,44	17	+1,32	5
Полтава	4,28	18	+0,71	0
Одеса	3,89	19	-2,60	-8
Северодонецьк	3,81	20	+0,55	1
Черкаси	3,59	21	-1,92	-6
Миколаїв	3,29	22	-2,44	-9
Дніпро	2,75	23	-0,18	0
Запоріжжя	1,70	24	-2,19	-7

Компонент 6. Неформальні платежі та корупція

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Вінниця	8,79	1	+1,10	2
Хмельницький	8,47	2	-0,37	-1
Київ	8,22	3	+2,70	7
Львів	7,89	4	+1,12	1
Тернопіль	7,11	5	+1,51	4
Кропивницький	6,87	6	+1,91	5
Івано-Франківськ	6,78	7	-1,71	-5
Суми	6,57	8	+2,18	9
Дніпро	6,52	9	-0,74	-5
Миколаїв	6,11	10	+1,16	2
Чернівці	5,82	11	+0,91	2

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Краматорськ	5,50	12	-1,16	-5
Чернігів	5,21	13	-1,54	-7
Ужгород	5,11	14	+1,82	7
Харків	5,04	15	+0,28	-1
Луцьк	4,50	16	-1,32	-8
Херсон	4,34	17	+3,30	7
Сєверодонецьк	4,31	18	-0,17	-2
Житомир	3,89	19	-0,78	-4
Полтава	3,25	20	-0,57	0
Черкаси	3,24	21	-0,96	-3
Запоріжжя	2,99	22	-1,10	-3
Одеса	2,19	23	-0,83	-1
Рівне	2,17	24	-0,36	-1

Компонент 7. Безпека ведення бізнесу

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Суми	8,63	1	+4,24	18
Краматорськ	8,19	2	-0,16	-1
Вінниця	7,85	3	+1,67	5
Луцьк	7,60	4	+1,28	2
Тернопіль	7,49	5	+2,26	9
Хмельницький	7,15	6	+1,60	7
Івано-Франківськ	7,12	7	+0,86	0
Львів	6,88	8	+0,24	-3
Сєверодонецьк	6,85	9	+1,06	1
Київ	6,72	10	+2,71	11
Чернівці	6,66	11	-0,78	-9
Житомир	6,52	12	+2,46	8
Кропивницький	6,38	13	+1,35	2
Чернігів	6,28	14	-1,08	-11
Харків	6,15	15	-0,67	-11
Херсон	5,87	16	+2,89	7
Черкаси	5,58	17	-0,36	-8
Ужгород	5,57	18	+0,93	0
Запоріжжя	5,07	19	+1,45	3
Дніпро	4,91	20	-0,80	-9
Рівне	4,11	21	-0,75	-4
Миколаїв	3,80	22	-1,80	-10
Полтава	3,54	23	-1,47	-7
Одеса	3,03	24	+0,11	0

Компонент 8. Лідерство міської влади

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Івано-Франківськ	8,75	1	+0,10	1
Хмельницький	8,65	2	-0,70	-1
Вінниця	8,55	3	+0,48	0
Львів	6,80	4	+0,05	0
Чернігів	6,76	5	+0,70	0
Тернопіль	6,51	6	+0,99	1
Рівне	6,22	7	+0,89	1
Чернівці	5,86	8	+1,95	11
Луцьк	5,82	9	+0,98	1
Житомир	5,74	10	+0,51	-1
Миколаїв	4,82	11	+0,31	2
Краматорськ	4,70	12	-0,87	-6
Кропивницький	4,32	13	-0,45	-2
Харків	4,22	14	-0,06	2
Черкаси	4,14	15	-0,16	0
Дніпро	3,62	16	-0,36	2
Запоріжжя	3,38	17	-0,26	4
Полтава	3,35	18	0,60	6
Ужгород	3,29	19	-1,08	-5
Київ	3,10	20	-0,97	-3
Одеса	3,09	21	-1,43	-9
Херсон	3,02	22	0,00	1
Суми	2,87	23	-0,92	-3
Северодонецьк	2,83	24	-0,22	-2

Компонент 9. Ресурси для розвитку

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Хмельницький	7,04	1	+0,95	2
Львів	6,50	2	+0,14	-1
Івано-Франківськ	6,50	3	+0,40	-1
Вінниця	5,92	4	+0,93	3
Тернопіль	5,55	5	+0,11	-1
Чернігів	5,44	6	+0,71	4
Рівне	5,39	7	+0,20	-1
Харків	4,99	8	-0,42	-3
Луцьк	4,77	9	+0,25	4
Житомир	4,74	10	-0,20	-2

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Чернівці	4,67	11	+0,59	6
Ужгород	4,53	12	-0,18	-1
Одеса	4,09	13	+0,13	5
Полтава	4,09	14	+0,46	9
Краматорськ	4,05	15	-0,85	-6
Київ	4,04	16	-0,16	0
Суми	4,01	17	-0,61	-5
Миколаїв	3,93	18	-0,49	-4
Запоріжжя	3,86	19	-0,46	-4
Дніпро	3,81	20	-0,07	-1
Северодонецьк	3,59	21	-0,14	0
Херсон	3,42	22	-0,46	-2
Кропивницький	2,92	23	-0,30	1
Черкаси	2,87	24	-0,82	-2

Компонент 10. Підтримка інновацій

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Львів	6,85	1	-0,39	0
Івано-Франківськ	6,35	2	+1,78	12
Луцьк	6,07	3	-0,42	0
Київ	6,02	4	-0,25	1
Краматорськ	5,20	5	+0,96	10
Харків	5,16	6	-0,22	4
Тернопіль	4,99	7	-1,70	-5
Чернігів	4,97	8	+1,21	12
Северодонецьк	4,89	9	+2,67	15
Хмельницький	4,87	10	-1,23	-3
Вінниця	4,87	11	-1,33	-5
Одеса	4,66	12	+0,52	4
Житомир	4,39	13	-0,26	0
Дніпро	4,34	14	-2,10	-10
Миколаїв	4,00	15	-0,85	-3
Рівне	3,91	16	-1,92	-8
Чернівці	3,78	17	-1,96	-8
Запоріжжя	3,67	18	+0,56	4
Суми	3,62	19	-1,61	-8
Кропивницький	3,36	20	-0,48	-1
Ужгород	3,36	21	-0,13	0
Черкаси	3,08	22	-0,88	-4
Полтава	2,93	23	-1,14	-6

Місто	ІКМ - 2021 (бали)	ІКМ - 2021 (місце)	Зміна кількості балів порівняно з ІКМ - 2019/2020	Зміна місця в рейтингу порівняно з ІКМ - 2019/2020
Херсон	2,47	24	-0,11	-1

4. Перешкоди для ведення бізнесу

Перешкоди за типом підприємницької діяльності

	ФОП	Юридичні особи
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	53%	38%
Низький купівельний попит споживачів	38%	31%
Високі податки	29%	31%
Брак кваліфікованої робочої сили	16%	26%
Брак фінансових коштів	13%	20%
Корупція міської влади	11%	14%
Складність законодавства	12%	13%
Воєнні дії на Сході України	10%	10%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	8%	11%
Висока вартість сировини та комплектуючих	8%	10%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	5%	9%
Політичні ризики	8%	7%
Інше	4%	5%
Погана транспортна інфраструктура	5%	4%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	4%	4%
Ризики рейдерського захоплення	2%	3%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	3%	1%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	1%	2%
Корупція на рівні держави	1%	2%
Складність отримання коштів	1%	2%
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	1%	2%
Високі тарифи на комунальні послуги	2%	1%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	1%
Немає перепон	1%	1%
Висока вартість оренди	1%	0%
Застарілі підходи до документообігу	1%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%

Перешкоди за розміром бізнесу

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	45%	34%	28%	29%

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Низький купівельний попит споживачів	35%	27%	20%	15%
Високі податки	30%	33%	34%	23%
Брак кваліфікованої робочої сили	22%	30%	28%	31%
Брак фінансових коштів	16%	22%	19%	8%
Корупція міської влади	13%	11%	24%	12%
Складність законодавства	13%	12%	10%	16%
Воєнні дії на Сході України	10%	9%	8%	14%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	9%	11%	10%	18%
Висока вартість сировини та комплектуючих	8%	13%	13%	13%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	7%	11%	9%	12%
Політичні ризики	7%	9%	10%	6%
Інше	5%	3%	7%	2%
Погана транспортна інфраструктура	5%	4%	4%	7%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	4%	5%	5%	10%
Ризики рейдерського захоплення	2%	3%	5%	0%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	2%	1%	1%	0%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	2%	1%	7%	0%
Корупція на рівні держави	2%	1%	1%	2%
Складність отримання коштів	2%	2%	0%	0%
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	1%	2%	3%	2%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	2%	3%	0%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	1%	1%	2%
Немає перепон	1%	1%	2%	0%
Висока вартість оренди	1%	1%	0%	0%
Застарілі підходи до документообігу	1%	0%	1%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%

Перешкоди за сектором бізнесу

	С/г	Промисловість	Будівництво	Торгівля
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	33%	36%	29%	49%
Низький купівельний попит споживачів	21%	28%	28%	43%
Високі податки	36%	30%	29%	34%
Брак кваліфікованої робочої сили	23%	30%	28%	18%
Брак фінансових коштів	25%	20%	18%	20%
Корупція міської влади	17%	10%	24%	11%
Складність законодавства	9%	11%	14%	12%
Воєнні дії на Сході України	18%	10%	6%	10%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	11%	10%	16%	7%
Висока вартість сировини та комплектуючих	5%	20%	10%	7%

	С/г	Промисловість	Будівництво	Торівля
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	8%	11%	14%	6%
Політичні ризики	6%	6%	7%	7%
Інше	8%	4%	6%	4%
Погана транспортна інфраструктура	3%	3%	2%	4%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	7%	4%	4%	5%
Ризики рейдерського захоплення	5%	3%	1%	2%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	1%	1%	2%	1%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	2%	1%	3%	2%
Корупція на рівні держави	0%	2%	3%	1%
Складність отримання коштів	5%	1%	1%	2%
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	6%	2%	1%	1%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	1%	1%	2%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	0%	2%	1%	1%
Немає перепон	1%	0%	1%	0%
Висока вартість оренди	0%	0%	1%	1%
Застарілі підходи до документообігу	0%	0%	0%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%

Перешкоди за сектором бізнесу (продовження)

	Інформаційні послуги	Операції з нерухомістю	Інші послуги
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	34%	44%	49%
Низький купівельний попит споживачів	27%	34%	28%
Високі податки	25%	25%	30%
Брак кваліфікованої робочої сили	28%	22%	23%
Брак фінансових коштів	9%	14%	17%
Корупція міської влади	13%	17%	11%
Складність законодавства	14%	17%	12%
Воєнні дії на Сході України	11%	10%	10%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	7%	12%	11%
Висока вартість сировини та комплектуючих	8%	3%	9%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	4%	10%	6%
Політичні ризики	14%	7%	7%
Інше	5%	5%	4%
Погана транспортна інфраструктура	7%	4%	7%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	2%	3%	3%
Ризики рейдерського захоплення	5%	2%	3%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	3%	2%	2%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	1%	2%	2%

	Інформаційні послуги	Операції з нерухомістю	Інші послуги
Корупція на рівні держави	0%	2%	1%
Складність отримання коштів	2%	2%	1%
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	0%	1%	1%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	2%	1%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	1%	1%
Немає перепон	2%	1%	1%
Висока вартість оренди	0%	1%	1%
Застарілі підходи до документообігу	1%	0%	1%
Непрозорість державної діяльності	1%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу у різних містах

	Бахмут	Біла Церква	Бердичів	Бердянськ	Бровари
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	44%	49%	49%	43%	38%
Низький купівельний попит споживачів	51%	30%	45%	37%	26%
Високі податки	49%	28%	17%	40%	35%
Брак кваліфікованої робочої сили	12%	16%	30%	27%	27%
Брак фінансових коштів	26%	19%	22%	10%	16%
Корупція міської влади	10%	9%	7%	15%	14%
Складність законодавства	9%	10%	16%	11%	12%
Воєнні дії на Сході України	28%	7%	8%	10%	3%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	4%	14%	7%	4%	11%
Висока вартість сировини та комплектуючих	11%	10%	12%	5%	11%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	4%	12%	3%	19%	5%
Політичні ризики	5%	12%	6%	9%	9%
Інше	1%	3%	3%	5%	1%
Погана транспортна інфраструктура	1%	3%	9%	7%	3%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	1%	8%	1%	2%	5%
Ризики рейдерського захоплення	2%	3%	7%	3%	4%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	1%	1%	1%	1%	4%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	3%	3%	0%	3%	1%
Корупція на рівні держави	4%	1%	0%	2%	3%
Складність отримання коштів	0%	3%	0%	0%	3%

	Бахмут	Біла Церква	Бердичів	Бердянськ	Бровари
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	0%	1%	0%	0%	0%
Високі тарифи на комунальні послуги	0%	1%	3%	3%	0%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	0%	3%	0%	2%	1%
Немає перепон	0%	1%	0%	0%	3%
Висока вартість оренди	0%	2%	0%	0%	0%
Застарілі підходи до документообігу	0%	0%	0%	2%	1%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу у різних містах (продовження)

	Вінниця	Дніпро	Дрогобич	Житомир	Запоріжжя
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	50%	37%	46%	49%	38%
Низький купівельний попит споживачів	30%	23%	33%	30%	32%
Високі податки	27%	33%	37%	25%	32%
Брак кваліфікованої робочої сили	21%	23%	24%	25%	23%
Брак фінансових коштів	16%	16%	15%	17%	17%
Корупція міської влади	14%	12%	15%	14%	18%
Складність законодавства	14%	15%	5%	16%	20%
Воєнні дії на Сході України	5%	11%	7%	5%	9%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	12%	12%	4%	12%	13%
Висока вартість сировини та комплектуючих	7%	9%	4%	9%	8%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	8%	13%	10%	8%	13%
Політичні ризики	10%	10%	3%	9%	8%
Інше	4%	4%	3%	3%	3%
Погана транспортна інфраструктура	1%	5%	7%	5%	1%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	3%	3%	9%	6%	2%
Ризики рейдерського захоплення	1%	8%	3%	2%	3%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	1%	3%	2%	1%	1%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	2%	1%	0%	1%	1%
Корупція на рівні держави	2%	1%	4%	1%	2%
Складність отримання коштів	2%	0%	1%	1%	1%

	Вінниця	Дніпро	Дрогобич	Житомир	Запоріжжя
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	2%	2%	3%	1%	2%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	0%	1%	2%	0%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	0%	0%	1%	1%	1%
Немає перепон	1%	1%	1%	1%	1%
Висока вартість оренди	0%	0%	1%	0%	0%
Застарілі підходи до документообігу	0%	0%	0%	1%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу у різних містах (продовження)

	Івано-Франківськ	Кам'янець-Подільський	Кам'янське	Київ	Конотоп
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	53%	65%	28%	42%	41%
Низький купівельний попит споживачів	32%	43%	29%	16%	46%
Високі податки	28%	31%	34%	42%	25%
Брак кваліфікованої робочої сили	22%	25%	18%	20%	17%
Брак фінансових коштів	20%	11%	18%	14%	14%
Корупція міської влади	7%	9%	20%	10%	10%
Складність законодавства	17%	17%	9%	15%	25%
Воєнні дії на Сході України	3%	3%	7%	10%	6%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	12%	9%	10%	16%	5%
Висока вартість сировини та комплектуючих	8%	11%	15%	4%	4%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	6%	5%	4%	3%	6%
Політичні ризики	6%	3%	5%	16%	7%
Інше	2%	5%	6%	11%	4%
Погана транспортна інфраструктура	3%	6%	7%	3%	7%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	7%	5%	1%	1%	0%
Ризики рейдерського захоплення	2%	0%	9%	7%	0%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	1%	2%	3%	2%	0%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	2%	1%	0%	0%	1%
Корупція на рівні держави	1%	0%	1%	1%	4%
Складність отримання коштів	0%	1%	3%	1%	0%

	Івано-Франківськ	Кам'янець-Подільський	Кам'янське	Київ	Конотоп
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	0%	0%	3%	0%	3%
Високі тарифи на комунальні послуги	0%	0%	2%	0%	1%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	0%	0%	0%	0%
Немає перепон	3%	0%	2%	1%	0%
Висока вартість оренди	0%	0%	0%	1%	0%
Застарілі підходи до документообігу	0%	0%	0%	1%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	1%	1%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах (продовження)

	Краматорськ	Кременчук	Кривий Ріг	Кропивницький	Лисичанськ
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	42%	41%	33%	38%	29%
Низький купівельний попит споживачів	34%	35%	27%	32%	40%
Високі податки	32%	30%	31%	27%	20%
Брак кваліфікованої робочої сили	24%	24%	27%	25%	27%
Брак фінансових коштів	22%	21%	22%	16%	23%
Корупція міської влади	15%	17%	20%	9%	8%
Складність законодавства	8%	11%	13%	8%	8%
Воєнні дії на Сході України	22%	6%	5%	10%	32%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	6%	10%	13%	11%	11%
Висока вартість сировини та комплектуючих	12%	14%	9%	12%	9%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	13%	6%	6%	6%	9%
Політичні ризики	7%	7%	11%	6%	0%
Інше	2%	1%	6%	4%	12%
Погана транспортна інфраструктура	4%	2%	5%	7%	7%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	3%	3%	3%	5%	3%
Ризики рейдерського захоплення	1%	2%	1%	2%	0%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	0%	2%	3%	0%	1%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	0%	1%	1%	1%	5%
Корупція на рівні держави	3%	2%	2%	2%	0%

	Краматорськ	Кременчук	Кривий Ріг	Кропивницький	Лисичанськ
Складність отримання коштів	2%	0%	0%	1%	0%
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	2%	3%	1%	1%	0%
Високі тарифи на комунальні послуги	6%	0%	2%	2%	1%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	0%	3%	3%	2%	0%
Немає перепон	0%	0%	0%	2%	0%
Висока вартість оренди	0%	1%	0%	0%	0%
Застарілі підходи до документообігу	0%	0%	0%	0%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	1%	0%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах (продовження)

	Луцьк	Львів	Маріуполь	Мелітополь	Мукачево
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	46%	39%	46%	53%	49%
Низький купівельний попит споживачів	33%	27%	29%	35%	27%
Високі податки	30%	27%	33%	34%	30%
Брак кваліфікованої робочої сили	23%	24%	26%	22%	30%
Брак фінансових коштів	22%	17%	11%	21%	13%
Корупція міської влади	11%	18%	10%	6%	5%
Складність законодавства	20%	16%	9%	11%	9%
Воєнні дії на Сході України	5%	5%	27%	17%	3%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	14%	13%	8%	4%	6%
Висока вартість сировини та комплектуючих	7%	5%	8%	7%	6%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	3%	12%	4%	9%	4%
Політичні ризики	9%	9%	7%	9%	3%
Інше	6%	3%	8%	8%	7%
Погана транспортна інфраструктура	2%	6%	6%	3%	4%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	2%	7%	4%	4%	6%
Ризики рейдерського захоплення	1%	5%	2%	1%	1%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	2%	5%	2%	1%	2%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	2%	1%	1%	0%	3%
Корупція на рівні держави	1%	0%	4%	0%	0%

	Луцьк	Львів	Маріуполь	Мелітополь	Мукачево
Складність отримання коштів	3%	1%	1%	3%	0%
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	2%	2%	0%	1%	0%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	1%	1%	1%	2%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	0%	1%	0%	0%
Немає перепон	1%	2%	0%	1%	3%
Висока вартість оренди	0%	1%	0%	1%	0%
Застарілі підходи до документообігу	0%	1%	0%	0%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	1%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах (продовження)

	Миколаїв	Нікополь	Одеса	Олександрія	Павлоград
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	38%	41%	43%	48%	42%
Низький купівельний попит споживачів	34%	55%	26%	37%	36%
Високі податки	27%	32%	33%	19%	36%
Брак кваліфікованої робочої сили	23%	24%	21%	25%	21%
Брак фінансових коштів	19%	12%	17%	26%	16%
Корупція міської влади	19%	9%	24%	7%	15%
Складність законодавства	11%	4%	15%	14%	10%
Воєнні дії на Сході України	5%	8%	8%	6%	14%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	10%	12%	14%	11%	6%
Висока вартість сировини та комплектуючих	8%	6%	5%	16%	20%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	5%	17%	8%	9%	8%
Політичні ризики	8%	6%	13%	4%	0%
Інше	8%	5%	3%	7%	0%
Погана транспортна інфраструктура	11%	3%	7%	2%	3%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	3%	3%	3%	8%	2%
Ризики рейдерського захоплення	2%	0%	5%	4%	5%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	4%	1%	3%	2%	0%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	2%	5%	2%	1%	0%
Корупція на рівні держави	2%	0%	2%	1%	0%
Складність отримання коштів	1%	2%	2%	3%	4%

	Миколаїв	Нікополь	Одеса	Олександрія	Павлоград
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	1%	0%	1%	0%	6%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	2%	1%	0%	0%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	3%	1%	1%	4%
Немає перепон	1%	0%	1%	0%	0%
Висока вартість оренди	0%	2%	0%	1%	0%
Застарілі підходи до документообігу	1%	0%	1%	1%	1%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах (продовження)

	Полтава	Рівне	Севєродонецьк	Слов'янськ	Суми
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	39%	43%	31%	41%	44%
Низький купівельний попит споживачів	29%	29%	34%	36%	36%
Високі податки	28%	28%	33%	33%	29%
Брак кваліфікованої робочої сили	26%	24%	21%	16%	21%
Брак фінансових коштів	17%	15%	17%	26%	19%
Корупція міської влади	19%	15%	10%	14%	16%
Складність законодавства	16%	19%	7%	13%	13%
Воєнні дії на Сході України	8%	5%	36%	27%	6%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	9%	15%	12%	12%	10%
Висока вартість сировини та комплектуючих	9%	10%	4%	7%	7%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	9%	3%	14%	6%	8%
Політичні ризики	8%	8%	8%	7%	6%
Інше	6%	4%	4%	2%	3%
Погана транспортна інфраструктура	3%	2%	9%	4%	5%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	6%	5%	0%	3%	2%
Ризики рейдерського захоплення	3%	3%	0%	1%	2%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	2%	3%	0%	3%	0%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	1%	2%	1%	2%	1%
Корупція на рівні держави	2%	2%	4%	2%	1%
Складність отримання коштів	4%	1%	0%	0%	2%
Важко відповісти \ відмова	1%	1%	0%	2%	3%

	Полтава	Рівне	Сєвєродонецьк	Слов'янськ	Суми
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	2%	2%	4%	0%	1%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	0%	2%	6%	2%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	1%	2%	0%	0%	1%
Немає перепон	1%	1%	0%	1%	0%
Висока вартість оренди	0%	0%	2%	1%	1%
Застарілі підходи до документообігу	0%	0%	0%	1%	1%
Непрозорість державної діяльності	0%	1%	0%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах (продовження)

	Тернопіль	Ужгород	Умань	Харків	Херсон
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	50%	40%	48%	42%	41%
Низький купівельний попит споживачів	37%	27%	28%	26%	40%
Високі податки	27%	22%	29%	31%	28%
Брак кваліфікованої робочої сили	28%	32%	28%	19%	24%
Брак фінансових коштів	17%	15%	15%	19%	15%
Корупція міської влади	13%	18%	9%	17%	16%
Складність законодавства	12%	13%	7%	23%	13%
Воєнні дії на Сході України	8%	5%	6%	12%	3%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	9%	12%	5%	11%	9%
Висока вартість сировини та комплектуючих	11%	9%	7%	7%	6%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	3%	8%	4%	6%	6%
Політичні ризики	5%	5%	11%	12%	7%
Інше	5%	6%	4%	5%	7%
Погана транспортна інфраструктура	4%	9%	4%	0%	6%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	7%	3%	8%	2%	4%
Ризики рейдерського захоплення	1%	1%	0%	3%	3%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	3%	3%	0%	2%	2%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	1%	0%	1%	1%	2%
Корупція на рівні держави	1%	0%	0%	3%	2%
Складність отримання коштів	3%	3%	1%	2%	3%
Важко відповісти \ відмова	1%	0%	0%	1%	2%

	Тернопіль	Ужгород	Умань	Харків	Херсон
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	1%	2%	1%	2%	0%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	3%	0%	0%	1%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	2%	2%	1%	1%	1%
Немає перепон	0%	1%	2%	0%	0%
Висока вартість оренди	1%	0%	4%	2%	2%
Застарілі підходи до документообігу	2%	1%	2%	0%	2%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%	0%

Перешкоди для ведення бізнесу в різних містах (продовження)

	Хмельницький	Черкаси	Чернівці	Чернігів	Шостка
Епідемія коронавірусу COVID-19 / карантин	51%	36%	57%	44%	34%
Низький купівельний попит споживачів	33%	32%	27%	34%	42%
Високі податки	25%	34%	24%	27%	46%
Брак кваліфікованої робочої сили	22%	23%	25%	21%	17%
Брак фінансових коштів	18%	17%	14%	16%	12%
Корупція міської влади	9%	21%	13%	15%	16%
Складність законодавства	15%	13%	9%	15%	5%
Воєнні дії на Сході України	6%	7%	4%	8%	3%
Складні процедури отримання дозвільних документів на здійснення певних видів господарської діяльності	12%	7%	13%	8%	1%
Висока вартість сировини та комплектуючих	9%	10%	8%	10%	20%
Складність підключення до систем електро-, водо-, газопостачання, водовідведення	7%	9%	10%	7%	0%
Політичні ризики	5%	10%	6%	7%	9%
Інше	5%	5%	4%	5%	4%
Погана транспортна інфраструктура	2%	3%	10%	2%	4%
Брак земельних ділянок для розміщення об'єктів ведення бізнесу	7%	5%	4%	3%	0%
Ризики рейдерського захоплення	1%	1%	4%	2%	0%
Складні процедури державної реєстрації бізнесу	1%	2%	2%	2%	4%
Конкуренція, тіньовий бізнес, демпінг, монополії	1%	2%	3%	2%	7%
Корупція на рівні держави	3%	1%	2%	2%	0%
Складність отримання коштів	0%	0%	1%	1%	7%
Важко відповісти \ відмова	1%	1%	1%	2%	4%

	Хмельницький	Черкаси	Чернівці	Чернігів	Шостка
Тиск та проблеми в судовій / податковій / правоохоронній / митній системах	1%	1%	2%	1%	0%
Високі тарифи на комунальні послуги	1%	1%	0%	0%	1%
Нестабільність у країні (економічна/політична/фінансова)	0%	0%	2%	1%	1%
Немає перепон	1%	3%	0%	1%	0%
Висока вартість оренди	0%	1%	1%	1%	0%
Застарілі підходи до документообігу	1%	0%	0%	1%	0%
Непрозорість державної діяльності	0%	0%	0%	0%	0%

5. Очікування (плани) щодо ділової активності в перспективі двох років

Очікування (плани) за типом підприємницької діяльності

	ФОП	Юридичні особи
Планують розширити бізнес	34%	53%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	54%	40%
Планують скоротити бізнес	4%	3%
Планують закрити бізнес	7%	4%
Індекс	+0,23	+0,45

Очікування (плани) за розміром бізнесу

	Мікро	Малі	Середні	Великі
Планують розширити бізнес	44%	58%	51%	63%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	46%	38%	42%	34%
Планують скоротити бізнес	4%	3%	4%	2%
Планують закрити бізнес	6%	2%	3%	0%
Індекс	+0,35	+0,54	+0,43	+0,61

Очікування (плани) за сектором

	Сільське господарство	Промисловість	Будівництво	Торгівля	Інформаційні та телекомунікаційні послуги	Операції з нерухомістю	Інші послуги

Планують розширити бізнес	66%	53%	54%	43%	42%	46%	45%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	23%	41%	38%	45%	50%	47%	47%
Планують скоротити бізнес	4%	1%	4%	5%	3%	2%	3%
Планують закрити бізнес	8%	4%	5%	7%	4%	4%	4%
Індекс	0,55	0,48	0,45	0,32	0,35	0,39	0,38

Очікування (плани) в різних містах

	Бахмут	Біла Церква	Бердичів	Бердянськ	Бровари
Планують розширити бізнес	26%	50%	46%	42%	52%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	61%	44%	41%	48%	40%
Планують скоротити бізнес	5%	4%	2%	8%	2%
Планують закрити бізнес	8%	3%	12%	4%	6%
Індекс	0,14	0,43	0,33	0,31	0,44

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Вінниця	Дніпро	Дрогобич	Житомир	Запоріжжя
Планують розширити бізнес	51%	66%	54%	47%	52%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	40%	29%	38%	43%	40%
Планують скоротити бізнес	4%	3%	4%	4%	3%
Планують закрити бізнес	5%	4%	5%	6%	6%
Індекс	0,42	0,60	0,45	0,37	0,42

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Івано-Франківськ	Кам'янець-Подільський	Кам'янське	Київ	Конотоп
Планують розширити бізнес	51%	33%	45%	60%	33%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	43%	60%	36%	35%	58%
Планують скоротити бізнес	2%	5%	7%	3%	3%
Планують закрити бізнес	4%	4%	13%	3%	7%
Індекс	0,45	0,25	0,26	0,55	0,24

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Краматорськ	Кременчук	Кривий Ріг	Кропивницький	Лисичанськ
Планують розширити бізнес	41%	43%	59%	51%	40%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	49%	46%	32%	36%	51%
Планують скоротити бізнес	7%	5%	4%	7%	1%
Планують закрити бізнес	4%	7%	7%	6%	9%
Індекс	0,30	0,31	0,48	0,39	0,30

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Луцьк	Львів	Маріуполь	Мелітополь	Мукачєво
Планують розширити бізнес	53%	55%	50%	51%	51%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	38%	40%	44%	43%	45%
Планують скоротити бізнес	6%	2%	1%	4%	2%
Планують закрити бізнес	4%	3%	5%	3%	3%
Індекс	0,44	0,50	0,44	0,44	0,46

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Миколаїв	Нікополь	Одеса	Олександрія	Павлоград
Планують розширити бізнес	45%	35%	54%	38%	41%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	47%	53%	38%	52%	50%
Планують скоротити бізнес	2%	6%	4%	9%	3%
Планують закрити бізнес	6%	6%	4%	1%	5%
Індекс	0,38	0,24	0,46	0,28	0,33

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Полтава	Рівне	Сєвєродонецьк	Слов'янськ	Суми
Планують розширити бізнес	48%	49%	49%	39%	42%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	45%	42%	39%	56%	48%
Планують скоротити бізнес	3%	5%	4%	5%	3%
Планують закрити бізнес	5%	5%	8%	1%	8%
Індекс	0,41	0,40	0,37	0,34	0,30

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Тернопіль	Ужгород	Умань	Харків	Херсон
Планують розширити бізнес	53%	47%	38%	53%	45%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	42%	50%	52%	38%	45%
Планують скоротити бізнес	3%	3%	4%	5%	2%
Планують закрити бізнес	3%	1%	6%	4%	9%
Індекс	0,47	0,44	0,28	0,44	0,35

Очікування (плани) в різних містах (продовження)

	Хмельницький	Черкаси	Чернівці	Чернігів	Шостка
Планують розширити бізнес	48%	46%	48%	48%	30%
Планують продовжувати працювати на поточному рівні	48%	48%	43%	45%	65%
Планують скоротити бізнес	3%	3%	5%	2%	0%
Планують закрити бізнес	2%	3%	5%	6%	5%
Індекс	0,43	0,40	0,38	0,40	0,25